

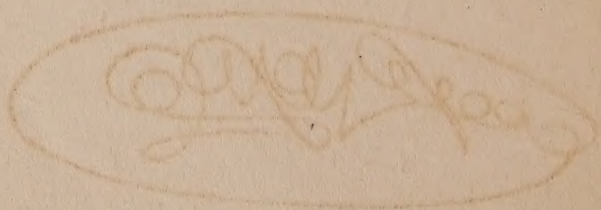

Joseph N. M. Co.

אלע ווערק פון שלום-עליכם

פון כהרילעווסקע

שלום-עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—ניו יארק, 1920

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholom-Alelchem), New York

1917	אויגוסט	ערשטע אויפלאגע
1917	דעצעמבער	צווייטע אויפלאגע
1918	יולי	דריטע אויפלאגע
1918	נאוועמבער	פערטע אויפלאגע
1919	סערץ	פינפטע אויפלאגע
1920	מאי	זעקסטע אויפלאגע

ביום צוואמענשמעלען די ערשטע פיער בענדער פון דער ניוער אויסגאבע פון שלום-עליכם'ס ווערק האבען די פערלעגער זיך ניט געהאלטען ביום'ס כראָנאַלאָגישען סדר, לויט דער צייט, ווען די ווערק זענען געשריבען געוואָרען, נאָר געהאט מעהר אין זינען, ווי ווייט ס'איז מעגליך געווען, די אינהאַלטליכע גאַנצקייט פון יעדען באַנד בעזונדער, דאָס הייסט, צוזאַמענגעשמעלט די ביכער אַזוי, אַז יעדעס בוך, לויט זיין אינהאַלט, זאָל זיין אַ גאַנצע זאַך פאַר זיך, מעהר אַדער וועניגער פער-אייניגט דורך דעם כאַראַקטער פון די ווערק, וואָס קומען אין דעם אַרײַן. געטהאָן איז דאָס געוואָרען צוליב צוויי מעמים: ערשטענס, קאָן ביי אייניגע פון די וויכטיגסטע שאַפונגען שלום-עליכם'ס נישט אָנגעווענדט ווערען דאָס כראָנאַלאָגישע סיסטעם, בכדי דערמיט ניט צעברעקלען זייער אינערליכע גאַנצקייט. צום ביישפּיעל: די מעשיות פון „מביה דעם מילכיגען“ אַדער די בריעף פון „מנחם-מענדעל“ מוזען קומען אין בער-זונדערע ביכער, האַטש געשריבען זענען זיי געווען אין פערשיעדענע צייטען, אין אַ משך פון עטליכע צעהנדליג יאָהרען. צווייטענס, ווערד אין די דאָזיגע ערשטע פיער בענדער געגעבען אַיין אויסוואַהל פון שלום-עליכם'ס ניו ע ווערק, דאָס הייסט, פון די, וואָס זענען אין די פריהערדיגע אויסגאבען נישט אַרײַן; און אַזוי ווי אַ מייל פון די ווערק איז גענומען געוואָרען פון גאָר די לעצטע שאַפונגען, און אַ מייל — פון די פריהערדיגע, אין פערשיעדענע צייטען געשריבענע, דער-ריבער איז דאָ אַ שמערעגכראָנאַלאָגישער סדר געווען גאַנץ אונמעגליך אָנצווענדען.

אין די פיער בענדער געהען אַרײַן, ווי געזאָגט, לײַע, אין ביכער
נאָך נײַט געדרוקטע זאַכען. אַײַן אויסנאַם איז נור געמאַכט געוואָרען
פאַר דרױ ווערק: שײַר-ה-שײַר (אין באַנד „פסח ביז פסח“),
וואָס האָטש אייניגע טױלען פון דעם זענען צעוואָרפען אין די ביכער
פון די פריהעריגע אויסגאַבען, איז דאָס אַבער אַלס גאַנצער ראָמאַן
נאָך ערגױן נישט ערשינענען, און דער לעצטער טױל פון דעם — „שבת
נאָך שבועות“ — איז בכלל אין קײן בוך נאָך נישט געדרוקט געווען;
וואָס איז תּוֹכַח? (אינ'ם זעלבען באַנד), וועלכעס איז אין די
אַלטע אויסגאַבען, דורך אַ פּערזענען פון די פריהעריגע פּערלעגער, געדרוקט
געווען אַלס אַ פּערקירצטע אַמערקאַנער וואַריאַציע, קומט דאָ אין
זײַן ערשטער פולער פאַרם, ווי עס איז לכתּחילה געשריבען געוואָרען
פון שלום-עליכם פונ'ם רוסיש-אידישען לעבען; דײַטשישע
אידישע (אין באַנד „מעשׂיות און פאַנטאַזיעס“) איז אַרײַנגענומען
געוואָרען אין דער אויסגאַבע צוליב דעם נױעם צווייטען טױל,
וואָס איז געפונען געוואָרען צווישען שלום-עליכם'ס נאָכגעבליבענע מאַ-
נוסקריפטען.

אייניגע זאַכען פון די פיער בענדער זענען געדרוקט לױט דער בע-
אַרבייטונג און תקונים, וואָס שלום-עליכם האָט אין זײַ געמאַכט פאַר
זײַן לעבען.

עס איז געלעגט געוואָרען אַכט דערויף, אַז אין דער דאָזיגער נײַער
אויסגאַבע זאָל אָפּגעהױט ווערען שלום-עליכם'ס בעשטענדיגע סיסטעמאַ-
טישע אַרמאַטאָגראַפיע — פּערשטעמט זיך, ווי ווײַט דאָס איז מעגליך גע-
ווען דורכצופיהרען בײַ דעם כאַאָטישען צושטאַנד, אין וועלכען אונזער
אידישע בוך-זעצער־און-דרוקערײַ געפינט זיך.

פון כתרילעזסקע

א י נ ה א ל מ

9		כתרילעווקער פראגערעס .
85		זומערדיגע ראמאנען .
145		א וואָרט פאַר אַ וואָרט .
169		לשנה טובה , .
185		פון פסח ביז סוכות .
201		שמואל שמעלקיס און זיין יובילעאום .
239		וועלוועל גאמבעטא .

כתרילעווקער פראגראם

בעשרייבונגען, בילדער, פאקטען און מעשה'לעך.

געשריבען אין יאָהרען 1915 — 1914'

כתרילעווקער פראגנרעם.

א.

ד י ש ט א ד ט .

גאט'ס וואונדער — וואָס פון א שטאָדט קאָן ווערען! כתרילעווקע, מיין אלטע הויז, האָט זיך אזוי איבערגעביטען, אז ס'איז זי גאָר נישט צו דערקענען! נאָך אַ צייט פון אַ סך, אַ סך יאָהרען האָב איך מיך אַראָפּגעחאַפּט אין דער דאָזיגער שטאָדט אויף אַ פּאַר וואָך כען און בין אַרומגעגאַנגען אין איהרע גאַסען, געוועט מיט איהרע מענשען, געזוכט אלטע בעקאַנטע — ווער? וואָס? וועמען? דער גרעסטער טייל איז אויסגעשטאַרבן, דער קלענסטער טייל — אַרױס־געפּאַהרען קיין אמעריקא, און די נייע, די אויפגעקומענע, זענען גאָר ניט די מענשען. איין איבערקעהרעניש! וואו זענען אַהינגעקומען די בעריהמטע קליינע מענשעלעך מיט די קליינע השגות? וואו זענען יענע אידען מיט בערד, וואָס האָבען אַלסדינג געוואוסט און פון אַלסדינג געמאַכט חוזק? וואו זענען יענע יונגע לייטלעך מיט שטעקעלעך, וואָס פלעגען זיך אַרומדרעהען אין מאַרק, זוכען עפּיס אַ טהעכץ און נישט געפינען, און פאַר גרויס עגמתינפּש האָט מען גענומען אַפּ'לצ'עווען איינס פון דאָס אנדערע און אַלע אינאיינעם פון דער גאַנצער וועלט? פראַנטען האָב איך איצט געזעהען אַרומ־שפּאַצירען אין די גאַסען, סאַלדע מענשען מיט קאַפּעלישען און מיט פענסנע אויף די נעזער. און פון די אַמאָליגע פּערשלוּמפּערמע ווייבער מיט די ווייסע זאַקען און מיט די רױטע זאַקענבענדלעך, און פון די אַמאָליגע מיידלעך מיט די פאַטשיילקעס — איז קיין שריר ופליט נישט געבליבען. דאַמען מיט היטעלעך זענען איצטער געגאַנגען פאַרביי מיר. פריצעס מיט זאַנטיקלעך, מאַמעלען מיט דענטשקעלעך אויף די הענט. נייע מענשען. אַ נייע וועלט. און די

שטאדט אליין — הא-חא! — האט זיך אויסגעברוקירט די גאסען.
אנגעצונדען עלעקטרישע לאמפען, אוועקגעשטעלט גראמאפאנען,
סינעמאטאגראפען, אילוזיאנען — חי געלעבט!

דאס איז די אויסענוועניגסטע זייט, אזוי צו זאגען. אינוועניג
האט זיך כתרילעווקע נאך א סך מעהר איבערגעביטען — ממש עס
האט זיך מיר גאר נישט געוואלט גלויבען, אז איך בין אין דער היים,
אין כתרילעווקע. איך בין ארומגעגאנגען און האב געזוכט האטש
אין חברה פון די אלטע חברות. דא זענען געווען אסאך, געדענק
איך, א נומא חברות. איך רעד שוין ניט פון אזעלכע חברות, ווי די
„חברה תהלים“, אדער „חברה משניות“. איך רעד פון אזעלכע חברות,
ווי, למשל, חברה „גמילות-חסדים“, „לחם-אביונים“, „בקור-חולים“,
„מלביש-ערומים“, „סומך-נופלים“, „רופא-חולים“, „מתיר-אסורים“...
די דאזיגע אלע חברות זענען אוועק, אפנים, אהיו, וואו עס זענען
אוועק יענע, וואס האבען געגרינדעט די חברות, און וואו עס איז
אוועק דער גרעסטער טייל פון די קליינע מענשעלעך, און וואו ס'איז
אוועק דער אלטער עלענדער רב יויפעל דער רב, א ליכטיגען גן-עדן
זאל ער האבען — דער האט ארויסגערופען ביי מיר א טרער אויף
די אויגען... אויפ'ן ארט פון די אלע אויסגערעכענטע חברות זענען
אויסגעוואכסען אין דעם מאדערנעם כתרילעווקע גאנץ נייע חברות,
מאדערנע חברות, אדער געזעלשאפטען, חברות פון „קונסט“ און פון
„קולטור“ און פון „שפראך“. אויסרעכענען זיי אלע איז אונמעגליך.
מיר קאנען נאך פארבייגעהענדיג געבען איין איבערבליק אויף די,
וועלכע געפינען זיך אין דעם מאדערנעם כתרילעווקע פון יעדען מין
צו צוויי. למשל, וואס דער שפראך אנבעלאנגט, זענען פארהאן דאָר-
טען אַ חברה „אידישיסטען“ און אַ חברה „העברעאישטען“. און די
ביידע קאנען זיך ניט אַנקוקען, ניט הערען דעם גאָמען איינס פונ'ם
אנדערען. אדער ס'איז פארהאן אַ חברה „הזמיר“, וואָס האָט זיך
זעשפאלטען אויף צוויי: איינע הייסט די „פלייט“, די אנדערע —
דער „טראַמייט“, און ביידע „הזמיר'ס“ זענען צווישען זיך אויף
מעסערשטעך. היינט זענען פארהאן צוויי „הדרים מתוקנים“, וואָס

זענען מסוכן, — זיי זענען גרייט איינס דאס אנדערע דורס זיין מיט'ן קוק. צוויי אידישע סטעאטערס. וואס זיי זאלען ניט מורא האבען פאר גאט און פאר'ן קייסער, וואלטען זיי זיך איינס דאס אנדערע מיט פערנעניגען אין א שטילער נאכט אונטערגעצונדען. און ווייטער געהען צוויי ביכער-פערלאגען, וואס וואלטען איינ-געשלאנגען איינס דאס אנדערע מיט די קאלאשען. היינט זענען פארהאן צוויי ליטערארישע געזעלשאפטען, צוויי דראמאטישע גע-זעלשאפטען, צוויי עמיגרענטע-געזעלשאפטען, און נאך און נאך א סך אנדערע מינים געזעלשאפטען — פון יעדען מין צו צוויי. צוליב דער ווייטער קאנקורענציע — די אלטע מכה פון כתרילעווקע. אזא טבע שוין ביי די כתרילעווקער פערבליבען פון קדמונים — אונמעג-ליך אויסצואווארצלען: לאז זיך איינער אפשניידען די נאז, קאנט איהר זיכער זיין, אז אויף מארגען האט איהר דארט צוויי אפגעשני-טענע נעזער. וואס איז דער שכל? א פראסטער שכל: אז יענעם לוינט זיך אפשניידען די נאז, לוינט זיך מיר אויך...

ב.

גאזעטען.

אזוי ווי אלסדינג איז אין דעם מאדערנעם כתרילעווקע צו צוויי, זענען דעריבער אידישע צייטונגען דארטען אויך פארהאן צוויי: „די יארמעלקע“ און „דער קאפעליש“. זעלבסטפערשטענדליך, אז „די יארמעלקע“ איז א פרומע אלט-מאדישע גאזעט פאר ארטאדאקסען, און „דער קאפעליש“ איז א מאדערנע, ראדיקאלע צייטונג פאר די פארטגעשריטענע עלעמענטען. שוין פון די מאטטאס אליין איז גרינג צו פערשטעהן די ריכטונג פון די דאזיגע צוויי קאנקורירענדע גאזעטען: „די יארמעלקע“ האט

אוועקגעשטעלט מיט גרויסע אותיות אויבענאָן: „ צו גאט און צו לויט! “ און דער רעדאקטאָר פונ'ם „קאפעליש“ האָט אוועקגעשטעלט אויף אויבענאָן און אויף מיט גרויסע אותיות זיין אייגענעם נאָמען און אונטערגעשריבען גאנץ בעשיידען: „ איה ביי דאָ — אַלעס דאָ!“

ווען זענען די דאָזיגע צוויי אָרגאנען געגרינדעט געוואָרען און ווער פון זיי איז עלטער — דאָס איז שווער צו זאָגען, ווייל יעדער פון זיי שרייבט אויף זיך, אז ער איז דער ערשטער און דער איינציגער אידישער אָרגאן אין כתרילעווקע, און אינגאָררט, שליסט אויס דעם אנדערען, דערמאָנט, חלילה, קיינמאָל דעם נאָמען זיינעם נישט — אסור חזיר! סיידען אונטער אַ נויט, אז מע קאן שוין אנדערש ניט און מע מוז, צום ביישפּיעל, אויסזידלען, אויסשעלטען, מבזה זיין איינס דאָס אנדערע, דעמאָלט רופט אָן „די יארמעלקע“ דעם שכן איהרען „דאָס אָפגעכאַרעטע קאפעלישעל“, און „דער קאפּעליש“ רופט אָן זיין שכנה „די פערשימעלטע יאָמפערקע“. גאָר מעהרסטענמאָל געהט עס צו ביי זיי פערשטעלט, און זיי מיידען אויס, ווי ווייט מעגליך, צו דערמאָנען דעם נאָמען פונ'ם קאָנקורענט. למשל, אז „דער קאפעליש“ וויל רעדען פון זיין שכנה און וויל איהר נאָמען נישט דערמאָנען, וועט ער אנשטאט דעם וואָרט „יאָרמעלקע“ בע-סער אויסרעכענען אַ גאנץ צעטעל מיט נעמען על-פי אלה-בית, אַט אַזוי: „אַט דער אביוו, דער בסטל, דער גראַ-בער יונג, דער דלפון, דער הונט, דער וצדקת, דער זולל-וסובא'ניק, דער חצופ, דער טינטלער, דער יודלאַק, דער כלב שבכלבים, דער לעדינגעהער, דער מסור, דער נודניק, דער סוואָליטש, דער עמ-הארץ, דער פראָוואָקאטאָר, דער פויליאַק, דער צרעת, דער קבצן, דער רעסאָד, דער שוטה, דער תרח, וואָס מיר ווילען ניט דערמאָנען זיין נאָמען“...

דאס האט געהאט א נואלדיגען ערפאלג אין כתרילעווקע. און
 מע האט דעם „קאפעליש“ צעהאפט. אלע האבען זיך ארומגעטראגען
 מיט'ן אלף-בית און אויסגע'חור'ט איהם אויף אויסגעניג. האט
 דאס דער „יארמעלקע“, נאטירליך, פערדראסען, און זי איז ארויס
 באלד אויף מארגען מיט א תשובה, אויך על-פי אלף-בית: „מיר
 האבען געלייענט אט דעם אלף-בית פון אט דעם אויס-
 וואורף, דעם באד-יונג, דעם גנב, דעם דבר
 אחר, דעם הולטיי, דעם וואווקעלאקע,
 דעם זשוליק, דעם חזיר, דעם טריפניאק,
 דעם יונגאטש, דעם כל-בו'ניק, דעם לינגער,
 דעם ממזר, דעם נאחאל, דעם סקאנדאל-
 ליסט, דעם עזות-פנים, דעם פארך, דעם
 צורר-היהודים, דעם קריכער, דעם רשע,
 דעם תרח'ס אייניקעל, — נאך מיר ענטפערען איהם
 נישט, דערפאר וואס מיר ווילען ניט מיאוס מאכען אונזער פערדער“...

דער כתרילעווקער לעזער האט דעם דאזיגען מין ליטעראטור
 לייעב דוקא בעסער ווי אלסדינג. ביי איהם ווערט עס אָנגערופען מיט'ן
 נאָמען „קריטיקע“, און ער איז זיך מחיה, בעת די רעדאקטוירען פון
 ביידע גאזעטען „קריטיקירען“ זיך. דעם טאָג, וואָס ס'איז ניטאָ אין
 בלאַט קיין „קריטיקע“, געהען די גאזעטען אין כתרילעווקע עפּים
 ניט אזוי פּוּגלדיג. פלייסען זיך דעריבער די רעדאקטוירען אָפּטער
 איבערוואַשען איינס דעם אנדערען דאָס קויטיגע גרעט, בכדי ס'זאָל
 זיין וואָס מעהר „קריטיקע“, און דער עולם זאָל האָבען פון וואָס צו
 לעקען די פינגער.

ג.

ק א נ ק ו ר ע נ צ י ע .

אז סע קומט אונטער א „נאָווינאָד“ און די גאָזעמען הויבען
אז צו קאכען זיך, צו טראַמייטערען, אַרױסלאָזען אײנס איבער דאָס
אנדערע ברייטע, שרייענדיגע פראַספעקטען צום נייעם יאָהר, ווי
אויף דער גאנצער וועלט, צעלאָזט זיך „די יארמעלקע“ מיט אַ בריי-
טען „המלך“, רעכענט אױס אַלסדינג, וואָס זי האָט אױפגעטהאָן
אײנ'ס פערנאנגענעם יאָהר, וויל ניט רעדען, חלילה, קיין לשון-הרע
אויף איהר קאָנקורענט, מחמת לשון-הרע איז אסור מן התורה, נאָר
גלאַט אזוי, בדרך-אגב, דערמאָנט זי, אז „דאָס אָפגעבאַרעטע קאפּע-
לישעל“ איז נאָך געלעגען אין די ווינדעלעך, און איהר רעדאָקטאָר
איז נאָך ארומגעגאנגען אָהן שטיוועל, בעת זי, „די יארמעלקע“, איז
שוין געווען, מיט גאָט'ס הילף, אַ יארמעלקע... און „דער קאפּעליש“
פון זיין זייט בעריהמט זיך אין זיין פראַספעקט, אויף גאנץ בעשוי-
דען, אז בעת „די פערשימעלטע יאמפערקע“ האָט זיך נאָך געוואָל-
גערט אויפ'ן מיסט פונ'ם שוהל-הויף, האָט ער, „דער קאפּעליש“,
שוין צעשפרייט זיך מיט זיין גאנצער פראכט און גלאַנץ איבער די
האַריוואָנטען פון כתרילעווקע, און ווען ניט ער, וואָלט כתרילעווקע
צד-היום נאָך געשלאָפּען מיט'ן לעטאַרגישען שלאָף פונ'ם פינסטערען
פאנאטיזם...

און באמת, ווער פון די צוויי איז מעהר פערשפרייט — דאָס
איז ניט אזוי גרינג צו וויסען. „די יארמעלקע“ לעגט-אין די וועלט
און שווערט זיך ביי גאָט, אז אזוי פיעל ווי זי ווערד געלייענט, ווערד
איבערהויפט נאָך קיין אידישע גאָזעט איז דער וועלט ניט געלייענט.
ווער עס גלויבט ניט, קאן זיך מטריח זיין אין דער רעדאקציע, וועט
מען איהם עפּים ווייזען...

דאָס אייגענע שרייבט אָבער אויף זיך „דער קאפּעליש“ אויף,
קריכט פון דער הויט און זאגט-צו איטליכען בעזונדער אַ פרעמיע

פון צעהן טויזענד רובעל, ווער ס'וועט איהם דערווייזען שווארץ אויף ווייס, אז ס'איז פארהאן ערגיץ אויף דער גאנצער וועלט נאך אזא גאזעט, וואס ווערד אזוי געלייענט, ווי „דער קאפעליש“. און ער לאזט אויס גאנץ בעשיידען, ווי זיין שטייגער איז: „מיר האבען פיינט בעריהמען זיך מיט אונזער גאזעט. מיר האלטען ניט פון בע-ריהמעריי. בעריהמעריי איז א שלעכטער סימן, א סימן דלות. נאר מיר לעגען פאר דעם לעזער זעלבסט — זאל דער לעזער אליין פער-גלייכען א גאזעט מיט א גאזעט און א רע-דאקטאָר מיט א רעדאקטאָר“...

פערשטעהט זיך, אז ווייל די קאנקורענציע איז אונגעהויער גרויס און קנאת סופרים תרבה חכמה, פלייסען זיך דעריבער ביידע גאזעטען צו איבערייגנען איינס דאס אנדערע, ארויסגען וואס פרי-הער פון דרוק, ארויסחאפען פון די גוי'אישע צייטונגען וואס מעהר ציעט און נאך אזעלכע זאכען. היטען זיי אבער איינס דאס אנדערע די טריט, קוקען נאך און ווייסען איינס ביי'ס אנדערען, וואס מען קאכט זיך, און לאז איין רעדאקציע עפּים פערטראכטען, ווייסט מען דאס שוין איז דער אנדערער רעדאקציע מיט אלע פישטשעווקעס. אלס אילוסטראציע וועלען מיר אייך דערצעהלען א פאר מעשה'ל-לעך, ווי מע האט דאס מיר איבערגעגעבען, בעת איך בין געווען אין כתרילעווקע.

ביי דער „יארמעלקע“ איז געווען א מנהג פון קדמונים — אלע ערב שבת איז זי ארויס מיט א בעזונדער בלעטעל אונטער'ן נאמען „א גוט שבת“. „דער קאפעליש“, האטש ער איז א ראדי-קאל, און האטש ער זאגט, אז ער איז ארויסגעגאנגען א סך פריהער פון דער „יארמעלקע“, האט פונדעסטוועגען נעכאך געמוזט נאכ-טאנצען דער „יארמעלקע“ און אויך אנהויבען ארויסצוגעהן אלע פרייטאג מיט א בעזונדער בלעטעל אונטער'ן זעלבען נאמען „א גוט שבת“. קאנקורענציע — וואס זאל מען טהון?... עפּים איינמאל איז איהם נמאס געווארען דאס נאכלויפעניש, איז ער ארויס פרייטאג מיט איין ערקלערונג, אז אזוי ווי פיעלע פון זיינע

לעזער געפינען נישט קיין אינטערעס אין דעם ערב־שבת'דיגען בלעך מעל, און אזוי ווי דער רעדאקטאר זעהט נאָר צופריעדען שטעלען דעם לעזער, על־כן געהט אַרויס „דער קאפּעליש“ מהיום והלאה אָהן „א גוט שבת“. און ווי נבהל ונשתומם איז ער געוואָרען, אַז ער האָט אויפגעעפענט „די יארמעלקע“ און האָט איבערגעלייענט דאָרטען די זעלבע ערקלערונג כמעט וואָרט אין וואָרט: „אזוי ווי פיעלע פון אונזערע לעזער... על־כן געהט אַרויס „די יארמעלקע“ מהיום והלאה אָהן „א גוט שבת“...

איז זיך מיישב „דער קאפּעליש“: אַז יענער איז יא אַזא מאַלפּע, וועלען מיר זעהן! און ער איז געפאלען אויף אַ שענער המצאה און געהט אַרויס איינמאָל אין אַ מיטען מיטוואָך אויף אַ טשיקאַ וועסט נאָר מיט דריי זייטען, און די פיערטע — אַ גלאַטע, ווי אַ לאַקשענברעט. איז אָבער „די יארמעלקע“ ניט פויל און געהט אויף אַרויס דעם זעלבען מיטוואָך נאָר מיט דריי זייטען, די פיערטע — אַ גלאַטע, ווי אַ לאַקשענברעט. האָט דאָס שוין רעכט פערדראָסען דעם „קאפּעליש“, און ער האָט גענומען קודם רייניגען די רעדאַקציע פון די מענשען, וואָס „טראָגען אַרויס דאָס מיסט פון שטוב“. נאָר עס האָט ווינציג וואָס געהאַלפּען. ער האָט זיך איבערצייגט, אַז ס'איז ניטאָ קיין פערבאַרגענע זאך פאַר דער „יארמעלקע“.

ד.

א נ ק ע ט ע ס :

די כתרי־לעוועקער רעדאקטוירען האָבען פיינט בלאַזען פון זיך קעגען די לעזער, אָדער מאַכען פון זיך אַ גאנצען צימעס. אדרבה, אין כתרי־לעוועקע איז צווישען רעדאקטאר מיט'ן לעזער פאַרהאָן אַ מין פאָדעם אַזעלכער, וואָס בינדט זיי צוזאַמען. אין כתרי־לעוועקע האָט דער רעדאקטאר ליעב זיך שוואַל בעצה זיין מיט'ן לעזער וועגען

זיין צייטונג, איז צופריעדען, אז דער לעזער שרייבט איהם א בריי וועל, און ער לאזט ארויס דעריבער פערשיעדענע אנקעטעס. דאס הייסט, ער פרעגט זיך אן ביי די לעזער, זיי זאלען זיך מטריה זיין ארויסזאגען זייער מיינונג וועגען דער אדער יענער פראגע. וועגען דעם מין אנקעטעס נעה איך איצט דערצעהלען א מעשה.

דערצעהלט האט דאס מיר טאקי א כתרילעווקער ליטעראט, וואס האט מיך צוליעב דעם ארויסגעפיהרט ווייט-ווייט הינטער דער שטאדט. און אז מיר זענען געבליבען דארט אליון, האט ער זיך פריהער צעלאכט, און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, האט ער אנגעהויבען בזה הלשון:

— ווייסט איהר, ווען ס'איז די ערנסטע צייט ביי אונז אויף גאזעטען? — זומער. סייידען אז גאט העלפט א חלירע — דעמאלט איז עפּים אנדערש. דעם זומער, וואס איך דערצעהל אייך, איז קיין חלירע ניט געווען — נאָר משוגע צו ווערען! וואָס טהוט מען? פאלט דער „קאפעליש“ אויף א שפיצעל (איך בין דעמאלט אקוראט געווען אָנגעשטעלט אין „קאפעליש“) און טרעט ארויסעט אין מיטען דריי בען מיט א נייעס: „אזוי ווי א געוויסער טייל לעזער פונ'ם „קאפּעליש“ איז ניט צופריעדען מיט'ן קעפעל פון אונזער גאזעט; זיי זאגען, אז די למ"ד פונ'ם „קאפעליש“ איז צו לאנג, זעהט אויס ווי א טשערנאָהוז, און א געוויסער טייל זאגט, אדרבה, אז א לאנגע למ"ד איז א סך שענער ווי א קורצע, — על-כן גיט מען איבער די דאזיגע פראגע פאר די לעזער: אויב די מאיאריטעט לעזער וועלען זאגען, אז זיי ווילען איין אנדער קעפעל, איז, ניט קוקענדיג אויף די הוצאות, גיט מען זיי איין אנדער קעפעל. ווער עס וויל זיך בעטייליגען אין דער דאזיגער אנקעטע, בעדארף זיך מעלדען מיט א בריעף אין דער רעדאקציע פונ'ם „קאפעליש“.

אָפּגעטהאָן דאָס דאָזיגע שטיקעל ארכייט, האָט זיך אונזער רע-דאַקטאָר געפריידט. „די בהמות, האָט ער געזאָגט, וועל-לען שוין האָבען וואָס צו קיינען“. צום סוף לאָזט זיך אויס, מיר קומען אויף מאַרגען אין דער פריה אין דער

רעדאקציע, מיר טהוען א קוק — דער רעדאקטאָר זיט, ווי אַ סאָ-
מאָוואַר. וואָס איז? מיר מאַכען איהם אומגליקליך! מיר טראָגען
ארויס פון דער רעדאקציע אלע סודות! און ער נעמט און בעווייזט
אונז „די יארמעלקע“ מיט דער זעלביגער מודעה, וואָס איז דעם
„קאָפּעליש“: „באשר אזוי ווי ניט אלע לעזער פון דער „יארמעלקע“
זענען צופריעדען מיט'ן קעפּעל פון אונזער גאָזעט; זיי געפינען, אז
די למ"ד פון דער „יארמעלקע“ איז אַ ביסעל צו קורץ, זעהט אויס
ווי אַ קאָטשקע, בשעת זי שווימט; און אנדערע געפינען, אדרבה,
אז אַ קורצע למ"ד איז אַ סך שענער פון אַ לאַנגער למ"ד, — על-כן ניט
מען איבער די דאָזיגע פראַגע פאר די לעזער: אויב דאָס רוב לעזער
וועט זאָגען, אז זיי ווילען איין אנדער קעפּעל, מעג עס אונז קאָסטען
מי יודע וויפּיעל — געבען מיר זיי איין אנדער קעפּעל. די לעזער פון
דער „יארמעלקע“ זענען געבעטען, זיי זאָלען זיך מטריח זיין און זיך
מערען מיט דער אנקעטע דורך פאָסט אין דער רעדאקציע אריין.“
דאָס איז געווען אַ טידיט-קלאַפּ פאר'ן „קאָפּעליש“! פונדעסט-
וועגען האָט ער ניט אויפגעהערט טאָג-איין טאָג-אויס צו דרוקען די
אנקעטע פונ'ם קעפּעל, און „די יארמעלקע“ — אויך דאָס זעלבע:
טאָג-איין טאָג-אויס מיט'ן קעפּעל! און אַט אזוי האָט זיך עס ביי
אונז אין כתרילעווקע כמעט דעם גאנצען זומער געקעפּעלט און גע-
קעפּעלט, ביז „דער קאָפּעליש“ איז אין אַ שענעם פריהמאָרגען ארויס
מיט אַ בשורה: „מיר קאנען אָנזאָגען אונזערע לעזער, אז דאָס קעפּעל
פון אונזער „קאָפּעליש“ בלייבט איבער דאָס אייגענע, ווייל פון אונ-
זערע 20,000 לעזער זענען נאָר 187 קעגן אַלטען קעפּעל,
און די איבעריגע 19,813 זענען פאר'ן אַלטען קעפּעל“... זענט
איהר פארטיג? אודאי איז דעם זעלבען טאָג „די יארמעלקע“ ארויס
מיט דער זעלבער ערקלערונג: „אזוי ווי פון אונזערע 20,000 לעזער
זענען נאָר 187 קעגן אַלטען קעפּעל, און די איבעריגע
19,813 זענען פאר'ן קעפּעל, על-כן בלייבען מיר ביי'ם אל-
טען קעפּעל“... פון וואָנען „די יארמעלקע“ איז דאָס געוואוירע גע-
וואָרען? — דאָ איז דאָך נישטאָ קיינער, נאָר איהר און איך און

נאָט — איך זאָג אייך: דאָס איז אַ שוואַרצער כח! אַ כשוף־מאָכער! דער גוטער־יאהר ווייסט איהם!... נאָר איהר ווילט דאָך וויסען דעם סוף? אַ וויסטער סוף! אונזער דעראַקטאָר פונ'ם „קאָפּעליש" האָט זיך פּערשלאָסען ביי זיך אין קאָבינעט און האָט זיך אַזש צעווינגט. פון וואָנען איך ווייס עס? — מסתמא ווייס איך, אַז איך זאָג... דער נאָך, אַז ער האָט זיך אויסגעוויינט, האָט ער צעטריבען אלע מיט־ארבייטער — און מיך בתוכם — און האָט צוגענומען נייע. ער האָט שוין אָבער יענע אויך דורכגעטריבען און אויף זייער אָרט צוגענומען צוריק די אַלטע. נאָך צו מיר איז עס נאָך נישט אָנגעקורמען. עס וועט מסתמא קומען. מע דאַרף האָפען... ער איז אַ משוגע'נער, דער „קאָפּעליש" — ס'איז אמת; מע פּערדיענט אָבער ביי איהם אַ פאַר גראַשען... ביי דער „יאַרמעלקע" קאן מען דאָס אויך ניט. די „יאַרמעלקע" איז נאָך פּיעל ערגער!...

ה.

ס ע נ ס א צ י ע ס א ו נ ר א מ א נ ע ז .

ווי אין דער גאנצער וועלט, האלט זיך די כתרילעווקער פרעסע אויף די אויסערגעווענהליכע נייעס פון טאָג, אויף סענסאציעס. נישט מעהר, אויף דער גאנצער וועלט איז דאָס מיט אַ מאָס, אין כתרילעווקע ווייסט מען נישט פון קיין מאָס — און אלץ צוליעב דער קאָנקורענציע. למשל: ברענגט „דער קאָפּעליש" אַ נייעס, אַז אין פראנקרייך האָט אַ פרוי געבוירען אַ קינד מיט צוויי קעפּ, — געפינט איהר אויף מאָרגען דאָס זעלבע נייעס אין דער „יאַרמעלקע", נאָר אַ ביסעלע צוגעפּפּערט: אַז אין פראנקרייך האָט אַ פרוי געבוירען אַ קינד מיט דריי קעפּ, דאָס קינד לעבט און עסט מיט אלע דריי מיילער... אָדער דעם „קאָפּעליש" איז געראַטען צו ברענגן

נעו אַ נייעם, אַז אין מיטען יולי איז אין אדעם אויסגעפאלען אַ טוראָדיגער שניי, ווי אין ווינטער, — האָט געחאָפּט אויף מאָרגען „די יארמעלקע“ און האָט געגעבען דאָס זעלבע נייעם, נאָר אַ ביסעלע שטאַרקער, אַז אין אדעם איז אויסגעפאלען אין מיטען יולי אַ שניי אויף דריי קלאַפּטער, עטליכע און צוואַנציג מאָן האָט מען געפונען געפרוירענע.

שענער פון אלץ איז די מעשה מיט'ן פיש. איינמאָל אין אַ פרייטאָג איז „די יארמעלקע“ ארויס מיט אַזאַ מין נייעם: אַז אַ אירינע, אַ לעזערין פון דער „יארמעלקע“, האָט געקויפט פיש אויף שבת, אַ העכט פון עטליכע פונט. געבראַכט דעם פיש אַהיים, האָט זי דעם פיש אָפּגעשאָבען און אויפגעשניטען און געפונען אינ'ם פיש אַ פינגערעל מיט צוויי אויהערינגלעך, זיבן טוהר. מע שאַצט דאָס זעהר אַ סך געלד. ווער עס וויל אָנקוקען דאָס פינגערעל מיט די אויהערינגלעך, קאן עס זעהען אין דער רעדאָקציע פון דער „יארמעלקע“.

האָט דאָס דעם „קאפּעליש“ פערקאַכט ביי'ם האַרצען, און ער איז אַ גאנצען טאָג שבת אַרומגעגאנגען אַהן אַ קאַפּ. קוים דערלעכט זונטאָג, האָט ער געלאָזט וויסען זיינע לעזער, אַז אַ אירינע, אַ לעזערין פונ'ם „קאפּעליש“, האָט געקויפט אַ פיש אויף שבת, אַ שלליען פון אַ פונט צעהן, און האָט איהם קוים געבראַכט אַהיים. אין דער היים האָט זי דעם שלליען אָפּגעשאָבען און צעשניטען און אַרויסגענומען אַ גאנצען אוצר: אַ האַלב טויז עסלעכעל, אַ טויז קליינע לעפעלעך, דריי בעכערלעך געגילטע, צוויי פאַדסטאָוקעס, אַ פאַרזילבערנע לייכטער — אַלסדינג 84 פרוף. ווער עס וויל עס זעהען, זאָל קומען אין דער רעדאָקציע פונ'ם „קאפּעליש“.

נאָר מעהר סענסאַציאָנעל פון אַלסדינג איז דאָרט דער ראָמאַן. אין דער צייט, וואָס איך בין געווען אין כתרילעווקע, האָבען ביידע צייטונגען, „דער קאפּעליש“ מיט דער „יארמעלקע“, געדרוקט אַ העכסט־אינטערעסאַנטען און שפּאַנענדען ראָמאַן. ביי איינעם האָט ער געהייסען: „דער פערבאטענער קוש פון

דער גע'ננב'עטער כלה". כיים צווייטען האט עה געהייסען: „דער גע'ננב'עטער קוש פון דעה פערבאטענער כלה“.

ווי מײן אויבענדערמאנטער כתרילעוועקער ליטעראט האט מײה איבערגעגעבען, בסוד געוועהנליך, איז דער דאזיגער ראמאן ארויס-גענומען פון איין אלטען רוסישען בוך דורך צוויי ליטעראטען, וואס האבען זיך גענומען צעשמירען די מעשיות ווי ווייט מעגליך לע-גע-ר, און בכדי צו האלטען דאס פובליקום אין שפאנונג, טראכטען זיי צו אלע טאג נייע סענסאציעס, לעגען אוועק אין מיטען העלען טאג א פרישען, א געזונדען העלד און מאכען איהם אבער באלד לעבעדיג, פוילען זיך ניט אראפברענגען פון יענער וועלט א פאר ווייבער, אזוי עס פאסט זיי צום רומעל. און אז איהר ווילט, הויבען זיי גאר אן נאך אמאל פונ'ם אנהויב — און טהוט זיי עפ'ס! מע מוז אבער דעם אמת זאגען, אז אין כתרילעוועקע ווערד דער דא-זיגער ראמאן געלייענט מיט גרויס חשק. דער עולם לעקט פון איהם די פינגער, קוקט ארויס אויף איהם. קוים וואס מע דערלעכט דעם פריהמארגען, טהוט מען זיך א ווארף אויף דער „פערבאטענער כלה“, מע וויל שוין וויסען, וואס וועט זיין דער סוף.

א סוף וואלט שוין, אייגענטליך, לאנג בערארפט זיין. ס'איז שוין די פערפאסערס אליין אויף נמאס ומאוס געווארען צו ציהען די עצמות. זיי האבען שוין לאנג אוועקגעלעגט די העלדען פונ'ם ראמאן: וועמען מע האט אויפגעהאנגען, וועמען מע האט אוועקגע-סמ'ט און וועמען מע האט געשאסען. נאר איבער דער וויסטער קאנ-קורענציע פאדערען די רעדאקטוירען, מע זאל ציהען ווייטער; קיינער פון זיי וויל ניט מאכען קיין סוף, איידער דער אנדערער וועט עס טהון. אין דער צייט, וואס איך בין געווען אין כתרילעוועקע, האט דאס געהאלטען דערביי, אז אייניגע העלדען פונ'ם ראמאן זענען געווען שוין דעם דריטען מאל געשאסען, און די פערבאטענע כלה איז שוין געווען צוויי מאל גע'ננב'עט, פערפיהרט און געפייניגט; דערנאך האט מען זי געזוכט און געפונען און נאך אמאל גע'ננב'עט

און מערדערליך געפויינגט. עס האט גאָר קיין שיעור ניט צו דער
מערדעריי פון די דאָזיגע מחברים — איך ווייס גאָר ניט, וואָס זיי
טראַכטען זיך!

ו.

ר ע ק ל א מ ע ס .

אוראי, ווען די כתריִלעווקער גאָזעטען זאָלען דארפֿען אַרויס-
קוקען גאָר אויפ'ן לעזער אַליין, וואָלטען זיי גרין בעשטאָנען. דער
גאָנצער טומעל מיט'ן הרהאָ איז גאָר צוליעב דער פיערטער זייט
פון דער גאָזעט — צוליעב דער רעקלאַמע, צוליעב די אנאָנסען, וואָס
אויף זיי, כידוע, האָלט זיך די פרעסע פון דער גאָנצער וועלט.

מע קאן זאָגען, אז אינ'ם ענין פון רעקלאַמע און אנאָנסען זענען
די כתריִלעווקער גאָזעטען אוועק אויפ'ן זעלבען וועג, וואָס אין
אמעריקא, גאָר אַ סך ווייטער. אין כתריִלעווקע איז די רעקלאַמע
שטארק אַריין אין דער מאָדע. ניטאָ שוין היינט אין כתריִלעווקע
דער סוחר, דער קרעמער, אָדער דער בעל־מלאכה, אָדער די קיך־אי-
דינע, אָדער דאָס דיענסטמייַדעל, וואָס זאָל ניט געבען קיין אנאָנס
אין די גאָזעטען. צי איהר ווילט, צי איהר ווילט ניט — אנאָנסירען
זיך מוזט איהר. מאַכט איהר חתונה א קינד — דארפט איהר אנאָנס-
סירען. ווערד ביי אַיך געבוירען א יונגעל — גיט איהר איין אנאָנס.
א מיידעל — אויף איין אנאָנס. און פערקעהרט, זייט אַ חכם און
פרובט ניט געבען קיין אנאָנס, — איז דעמאָלט אַ קלאַג צו אייער
קאָפּ! דאָס הייסט, טהון טהוט מען אַיך, חלילה, גאָרניט; מע
שרייבט גאָר דערנאָך וועגען אַיך אזעלכע זאָכען אויף די גאָזעטען.
אז איהר בעט זיך ביי זיי: „קינדערלעך! נאָט אַיך איין אנאָנס, צווייל
אָנאָנסען, דריי אנאָנסען, אַבי ווערד אנשווינגען“...

אט וועגען דעם לויפען נאך אנאנסען דערצעהלט מען זיך אז אין כתרילעווקע א סך שענע מעשיות. מיר ניבען דא איבער מעהה ניט א פאר פון די דאזיגע מעשה'לעך :

(1) א מעשה מיט א קרעמער.

נחום דעם באקאלישטשיק איז נמאס געווארען צו געבען אנאנ-
סען אין די גאזעטען. איז ער אויפגעשטאנען איינמאל אין דער פריה,
געעפענט א גאזעט און געהאפט זיך ביים קאפ : אויף דער ער-
שטער זייט פון דער גאזעט איז געשטאנען שווארץ אויף ווייס מיט
גרויסע אותיות:

„היינטיגע נאכט זענען אנגעפאלען
מייז אין א היגער גרויסער באקאליינער
קלייט און געמאכט א תל פון דער גאנ-
צער סחורה. אנגעפרעסען זיך מיט בא-
קאליי, האבען די מייז גענומען פגר'ען
מאסענווייז...“

אודאי האט זיך נחום באקאלישטשיק געבאך געשמיצט און
געווארפען, געשווארען זיך, אז ער וועט מאכען די גאזעטען א „דיע-
לא“; נאך געענדיגט האט זיך עס דערמיט, וואס אויף דער פיערטער
זייט פון בירדע כתרילעווקער גאזעטען דרוקט זיך היינט אלע טאג
מיט גרויסע אותיות איין אנאנס:

„נוטע פרישע סחורה כל המינים
באקאליי קאן מען קריגען נור ביי נחום
באקאלישטשיק“.

אז מע בעצאהלט רבי-נעלה, ווערד מען, אפנים, קליגער.

(2) א מעשה מיט א פעסעל ווייז.

אירעל וויינשענקער האט זיך צעקריענט מיט'ן „קאפעליש“ און
מיט דער „יארמעלקע“ און האט געזאגט : איין עק ! ער וויל ניט

מעהר רעקלאמירען זיך אין די גאזעטען — און טהוט איהם עפּים!
 ער האָט אַבער באלד חרטה געהאט, וואָרום אויף מאָרגען איז גע-
 שטאַנען אַ נייעס אין ביידע כתריִלעווקער גאזעטען, אז ביי אַ היגען
 וויינשענקער האָט זיך געטראָפּען איין אומגליק. אַ פעסעל וויין איז
 געשטאַנען און געזייערט, און מחמת זויערקייט האָט דער וויין
 אַננהויבען איהרען און רייסען זיך ארויס. האָט דאָס פעסעל
 געפלאצט, און דער וויינשענקער איז שיער ניט אומגעקומען...

אז אידעל וויינשענקער האָט דאָס איבערגעלייענט, איז ער באלד
 אוועק אין ביידע רעדאקציעס און איינגעגעבען איין אנאָנס:

„ווער עס וויל אַ פּריש גלעזעל וויין,
 זאָל ער זיך דערמאַנען, אז ס'איז דאָ אַ
 איד, וואָס הייסט אידעל וויינשענקער“...
 אז מע וויל ניט מיט גוטען, איז מיט בייזען!

(3) אַ מעשה מיט אַ פענאָמען.

ביי אַ פאָרפּאָלק נאָך דער חתונה איז געבוירען געוואָרען אַ
 יונגעל. האָבען די פאָטער און מוטער געפראָוועט אַ ברית, ווי נאָט
 האָט געבאַטען. נאָך וואָס דען־זשע? זיי האָבען פּערגעסען פריהער
 מיט אַ טאָג געבען איין אנאָנס און דרוקען אַ מזל טוב אין די גאָ-
 זעטען. אויף מאָרגען נאָכ'ן ברית איז אין די כתריִלעווקער גאזעטען
 געווען צו לייענען אַ נאָטיץ מיט'ן נאָמען: „פּענאָמען“.
 אין דער נאָטיץ ווערד זיך דערצעהלט אַ מעשה, אז אין כתריִלעווקע
 איז פאָרגעקומען אַ חידוש'ליכע זאָך, וואָס טרעפט איין מאָל אין
 טויזענד יאָהר. דהיינו: אַ יונג ווייבעל, איין ערשטלינג, איז אויפ-
 געבונדען געוואָרען מיט אַ פענאָמען: צו פינף חרשים נאָך דער
 חתונה האָט זי בשלום געבוירען אַ יונגעל. דאָס יונגעל, דער „פּע-
 נאָמען“, לעבט און איז געזונד און שטארק אויף אלע אַכרים, און
 ערשט נעכטען איז געווען דער ברית“...

וואס דאס פארפאלק האט איבערגעלעבט — בעדארף מען אליין פערשטעהן. דער יונגערמאן, דער פאטער פונ'ם „פענאמען“, איז נעבאר ארומגעלאפען איבער כתרילעווקע, ווי א פער'סמ'טע מויז, אויסגערעכענט אלעמען אויף די פינגער, אז ס'איז ביי איהם נאך דער חתונה פונקט נייען חדשים מיט נייען טעג... נאך געה שריי חי וקים! די שטאדט האט איהם אויסגעהערט און געקויכט פאר געלעכטער. דער יונגערמאן האט געסטראשעט מיט א פראצעס, נאך אזוי ווי ס'איז ניט געווען ארויסגעשטעלט קיין נאמען — איז פארפאלען, נישטא ביי וואס אנצונעמען... די שטאדט האט זיך געהאלטען ביי די זייטען פונ'ם „פענאמען“. דאס איז אויך פון די זאכען, וואס א כתרילעווקער לעזער האט לייעב צו לייענען. א כתרילעווקער לעזער האט פיינט אומעטינע מעשיות. ער האט לייעב ס'זאל זיין פרויליך!

ז.

פ א ל י ט י ק .

מע דארף נישט מיינען, אז די כתרילעווקער פרעסע איז אינ' לאנצען איינגעטונקען נאך אין דעם, וואס ווערר אנגערופען אין אמעריקא ביזנעס, און אז די נאזעטען טרייבען נישט קיין שום פאליטיק. וואס וואלט דאס געווען פאר א פרעסע אהן פאליטיק? וואס וואלט דאס געווען פאר גאזעטען, ווען זיי זאלען זיך ניט אינ' טערעסירען מיט זאכען, וואס זענען נוגע דעם כלל? נישט נאך די רעדאקטוירען און די מיטארבייטער פון די צייטונגען, נאך אויך די לעזער ווערען אריינגעצויגען אין דעם פאליטישען קאמפף, אז עס קומט די צייט. פארטייעס האלטען מלחמה. פארטייעס שלאגען זיך. עס איז הימעל עפען זיך. א ברודער שטעהט-אויף אויף א ברודער. דאס ווארט „יושר“ עקזיסטירט ניט. עס שטארבט אפ דאס געפיהל

פון רחמנות — ס'איז עק וועלט! און דאָס ווערד איבערגע'חזר'ט אַקוראַט אלע דריי יאָהר — מע קלויבט אַ ראַבינער.

פאַרטיעס זענען פאַרהאַן אין כתרילעווקע אַזוי פיעל, וויפיעל קאַנדידאַטען. צוויי קאַנדידאַטען — צוויי פאַרטיעס. איין קאַנדידאַט ווערד אונטערגעהאַלטען פון דער „יאַרמעלקע“ און פון איהר פאַר-טיע, וואָס מע רופט זיי דאָרט „יאַרמעלקיסטען“, דער אַנדערע קאַנדידאַט ווערד געשטיצט פונ'ם „קאַפעליש“ מיט זיין פאַרטיע, וואָס מע רופט זיי די „קאַפעלישיסטען“. ביידע קאַנדידאַטען זענען שוין געזעסען אין כתרילעווקע אויף דער שטוהל, אָבער נאָר צו דריי יאָהר. מעהר פון דריי יאָהר איז נאָך קיינער פון זיי ניט אויס-געזעסען. און יעדער פון די קאַנדידאַטען האָט זיך, זעלבסטפער-שטענדליך, זיין פלאַטפאָרמע. צום ביישפּיעל: דער קאַנדידאַט פון די „יאַרמעלקיסטען“, אז מע קלויבט איהם אויס, קומט ער די ער-שטע צייט שבת אין שוהל אַריין פריהער פון אלעמען, אין שטוב זיצט ער אין אַ יאַרמעלקע (א פערברענטער יאַרמעלקיסט!), און האָט אַ טבע דינגען זיך. וויפיעל מע זאָל איהם געבען — איז קאַרג. אַקענען זשע אָבער דער קאַנדידאַט פון די „קאַפעלישיסטען“ געהט נאָר ניט אין שוהל אַריין, סיידען אַמאָל אונטער אַ יום טוב, און אין שטוב זיצט ער דוקא אָהן אַ היטעל, און עסט, זאָגט מען, אַ קאַלבאַס אויך. זיין פּרינציפ איז: „נאַפליעוואָט“. און וואָס ס'איז שייך צו דינגען זיך, דינגט ער זיך ניט, ווי יענער קאַנדידאַט. חס ושלום! ס'איז דאָ ביי איהם אַ טאַקסע, און אז איהר האָט ניט צו בעצאָהלען נאָך דער טאַקסע, מעגט איהר זיך אויסציהען און מעגט אויסגעהן אפילו — נאַפליעוואָט !

אין דער צייט, וואָס איך האָב געוויילט אין כתרילעווקע, איז געווען אַקוראַט, ווי עס הייסט אין אַמעריקא, „ערב עלעקשאַן“ — ערב וואַהלען הייסט עס. אַ הייס שטיקעל צייט. און וועהדוועה, וואָס ס'האָט זיך געטהאָן אויף ביידע גאַזעטען! אַלסדינג, וואָס די צוויי האָבען געשריבען, איז אונמעגליך איבערצוגעבען. מיר קאנען דאָ נאָר ברענגען אַ מאָדעל פון דעם, ווי אזוי די צוויי רעראַקטוירען

האָבען זיך עס אַ ביסעל דורכגעשמועסט צווישען זיך איינמאל אין אַ פריהמאָרגען אויף זייער לשון:

„וויפּיעל שווייט, וויפּיעל ברוד, וויפּיעל שמוץ עס האָט זיך אָנגעקליבען אונטער דער אידישער יארמעלקע! וויפּיעל פיין, וויפּיעל שפּאַט, וויפּיעל גנאָט מיר האָבען געהאַט איבער דער היסטאָרישער יארמעלקע! דער טאָג, וואָס מיר וועלען אינגאנצען בעפרייט ווערען פון דער דאָזיגער יארמעלקע, וועט זיין אונזער צווייטער בעפרייאונגס-יום-טוב. דער טאָג, וואָס מיר וועלען אינגאנצען פטור ווערען פון דער דאָזיגער יארמעלקע, וועט זיין אונזער צווייטער יציאת מצרים. גיעדער מיט דער יארמעלקע! עס לעבע דער קאפעליש! גיעדער מיט די יארמעלקיסטען! עס לעבע די קאפעלישיסטען! הורררא!“ איצטיגס מאל האָט די „יארמעלקע“ אָפגעענטפערט דעם „קאפּעליש“ אין גאָר קורצע ווערטער בזה הלשון:

„דאָס אָפגעבארעטע קאפעלישעל האָט שוין וויעדער בעקומען לשון. וואָס קריבען זיי, די קאפעלישיסטען, מיט זייער קאנדידאַט? שוין זשע ווייסען זיי ניט, אז כתרילעווקע איז אַ אידישע שטאָדט, אַ עיר ואם בישראל, וואָס וועט נישט אויסקלויבען קיין ראַבינער אַ קאנדידאַט, וואָס פרעסט חזירים'לעך, געפרעגעלט אין פוטער, אין די נייען טעג, אַהן אַ היטעל, פאַר'ן דאוונען, אומגעוואַשען?“... מיט וואָס דער קאמפף האָט זיך דאָרט געענדיגט — ווייט איך ניט. איך בין אוועקגעפאָהרען.

ח.

אַ מעשה מיט זיעבען שדכנים.

אַ צייטונג דארף זיך צופאַסען צו איהרע לעזער און צו זייערע בעדערפענישען. דאָס האָט דער ערשטער פערשטאַנען דער רעדאַקטאָר פון דער „יארמעלקע“, און ער האָט ניט-לאנג איינגעפיהרט ביי

זיך איז גאנצט א מין ביורא פון שדוכים אונטער'ן נאמען „ ק ו ל
ח ת ז ו ק ו ל כ ל ה „ און האט געגעבען צו וויסען זיינע לעי
זער דורך א מודעה, אזוי צו זאגען:

„באשר אזוי ווי די שטאדט כתרילעווקע ווערד גרעסער, און
קינדער וואכסען אונטער, און די שדכנים קאנען זיך ניט צערייסען, —
על-כן האבען מיר צוגעטראכט א מיטעל, אז כתרילעווקער בעלי
בתים, וואס זארגען פאר'ן שיקזאל פון זייערע קינדער, זאלען ניט
דארפען אנקומען צו דער הילף פון שדכנים און זאלען אליו קא-
נען פערזארגען זייערע חתנים מיט כלות און זייערע כלות מיט
חתנים. דהיינו, ווי אזוי? גאר פשוט: יעדער בעל-הבית, וואס
האט א קינד אויף חתונה צו מאכען, זאל זיך ניט שעמען און מעל-
דען עס איז אונזער „יארמעלקע“, אז ער האט אזא און אזא בחור,
אדער אזא און אזא בתולה, און נדן גיט ער אזוי פיעל און אזוי פיעל.
און פערלאנגען פערלאנגט ער דאס און דאס. די אלע מעלדונגען
דרוקען מיר אהן געצאהלט, ווייל מיר טהוען עס נור לשם מצוה
און צוליעב טובת-הכלל“...

פערשטעהט זיך, אז פאר'ן „קאפעליש“ איז דאס געווען א
באמבע. סטייטש, די „יארמעלקע“ זאל ביי איהם אזא זאך אויסחא-
פען! תחילת האט ער גערעכענט ארויסגעהן מיט א פייעריגען אר-
טיקעל קעגען דער „יארמעלקע“, שרייען גוואלד — ווי ווייט אונ-
זער כתרילעווקער פרעסע איז געפאלען און צו וואס אונזער ליטע-
ראטור האט זיך ערנידעריגט, אז די „פערשימעלטע יאמפערקע“
איז שוין געווארען א שדכנ'טע אויף דער עלטער — און נאך אזעל-
כע שארפע ווערטער. צום סוף האט זיך דער רעדאקטאר איבער-
געלעגט און איז ארויס אויף מארגען אין זיין „קאפעליש“ מיט אזא
מין מעלדונג:

„די וועלט שטעהט ניט. דער פראגרעס טהוט זיינס. עס האבען
זיך שוין געפעהלט יענע צייטען, ווען פאנאטישע פאטער און מו-
טער האבען געצוואונגען זייערע קינדער, זיי זאלען חתונה האבען
ניט מיט זייער גלייכען. עס האבען זיך שוין געפעהלט יענע ציי-

טען, ווען א שדכן א פינסטערלינג איז געקומען און האט אפגע-
געבען מזל-טוב חתן-כלה. ניין. די קינדער פון אונזער מאדערנער
צייט זענען שוין קליגער געוואָרען. זיי קאָנען שוין אַלײַן זייער
שטעדטעל בעשטען. דאָס הייליגע געפיהל פון דער הייליגער
ליעבע ברעכט דורך מויערען און שלאָגט זיך דורך דורך אייזערנע
ווענט. הערצער בעגעגענען זיך. נשמות בעהעפטען זיך. מיר
עפענען אויף צוליעב דעם דאָזיגען צוועק די טויערען פון אונזער
צייטונג, און אונטער דעם טיטעל „פון בחור צום מיי-
דעל און פון מיידעל צום בחור“ קאָן יעדער
איינציגער מעלדען, וואָס ער פערלאַנגט, מעג עס זיין א בחור אָדער
א מאַמעל, איין אלמן אָדער א וויטווע, — דער „קאפּעליש“ איז
שטענדיג גרייט פאַר זיי צו דינען, ווייל דער דעוויוז פון אונזער
צייטונג איז: „דאָס וואָהל זיין פונ'ם פאַלק“. און
דער דעוויוז פון דער דאָזיגער נייער אָפּטהיילונג איז:
„פרייהייט און ליבע“...

און עס האָבען זיך געגעבען א שאַט מעלדונגען וועגען שדוכים
אין ביידע כתרילעווקער גאָזעטען: אין דער „יאַרמעלקע“, אונ-
טער'ן קעפעל „קול חתן וקול כלה“, זענען אַרויסגעטראָטען די על-
טערען פון חתנים און כלות, און אין „קאפּעליש“, אונטער'ן קעפעל
„פון בחור צום מיידעל און פון מיידעל צום בחור“, זענען אַרויס-
געטראָטען די חתנים מיט די כלות אַלײַן, און ס'איז געוואָרען אין
כתרילעווקע לימודים. אַ קלייניגקייט, אַז איהר קאָנט שרייבען וואָס
איהר ווילט און קיין געלד קאָסט עס ניט!

וואָלט געווען גוט, ווען אין כתרילעווקע זאָל זיין נור איין גאָ-
זעט און קיין שדכנים זאָלען שוין גאָר אויף דער וועלט ניט זיין.
ווי זשע איז אָבער דער דין, אַז עס פיקט זיך אויס א שדוך דורך איין
גאָזעט, נאָר עס מיסט זיך אַרײַן אויך די צווייטע, און א שדכן
שטעלט אויך אַרײַן א פוס — דעמאָלט ווערד א ויצעקו, אַז מע מוז
אָפּטרעטען פון כתרילעווקע! גאָר ניט לאַנג פאַר מיין אוועקפאַהר
האָט זיך דאָרט געטראָפּען א מעשה, וואָס ס'איז כדאי זי צו בע-

שרייבען, ניט אזוי צוליעב דער מעשה אליין, ווי צוליעב דעם מוסר השכל פון דער מעשה. אז די געשיכטע איז איין אמת'ע, חלילה ניט קיין אויסגעטראכטע, — גאראנטירט אין דעם דער, וואס האט זי מיר דערצעהלט. און דערצעהלט האט דאס מיר טאקע יענער יונגערמאן, וואס האט מיר איבערגעגעבען בסוד-סודות די געשיכטע מיט די „קעפלעך“.

„אז איהר וועט האלטען אמאל ביים בעשרייבען די דאזיגע מעשה, זאלט איהר איהר א נאמען געבען: „א מ ע ש ה מ י ט ז י ע ב ע ז ש ד כ נ י מ“. — אזוי האט זיך אנגערופען צו מיר דער יונגערמאן און האט זיך פערשטעלט דאס מויל מיט ביידע הענט, און האט זיך פארגאנגען פאר געלעכטער. איבערשלאגען איהם האב איך ניט געוואלט. מסתמא, אז ער אליין לאכט, איז דאס שוין גוט לעבעריג. האב איך איהם געלאזט, אז ער זאל זיך אויסלאכען. און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, איז ער צוגעטראטען צום גוף המעשה, וואס מיר געבען דא איבער מיט זיין לשון:

— ווייסט איהר דאך שוין, ווי אזוי אונזערע בעלי-טובות, סאי די קאנסערוואטיווע „יארמעלקע“, סאי דער מאדערנער „קאפעליש“, טהוען נישט חלילה קיין זאך צוליעב זיך, נאך צוליעב טובת-הכלל און נאך צוליעב יענעם, און אז איהר לייענט וואס זיי שרייבען, קומט אויס, אז זייער דעווין איז „שלי שלף ושלף שלף“. נאך אז איך וועל אייך זאגען, למשל, אז אונזערע ביידע רעדאקטוירען זענען שדכנים, פשוטע שדכנים, וועט איהר ניט וועלען גלויבען, איא? וואס זשע וועט אבער זיין, אז איך וועל אייך בעווייזען שווארץ אויף ווייס?

ביי די ווערטער האט דער יונגערמאן ארויסגעצויגען פון בוזעם-קעשעני א פאק מיט גאזעמען, פריהער די „יארמעלקע“, דערנאך דעם „קאפעליש“, און האט גענומען לייענען:

„ק ו ל ח ת ז ו ק ו ל כ ל ה“.

„ווערטהער הערר רעדאקטאָר! היות אזוי ווי איך בין א שטענ-דיגער לעזער פון אייער ווערטהער „יארמעלקע“, געפין איך, אז

ס'איז זעהר גוט, וואָס איהר האָט איינגעפיהרט דעם „קול חתן וקול כלה“. און דעריבער בעט איד אייד, איהר זאָלט אַפּדרוקען, אז איד בין אַ כתרילעווקער בעל־הבית פון פיינעם שטאַנד, פון שלשלת היוחסין, און פערמאָג איין טאַכטער אַ בת יחידה, וואָס איד דאַרף זי ניט לויבען, וואָרום סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיד— לאַז דיד יענער לויבען. נאָר אין קורצען וועל איד אויסרעכענען דאָ איהרע מעלות. זי איז: (1) אַ בתולה, (2) אַ יפת־תואר, (3) אַ חכמה נפלאה, (4) אַ בריה אויף אַלסדינג, (5) געביל־דעט סכנות, (6) שפיעלט פיאנא, (7) עשרת אלפים גרן, (8) אויסגעקליידעט בגדי מלכות, (9) קען פראַנצויז, (10) טאַנ־צען אויד. ווער עס האָט אַ זוהן, וואָס האָט גע'פטר'ט דעם פרי־זיוו מיט אַ ווייסען בילעט און האָט פראַוועס, זאָל זיך ווענדען אין דער „יארמעלקע“ אויפ'ן נאָמען פון מ. ב. מ.

דאָס איז נומער איינס. אין דער זעלביגער „יארמעלקע“ פונ'ם זעלביגען טאָג האָט איהר אייד אַזא מין מודעה:

„געעהרטער הערר רעדאקטאָר! כפי אזוי ווי איד בין אַ שטענ־דיגער לעזער פון אייער געהרטער „יארמעלקע“, געפין איד אויד, אז איהר האָט זעהר גוט געטהאָן, וואָס איהר האָט איינגעפיהרט ביי זיך אַזא טהייערע זאך, ווי דער „קול חתן וקול כלה“. אַלס בע־ווייז, ווי גוט דאָס איז, קום איד אייד מעלדען, אז איד אַליין בין אַ היגער, אַ כתרילעווקער. מיינע עלטערען און אור־אור־עלטערען זענען געווען כתרילעווקער. איד האָב דאַנקען גאָט אַ נאָמען, און בין אַליין אַ נגיד און אַ מיוחס, און טהו שדוכים מיט די גרעסטע מיוחסים, און האָב אַ זוהן אויף חתונה צו מאַכען, וואָס פערמאָגט אַ שען ביסעל מעלות. און מחמת סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיד, טייטש איד דעם פסוק אזוי: יהללך זר — לאַז דיד לויבען אַ פרעמדער; ולא — אז ס'איז ניטאָ קיין פרעמדער? איז פיד — לויב זיך אַליין. אַט דאָ זענען די מעלות פון מיין זוהן: (1) אַ בחור, (2) אַ טאַטענס אַ קינד, (3) אַ בוי־יחיד, (4) האָט אַ וויי־

סען בילעט, (5) א קענער, (6) א כתבא רבה, (7) שפיעלט פיעדעל, (8) רערט לשון-קודש, (9) פרום, (10) האט נדן אויף. ווער עס האט א בתולה א יפת-תואר, זאל זיך אפרופען אין דעם „קול חתן וקול בלה“ פון דער „יארמעלקע“ אויפ'ן נאמען פון נ. ב. נ.

— פיינע צוויי אנאנסלעך — איא? דארף זיך טרעפען אזוי, אז אקוראט אין יענעם טאג דרוקען זיך, ווי איינער זעהט אטא, אינ'ם „קאפעליש“, אונטער'ן קעפל „פון בחור צום מיידעל און פון מיידעל צום בחור“, אויך צוויי אנאנסען, שוין נישט פון די עלטערען, נאר פון א בחור מיט א מיידעל. אט וואס דער בחור שרייבט וועגען זיך: „ווערטעהער הערר רעדאקטאר! אלס א שטענדיגער לעזער פון אייער ווערטעהען „קאפעליש“ קום איך אייך צו מעלדען, אז איך בין א שענער בחור פון 23 יאהר, הויך געוואכסען, און האטש איך האב א ווייסען בילעט, פון דעסטוועגען בין איך געזונד און שטארק. הלואי ווייטער נישט ערגער. געקאנטשעט האב איך זעכס קלאסען און האב פראוועס פון א פראוויזאר. איך זוך א מיידעל א קראסאזויצע מיט היבשע עטליכע טויזענד נדן און מיט א גוטען כאראקטער. אויב זי קאן שפיעלען פיאנא, איז דאס ניט קיין חסרון, און מאמע שטאמט זי פון פיינע עלטערען — שאדט אויך נישט. ווער עס וויל מיר, זאל זיך ווענדען צום „קאפעליש“ אויפ'ן נאמען פון דעם „וואוילען יונג“.

— אט דאס שרייבט דער בחור אין „קאפעליש“. אצינד וועלען מיר זעהען, וואס שרייבט דאס מיידעל פונ'ם „קאפעליש“. זי שרייבט אזוי:

„געעהרטער הערר רעדאקטאר! אלס שטענדיגע לעזערין פון אייער געהערטען „קאפעליש“ לאז איך אייך וויסען, אז איך בין א מיידעל פון 21 יאהר, מיטעלע וואוכס, שווארצע האר, א ווייס פנים, מיט חזיריבעלעך אין די באקען און מיט זעהר א גוטען כאראקטער. גאנץ כתרילעווקע האלט מיר פאר א קראסאזויצע. אז סע קומט אויף א שמחה, זענען אלע קאוואליערען נאך מיר די כפרה. נאר איך האב זיי אין דער ערד. איך וויל א בחור מיט א גוטען

כארעקטער, נישט יונגער פון 22, וואס זאל זיין א מענש און קאנען געבען א ווייב ברויט. טאמער האט ער נדו טאכט נישט אויס. ער וועט יעדענפאלס געפינען אין מיר א ליבע פרוי. זיך ווענדען אין „קאפעליש“ צו דער „בעריהמטער קראסאוויצע“.

— על-פי שכל-הישר וואלט, דאכט זיך, בעדארפט זיין אזוי, אז דער פאטער פון דער יפת-תואר מ. ב. מ., וואס זוכט א חתן מיט א ווייסען בילעט, האט בעדארפט זיך אפרופען אין דער „יארמעל-קע“ אויפ'ן נאמען פון נ. ב. נ., צוליעב'ן בן-יחיד, וואס האט א ווייסען בילעט און איז א מיוחס און שפיעלט פיעדעל און רעדט לשון-קודש, און אזוי ווייטער. דאס וואלט געווען באמת א כשר'ער טאפ מיט א כשר'ען לעפעל. וואס טהוט גאט? פערגלוסט זיך דעם פאטער, וואס לייענט די „יארמעלקע“, געבען א קוק אריין אינ'ם „קאפעליש“, אויף דער פיערטער זייט, זעהען, וואס טהוט זיך עפס דארטען מכה דעם ענין פון חתן-כלה? איינגעלייענט זיך אין די מעלדונגען אויף דער פיערטער זייט, איז איהם אריין אין גאז אריין: וואס טויג איהם דער מיוחס דער בן-יחיד, וואס איז א כתבא רבה און רעדט לשון-קודש און שפיעלט אויפ'ן פיעדעל? ער בעדארף ניט קיין בעסערען חתן, ווי דער „וואוילער יונג“ פונ'ם „קאפעליש“, וואס האט א ווייסען בילעט און דערצו נאך פראוועס פון א פראוויזאר. אי, וואס ער איז א לעזער פונ'ם „קאפעליש“? מילא, וואו שטעהט דאס, אז אלע אידען דארפען לייענען די „יארמעלקע“? סע שטעהט געשריבען: „והי אחיד עמך“... בקיצור, ער האט געשיקט רופען א שדכן און האט איהם איבערגעגעבען אזוי און אזוי די מעשה: „איהר דארפט מיר אויפזוכען דעם אדרעס פונ'ם „וואוילער לעו יונג“ דורכ'ן „קאפעליש“, און אויב מה' יצא הדבר, זאלט איהר איהם ברענגען צופיהרען, וועט ער זיך בעקענען מיט מיין טאכטער, וועט מען שרייבען תנאים, וזה כל שריר וקיים“...

אצינד לאזען מיר איבער דעם פאטער פון דער יפת-תואר און געהען אריבער צום פאטער פונ'ם בן-יחיד דעם מיוחס מיט'ן וויי-סען בילעט, וואס שפיעלט אויפ'ן פיעדעל, רעדט לשון-קודש און

אזוי ווייטער. איבערגעליינט אינ'ם „קול חתן וקול בלה“ פון דער „יארמעלקע“, אז ס'איז דא אזא יפת-תואר מיט אזוי פיעל מעלות, און האט נאך צעהנטוויזענד גרן אויף, האט ער זיך געטראכט, אז דער שרודף איז טאקי א פיינער שרודף. נאך וואס דען ? אט די צעהנטוויזענד גרן שטעהט ווי א ביין אין האלץ. א איה, וואס זאגט, אז ער גיט צעהן טויזענד, גיט ער מסתמא די גרעסטע העלפט, הלאזי דריי — מע קען זיי, די כתרילעווקער גנידים! הינט זאלען מיט זיי האנדלען. אמעהר, אט האט ער בעסער געלייענט היינט אינ'ם „קאפעליש“, מעלדעט זיך דארט א מיידעל פון 21 יאהר, א קראסאויצע, וואס זוכט א חתן מיט א גוטען כאראקטער. „מע דארף ניט האבען קיין בעסערען כאראקטער פון מיין זוהן'ס כא-ראקטער!“

אט אזוי האט זיך געזאגט דער איד פון דער „יארמעלקע“. נ. ב. נ., און האט געשיקט רופען צו זיך א שדכן און האט איהם איבערגעגעבען בסוד-סודות, ער זאל למען השם אויסגעפינען אינ'ם „קאפעליש“, ווער איז די קראסאויצע מיט'ן גוטען כאראקטער, און ער זאל איהר פארלעגען זיין זוהן דעם בן-יחיד מיט'ן וויסען בילעט, וואס שפיעלט פיעדעל, רעדט לשון-קודש און אזוי ווייטער. און אז נאט וועט העלפען, ס'וועט געהן א גאנג, וועט אים ירצה שם זיין רעכט, אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער — אמן.

אצינד וועלען מיר אריבערגעהן צום בחור פון „קאפעליש“, וואס האט געקאנטשעט זעכס קלאסען און האט פראוועט פון א פראוויזאר. דאכט זיך, אז א מינדעסט קינד וועט אייך זאגען, אז דער דאזיגער בחור איז אנגעמאסטען פאר דער קראסאויצע פונ'ם „קאפעליש“, וואס אלע בחורים זענען נאך איהר די כפרה. צום סוף, וואס לאזט זיך אויס ? אז דער בחור איז א בעלן געבען א קוק אריין אין דער „יארמעלקע“, און ווי נאך ער האט איבערגעלייענט אינ'ם „קול חתן וקול בלה“ וועגען דעם אידען, דעם מיוחס, וואס פער-מאגט א בתי-יחידה א יפת-תואר מיט צעהן מעלות, און זוכט א חתן מיט א וויסען בילעט און מיט פראוועס, און גיט נאך צעהן טוי-

זענד אויף, האָט עס איהם געגעבען אַ טראַג אויף: סטייטש, ער האָט דאָך דעם אמת'ען ווייסען בילעט מיט די אמת'ע פראוועס! און נישט ווארטענדיג קיין איבעריגע מינוט, האָט ער זיך שוין צענויפֿ- גערעדט מיט אַ בעקאנטען אידען, וואָס זוכט אַ פערדיענסטעל, און יענער איז גלייך אַוועק צום בעל־הבית מ. ב. מ. און לעגט איהם פאַר אַ בחור מיט אַ ווייסען בילעט און מיט פראוועס. האָט זיך דער בעל־הבית דערפריידט און זאָגט צו איהם: „סטייטש, ער האָט נאָרוואָס אַוועקגעשיקט צום בחור מיט'ן ווייסען בילעט און מיט די פראוועס אַ שרדן!“ זאָגט צו איהם דער איד: „מילא, וועלען זיין צוויי שדכנים, אַבי ס'זאָל זיין מיט מויל.“ זאָגט איהם דער בעל־ הבית: „פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען.“ ענטפערט איהם דער איד: „אמן“.

אַצינד בלייבט אונז נאָך איבער די קראסאוויע פונ'ם „קאַ פּעליש“ — און מיר ווערען פארטיג מיט אַלע שדוכים. די קראַסאוויע, אַז זי האָט איבערגעלייענט אינ'ם קאפּעליש“, אַז ס'איז דא אַ חתן מיט אַ ווייסען בילעט און מיט פראוועס, האָט זי אַ טראַכט געגעבען, אַז דאָס וואָלט אפשר געווען פאַר איהר אַ גלייך בער שדוך, נאָר ס'איז פאַרהאַן אַ שטיקעל חסרון: ער זוכט אַ כלה מיט נדן, און נאָך היבשע עטליכע טויזענד דערצו — היבשע עט- ליכע מכות איהם! אונזערע קאפּעלישיסטען, ס'זאָל זיי צו קיין חרפה ניט זיין, זענען טאַקי מאַדערן און ליבעראל און אַלסדינג, נאָר אַז עס קומט צו געלד, האַפּט זיי אַוועק דער שוואַרץ־יאָהר. פאַר געלד וועלען זיי אייך פערקויפּען דעם אייגענעם טאטען. אין בעל־זאכען זענען שוין די יארמעלקיסטען אַ סך פיינער. אַט לאָזט זייסען אין דער „יארמעלקע“, אינ'ם „קול חתן וקול כלה“, אַ איד אַ נגיד, אַז ער האָט אַ זוהן מיט אַלע מעלות און זוכט אַ יפּת־תואר — אַ קראסאוויע הייסט דאָס, און פון נדן דערמאָנט ער נאָר אַפילו נישט. מעג ניט זיין דער בחור דער פראוויזאָר מיט די פראוועס אַ בַּפּרה פאַר דעם אידען? נישמעהר, איין קליינעם חסרון האָט אַט דעם נגיד'ס זוהן: ער איז פרום און רעדט לשון־קודש. האַפּט זי

אָבער, אַז קיין גרויסע שטעהרונגען וועט דאָס ניט זיין. פּרומקייט איז אַ פּריוואַט־זאַך, און וואָס ער רעדט לשון־קודש — איז דאָס אַ קרענק, וואָס נעהט איבער. לאָזען זיי נאָר חתונה האָבען, וועט ער שוין אויפהערען רעדען לשון קודש; ער וועט שוין רעדען ביי איהר, ווי אַ מענטש!...

אַזוי האָט אָפּגע'פּסק'ענט ביי זיך די קראַסאַוויצע און האָט גע'פּועל'ט ביי איהר אייגענעם פעטער, נעבאָד אַ איד אַ יורד, ער זאָל זיך מטריח זיין צו יענעם נגיד פון דער „יארמעלקע“, וואָס זוכט אַ קראַסאַוויצע אָהן געלד, און זאָל איהם בעווייזען איהר בילד, וועט ער איינגעמען א מיתה'משונה. כּך הוה — ס'איז טאַקי אַזוי געווען. וויבאַלד נאָר דער נגיד האָט דערזעהן דאָס בילד, האָט ער אויסגעשריען: „אַט דאָס איז דאָך די, וואָס איך זוף פאַר מיין זוהן! איך האָב געשיקט ערשט היינט אַ שדכן צו דער דאָזיגער יפת־תואר!“ רופט זיך אַז דער פעטער פון דער קראַסאַוויצע, דער יורד: „מעהר קיין דאגות זאָלט איהר ניט האָבען — וועלען מיר דעם רח"ש טיילען אויף דער האַלב, וואָס קאָן דאָ זיין? ...“ „הלאוי, פון אייער מויל איז גאָט'ס אויהערען“. „אמן ואמן“.

מיינט איהר דאָך, אז איהר זענט שוין פארטיג מיט אלע שרכנים? האָט צייט אַ ביסעל. פּערגעסט ניט, אַז כתרי־לעווקע איז אַ שטאַדט, און אַרעמע לייט, ברוך השם, זענען דאָ גענוג. שטעהט זיך אַ אידעל אין גאָס, ניטאָ וואָס צו טהון, לייענט ער ביידע גאַזעטען, די „יארמעלקע“ מיט'ן „קאפעליש“, פון דער ערשטער זייט ביז דער לעצטער זייט, לאָזט נישט דורך קיין אות אפילו. דערזעהט ער איז ביידע גאַזעטען די חתנים מיט די כלות און שפּרינגט אונטער פאַר התפעלות: „סטייטש, ס'איז דאָך מן השמים! אַט דאָס מיידעל, די קראַסאַוויצע פונ'ם „קאפעליש“, איז אָנגעמאַסטען פאַר'ן נגיד'ס בן־יחיד פון דער „יארמעלקע“, וואָס זוכט אַ יפת־תואר אָהן נדן, און די בתולה, די יפת־תואר פון דער „יארמעלקע“, וואָס איז געבילדעט סכנות, שפיעלט פיאנא און פערמאַגט צעהנטויענד נדן,

קאנטשעט זעכס קלאסען, וואָרום יענע זוכט דאָך אַ חתן מיט פראַ-
וועס, און דער האָט אלע פראַוועס..."

און דער חבר-דמאָן האָט נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות —
למאי זאָל איין אנדערער אויסחאָפּען? — און איז אין איין שעה
אויסגעווען ביי אלע פיער: ביי'ם נגיד און ביי'ם בעל-הבית פון דער
„יארמעלקע" און ביי'ם בחור מיט'ן מיידעל פון דעם „קאָפּעליש".
נאָך וואוהין ער איז געקומען, האָט מען איהם געענטפערט: „שוין
אַ ביסעל שפּעטליך, פעטער, האָט איהר זיך אויסגעקראַצט — נאָך
וואָס געווען אַ שרכן און גערעדט דאָס אייגענע, וואָס איהר..." וואָס
געהער זיך עס אָן מיט מיר? געווען אַ שרכן, ניט געווען קיין שרכן—
אַבי דאָס, וואָס איך רעד, רעד איך גלייך. און אפשר איז דאָס ניט
גלייך, דארפט איהר מיר זאָגען נאָך איין וואָרט, מאַך איך דאָס קאָלי,
וואָרום אויף קאָלי מאַכען בין איך אַ בריה..." דערהערט אזעלכע
דבורים, איז זיי פּרחה נשמתם געוואָרען. זיי האָבען דערוועהן, אז
זיי האָבען צו טהון מיט אַ שייגעץ, איין עזות-מחוצה-פנים. האָבען
זיי געבעטען דאָס אידעל, ער זאָל נישט קאָלי מאַכען, זבשכר זה,
אַן ס'וועט זיך עפּים דערפון אויספיקען און ס'וועט קומען צום
רח"ש, וועט מען שוין זעהען מסתמא, ער זאָל אויף עפּים פער-
דיענען.

און נאָט האָט געהאָלפּען, ביידע שדוכים האָבען זיך אויס-
געפיקט און ביידע קנס-מאָלס זענען געווען אין איין נאַכט, און עס
האָבען זיך אַ לאַז געגעבען שדכנים פון דער וועלט. ערשטענס, די
צוויי שדכנים פון חתנ'ס צד. דערנאָך די צוויי שדכנים פון כל'ה'ס
צד. דערנאָך דאָס אידעל, וואָס האָט געזאָלט קאָלי מאַכען. איז אחת
לאחת האָבען מיר אַ קיימאָלן פון פינף שדכנים. היינט וואו זענען
די רעדאָקטורען פון ביידע גאָזעטען? די „יארמעלקע" און דער
„קאָפּעליש" זענען געקומען ביידע אויסגעפּוצט, ווי מהותנים, האַטש
קיינער האָט זיי ניט געבעטען. נאָך געקומען — מהכתיתי, זעהר
אַנגעלעגנט. האָט מען זיי נאָנץ פּיין אויפגענומען, יעדען בעזונדער.
נעשטעלט בראַנפּען, דערלאַנגט לעקאָד מיט איינגעמאַכטס. האָבען

זיי זיך בעדאנקט און געגעבען אַנצוהערעניש, אַז ניט צוליעב דעם זענען זיי געקומען. „צוליעב וואָס זשע דען?“ „צוליעב רח"ש“. „וואָס הייסט — צוליעב רח"ש?“ „אַט דאָס הייסט. זיי מאַנען נישט, נאָר מע דאַרף אַליין פערשטעהן... וואָרום ווען ניט זיי מיט זייערע גאַזעטען, פון וואַנען וואָלטען זיך גענומען די דאָזיגע שדוכים? דאָס הייסט, מאַנען מאַנען זיי נישט, נאָר מע דאַרף אַליין פערשטעהן“... אַזוי האָבען גע'טענה'ט אונזערע רעדאַקטאָרען, און ביי די מחותנים וואָלט מען דאָס אפשר גע'פועל'ט, וואָרום וואָס אַהערט דאָס זיי? קיין צוויי מאָל רח"ש וועלען זיי נישט צאָהלען. האָבען זיך אָבער די חברת שדכנים אויפֿגעהויבען און האָבען געמאַכט אַ גוואָלד ער לֵב השמים: „וואָס פאַר אַ שייכות האָבען רעדאַקטאָרען צו שדכנות? און וואו איז דאָס גע'הערט געוואָרען, אַז ביי צוויי שדוכים זאָלען זיין זיעבען שדכנים? צו דריי מיט אַ האָלבען שדכן אויף אַ שדוך?“... מעהר פון אַלע האָט איינגעלעגט די וועלט יענער אידעל, וואָס האָט געסטראַשעט, אַז ער וועט קאָלי מאַכען. ער האָט מבטיח געווען ביידע רעדאַקטאָרען, אַז ער וועט זיי „אריינואַרפֿען יעדען איינציגען אַ בינטעל פינגער אין טשאַלענט-ברעטעל אַריין“... און ער וואָלט זיין הבטחה מקיים געווען, וואָרום ער איז שוין גרייט געווען צו פערקאָטשען די אַרבעל אַפילו. האָבען זיך אַריינגעמישט די מחותנים פון ביידע צדדים און האָבען זיי צענומען — און אַט אַזוי, ווי איהר זעהט, זענען אונזערע רעדאַקטאָרען, דאַנקען גאָט, אַרויס טרוקען, אָהן פעמטש.

דאָ האָט זיך דער יונגערמאַן וויעדער פערשטעלט מיט ביידע הענט דאָס פנים און האָט געלאַכט שטילערהייד, זיך אַזש גע'טרייסעלט פאַר געלעכטער. און אַז ער האָט זיך גוט אויסגעלאַכט, האָט ער מיט אַ פרעג געגעבען, ווען איך בין פֿריי? אַזוי ווי איך האָלט ביי אַוועקפאַהרען, וויל ער קומען מיט אינטערווירען. איך האָב איהם געבעטען, ער זאָל קומען מאָרגען.

ט.

אינטערוויוערס.

אויף מארגען, נאך דעם, ווי דער לאַכענדיגער יונגערמאן האָט מיר דערצעהלט די מעשה מיט די זיעכען שדכנים, איז ער געקומען צו מיר מיט אזא גרויסען פאַרטלעל, אז איך האב מיך אַזש דער-שראַקען.

— איך וויל איך אינטערווירען. — האָט ער אָנגעהויבען און ארויסגעצויגען אַ לאנג ביכעלע פון אַ זייט־קעשעני און גענומען מיר דערצעהלען מעשיות, מיך נישט געלאָזט אַ וואָרט אויסריידען. — פרעגט מיך, וואו עס וועט זיין געדרוקט מיין אינטערוויו מיט איך — ווייס איך אַלליין ניט. עס קאָן זיין אין „קאפעליש“. און עס קאָן זיין אין דער „יאַרמעלעקע“. אלץ איינע שאַנסען. גיכער וואָלט מיך בער דאַרפט צונעמען דער „קאפעליש“. פאַרט אַ פראַגרעסיווע גאָזעט. האָט זיין גאנצער פראַגרעס בעשטעהט אין דעם, וואָס ער לאַכט אַפּ פון אירישע דינים און מאַכט חזק פון אירישע מנהגים. צום ביי-שפיעל: איהם געפעלט ניט דער מנהג פון פאַסטען. קומט ערב תשעה באב, אָדער ערב יום־כפור, אָדער ערב איין אנדער תענית — צע-לאָזט זיך דער „קאפעליש“ מיט איין אַרטיקל פון אַ דאָקטאָר. דער דאָקטאָר איז אַזוי אַ דאָקטאָר, ווי איהר זענט אַ גובערנאָטאָר. דאָס שרייבט ער אַלליין, טאַקי דער רעדאָקטאָר בכבודו ובעצמו, און חתמ'ענען חתמ'עט ער זיך „דאָקטאָר מאַלינוס איינגעמאַכצום“. אין זיינע אַרטיקלען צעשפרייט זיך דער דאָקטאָר מאַלינוס איינגע-געמאַכצום ווענען די שעדליכקייט פונ'ם פאַסטען און אָפּפאַסטען און פייניגען זיך, ברענגט ראיות פון ספרים און ביכער, וואָס קיינער האָט זיי ניט געזעהען, ברענגט נעמען פון גרויסע געלעהרטע, אויס-געטראַכטע נעמען, למשל: דאָקטאָר פעפערס, פראַפעסאָר קנאַבע-לום, פריעדריך פאָן ציבעלום, טשאַרלז חריינוס, פיליפּ מוסטאַרדום, ערואַרד לאַטקום, לאַוידזשי פאַלירטשעקום און נאָך אַזעלכע מינים

נעמען פון דער הגדה. און טאמער איז ווינציג אַזעלכע אויטאָריטעטען, טהוט ער זיך אַ וואָרף אויף סטאַטיסטיק און טהוט אַ רעכענאַרױס, וויפיעל מענשען עס שטאַרבן אויס אַ יאָהר פון פּערצעהרונג דורך תּעניתים. עס קומט אויס, אז פון תּעניתים שטאַרבן אויס אין כּתּרילעווקע דריי מאָל אַזוי פיעל, וויפיעל עס ווערען געבוירען קינדער דורכ'ן יאָהר. און צום שלום פיהרט ער אונטער אַ חשבון, אויס-גערעכענט מאַטעמאַטיש, ווי צוויי מאָל צוויי, אז כאטש אידען וועלען פאַסטען אַלע תּעניתים, ווי ביז אַהער, וועט אין כּתּרילעווקע אין עילף יאָהר מיט דריי חדשים ניט בלייבען קיין איין איד אפילו.

— דאָס איז וועגען תּעניתים. היינט וואָס דער איד צעארבייט וועגען דעם געצענדירענערישען מנהג פון כּפרות שלאָגען! און וועגען דעם ווילדען איינפיהר געהן צו תּשליך! דער רעדאַקטאָר פונ'ם „קאַ-פּעליש“ דערצעהלט זיך אַ מעשה פון פאַרצייטען, אַ היסטאָרישע געשיכטע הייסט עס, וואָס האָט געטראָפּען טאקי דאָ, אין כּתּרילעווקע, ווי אַזוי אידען זענען געגאנגען צו תּשליך, איז געפאָרען אַ קאַרעטע מיט פיער פּערד נאַשפיץ. אין קאַרעטע איז געזעסען דעם גראַפ'ס טעכטערעל מיט איהר אַדיוטאַנט. האָבען די פּערד דערוזעהען אַזוי פיעל אידען, האָבען זיי זיך ספּאַלאַשעט, צעטראָגען די קאַרעטע און אַרויסגעוואָרפּען דעם גראַפ'ס טאָכטער מיט'ן אַדיוטאַנט. און אַזוי ווי דער גראַף איז געווען דער בעל-הבית פון כּתּרילעווקע, צו איהם האָט געהערט די שטאָדט, האָט ער בעשטראָפּט די גאנצע שטאָדט מיט שמיץ און אַרויפגעלעגט אויף אַלע אידען אזא שווערען אָפּצאַהל, אז זיי האָבען הונדערט יאָהר כּסדר נישט געקאנט זיך אויסצאהלען.

— פאַר וואָס דער „קאַפּעליש“ איז אויף מיר ברוגז — שטויסט איהר זיך מסתמא, אז דער רוגז וואַכסט נאָך פון דער געשיכטע מיט די „קעפלעך“, וואָס כ'האָב אייך דערצעהלט. האָטש גאָט איז מיין עדות, אז איד בין אין דעם אַזוי שולדיג, ווי איהר זענט שולדיג. נאָר גאַרנישט. ער רעכענט, אז דאָס האָב איד אַרויסגעגעבען דער „יאַרמעלקע“ אַלע סודות פון דער רעדאַקציע. וויבאַלד אַזוי, וואָלט,

דאכט זיך, די „יארמעלקע“ בעדארפט שלאגנען מיט מיר בלאט, איז?
לאזט זיך אויס, אז מיין פוס טאג דארט ניט זיין! איבער וואס? וועט
איחר הערען א שענס. דאס איז אבער א לעכעריגע מעשה.
דא האט זיך מיין אינטערוויער אויסגעדערהט מיט'ן פנים צו
דער וואנד, זיך פערשמעלט מיט ביידע הענט און שטילערהייד גע-
לאכט. דערנאך, אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, האט ער גענומען
דערצעהלען די מעשה:

— דאס איז געווען שוין לאנג, נאך פאר די „קעפלעך“. איך
בין דעמאלט געווען כל-זלך ביים רעדאקטאר פונ'ם „קאפעליש“. איך
האב זיך גערעכענט כמעט סעקרעטאר פון דער רעדאקציע. אלע
סידות זענען געווען ביי מיר אין די הענט. נישט געווען קיין פער-
בארגענע זאך פאר מיר. אין דער „יארמעלקע“ איז אויך געווען א
סעקרעטאר, טאקי דעם רעדאקטאר'ס איין אייגענער שוואגער און
מיינער א גוטער פריינד, איין אוהב נאמן. וואס ביי זיי האט
זיך געטהאן האב איך געוואוסט, און וואס ביי אונז האט
זיך געטהאן האט ער געוואוסט. דאס הייסט, מיר האבען זיך
ארויסגעגעבען איינער דעם אנדערען אלע סידות פון דער רעדאקציע,
זיך געביטען שטילערהייד מיט טעלעגראמעס, געוויזען איינער דעם
אנדערען געהיימע בריוולעך, און טאמער עפּיס איין עקסטרא — האט
בען מיר געגעבען צו וויסען איינער דעם אנדערען דורכ'ן טעלעפאן.
— ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, איך זיך איינמאל אין דער
רעדאקציע איינער אליין, שוין ווייט נאך האלבער נאכט, צוגע-
שפארט אויף דער קושעטקע, און חאפ א דרימלע. קלינגט מען מיר
אין טעלעפאן איין מאל און צוויי מאל און דריי מאל. איך דרימלע
אזוי געשמאק, האלט אין בעסטען שלאף, און יענער דרעהט מיר א
מה: טער-טער-טער-טער! „קלינג, טראכט איך מיר, צעזעצטערהייד,
איך וועל זיך ניט ריהרען פונ'ם ארט“. יענער וויל אבער ניט אויפ-
הערען: טער-טער-טער-טער-טער! בקיצור, עס העלפט ניט. איך
שטעה אויף, נעם דאס טרייבעל: „ווער איז דארטען?“ לאזט זיך
אויס, ס'איז מיין פריינד פון דער „יארמעלקע“. „וואס טהוטסט דו,

פרעגט ער מיד, דו שלאָפסט? „חס ושלום, זאָג איד, וואָס הייסט איד שלאָף? „וואָס דען טהוסט דו? „איד ארבייט. „וואָס אר-בייטסט דו? פאָרהאַן עפּיס נייעס? „נאָך אַ מין נייעס! „דפּיינו? „דהיינו, זאָג איד, אַ פאָגראַם. „אַ פאָגראַם? וואו? „וואָס הייסט וואו, זאָג איד, אַנו טרעף, וואו דאָרף זיין אַ פאָגראַם? „זאָגט ער: „אדאי אין קעשעניוו? „זאָג איד: „אזא יאָהר אויף מיר, וואָס פאָר אַ חכם דו ביזט! „זאָגט ער: „טאָקי עפּיס אַ רעכטער פאָגראַם? „זאָג איד: „מיט אַלע פּישטשעווקעס. „עפּיס פאָרהאַן גע'הרג'עטע? „זאָג איד: „צוויי הונדערט. „געשענדעטע פרויען? „פינף און דרייסיג. „קינדער צעריסענע? „אַהן אַ שיעור!... מעהר האָב איד פון איהם נישט געהערט, וואָרום ער האָט זיך געאילט איבערצוגעבען די טעלעגראַמע פון קעשעניוו צום דרוק. און וואָס מאַרגען האָט זיך געטהאָן, אז די „יאַרמעלקע“ איז ארויס מיט אַ דרייגאָרענ-דיג קעפעל: „אַ נייַער פאָגראַם איז קעשע-ניוו! (פון אונזער ספּעציעלען קאַרעספּאָנדענט)“ — דאָרף איד אייך ניט דערצעהלען. אונזער רעדאַקטאָר פונ'ם „קאַפּעליש“ איז שיער ניט משוגע געוואָרען — ניט פון דעם פאָגראַם, חלילה, נאָר פון דעם, וואָס אזא פּעטע נייעס איז אין דער „יאַרמעלקע“ פאָרהאַן און אין „קאַפּעליש“ ניט! ער האָט אונז אַלעמען איבערגעטריבען אויף הרעטשקע, אַ גאנצען טאָג געגעסען און געיאָדעט — ביז עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז די מעשה איז אַ ליגען, ניט געשטויגען, ניט געפּלויגען. דעמאָלט האָט שוין דער רעדאַקטאָר פון דער „יאַרמעלקע“ גענומען ארבייטען מעשים, דערגרונטעווען זיך, פון וואָנען האָט זיך גענומען צו איהם אזא אומגעלומפּערטע טעלעגראַמע, און עס האָט געהאַלטען, אז דער סעקרעטאַר, האָטש ער איז אַ שוואַגער, זאָל נעמען דעם וועג און זאָל נאָך זיין גוט אויסגעפּאַטשט אויך. אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז ער האָט זיך געבאָד געמוזט מודה זיין, פון וועמען דאָס וואַכסט. דעמאָלט האָט דער רעדאַקטאָר פון דער „יאַר-מעלקע“ בעפּוילען, אז טאָמער בעווייז איד זיך פאַרביי דער רעדאַק-ציע, בין איד אַ טוידטער...

ביי די ווערטער האט זיך דערהערט א קלאפ אין טיר. איך האב געבעטען אריין, און עס האט זיך בעוויזען א יונגער פארשוין מיט א רויט בעשפריינקעלט פנים, מיט אויך א גרויסען פארטפעל. מיין לאכעדיגער יונגערמאן האט דערזעהען דעם אריינגעקומענעם פארשוין, איז גלייך ווי ער וואלט דערזעהען עמיצען פון יענער וועלט. זיינע אויגען זענען איהם געווארען גרויס, און אליין איז ער אויפגעשטאנען, א האפ געגעבען זיין פארטפעל, זיך אין דער גיך אפגעזעגענט מיט מיר און איז נעלם געווארען. געבליבען מיט'ן נייעם פארשוין אינצווייזען, האב איך איהם געבעטען זיצען. ער האט זיך בעדאנקט, ארויסגענומען פון פארטפעל א בויגען פאפיער און פון דער זייט-קעשעני א פולפערדער און האט זיך אוועקגעזעצט גרייט צו דער ארבייט.

— האט קיין פאראיבעל ניט, — האט ער אנגעהויבען — איך האב געהערט, אז איהר זענט דא, האב איך אייך געוואלט אינטער-ווירען. וואס האט געטהאן ביי אייך אט דער חלאמידניק?
— וואסער חלאמידניק?

— אט דער, מיט'ן פארטפעל, וואס האט געהאפט דאס היטעל און איז ארויסגעלאפען, ווי פון א שרפה? ער האט אייך עפּים דער-זעהלט א סך מעשיות? זאל עס נאר פאלען אין ים אריין, רבונן של עולם, און אזוי ווי איך האב עס ניט געהערט, אזוי זאל עס מיר ניט שאדטען!

— וואס איז? ער איז דען א...?

— איהר ווילט זאגען א ליגנער? חא-חא-חא! א ליגנער צו א ליגנער איז ניט גלייך! כל היוצא מפיו איז שקר וכזב! אויף איהם האב איך אמאל געזאגט און געשריבען אין א פעליעטאן: פארהאן, זאג איך, צווייערלוי מינים ליגנערס. פארהאן, זאג איך, א ליגנער, וואס זאגט אויף שווארץ ווייס און אויף זיס ביטער. דער, זאג איך, איז א ליגנער, וואס זאגט, זאג איך, אויף שווארץ, אז ס'איז זויער און אויף זיס—אלטגעכאקען. חא-חא-חא, גוט אריינגעזאגט? ער האט נאך א מעלה: אז ער זאגט א חכמה, לאכט ער זיך פריהער גוט אוי-

סעט און דערנאך ערשט דערצעהלט ער א נארישקייט. אויף איהם האב איך אמאל געזאגט און געשריבען אין א פעליעטאן, אז ס'איז פאר- האט, זאג איך, דרייערליי חכמים. איין חכם זאגט א חכמה און לאכט אליין. דער אנדער חכם זאגט א חכמה, לאכט יענער. דער דריטער חכם, זאג איך, זאגט א חכמה, און קיינער לאכט ניט. חצא-חצא, ווי געפעלט דאס איך? שטא! איהר זענט נאך ניט פארטיג — ער איז נאך טויב אויך. טויב ווי די וואנט. איך האב אמאל געזאגט אויף איהם, אז איך בין איהם מקנא: ער הערט ניט די וועלט, חצא-חצא! און דאס האט א השגה צו רופען זיך ליטעראט. האטש ער געהער זיך אזוי אן מיט ליטעראטור, ווי איך געהער זיך אן מיט דער איינגעלשער מלכה א גליעד-געשוועסטערקין, חצא-חצא! איהר וואונדערט זיך, וואס איך בין פרייליך? דאס איז דער כאראקטער פון מיין טאלאנט. איך בין מיט איך פון איין חדר. דאס הייסט, איך בין אויך א הומאריסט, און מיינע שרייבעכצען איז נאך סאטירע און סאטירע און סאטירע. איך האב אנומעלטען אגגעשריבען אויף א יונג פארפאלק א סאטירע, האב איך עס געמוזט דערנאך פער- ברענען. נעמען דעם מאנוסקריפט און פערברענען אויפ'ן פייער. פאר וואס? ווארום אזא שטאדט איז ביי אונז. ניטא קיין סוד אין כתר- לעווקע. איך האב מיין סאטירע געלייענט פאר א פאר מענטשען בסוד- סודות, בעשוואוירען זי, אז קיין פויגעל זאל ניט וויסען. זענען זיי זיך מיישב און צעטראגען עס איבער דער גאנצער שטאדט. האב איך געהאט פונ'ם פארפאלק אפגעשניטענע יאָהרען! דאס ווייבעל האט געזאגט, אז זי וועט זיך נאך א מעשה אנטהוה, און דער יונגער- מאן האט געשוואוירען ביי גאט, אז ער וועט מיר אריינשטעכען א מעסער אין הארצען. וואס זאגט איהר אויף דעם באנדיט? געה שרייב סאטירעס אויף אזעלכע לייט! וואס דארפט איהר מעהר, איך וועל אייך דערצעהלען א שענערע מעשה...

עס האט זיך דעהערט א פרישער קלאפ אין טיר. איך האב געבעטען אריין, און ווי נאך דער נייער פארשוין האט זיך בעוויזען אויף דער שוועל, האט דער הומאריסט זיך געגעבען א חצא-אויף.

פערנומען דעם פארטפעל מיט'ן בויגען פאפיער, אין דער גיך זיך אפגעזעגענט מיט מיר, צוגעזאגט אריינקומען שפעטער, און איז ארויסגעשוואמען פון מיין חדר. אויף זיין ארט איז געשטאנען א יונגערמאן א דארער, א הויכער, א טרוקענער, מיט א קליין שיטער בערדעל און מיט גרויסע טראגישע אויגען אונטער זילבערנע בריי לען — א מין דאן קיכאט פון אונזערע צייטען. אריינגעקומען איז ער אויך מיט א גרויסען פארטפעל און גענומען זיך ארומצוקוקען אויף אלע זייטען. איך האב איהם געבעטען זיצען. ער טהוט זינס — ער קוקט און קוקט, ווי ער וואלט עפּים געזוכט.

— וואס זוכט איהר?

— איך זוך ניט, איך קוק נאר, וואס האט דא געטהאן אט דער

חברה־מאן?

— וואסער חברה־מאן?

— אט דער, וואס איז נאָרוואַס געווען ביי אייך. איך קוק, צי

האט ער עפּים ניט אוועקגע'לקה'ענט ביי אייך?

— וואס איז, ער איז דען א...?

— א גנב! א נאָטקע! ביי איהם איז רעכט אלסדינג: א זייגערעל

איז א זייגערעל, א לעפעל איז א לעפעל. ער האט אויף זיין לעבען

נאָך קיין צוויי שורות ניט ארויסגעגעבען, זיי זאלען זיין זיינע. אלע

ווייסען דאס. אנומעלטען האב איך אָנגעשריבען א פאָעמא — איך

בין א פאָעט מיט גאט'ס הילף און שרייב לייערער, פאָעזיע שרייב

אייך. מיין נאָמען איז אט דא, אין דעם קארטעל, און געקומען בין

אייך אייך צו אינטערווירען, ווייל איך האב געהערט, אז איהר זענט

דא, וועט איהר אונז דערצעהלען נייעס — נאר האט קיין פאראיבעל

ניט, איך האב אָנגעהויבען צו דערצעהלען אייך די מעשה פון מיין

פאָעמא, מוז איך אייך שוין דערצעהלען ביו'ן סוף. אלוא, האב איך

אָנגעשריבען א פאָעמא. איין אויסגעצייכענטע זאך. אז איהר וועט

וועלען, וועל איך אייך זי איבערלאָזען, איהר זאָלט זי לייענען, אדער

אייך וועל אייך זי אליין איבערלייענען פון אָנהויב ביו'ן סוף, וועט

איהר זעהען, וואס דאס איז פאר א סחורה. איהר וועט אליין זאָגען

אז א פאָעט איז שטארקער פון איינעם, אז ער האלט זיך איין אין
אזא אָרט, ווי כתרילעווקע, פארברענט זאל דאָס ווערען! שמעלט אייך
פאַר, איך קום מיט מיין פאָעמא אין דער רעדאקציע פון דער „יאר-
מעלקע“ און בעט, מע זאל דאָס איבערלייענען, האַטש איבערלייענען.
זאָגט מען מיר, אז זיי האלטען נישט פון קיין ליעדער, קום איך אין
דער רעדאקציע פונ'ם „קאפעליש“. שוין כלומרשט א ראדיקאלער
ארגאן, א פרייע צייטונג, זאָען זיי: ס'איז קיין פלאץ נישטאָ. זאָג
אייך: אָבער איבערלייענען מעגט איהר דאָך! זאָען זיי: ס'איז קיין
צייט נישטאָ. און אָט אזוי זענען זיי אלע: דער האָט קיין פלאץ נישט,
דער האָט קיין צייט נישט, געהט שרייבט פאָעמעס! וועט איהר פרע-
גען: ווער הייסט אייך שרייבען? — וואָס זאל איך טהון, אז סע
שרייבט זיך פאַרט? אלע טאָג מוז איך שרייבען. אלע וואָך ווערד ביי
מיר פאַרטיג א פאָעמא, און א מאָל צוויי... נאָר איך האָב אייך
אָנגעהויבען צו דערצעהלען פון יענעם חברה-מאן, מוז איך אייך
שוין דערצעהלען ביז'ן סוף. האָב איך מיין פאָעמא געלייענט פאר
א פאַר פריינד, האָבען זיי געלעקט די פינגער, געזאָגט, אז זיי האָ-
בען שוין לאַנג אזא אַנטיק נישט געלייענט. איז גוט? איז זיך מיישב
יענער חברה-מאן און שרייבט אויך אָן א פאָעמא מיט'ן זעלבען נאָ-
מען און מיט'ן זעלבען אינהאַלט, אָבער וואָרט אין וואָרט, און טראָגט
זיך ארום מיט איהר איבער דער שטאָרט און לייענט זי פאר איי-
ליכען בעזונדער און גיט זי ארויס פאר זיין אייגענער פאָעמא. זאל
אייך שווייגען? האָב איך געמאַכט א גוואָלד — איך וויל איהם רופען
צו מענשען. וויל ער נישט געהן. האָב איך אָנגעבאָטען גוטע פריינד,
מע זאל איהם גויטען. בקיצור, מע האָט איהם געבראַכט, דעם
חברה-מאן, צו מענשען, און מענשען, לויטער ליטעראַטען און
שריפטשטעלער, האָבען אויסגעהערט אונזערע ביידענס טענות און
די ערות פון ביידע צדדים, דערנאָך האָט מען דורכגעקוקט ביידע
פאָעמעס, און ס'האָט זיך צווייגעוויזען, אז ס'איז טאָקי וואָרט
אין וואָרט, ווי ביי מיר. מיינט איהר דאָך אודאי, אז מע האָט
איהם גע'קנס'עט מיט מי יודע וואָס? קענט איהר נישט אונזערע

כתרילעווקער ליטעראטען און שריפטשטעלער. זיי האבען געפונען, אזוי ווי בירדע פאָעמעס זענען נאָך זייער מיינונג געשריבען גע- וואָרען יאָקבי אויף דער זעלבער אַרט ווי ביי פּוּשקין'ס, דאָס הייסט, פּוּשקין האָט, זאָגען זיי, אויף בעאַרבייט די זעלביגע טעמאַ אַסד פּריהער, על-כן... וואָס האַפט איהר זיך אַוועקצוגעהן? און וואָס וועט זיין מיט אונזער אינטערוויו?...

י.

א מ ע ש ה מ י ט א י ו ב י ל ע א ו מ .

„איהר זענט געבעטען צו קומען אויף דעם אַווענט, וואָס ווערד היינט אַראָנזשירט לכבוד דעם גרויסען שריפט- שטעלער און דראַמאַטורג קאַפּעל בן צבי .. נאָדעלמאַן המכונה ק'ב'צ'ז', צו זיין פינף-און-צוואַנציג-יעהריגען יובילעאום. דער אַווענט וועט פאַרקומען אין דעם גרויסען כתרילעווקער רעס- טאָראַן פון אַלטער פּאַרגאַטש, געווע- זענער יאַנקעל קוואַטשקע“.

אַט אַזא מין איינלאָדונג האָב איך בעקומען פון דער פּאַסט. נע'חתמ'עט אויף דער איינלאָדונג אין געווען ניט קיינער, נאָר : „די קאַמיטע“.

קוים דערלעבט דעם אויפדערנאָכט, האָב איך מיך איבער- געטהאָן, גענומען אַ פּוהרעל און געהייסען זיך צורופיהרען צום גרוי- סען כתרילעווקער רעסטאָראַן פון אַלטער פּאַרגאַטש, געוועזענער יאַנקעל קוואַטשקע.

דער בנהוג שבעולם איז, אַז מע דערצעהלט אַ מעשה און מע קומט-צו צו אַ שטוב, הויבט מען אָן צו בעשרייבען פּריהער די שטוב, ווי זי זעהט אויס פון דרויסען, דערנאָך פון אינוועניג. נאָר

ווייל דער בנוהג שבעולם איז אזוי, דעריבער טהו איך אקוראט פערקעהרט און געה אריבער גלייך צו דער מעשה.

ווייזען ווייזט אויס, אז איך האב מיך א ביסעל צוגעאיילט, וואָרום דער זאך איז געווען נאָך כמעט פוסט. עס האָבען זיך ארומגעדריעהט די „מענטשען“, אָנגעהאַן אין אָפגעבאַרעטע פראַקטען מיט פאפיערענע, ניט איבעריג ווייסע מאַנישקעס, צעשטעלט דאָס געפערס אויף דעם געגרייטען לאנגען טיש און שטארק געדילונגען מיט די גאָפּעל-מעסער. אַ שאַרפער אַראַמאַט פון איינגע-האַקטע הערינג מיט ציבעלעס האָט זיך געלאָזט הערען איבער דער גאַנצער שטוב, און אַ קול פון אַ קליין עופה'לע פון אַ זייטיגען חדר האָט געגעבען צו וויסען, אַז אַט דאָ אין דעם הויז איז ניט לאַנג געבוירען געוואָרען אַ נפּש'על אויף גאָט'ס וועלט. ווער איז געווען די גליקליכע געווינערין — צי די בעל-הבית'טע אליין, צי איהר טאָכטער, אָדער איהר שוור, אָדער אפשר גאָר אַ ווילד-פרעמדע, איין אורח'טע, — דאָס ווייס איך ניט. אַ פאַקט איז, אַז דאָס עופה'לע האָט געשריגען מיט די לעצטע כחות, שיער ניט צעריסען געוואָרען שרייענדיג, איז אַזא פאַל איז גוט באַבולע פאפיער, איינ-געטונקען אין ספירט, אָנגעצונדען מיט אַ שוועבעלע און צולעגען דאָס צום בייכעל; אָדער אַ טיכעלע, איינגעטונקען אין בראַנפּען און בעשאַטען פון אויבען מיט פעפער; אָדער פון דער אַפטיק פאַר צוויי גראַשען „פערעגאַרעק“ איז זעהר גוט; אָדער אַז ניט — איז גאָר געבען דעם קינד זויגען. דאָס איז דאָס בעסטע פון אלע מיטלען.

אויסער די „מענטשען“ אין פראַקען, וואָס זענען געווען בע-שעפטיגט מיט'ן גרייטען צום טיש, איז געווען צו בעמערקען עט-ליכע יונגע לייט, וואָס גאָר זייערע לאנגע האָר און נאָך די ברילען אויף די אויגען בין איך געווען כמעט זיכער, אַז דאָס זענען שריפט-שטעלער און ליטעראַטען, וואָס זענען געקומען גלייך מיט מיר צום יובילעאום. איין זאך גאָר איז מיר געווען אַ ביסעל קשה: די יונגע לייט זענען געווען שוין צופּרעמד איינער צום אנדערען און האָבען

נישט נאָר ניט ארויסגערעדט צווישען זיך קיין איינציג וואָרט — זיי מאַכען אפילו נישט געקוקט איינס אויף דאָס אנדערע, ארום געשפּאַצירט מיט די הענד אין די קעשענים פראַנק און פריי, אָדער געקוקט אין פענסטער אריין און געפייפּט, גלייך ווי יעדער פון זיי וואָלט דאָ געווען דער איינציגער אין זאָל. ביז גאָט האָט געהאַלפּען, עס האָבען אָנגעהויבען צו קומען פאַרשויען נאָך און נאָך, און צווישען זיי מיין גוטער בעקאנטער, מיין לאַכענדיגער אינטערווירער, — האָט ער מיר שטיל אויפ'ן אויגער איינגערוימט אַ סוד, אַז דאָס זענען לויטער קאַללעגען, און ניט נאָר קאַללעגען — איי־גיגע פון זיי ארכייטען שוין פון ווייס איך ווען אָן אין איין גאַנצע.

— למאי זשע רעדען זיי ניט צווישען זיך, אז זיי זענען

קאַללעגען?

— טאָקי דערימאָך רעדען זיי ניט צווישען זיך, ווייל זיי זענען קאַללעגען. זעהט איהר אַט־אײַענעם־אָ, מיט די שוואַרצע קורלעס? — דאָס איז אַ דיכטער, וואָס שרייבט ליכטער, און זעלי־טערזעלסטען שרייבט ער אויך פראָזע, נאָר רעדען רעדט ער נישט מיט קיינעם, אפילו מיט זיין אייגען ווייב — סע שטעהט איהם ניט אָן. ער האָלט זיך גרעסער פון דער גאַנצער וועלט, און אפילו פון זיך אליין... פּושקין איז אַ הונט. לערמאַנטאָוו — אַ יונגעל. מיט היינע'ן האָט מען איהם אַמאָל פּערגלייבט, איז ער געוואָרען אָנגעצונדען: וואָס איז היינע? אַ לע! אַ ברחו!... אויף איהם דערזעהלט מען אַ שענע מעשה: ער געהט נישט אין באַד אַריין. ער איז געווען אַ מאָל אין באַד און דערזעהען זיך אַ נאָקעמען, איז ער געוואָרען מלאַ כּעס וחמה: אזא גרויסע דיכטער — זאָל מען איהם זעהען אַ נאָקעמען!

דערביי האָט זיך מיין פריינד פּערשטעלט דאָס פנים מיט בירדע הענד און האָט זיך צעלאַכט מיט זיין שטילען געלעכטער. און אז ער האָט זיך גוט אויסגעלאַכט, האָט ער זיך גענומען מיך אונטערהאלטען ווייטער.

— און אט-איענעם זעהט איהר, וואס מיט די בלויע ברילען און מיט'ן קורצען ווייטיקעל? דאס איז א דראמאטורג, וואס באקט דראמעס, ווי מע באקט בייגעל. וויפיעל וואכען אין יאהר, אזוי פיעל דראמעס. מיינט איהר, ער האט עפּים דערפון? צרות האט ער. ער האט א ווייבעל, ווערד זי אלע יאהר געלעגען. וויל ער נישט ליידען: "אלע יאהר א קינד!" זאגט זי: "ווייסט דו וואס? לאמיר זיך בייטען: האב דו קינדער און איך וועל שרייבען דראמעס".

דא האט זיך מיין פריינד וויעדער פערשטעלט דאס פנים און וויעדער שטיל געלאכט. און אז ער האט זיך אויסגעלאכט, האט ער גענומען דערצעהלען ווייטער מיט זיין שטיל קול, וואס מע קאן נעכען איהם אנשלאפען ווערען:

— און אט-איענעם אידען זעהט איהר, וואס מיט די קאליר אוינען? דאס איז א ראמאנען-שרייבער. ער שרייבט ראמאנען. גאנצע טעג מיט גאנצע נעכט זיצט ער און שרייבט ראמאנען. נישט אומזיסט זענען איהם קאליר געווארען די אויגען. צוליעב וואס ער שרייבט ראמאנען — ווייסט קיינער נישט. בסך-הכל האט ער אויף זיין לעבען אנגעשריבען עפּים א מעשה, און די "ארמעלעכע" האט זי אפגעדרוקט. פון העמאלט אן האלט אט דער איד אין איין שרייבען ראמאנען. קיינער דרוקט זיי נישט. קיינער לייענט זיי נישט. נאר ס'איז נישט זיין עסק — ער שרייבט. דערצו האט איהם גאט געבענשט מיט א ווייב, האלט זי א קלויטעל פון שרייבעצייג, נישט ער איהר צו לייווען געלט, דאס הייסט.....

דא איז מיין פריינד מיט א מאל אנשוויגען געווארען און געבליבען סטאטעטשנע, ווי א סאלדאט, אז ער דערזעהט איין אפיר צער. עס זענען אריינגעקומען צוויי נייע פארשווינען. איינער א הויכער אין א קאפעליש, דער אנדערער א נידעריגער פעמפיק מיט א פיין בייכעל. אריינגעקומען זענען די צוויי דורך איין טהיר, נאר שטארק אנגעדרודעלט איינס אויף דאס אנדערע, געקוקט דער אהין, דער אהער. יענער, דער לאנגער, וואס מיט'ן קאפעליש, האט אויס-

געטהאָן דעם קאפעליש, דערלאנגט אַ וואונק צו דער פערזאמלונג און געזוכט איין אָרט אויף אוועקצוזעצן זיך. און דער אנדערער, דער פעמפיק מיט'ן בייכעל, האָט אויסגעטהאָן דאָס היטעל, אָנ-געטהאָן אַ זיידען יארמעלעלע און אויך גענומען זוכען איין אָרט אויף צו בעזעצען זיך. אין דער צייט האָט מיר מיין לאַכענדיגער פריינד איינגערוימט דערווייל אַ סוד אויפ'ן אויהער, אַז דאָס זענען זיי, די כתרילעווקער רעדאקטוירער, פונ'ם „קאפעליש“ און פון דער „יארמעלעכע“.

— איהר וואָלט זיך בעדארפט מיט זיי בעקענען, נאָר איצט איז אונמעגליך. — אזוי זאָגט צו מיר מיין פריינד. פרעג איך איהם:

— פאר וואָס?

— ווייל טאָמער בעקענט איהר זיך מיט איינעם פריהער, וועט

דער אנדערער אויף אייך זיין אש להכה!

— וואָס זשע טהוט מען?

— נאָרנישט. עלעהיי איהר זענט געשטאָרבן.

— אַ דאנק.

— נישטאָ פאר וואָס.

און דער עולם איז גענאנגען און גענאנגען, דער זאָל איז גע-

[וואָרען פול געפאָקט, און דער יוביליי האָט זיך אָנגעהויבען.

דער יובילאָר אליין, אַ איד שוין אין די יאָהרען, מיט אַ בלאַס

[הוננעריג פנים, נאָר אין אַ נייער שבת'דיגער קאפאָטע, איז זיך

געזעסען די גאַנצע צייט זעהר בעשיידען אָן אַ זייט. מע האָט איהם

נישט געהערט און נישט געזעהען. ערשט דעמאָלט, אַז ס'איז גע-

קומען די צייט, האָט מען איהם ארויפגעפיהרט און אוועקגעזעצט

אויבענאָן, און ער האָט אויסגעזעהען, ווי איין אלמאָן צו דער צוויי-

טער חופה.

די קאפאָטע, זאָג איך נאָך אַ מאָל און שטרייך עס אונטער,

איז געווען אַ שבת'דיגע און אַ נייע. נאָר איין חסרון האָט זי גע-

האַט — זי איז געזעסען אויף איהם, ווי אַ ווילד-פרעמדע, און גלייך

ווי סיינע געדאנקען וואָלטען געווען אָנגעשריבען אויפ'ן שטערן.

האָט מיין פֿריינד מיר אַריינגעשושקעט אין אויפֿהער אַרײַן:
— ס'איז נישט זיין קאַפּאַטע. ס'אָ געליהענע. מחמת ער איז.
לאַ עליכס, אַ גרויסער אַביון. און דער יוביליי, וואָס מיר מאַכען
איהם, איז נאָר מצד רחמנות.

— וואָס הייסט מצד רחמנות?

— אַזוי. אַ מענטש פּלאַנט זיך כל ימיו. געלט פון זיינע שריי-
בעכצען האָט ער ווינציג-וואָס געהאט. כבוד — נאָך ווינציגער. לאַז
ער האָטש אויף דער עלטער האָבען אַ ביסעל נחת-רוח, אַ שטיקעל
יוביליי.

— רבותי! איך בעט אלע זאָלען פּערנעמען די ערטער! — אַזוי
האָט אויסגערופֿען אַ געלער יונגערמאַנטשיק מיט גאָלדענע ברילען
און מיט אַ געמבע, וואָס גאָר נישט נאָך די יאָהרען.

דאָס איז געווען דער פּרעזידענט פון דער קאָמיטע, און ער
האָט גענומען אַנווייזען פֿלינק און געשיקט יעדען אויף זיין אָרט ;
און אז ס'איז געקומען צום חתן-היובל, האָט ער איהם גענומען אונ-
טער אַ האַנד און האָט איהם בעזעצט גאנץ אויבענאָן, און ביי
ביידע זייטען האָט ער בריה'ש, אין איין און דער זעלבער צייט,
אוועקגעזעצט ביידע רעדאקטוירען, דעם „קאָפּעליש“ מיט דער
„יאָרמעלקע“, וועלכע האָבען זיך אויסגערעדעהט איינער צום אנ-
דערען, מחילה, מיט'ן הינטערשטען חלק און האָבען אויסגעזעהען.
ווי צוויי אונטערפיהרער, וואָס זענען צווישען זיך פֿייער מיט וואָ-
סער, אויף מעסערשטעק.

— רבותי! — האָט דער געלער פּרעזידענט אָנגעהויבען זיין
ערשט וואָרט. — רבותי! מיר האָבען זיך צענויפגעזאמעלט דאָ
היינטיגע נאכט צו פייערען דעם יוביליי פון דעם עלטערען און
גרעסערען פון אונזערע שריפטשטעלער...

— דעם „גרעסערען“? — האָט זיך אויפגעהאפט דער דיכטער
מיט די שוואַרצע קודלעס. — דעם „עלטערען“ פערשטעה איך נאָך.
אבער דעם „גרעסערען“? וואָס פאַר אַ „גרעסערען“?

— א ביסעלע א גוזמא. — האָט איהם אונטערגעהאַלטען דער דראַמאַטורג מיט די בלויע ברילען.

— נישט קיין גוזמא, נאָר אַ חוצפה. — האָט זיך אָפּגערופּען דער ראַמאַנען־שרייבער מיט די קאַלי אויגען, און דער דיכטער מיט די שוואַרצע קורלעס האָט אונטערגעהאַפּט אויף אַ קול:

— אַ גרויסע חוצפה! אַ חוצפה און אַ איד־אַטסטווע!

— איהר זענט אליין א איד־אַט! — האָט שוין דער פרעזידענט נישט געקאָנט אַריבערטראָגען מעהר, און דער דיכטער מיט די שוואַרצע קורלעס האָט אַזש אָנגעהויבען צו ציטערען פאר כעס. מיינע אויגען האָבען זיך אוועקגעשטעלט אויפ'ן יובילאָר נעבאָד אין דער געליהענער קאַפּאָטע. זיין בלאַס פנים איז געוואָרען נאָך מעהר בלאַס; זיינע אויגען האָבען ווי גערעדט, געבעטען זיך: „אידען! האָט רחמנות! פערשטעהרט מיר ניט מין שמחה!“... ס'איז אָבער געווען צושפּעט. סטייטש, מע האָט גענומען דעם בעריהמט־סטען פון אלע דיכטער, וואָס פּושקין איז אַקעגען איהם אַ הונט, לערמאַנטאָוו — אַ יונגעל און היינע — אַ לעז, אַ ברחן, און מע האָט געזאָגט אויף איהם, אז ער איז אַ איד־אַט! אויב אַזוי, טאָ נאָט זשע אייד!...

— אַצינד איז די בעסטע צייט, אז מיר זאָלען זיך אוועק־מאַכען...

אזוי האָט מיר מיין גוטער פריינד איינגערוימט אַ סוד גלייך אין אויהער אריין, און מיר האָבען זיך אוועקגעמאַכט.

ע פ י ל א נ .

אויף מאָרגען אין דער פריה בין איך געוואוירע געוואָרען. טאָקי פון מיין גוטען פריינד, אז מיר האָבען געטהאָן גאנץ גלייך. וואָס מיר האָבען זיך בעצייטענס „אוועקגעמאַכט“.

יא.

א מ ע ש ה מ י ט א ל ו י ה .

איינמאל אין דערפריה עפען איך אויף ביידע כתרילעווקער צייטונגען, דערזעה איך אויבענאָן, אויף דער ערשטער זייט, מיט אַ געדיכטען שוואַרצען ראם אַרומגענומען, אַפגעדרוקט אַט וואָס :

פאַריגע נאַכט האָט כתרילעווקע געהאט איין אונגעהויער גרויסען שאַדען. עס איז געשטאַרבען צו 52 יאָהר דער בעריהמטער שריפטשטעלער א ב ר ה ס י צ ח ק ו ו י י נ ג אַ ר ט ע ז ה מ כ ו נ ה א' ב' י' ו' ז' . די לוי'ה וועט זיין היינט 12 אַ זייגער. אלע שריפטשטעלער און ליטעראַטען זענען געבעטען צו קומען אין דער נייער שוהל צום הספד, און דאַרטען וועט בעשלאָסען ווערען, ווי אזוי ס'זאָל זיין די לוי'ה, און אויך ווי אזוי צו בעוואָהרענען די אַרעמע אלמנה און די אומגליקליכע יתומים.

דאָרף מען, אַפנים, זיך אַנטהון און געהן אין דער נייער שוהל אריין. די „נייע שוהל“ רופט מען זי נישט דערפאר, ווייל זי איז זעהר ניי, נאָר דערפאר, ווייל די אלטע שוהל איז שוין צו אַלט, צו בייכיג און צו איינגעבויגען. איך בין זיכער, אַז ניט היינט איז מאַרגען — וועט זי געבען אַ פאַל אום, און עס וועט חלילה זיין אַ קאַטאַסטראָפּע. ווען איך בין אַ כתרילעווקער תושב, ניט קיין גאַסט, וואָס „קומט אויף אַ ווייל און זעהט אויף אַ מייל“, וואָלט איך געזאָגט, מע זאָל די שוהל אומוואַלגערען. נאָר אזוי ווי קיין שוהל וואַלגערט מען ניט אום, וואָלט איך געהייסען, מע זאָל איבערשייטען די ווענר, אַרויפשטעלען אַ גייעם דאָך — און פאַרטיג. איז

אבער דער חסרון, וואס דערצו דארף מען האבען געלד, און קיין געלד איז נישטא — די אלטע כתרילעווקער צרה! אלסדינג האט שוין דאס מאדערנע כתרילעווקע, נאר איין זאך פעהלט דעם נאך — געלד. עס, ווען כתרילעווקע, צו איפער חכמה און צו איפער פראגראם, האט נאך די מסבב אויף — טעטע-טע!

ראשית, וואלטען נישט געווען דארטען אזוי פיעל ארעמע לייט, און דאס וואלט שוין געווען, מיין איד, א גרויסע טובה פאר דער שטאדט, ווארום מיר דאכט, אז ס'איז גלייכער איין נגיד אייז דער פופציג ארעמע לייט, איז איינס, והשנית, פון וואנען וואלטען זיך גענומען אזוי פיעל לעדינגעמער, אלערליי פוסטעפאסניקעס, שקצים ורמשים און טונעיאדצעס, וואס ווייסען נאר שטארבען פון הונגער און אויסגעהן פון קעלט? אד, ה ו נ ג ע ר און ק ע ל ט! ווען וועט שוין קומען די צייט, וואס די צוויי מכות וועלען אויפהערען צו פייניגען די ארעמע מענשהייט בכלל און אונזערע אומגליקליכע כתרילעווקער אחינו בני ישראל בפרט?... פערטיעפט אין אזעלכע אלטרואיסטישע און הומאניטארע מחשבות ווענען דער ארעמער מענשהייט און ווענען די אומגליקליכע כתרילעווקער אידען, האב איך דערווייל פערשפעטיגט צו דער פערזאמלונג אין דער נייער שוהל צום אנדענקען פונ'ם פערשטאנד בענעם שריפטשטעלער אברהם יצחק וויינגארטען המכונה א'ב'י'ו', ווארום אז איך בין געקומען, האב איך שוין געטראפן די שוהל פול-געפאקט מיט מענשען, די פערזאמלונג איז שוין לאנג געווען געעפענט, און איינער, א שריפטשטעלער, געוועהנליך, איז געשמאנען און האט גע'דרש'עט.

דאס איז געווען זעהר א שענע, א ריהרענדע רעדע, א ריהרענדע ביז טרערען. דער רעדנער האט מעהר נישט נאר דערצעהלט, ווער דער נפטר איז געווען און ווי אזוי ער האט געלעבט. דאס הייסט, ווי אזוי ער איז געשטארבען, ווארום געלעבט האט ער, אייז גענטליך, גארניט.

— רבותי! — מיט זיי ווערטער האָט דער רעדנער פערענדיגט זיין דרשה — רבותי! צוויי און פופציג יאָהר נאָכאָנאַנד איז אַ מענטש געשטאַרבן. אין גיהנם האָט ער זיך געפונען. אין גיהנם האָט זיך געפונען אונזער פערשטאַרבנער חבר אלע צוויי און פופציג יאָהר פון זיין לעבען, און גע'חלומ'ט האָט ער פון א ג'דעדן, וועלכען ער האָט כשר פערדיענט, נאָר ער האָט איהם נישט געהאט. איד בין זיכער, אז ער וועט אַרײַן גלייך אַהין, אין ג'דעדן אַרײַן. דעריבער דארפן מיר איהם אָפגעבען זיין לעצטען כבוד, ווי עס פאַסט פאַר אַ מאן, וואָס געהט אין ג'דעדן אַרײַן. דעריבער בע'דארפן מיר פּעראייביגען זיין נאָמען, ווי עס פאַסט פאַר אַ מאן, וואָס געהט אין ג'דעדן אַרײַן. דעריבער בע'דארפן מיר פּערוואַרען זיין אַרעמע אלמנה מיט די אומגליקליכע יתומים נעבאָד, וואָס זענען געבליבען ווי אויפ'ן וואסער, ווי עס פאַסט פאַר אַ מאן, וואָס געהט אין ג'דעדן אַרײַן.

די רעדע, ווייזט אויס, האָט ביי'ם עולם שטארק אויסגענומען, און מע האָט דעם רעדנער לאַנג-לאַנג געפאַטשט בראַוואָ. און דער רעדנער איז אַ פערשוויצטער אַראָפּ פון דער בימה, און ס'איז באַלד אַרויף אַ צווייטער רעדנער, וואָס האָט איבערגע'חזר'ט כמעט אַלס-דינא, וואָס דער ערשטער רעדנער האָט געזאָגט. נישמעהר ער האָט דאָס געזאָגט אַ ביסעל אנדערש און אַ סך ערגער, און דערמיט קאָל געמאַכט דעם גוטען איינדרוק, וואָס דער ערשטער רעדנער האָט געמאַכט. פון דעסוועגען האָט מען דעם רעדנער אויך גע'פאַטשט בראַוואָ גאנץ נישקש'דיג, און עס איז אַרויף אַ דריטער רעדנער און האָט איבערגע'חזר'ט כמעט אַלסדינא, וואָס דער צווייטער טער רעדנער האָט געזאָגט. נישמעהר, ער האָט דאָס געזאָגט אַ ביסעל אנדערש און אַ סך ערגער, און דערמיט קאָל געמאַכט דעם איינדרוק, וואָס דער צווייטער רעדנער האָט געמאַכט. פון דעס-וועגען האָט מען איהם אויך געפאַטשט, שוין נישט אזוי שטאַרק, ווי די ערשטע צוויי רעדנערס, נאָר דאָך געפאַטשט בראַוואָ. און אז דער דריטער האָט געענדיגט, איז אַרויף אַ פיערטער רעדנער און

האָט איבערגע'חור'ט כמעט אַלסדינג, וואָס דער דריטער רעדנער
האָט געזאָגט, און אזוי ווייטער, און דער עולם האָט זיי געפאַטשט,
שוואַכליך אַפילו, נאָר דאָך געפאַטשט בראַוואָ. ביז ס'איז געקומען
צו אַ דיסקוסיע: וואָס זאָל מען טהון מיט דער
אַרעמער אַלמנה און מיט די אומגליק-
ליכע יתומים? און דאָ האָבען זיך אָנגעהויבען הייסע
דעבאַטעס. איינער, זעהר אַ שענער רעדנער, האָט פאַרגעלעגט, מע
זאָל מאַכען אַ פּאַנל, דאָס הייסט, דורך די גאָזעטען זאָל מען זאָגן
לען געלד, און פאַר'ן געלד זאָל מען מאַכען דער אַלמנה עפּיס אַ
געשעפט, וועט זי האָבען פון וואַנען צו לעבען. דאָס איז דעם עולם
געפעלען און מע האָט דעם רעדנער פאַר זיין פּראַיעקט געפאַטשט
בראַוואָ. נאָר ס'איז אויפגעשטאַנען איין אנדערער, אויך אַ רעדנער,
און געזאָגט: ניין, אַ געשעפט איז ניט גוט, וואָרום די אַלמנה איז
א פּרויענציימער און טויג ניט צו אַ געשעפט. איז צוויי יאָהר וועג
זי אויפגעסען דאָס גאַנצע געלד — און וואָס וועט זיין נאָכדעם?
ניין, עס וועט זיין בעסער, נאָך זיין מיינונג, מע זאָל פאַר'ן צע-
נייפגעזאמעלטען געלד ארויסגעבען אלע ווערק פונ'ם פערשטאָד-
בענעם פערפאַסער אברהם יצחק וויינגאַרטען המכונה א'ב'י'ו'ן.
דער פּלאַן איז נאָך מעהר געפעלען, און מע האָט דעם צווייטען
רעדנער שטאַרק געפאַטשט בראַוואָ. איז אַבער אויפגעשטאַנען אַ
דריטער רעדנער און האָט געזאָגט, אַז דאָס טויג אויך ניט. ס'איז
דאָ אזוי אויך גענוג ביכער אויפ'ן כתרילעווקער ליטעראַרישען
מאַרק, וואָס ליגען ווי אַ שטיין, קיינער קויפט זיי נישט.

— ביי אונז איז כתרילעווקע איז אַ מנהג, — האָט ער געגעבען
זיין אַרגומענט — אַ מנהג פון קדמונים, אַז קיין בוך קוּי פּט מען
ניט, נאָר מע לייט און ס'אינעם ביי דאָס אנדערע און
מע לייגענט. כתרילעווקע ווייסט ניט פון קיין קויפּען. דאָ ווייסט
מען נאָר לייגען, אויסלייגען...

דער דאָזיגער אַרגומענט האָט ארויסגערופּען גאָר אַ שטאַרקען
אַפּלוין, און מע האָט דעם רעדנער געפאַטשט כמעט נאָר אַהן איין

אויפהער, ביז דער פארויצענדער האט געמוזט איינשטילען דעם
עולם דורך רעכטע עטליכע קלעפ אין טיש אריין און ער האט אויף
זיין שטארקער געמבע אויסגערופען:

— רבותי! א סוף צו דער דיסקוסיע וועגען פערזאָרגען די
אלמנה מיט די יתומים פונ'ם פערשטאָרבענעם! איך אָנערקען, אז
די דעכאטען וועגען דער פראַגע זענען געשלאָסען. האָבען מיר שוין,
הייסט עס, די אלמנה מיט די יתומים גע'פטר'ט. אַצינד לאַמיה
זיך קאַרשט אַ נעם טהון צום נפטר אַליין: ווי אַ ווי,
אויף וואָסער אופן זאָלען מיר פער אַיי-
כינען דעם אנדענק פון אונזער פער-
שטאָרבענעם חבר? ווער עס האָט וואָס צו זאָגען, בעט
איך, ער זאָל זיך מעלדען צום וואָרט.

האָבען זיך כמעט אלע אַנוועזענדע פערשריבען, און דער ער-
שטער, וואָס האָט געקריגען דאָס וואָרט, איז אויפגעשטאַנען, האָט
זיך אויסגעהוסט און אָפגעהאלטען אפילו אַ ביסעלע צו אַ לאַנגע,
דערפאַר אָבער זעהר אַ שענע דרשה וועגען דער ביטערער לאַגע
פון שריפטשטעלער בכלל און פון אידישע שריפטשטעלער אין
כתרילעווקע בפרט, און האָט געגעבען צו ערקלערען, ווי שווער און
ביטער עס איז צו זיין אַ שריפטשטעלער ביי אידען אין כתרילעווקע,
וואָס האָט ביי'ם לעבען ניט קיין כבוד און ניט קיין געלד, — פער-
דיענט ער דעריבער, לכל הפחות, נאָכ'ן טוידט, מע זאָל איהם אָפ-
געבען כבוד. עליכו געפינט ער, אז דאָס בעסטע וואָלט געווען, מע
זאָל פונ'ם צענויפגעזאַמעלטען געלד, וואָס פאַר דער אלמנה, אַראָפ-
געמען אַ בעזונדערע סומע געלד אויף אַ דענקמאַל, אויף אַ מאָנ-
מענט. דעם מאָנומענט זאָל מען אוועקשטעלען אויפ'ן שוהל-הויף,
און אויפ'ן שפיץ פונ'ם מאָנומענט זאָל זיין אויסגעהאַקט דער
ביוסט פונ'ם פערשטאָרבענעם, פון מאַרמאַר, אָדער אויסגעגאַסען
פון בראַנז, און אונטער'ן ביוסט זאָל שטעהן מיט גרויסע גאָלדענע
אותיות אויסגעקריצט: „דעם אונפערנעסליכען
חבר אברהם יצחק וויינגארטען המכונה

א'ב'י'ו'ו' פון זיינע דאנקבארע חברים".
 דער דאזיגער אויפמהו האט, אפנים, נאָר שטאַרק אויסגענוג
 מען ביי'ם עולם, און מע האָט דעם רעדנער לאנגלאנג געפאַטשט
 בראַוואָ. נאָר איינעם איז דער פראַעקט נישט געפּעלען, שטאַרק
 נישט געפּעלען. דאָס איז געווען דער דיכטער מיט די שוואַרצע
 קודלעס. ער איז אויפגעשטאַנען און האָט צעגליעדערט דעם פּלאַן
 פונ'ם מאָנומענט, געשאַמען פּעד און שוועבעל אויפ'ן ערשטען
 רעדנער, געמאַכט פון איהם אַש און צעקלאַפּט זיין פראַעקט אויף
 פּיץ־פּיצלעך. „ערשטענס, האָט ער גע'טענה'ט, וואו וועט מען נעמען
 אין כתרילעווקע אזוי פיעל געלד? געלד, געלד און געלד! דער
 אלמנה געלד, די יתומים געלד, אויף א דענקמאָל געלד! איז איינס.
 און צווייטענס, וואָס פאר א נייעס פלוצים ביי אידען א דענקמאָל
 נאָר? ביי אונז זענען געווען גרעסערע מענשען, און מע האָט זיי
 קיין מאָנומענטען נישט געשטעלט. א סך מאָנומענטען געפינט איהם
 עפּים אין דער אידישער היסטאָריע? איז צוויי. און דריטענס, ווער
 וועט אייך לאָזען אין מיטען דרינען אוועקצושטעלען אין כתר־
 לעווקע א סטאַטוע? מע וועט אייך געבען א סטאַטוע, אז ס'וועט
 אייך פּינסטער ווערען אין די אויגען!"...

האָט זיך אויפגעחאַפּט נאָך איינער, און דוקא פון די יונגע
 שרייבערס, מיט א געפינטעלט פנים און מיט איין אלטען פידושאַק,
 און האָט זיך אָנגערופען:

— אונזער דיכטער איז גערעכט, און איך ווייס אפילו פאר
 וואָס אונזער דיכטער איז קעגען א מאָנומענט (די ווייטערע ווער־
 טער האָט ער שטאַרק צעצויגען): ווייל ער רעכענט.
 אַז אויף א דענקמאָל איז ער פאַרהאַנד,
 און אַז דער ערשטער מאָנומענט קומט
 איהם, ווייטער קיינעם נישט!...

מעהר האָט מען נישט בעדארפט. דער דיכטער מיט די שוואַר־
 צע קודלעס איז געוואָרען אזש בלוי פאר כעס און האָט אויסגע־
 שריגען: „חצוף! שייגעץ! קבצניוק! אלטער פידושאַקעל!"...—

און האט זיך אַ לאַז געגעבן מיט ביידע הענד גלייך צום יונגען שריי-
בער מיט'ן געפינטעלטען פנים און מיט'ן אַלטען פירוששאַס. אַ גליק,
וואָס דער פּאַרויצענדער האָט איהם אָפּגעהאַלטען, ניט דערלאָזט
צו קיין סקאַנדאַל און האָט געזאָגט:

— געעהרטע פערזאמלונג! איך וואָלט געזאָגט, אזוי ווי די
ציט איז שפעט, שוין נאָך צוועלף, און מיר האָבען דאָך די לויף
בעשטימט אויף צוועלף, עליכן זאָל מען די דיסקוסיע וועגען אַ
מאָנומענט, אָדער וועגען איין אנדער זאָך, צו פּעראייביגען דעם
אנדענקען פון אונזער פּערשטאַרבענעם חבר, אָפּלעגען אויף איין
אַנדערס מאָל, און אַזינד זאָלען מיר בעסער זיך פּערנעמען מיט
דער פּראָגע וועגען דעם פּאַראַד פון דער לויף — מי זמי ההולכים?
ווער זאָלען זיין די ערשטע, וואָס זאָל-
לען אַרויסטראָגען דעם אַרונ מיט'ן
נפטר? ווער זאָל געהן פון פריהער, און ווער פון הינטען, און
אזוי ווייטער? ווער עס וויל אַנטייל נעמען אינ'ם פּאַראַד, זאָל זיך
פּערשרייבען!

האָט זיך אויפגעהויבען אַ טומעל מיט אַ ליאַרם ער לב
השמים! אלע האָבען זיך אַ לאַז געטהאָן אויף צו פּערשרייבען זיך.
אלע האָבען געוואָלט זיין פון די ערשטע, וואָס זאָלען אַרויסטראָגען
דעם אַרונ מיט'ן נפטר, אלע האָבען געוואָלט געהן אויף צו פריהער
און קיינער ניט פון הינטען. אומזיסט האָט דער פּאַרויצענדער גע-
בעטען דעם עולם, מע זאָל זיך בערוהינען, אומזיסט האָט ער גע-
קלאַפט אין טיש, געסטראַשעט, אַז טאָמער ווערד ניט שטילער, אזוי
שליסט ער די פערזאמלונג. דער טומעל איז געוואָרען וואָס ווייטער
אלץ שטארקער. דער עולם האָט זיך געהיצט, געקריגעט זיך, געזי-
דעלט זיך, און די אַטמאָספּערע האָט אָנגעהויבען צו ווערען שוין
צו געדיכט. פּלוצים דערפיהל איך, ווי עמיצער ציהט מיך ביי'ם
אַרבעל. איך דרעה מיך אויס און דערזעה מיינ פריינד, וואָס האָט
א טבע לאַכען נאָכדעם און פאַר זיך. ער האָט געקוקט אויף מיר מיט

ערנסטע, א ביסעל איבערגעשראקענע אויגען און א זאג געגעבען
אין אויהער אריין:

— אצינד איז די רעכטע צייט אויפצושטעהן און ארויסגליי-
טשען זיך פון דאנען...

און איך האב איהם געפאלגט: איך בין אויפגעשטאנען און
האב מיך ארויסגעגלייטשט פון דארטען, און, ווי איך פערשטעה,
האט אין דעם ארויסגלייטשען זיך געשטעקט א גרויסער שכל...

ע פ י ל א ג .

דער מנהג צו בעערדיגען א מענשען באַלד ווי ער שטארבט,
ניט אַפּלעגען אויף מאַרגען, אָדער איבערמאָרגען, איז אינ'ם מאָדער-
נעם כתּרילעווקע פּערבליבען פון אלטע צייטען עד היום הזה. דער
ריבער, אז חברה קדישאַ האָט דערזעהען, אז דער נפּטר ליגט און
ליגט, און זיינע חברים האָבען זיך פּערזאָמלעט אין דער נייער שוהל
און מע ליאַרעמט און מע פּילדערט און מע קאן צו קיין טאָלס נישט
קומען, — האָבען די שמשים דערווייל דעם בר־מנן צוגענומען,
אוועקגעפיהרט איהם אויפ'ן נייעם בית־עולם, געטהאָן איהם זיין
רעכט און בעהאַלטען. די יתומים האָבען געזאָגט קדיש, די אלמנה
האָט עטליכע מאָל גע'חלש'ט, אַלץ ווי עס געהער צו זיין, און...

ת'נ'צ'ב'ה.

יב.

„אידישיסטען“ און „העברעאיסטען“.

אז ס'האָט אַ בלאָז געגעבען אַ ווינטעל אין כתּרילעווקע און
דער עולם האָט אָנגעהויבען געהן פאַרווערטס און פאַדערען מאָדער-
ניזם, אַלץ ווי אין דער גרויסער שטאָדט, איז געבליבען, מע זאָל

גרינדען א חברה, מיין איך א געזעלשאפט, מיט'ן נאָמען „הומיר“, דערפאר ווייל יעדע לייטישע שטאָרט פערמאָנט א געזעלשאפט, וואָס טראָגט דעם דאָזיגען נאָמען. דאָס איז דעם עולם געפֿעלען. איבערהויפט — דער נאָמען „הומיר“, א שענער נאָמען, א שער וואָרט, שטאַמט פון שיר־השירים. און מע האָט באלד אויסגעארבייט אַ פֿלאַן, צענויפגעשטעלט אַיין „אוסטאָו“ מיט אלע נויטיגע סמאָטוטען, און ס'איז געבליבען מעהר ניט צענויפרופען אַ פערזאָנלונג — און דאָס איז אין כתרילעווקע פון די קליינע זאכען. מע דרוקט אָב אין ביידע גאָזעטען אַיין אויפֿרוף: „היינט אויף דער נאַכט, אַכט אַ זייגער פרעציו, איז אַ פערזאָנלונג דאָרט און דאָרט, איהר זענט געבעטען צו קומען“ — קומט מען. און געקומען זענען ניט נאָר די קארפּענקעפּ, ניט נאָר די אויבערשטע סמעטענע, נאָר די גאנצע כתרילעווקער אינטעליגענץ מיט די רעדאקטוירען פון ביידע כתרילעווקער גאָזעטען בראש.

פערשטעהט זיך, אז נישט אלע מיט אַ מאָל זענען געקומען. און ניט אַזוי פרעציו, ווי מע האָט געשריבען. איטליכער איז זיך געקומען דעמאָלט, ווען ער האָט געקאָנט. ווער ס'איז געקומען זייגער אַכט, ווער זייגער נייען, ווער זייגער צעהן און ווער זייגער עלף אויף. פֿאַרהאַן פערשיעדענע סבות און אומשטענדען, וואָס לאָזען אַייד ניט קומען צו דער צייט, איהר מעגט ווי אַזוי וועלען. צום ביישפּיעל, אז איהר האָט אַ קלייט און די שפּע האָט זיך אַייד אַ לאָז געגעבען אַקוראַט אויף דער נאַכט, ביי'ם פערשליסען די קראָם. אָדער איהר קומט אַהיים און טרעפט נישט דאָס ווייב, און די קינדער שרייען וועטשערע, און איהר האָט נישט קיין געפרעסט העמד. אָדער עס האָט זיך אַייד צעריסען אַ שוץ אַקוראַט אויף אַזאָ אָרט, וואָס מע זעהט אַרויס דעם גראָבען פינגער. אָדער אַ צאָהן האָט אַייד גענומען רייסען, און איהר דראָפּט זיך אויף די גלייכע ווענט. ווער איז דאָס אימשטאַנד אויסצורעכענען אלע אומגליקען, וואָס טרעפען זיך אַקוראַט דעמאָלט, ווען איהר זענט אַיינגעלאָרען אויף אַ פערזאָנלונג?

פון דעסמוועגען איז מען געקומען אלע, קיינער האט, חלילה, נישט געפעהלט, און די פערזאמלונג האט זיך געעפענט אפילו שפעטליך, נאך געעפענט האט זי זיך. און געעפענט האט די פערזאמלונג נח, אונזער אלטער בעקאנטער נח רב יאסעלס, פון די „קליינע מענשעלעך“, דער געוועזענער איינציגער קארעספאנדענט אין כתרילעווקע און דער פארשטעהער פון די אמאליגע חובבי-ציון און פון די שפעטעריגע ציוניסטען, דער גרינדער פון א סך — א סך אלטע און נייע חברות.

נח רב יאסעלס, האטש ער איז שוין ניט קיין יונגערמאן, האטש אין באָרד זענען שוין ביי איהם פארהאן מעהר גרויע האָר ווי שווארצע, האטש ער איז שוין א זיידע (וועהרועה, ווי די וועלט לויפט! מיר האָבען געקענט נח'ן נאָך אלס בחור און דערנאָך אלס איידעם אויף קעסט), — פון דעסמוועגען איז נח געבליבען דער זעלבער נח וואָס אַמאָל. נישט געמינערט אויף אַ האָר. א יונגע נשמה און אַ אידעאָליסט. איין עהרליכער מענש, אַ כשר האַרץ. איין עולה תמימה — איהר קאנט מיט איהם טהון וואָס איהר זווילט, וואָרום ער גלויבט אלעמען אויף נאמנות. מיט לייב און לעבען איז ער איבערגעגעבען צו כתרילעווקע און צו איהרע חברות און געזעלשאפטען. ווי אַמאָל, אזוי אויך איצט, האט ער קיין מאָל נישט אין זינען ניט זיך, ניט קיין ווייב, ניט קיין קינד, נאָר די שטאָרט און נאָר איהרע חברות און נאָר טובת הכלל. כדאי זיך בעקענען אַ ביסעל האַטש מיט זיין ביאָגראַפיע. נח האַנדעלט מיט פלעשער. פלעשער זענען זעהר אַ וואויל געשעפט, נאָר עס געהט איהם ניט. אלע מענשען, וואָס האַנדלען מיט פלעשער, פערדיענען געלד — ער דערלעגט. מיט ווייבער געהט איהם אויך ניט. מיט'ן ערשטען ווייב האָבען איהם אָפּגע'גט שווער און שוויעגער, דאָס אנדערע ווייב האט זיך אַליין מיט איהם גע'גט, מיט'ן דריטען האט דאָס אויך געחאלטען ניט ווייט פון אַ גט, איז שוין געווען צושפעט. און אלץ איבער דעם, וואָס ער קהל'ט זיך און גיט אוועק דער וועלט זיין גאנצע צייט. ס'איז נאָר אַ סברה, אז די אלע דריי מאָל נדון,

וואס ער האט גענומען פאר זיינע ווייבער, זענען אריין אין די חברות אריין, און א ירושה האט ער געהאט בעקומען פון א פעטער א בעזדעטניק (דער איינציגער בעזדעטניק אין כתרילעווקע), האט ער די ירושה אויף אריינגעבראקט אין זיינע קהל'שע זאכען. בקיצור, נח איז א מענש, וואס לעבט פאר יענעם, ניט פאר זיך. אז דער נייער נייסט האט זיך אריינגע'גנב'עט קיין כתרילעווקע, האט דאס נח'ן פערזאנלעך מעהר ווי אלעמען, ווי א מין קרענק. עס האט איהם גאר דעם קאפ פערדרעהט, לחלוטין פער'שכור'ט. ער האט זיך א געם געגעבען צו דער ארבייט מיט אזא אימפעט, גלייך ווי איהם וואלט דאס געגאנגען אין לעבען, אדער, לכל הפחות, גלייך ווי איהם וואלט דא געשטאנען גלייך צו ווערען!... דערהערט, אז שטארט וויל האבען א „הזמיר“, האט נח פערקאטשעט די ארבעט, זיך אוועקגעזעצט, אליין אין איין נאכט אויסגעארבייט דעם „אוסטאוו“ מיט אלע סטאטוטען און פאראגראפען, אליין בעשטעלט א פער-זאמלונג, אליין צעשריבען בריעף אין די רעדאקציעס און טאקי אליין מחילה זיי אפגעטראגען (נח איז קיין גרויסער איבערקלייבער, און קיין פוילער אוראי ניט), און אז דער עולם איז זיך צענויפגע-קומען, האט נח געעפענט די פערזאמלונג און פארגעשלאגען, מע זאל אויסקלויבען א פארויצענדען. נח יאגט זיך ניט, ער זאל פער-נעמען דעם אויבענגאן, זיין דער פארויצענדער. ער האט דאס פיינט. ער איז, ווי געזאגט, ניט קיין רודף אחר הכבוד. און דאס איז דאך בעוואוסט פון זינט די וועלט שטעהט, אז כל הרודה אחר ה כבוד — ווער עס יאגט זיך נאך כבוד, איז ה כבוד ה כבוד — אנטלויפט פון איהם דער כבוד וואו דער ווייסער פעפער וואכסט: און פערקעהרט זשע וויעדער צוריק, אז כל הבורח מפני ה כבוד — ווער עס אנטלויפט פון כבוד, איז ה כבוד ה כבוד — אחריו — יאגט איהם דער כבוד נאך פון הינטען און בעט זיך ביי איהם: „שומה, וואס אנטלויפטסטו? האב האטש א ביסעלעך כבוד!“... דעריבער איז קיין חדוש ניט, וואס נח האט אין כתרילעווקע כבוד מעהר פון אלעמען. וואו ערגיץ איין ארבייט, א

קהל'שע זאך, א שיקעניש, א לויפעניש, איין איילעניש אין איין
 אטעהעם — איז מען מכבד דערמיט נח'ן. און נח פאלגט, טהוט פאר
 דריי. ער פרעגט גאר ניט איבער דאס אנדערע וואָרט, פאר וואָס
 עפּים ער, פאר וואָס ניט קיין אנדערער? ער ווייסט אליין, אז טהון
 בעדארף ער, נישט קיינער. און די איבעריגע חברה'לייט זענען מיט
 איהם מיינסטענס צופריעדען. און אז עס מאַכט זיך אַ מאָל, מען איז
 ניט אזוי צופריעדען, זאָגט מען איהם, און אַפּטמאָל מיט איין
 אנצוהערענישעל, מיט אַ שמעכווערטעל און מיט גלאַט אזוי
 זיך אַ מעשה, אַ מַשַׁל, אָדער אַ ווייז, ווי דער מנהג איז אין כתר-
 לעווקע, אז מע וויל יענעם דערנעהן די יאָהרען. עס טרעפט אַ מאָל,
 אז מע פאלט אָן אויף איהם גאר מעשה שייגעץ און מע „רייבט
 איהם אַ קאַלנער“. פאַרהאן אין כתרילעווקע, ברוד השם, אוועלכע
 לייט, וואָס יענעמס פערדיענסטען ביי קהל מיט יענעמס ווייסע
 האָר אין באָרד שפיעלען ביי זיי אַ נאנץ קליינע ראָלע. גאר ווער
 רעדט פון שקצים, עזות-מחוצה-פנים'ער? מיר קעהרען זיך אום
 צוריק צו דער ערשטער פערזאָנלונג פונ'ם ערשטען „הומיר“.
 אויסגעהערט נח'ס פאַרשלאָג ווענען אויסקלויבען אַ פרעזי-
 דענט, איז ארויס אַ שטיקעל סכסוך: עס זענען געווען אַ סך בעלנים,
 גאר וועמען אויסצוקלויבען איז ניט געווען. אין כתרילעווקע איז תמיד
 אזוי: ביי איין ארבייט, למשַׁל, איז נישטאָ קיינער אין דער היים,
 אַלע אויף נח'ן. קומט אָבער צו אַ התמנות, אָדער אזוי עמיצען אָנ-
 טהון אַ כבוד, ווערד אַ טומעל: „מי שמך?“ פאר וואָס קומט איהם?
 און וואָס עפּים יענער, ניט איד? — מע פערגינט ניט! אַפּטמאָל
 ענדיגט זיך עס נור מיט שמעכווערטער, און אַפּטמאָל מיט אַ סקאַנ-
 דאַל. און אַ מאָל מאַכט זיך, אז עס דערנעהט צו פעטש אויך.
 איצטיגס מאָל איז דאָס געשטאַנען אזוי, אז עס וואָלט דערצו
 ניט דערנאָנען. וואָרום עס האָט זיך געפונען אַ קלוגער, וואָס איז
 געפאלען אויף אַ גלייכער המצאה: „דארפט איהר זיך, ברידערלעך,
 שפאַרען און קריענען איבער'ן „מי שמך“ — אַמעהר אַט בין איד
 ושׁוין אויבענאָן אייער פרעזידענט — און טהוט מיר עפּים!“

ווער איז דאס געווען? דאס איז געווען נישט קיין אנדערער.
נאָר דער בעריהמטער דיכטער מיט די שווארצע קורלעס, מיט
וועלכען מיר האָבען זיך שוין אַ פּאַר מאָל בעגעגענט אין אונזערע
כתרילעווקער מעשה'לעך. דער דיכטער האָט זיך אוועקגעזעצט
אויבענאָ, גאַנץ סטאַטעמטשע, טאַקי מעשה פרעזידענט, און
דערלאָנגט אַ זעץ מיט דער האַנד איבער'ן טיש:
— חברים און חבר'טעס!

מעהר אָבער ווי די צוויי־דריי ווערטער האָט ער נישט גע-
קאָנט אַרויסרעדען. מע האָט איהם נישט געלאָזט. ווער? די, וועלכע
זענען קעגען אידיש. זיי האָבען פיינט אידיש, וואָרום אידיש איז
„זשאַרגאָן“ און זשאַרגאָן איז — פּע! זענען זיי אַרויס דעריבער מיט
אַ פּראָטעסט:

— עברית! העברעאיש!...

דער דיכטער מיט די שווארצע קורלעס איז אפילו ניט פון די
איבערגעשראַקענע יונגלעך, וואָס האָבען מורא פאַר אַ פּראָטעסט,
פון דעסמוועגען איז ער געבליבען אַ ביסעל ממושטש. דערנאָך האָט
ער זיך אַ גלעט געגעבען דאָס בייכעל, צורעכט געמאַכט דעם זשי-
לעט און אַ זאָג געגעבען נאָך אַמאָל, גלייך ווי גאָר ניט איהם מיינט
מען, נאָר שוין העכער מיט אַ טאָן:
— חברים און חבר'טעס!...

איז געוואָרען איין זאָל נאָך אַ גרעסערער געפילדער מיט אַ
קלאַפּעריי, אַ פייפּעריי מיט אלערליי געשרייען און קולות ביו'ן
הימעל אריין:

— איבריט! איבריט! איבריט!

אפנים, דאָס איז געווען איין אָנגעשטעלטע זאָך פון פריהער.
דאָס האָבען די כתריילעווקער העברעאישטען צוגעגרייט אַ דעמאָנ-
סטראַציע קעגען אידיש. און עס האָט ניט געהאַלפּען קיין שמע
ישראל. דער דיכטער האָט געבאָד מיט בזיון געמוזט פערלאָזען דעם
אויבענאָ, און זיין אָרט אויף דער טריבונע האָט פערנומען דער יונג-
ער שרייבער מיט'ן געפיינטעלטען פנים און מיט'ן אַלמען פירושא-

קעל, און אויך אליין, אויך נישט געווארט אויף כבוד בין מע וועט
איהם אמאל אויסקלויבען, אויך א זעץ געגעבען מיט דער האנד
איבער'ן טיש און אנגעהויבען אויף העברעאיש:

— „רבותי!“ — און ניט רבותי ווי מיר זאגען, נאר טאקי
„ראבאטאי“, אזוי ווי מע זאגט דארטען, אין ארץ-ישראל... א קול
האט דער יונגער שרייבער מיט'ן אלטען פידזשאקעל דוקא א היל-
כיגס, האט זיין „ראבאטאי“ אפגעקלונגען ווי א גלאקס. נאר וואס
דען? ווייטער פון אט דעם ווארט איז ביי איהם ניט געאנגען, מע
האט איהם נישט געלאזט.

דא זענען שוין די כתריילעווקער „אידישיסטען“ ארויס מיט א
דעמאנסטראציע קעגען העברעאיש. אפנים, אויך צוגעגרייט פון
פריהער און אויך מיט די זעלבע כלים, דאס הייסט, מע האט גע-
נומען ליארעמען און פילדערען און קלאפען מיט די פיס און
שרייען אויף קול-קולות — איין אמת'ע אבסטרוקציע! די קולות
האבען דערגרייכט ביז'ן הימעל. עס האבען געציטערט די וועגער,
געקלונגען די פענסטער: „מיבנאטאים! לאקשענקוילעטש! אידיש!
אידיש! אידיש!!!“

האט גאט אריינגעגעבען איינעם פון די העברעאיסטען, ער
זאל צווישען די אלע אנדערע קולות געבען א ווארף ארויס א
באמבע, אויסשרייען אויף א קול: „ט ש ע ר נ א ו ו י ז!“...
דאכט זיך, וואס, אייגענטליך, שטעקט אזעלכעס אינ'ם ווארט
„טשערנאוויץ“? טשערנאוויץ איז נישט מעהר ווי א שטעדטעל אין
דער בוקאווינע, אין עסטרייך, וואס צוויי מלוכות שלאגען זיך
איצטער איבער דעם און טרייבען ארויס איינס דאס אנדערע, —
היינט געהערט עס צו איינעם, מארגען צו איין אנדערען. איז
אבער פאר די כתריילעווקער אידישיסטען, אז מע דערמאנט זיי דעם
נאמען „טשערנאוויץ“, טויזענד מאל, צעהנטוויזענד מאל ערגער, ווי
איז טאטען אריין געשאלטען! איהר קאנט זיי אויסווארפען די
שענדליכסטע עבירה, איהר קאנט זיי זאגען וואס איז דער קארט,
אבי ניט „טשערנאוויץ“. אט אזא טבע ביי די כתריילעווקער אידי-

שיסטען. דאס איינענע איז אויף ביי די דארטיגע העברעאישטען. ווילט איהר זאטשעפען א כתרילעווקער העברעאישט, איהם דער-לאנגען ביז דער זיעבעטער ריפ, זאלט איהר איהם מעהר ניט נאָר אַ זאָג טהון איין וואָרט: „מיכנאַטאָים“ (עס וואַכסט פון „מכנסים“—הויזען). נאָר וואָס דען? איהר זאלט זיך היטען פאַר איהם, וואָרום ער קאָן אייך פלעטען דעם מח... מאַדנע מענשען דער נייער כתרילעווקער דור. מורא'דיגע האַנאַראַווע פאַרשוינען, גרויסע קאַפּ-ריזניקעס און ווילדע בעל־כעסנ'ס — „ספּילשליווע נאַטורען“...

הכלל, דערהערט דאָס וואָרט „טשערנאַוויץ“, האָט איינער פון די אידישיסטען, דוקא אַ שוואַכער, אַ הוסטענדיגער, נאָר אַ היציגער פאַרשוין, ניט לאַנג געטראַכט, אַראַפּגעצויגען פונ'ם לינקען פּוס אַ שטיבלעט און אַ וואָרף געגעבען פון זיך איינעם פון די העברעאיש-טען גלייך אין פנים אריין און געטראַפּען סאַמע דאָרט, וואו עס הויבט זיך אָן די נאָז, ביי דער אונטערשטער זייט פונ'ם לינקען אויג, אַ גליק, וואָס ער טראָגט ניט קיין ברילען, ער וואָלט געקאָנט בלייבען אַהן איין אויג. האָבען זיך עטליכע העברעאישטען, זעלבסט־פערשטענדליך, אָנגענומען די קריוודע פון זייער בעלעדיגטען חבר און זענען אָנגעפאַלען אויפ'ן שוואַכען, הוסטענדיגען אידישיסט מיט פערקאָטשעטע עלענכויגענס און האָבען איהם אַוועקגעגעבען אַזאָ גאָב, אַז ווען עס מישען זיך ניט אַריין די איבעריגע אידישיסטען, וואָלט מען זייער שוואַכען חבר בעדאַרפט אַרויסטראָגען אויף אַ לייזיך. פערשטעהט זיך, אַז צוליב דעם דאָזיגען אינצידענט מיט'ן אידי־שיסטישען שטיבלעט איז שוין כּמילא אַויסגעבראַכען אַ גאַנצע מלחמה, איין אַלגעמיינער געשלעג, אין וועלכען עס האָבען זיך ניט גענאָרט ניט די העברעאישטען און ניט די אידישיסטען. נאָר מעהר פון אַלעמען האָט געקראָגען אונזער עהרליכער קהל'ס־מאַן און געניאָר לער גרינדער פון חברות און געזעלשאַפטען — נח. איהם איז אַרייַנגעפלויען פון הינטען, גאָר אומגעריכט, אַ היבשע פאַרציע, און אַליץ איבער'ן פּוסק: כָּל הַבּוֹרָח מִפְּנֵי הַכּוֹד — ווער עס

אנטלויפט פון כבוד, איז ה כ ב ו ד ר ו ד פ א ח ר י ו — יאנט
איהם דער כבוד נאך פון מינטען פוס-טריט...

ע פ י ל א נ .

אזא סעקרעטאר, ווי נח רב יאסעל'ס אין כתרילעווקע, איז צו
זוכען. אויף אלסדינג פיהרט זיך ביי איהם א פראטאקאל און אלס-
דינג ווערט ביי איהם פערשריבען. ער לאזט ניט דורך קיין זאך.
דער אמאליגער היסטאריקער, אז ער וועט וועלען וויסען, וואס האט
זיך געטהאן אין כתרילעווקע, וועט ער געבען א קוק אריין אין נח'ס
פראטאקאל-בוך, וועט ער דארט געפינען א גאנצען אוצר... וועגען
יענער היסטארישער פערזאמלונג פון די אידישיסטען און העברע-
איסטען געמען מיר ארויס די סאמע נויטיגסטע, ווי די געשיכטע
פאדערט עס: "...נאך זעהר קורצע רעדעס פון די אראטאקארען האבען
זיך אנגעהויבען היציגע, לעבהאפטע דעבאטען, וואס האבען נישט
געקאנט ברענגען צו קיין אלגעמיינע אפשליסונג, איבער די חלוקי-
דעות און רייבונגען, וואס הערשען צווישען פערשיעדענע פאר-
טייען, און ווייל ס'זענען ארויס חלוקי-דעות און רייבונגען וועגען
שפראך, און ווייל די שפראך-פראגע איז אונפערמיידליך, איז גע-
פונען געווארען איין איינציגער אויסוועג — מע זאל אנשטאט איין
הומיר גרינדען צוויי הומיר'ס — איינעס א אידישען הומיר פאר
די אידישיסטען, און דעם אנדערען א העברעאישען הומיר פאר די
העברעאישטע..."

יג.

ד ע פ ע ר ע נ ט ע ו א ו ו פ א ר ל ע ז ע ר .

כתרילעווקע האט ליעב ליטעראטור, קונסט און מוזיק. נישטא
די נאכט, וואס ס'זאל דארט ניט זיין וואו צו פערברענגען. ובפרט

נאך ווינטער. די נעכט זענען נרוים, נישט אלע שפיעלען אין קאָר-טען (ווענען קאָרטען וועלען מיר רעדען איין אנדערס מאָל), וויילט זיך הערען אַ פריש וואָרט. איז ניט קיין טהעאָטער, איז אַ קאָנצערט, איז אזוי איין אבענד, איז אַ פערזאָמלונג, אַ פאָרלעזונג, אַ רעפּע-ראַט מיט דיסקוסיעס, אָדער אַהן דיסקוסיעס.

מעהר פון אלסדינג האָט מען דאָרט ליעב רעפּעראַטען מ י ט דיסקוסיעס. וואָרום אַ רעפּעראַט אליין, אז יענער לייענט, איז נישט אינטערעסאַנט. ער לייענט, און איהר דארפט זיצען און קוקען איהם אין מויל אַרײַן. וויבאַלד אָבער אַ רעפּעראַט מיט דיסקוסיעס, קאָנט איהר זיך אַרײַנמישען, קאָנט איהר אויף עפּים זאָגען אַ וואָרט, ווייזען, אז איהר זענט אויף ניט קיין מלופים-קינד. און ווייל איז, כּתּרילעווקע אליין זענען דאָ ווינציג לעקטאָרס, רעפּערענטען און לייענער, און ווייל אויף אַ כּתּרילעווקער לעקטאָר, רעפּערענט אָדער לייענער לעגט מען דאָרט ווינציג-וואָס כּבוד, איז מען זיך דעריבער נוהג, אז מען בעציהט די סחורה פון דרויסען, דאָס הייסט, מען שרייבט אויס לעקטאָרס, רעפּערענטען, אַרטיסטען און פאָרלעזער פון דער פרעמד.

אין דעם ענין פון קאָנצערטען, רעפּעראַטען, לעקציעס און פאָר-לעזונגען קאָנקורירען ביידע כּתּרילעווקער „הזמיר'ס" מיט סכּנת נפשות! שרייבען אויס די אידישיסטען אַ וועלט-בעריהמטען פאָר-לעזער, ברענגען אַראָפּ די העברעאישטען אַ וועלט-בעריהמטען רעד-נער, מען שמיסט זיך ווי ווייט מען קאָן. אַפּטמאָל טרעפט, אז איז איינעם און דעם זעלבען אבענד זאָלען אין כּתּרילעווקע זיין צוויי שמחות: אַ פאָרלעזער מיט אַ רעדנער — און די שטאָרט נעבאָך ווייסט אליין ניט, וואוהין פריהער צו געהן, האָטש נעם און צערייס זיך אויף צווייען! דאָס, וואָס די אידישיסטען מיט די העברעאישטען זענען צווישען זיך צעריסען, מאַכט ניט אויס. מילא, אז מען איז ברוגז אויפ'ן חזן, דעריבער דאָרף מען קיין קדוש. ניט שפּרינגען? און אנב איז מען אין כּתּרילעווקע זעהר להוט נאָך אַ פריש וואָרט. טהוט מען וואָס מען קאָן — מען הערט אָפּ אַ ביסעל דעם און מען

לויפט הערען דעם אנדערען. מע האפט א ווארט פונ'ם פארלעזער און מע לויפט הערען א ביסעל פונ'ם רעדנער. דורכלאזען האט מען פיינט אין כתרילעווקע. דאס לעבען איז אזוי קורץ, אז א מענטש בעדארף פון אלסדינג געניסען. ווער סע זאל ניט קומען צופאהרען קיין כתרילעווקע, קאן ער זיכער זיין, אז ער וועט, אם ירצה השם, האבען א שען אוידיטאריום און אז דער זאל וועט זיין געפאקט, נאך מעהר ווי מע בעדארף, און אז ער וועט ארויס פון דארט ווי פון א שוויץ-באד. כתרילעווקע קוקט-נאך דער גרויסער שטאדט און שטעהט ניט אפ, חלילה, פון דער מאדע אויף א האר. אין דער גרויסער שטאדט איז א מאדע, אז נאך א רעפערעט, א לעקציע, אדער א פארלעזונג בעדארף זיין א באנקעט. אין כתרילעווקע איז אויך אזוי. קוים האט זיך געענדיגט דער רעפערעט מיט דיסקוסיעס, — עס מעג זיין העט-העט נאך האלבע נאכט — נעמט מען דעם מחותן, דעם רעד-פערענט הייסט עס, און מע שלעפט איהם אוועק אין א גארקיד, און מע זעצט איהם אוועק אויבענאן, און מע פראוועט איהם דארט א באנקעט.

כמעט, קאן מען זאגען, איז דער באנקעט אין כתרילעווקע מעהר חשוב ווי דער רעפערעט אדער די פארלעזונג. דער גאנצער עיקר איז דער באנקעט. אויף באנקעטען מאכען זענען די כתרילעווקער קער אינטעליגענטען די ערשטע אין דער וועלט. ווי נאך מע קומט זיך צענויף נאכ'ן לייענען, אזוי ווערד געקוילעט א הערינג און אוועקגעשטעלט ביער: דער עולם פילט אן די גלעזלעך, און עס הויבען זיך אן טאקסטען מיט לחיימ'ס לכבוד דעם גרויסען גאסט, וואס ציהען זיך אוועק אפטמאל ביז'ן ווייסען טאג אריין. אין די טאקסטען ווערען, אייגענטליך, איבערנע'חור'ט און איבערגעקייט נאך אמאל פון אנהויב אלע פריהעריגע דיסקוסיעס, און דער גרוי-סער גאסט מוז עס אלסדינג נעבאד נאך אמאל אויסהערען און אלע-מען וויעדער אמאל ענטפערען על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. א מאל, מאכט זיך, זאל מען דעם גרויסען גאסט אויפ'ן באנקעט נעמען לויבען אין טאג אריין, הויבען אויף דרוקעס, אוועקשטעלען

העכער פון שלמה המלך און גרעסער פון שעקספיר'ן, להבדיל, אזוי אז דער קאפ זאל זיך איהם פערדרעהן אויף צו חלש'ען. און א מאל, וויעדער צוריק, זאל מען דעם רעפערענט אויפ'ן באנקעט אזוי צעגליעדערען זיין רעפערענט אויף שטיק-שטיקלעך, מכבד זיין מיט אזא מין „קריטיקע“, מיט אזא מין „אנאליז“ און מיט אזעלכע מינים „פלאפולים“, אז סע זאל איהם פינסטער ווערען אין די אויגען פון אזא „כיבוד“, און ער זאל ניט וויסען, וואו די סיר עפענט זיך... און א מאל זאלען זיך די בעלי הבאנקעט צווישען זיך אליין צעאמ' פערען, פערפיהרען א נייע דיסקוסיע מיט נייע דעכאטען און נאך אומגערעכט אריינפאלען אין א פייעריגע מלחמה, אזוי אז דער גרויסער גאסט פאָהרט אַוועק פון דאָרט אַ גאַנצער, איז ער איינער אַ גליקליכער און מעג בענשען נומל... סע מיינט ניט, חלילה, עמיצער זאל איהם דאָרט שלאָגען אָדער אזוי בעלעדיגען. ניין, דאָס ניט. נאָר מחמת די אַרטיגע אידישיסמען מיט די העברעאישמען פיהרען צווישען זיך א קאנקורענציע, טרעפט זיך אַמאָל, אז דער גאסט זאל ווערען געשעדיגט. דאָס הייסט, ער זאל אריינפאלען אומזיסט-אומנישט אין אַ בלאַמע און זאל ניט קאנען זיך אַפּוואַשען גאכרעם מיט קיין צעהן וואַסערען.

אַלס אַילוסטראַציע צו דעם, וועלען מיר אייך דערצעהלען אַ מעשה, וואָס האָט געטראָפּען אַמטדאָ ניט לאַנג אין כתרילעווקע מיט איינעם אַ געלעהרטען העברעאישט און אַ דאָקטאָר-פּילאָזאָף, וואָס איז געבאָדן גאָס די נשמה שולדיג, וואָס האָט צוליעב קאנקורענציע פון די צוויי פאַרטייעס און איבער אַ אינסריגע פון די צוויי כתרילעווקער גאזעטען, אריינגעחאָפּט זיך אין אַ מיאוס'ען עסק. מע האָט אויסגעטראַכט אויף איהם אַ ליגען, אַ בלבל, וואָס האָט זיך טאַק אַויסגעלאָזט גאכרעם, אַז ס'איז נים געשמוינען, ניט גע-פלינגען, נאָר ביז עפּיסיוואָס האָט איהם די כתרילעווקער פרעסע רעכט איבערגעוואָשען די ביינער, געלייטערט די נשמה און גע-מאַכט מיט דער בלאַמע גלייך, און די גאַנצע שטאָרט האָט איהם אַ צייט געהאַלטען אין מויל — עס איז געווען בויז-ביונות!

ומעשה שהיה כך היה :

איינמאל אין א שטענעם טאג האבען די העברעאישטען אראפ-
געבראכט פון דער גרויסער שטאדט אויף איין אבענד מיט דיסקור-
סיעס א בעריהמטען דאקטאר-פילאזאף, ער זאל זיי לייענען א רע-
פערעט מיט דיסקוסיעס. דער בעריהמטער דאקטאר-פילאזאף איז
געקומען קיין כתרילעווקע, אפגעלייענט דעם רעפערעט, אויסגעהאל-
טען די דיסקוסיעס, איבערגעלעבט דעם באנקעט אויף בשלום און
הלך לעולמו — אוועק צוריק אהיים. וואלט געווען גוט. וואס טהוט
נאט ? געהען די כתרילעווקער גאזעטען און צעלעגען אויף זייערע
טעלערלעך דעם רעפערעט פונ'ם בעריהמטען דאקטאר-פילאזאף און
שרייבען זיך יעדע איהר מיינונג. פערשטעהט זיך, וואס איינער
זאגט — זאגט דער אנדערער קאפויר. ווייל די „יארמעלעך“, דער
ארגאן פון די העברעאישטען, האט אפגעלויבט דעם גאסט אין טאג
אריין, איהם אנגערופען מיט'ן נאמען געניאלער שריפטשטעלער, גע-
זאגט, אז דענקען דענקט ער אזוי ווי קאנט און שפינאזא און רעדען
רעדט ער אזוי ווי בעבעל און זשאדעס, האט דער „קאפעליש“, דער
ארגאן פון די אידישיסטען, אקורעט פערקעהרט, געמאכט איהם צו
אש און צו בלאטע, איהם געקרוינט מיט אזעלכע שענע נעמען, ווי
„בטלן“, „שטאמלער“, „פלאפלער“, „באנקעוועטשער“, „צבועק“,
וכדומה. „צבועק“ האט ער אנגערופען דעם רעפערענט דערפאר.
וואס ער האט אין זיין רעפערעט געזאגט מוסר דעם עולם, למאי
מען איז נישט אידישליך גענוג, למאי כתרילעווקער בחורים זיצען אין
קינעמאטאגראף און א היטעל און כתרילעווקער מיידלעך טראגען
אום שבת זאנטיקלעך, טיכעלעך, הענטשקעלעך און נאך אזעלכע
זאכען כפרהסיה... האט דאס מסתמא רעכט פערדראסען די העב-
רעאישטען, און זייער ארגאן, די „יארמעלעך“, איז ארויס מיט א
„קריטיקע“ אויף די אידישיסטען און געפרעגט א קלאזיקשיא:
פון וואנען ווייסען דאס עס-הארצים, גראבע יונגאטשעס, באדיונג-
גען, שטיוועל-פוצער, בעל-עגלה'ס און בעהעלפערס, וואס קאנען נישט
קיין צלם פאר קיין אלה, צו זאגען מבינות אויף אזא גרויסען גע-

לעהרטען, אויף אזא בעריהמטען דאקטאָר־פּילאָזאָף און אויף אזא געניאלען רעפערענט ? האט זיך מסתמא דער אָרגאַן פון די אידי־שיסטען, דער פּראָגרעסיווער „קאפעליש“, ניט געפּוילט און האט אויף מאָרגען אָפּגעענטפערט דעם אַרטאָדאָקסישען קאנקורענט מיט א „קריטיקע“ און האָט געפרעגט א קשיא אויפ'ן גרויסען נאסט, ווי אזוי שטעלט זיך דאס אַוועק א איד, ער מעג זיין א גרויסער גע־לעהרטער און בעריהמטער דאקטאָר־פּילאָזאָף און א געניאלער רע־פערענט, צו זאגען פאַר איין עולם מוסר, למאי מע זיצט אַהן א היטעל אין קינעמאטאָגראַף, און למאי מיידלעך טראָגען זאָנטיקלעך, מיט טיכעלעך, מיט הענטשקעלעך אום שבת, בשעת ער אליין, דער גרויסער געלעהרטער, דער בעריהמטער דאקטאָר־פּילאָזאָף און גע־ניאלער רעפערענט, האָט בסך־הכל צוויי שוועסטער, איז איינע א משומדת'טע און די אנדערע גלאט א גנב'טע ? . . .

פאַר די העברעאישטען איז די דאָזיגע אונערווארטעטע קרי־טיקע פּונ'ם אידישיסטישען „קאפעליש“ געווען א מין באַמבע, און זיי האבען זיך די ערשטע צייט פערלירען. דערנאָך האָט מען אָפּגעהאַלטען א פערזאָנלונג מיט'ן רעדאקטאָר פון דער „יאָר־מעלעקע“ בראש, און ס'איז געבליבען, מע זאָל אַוועקקלאַפּען א דע־פּעש צום רעפערענט און אָנפּרעגען זיך ביי איהם גאַנץ אויפריכ־טיג אויף זיינע שוועסטער. נאָר ווי אזוי פרעגט מען יענעם גלאט אזוי ? וואָרום טאָמער איז דאס איין אמת — אפשר האָט ער טאַקי צוויי שוועסטער, איינע א משומדת'טע, די אנדערע א גנב'־טע, — הייסט דאָך עס דערלאנגט א פאַטש אין פנים ! איז גע־בליבען, מע זאָל ביי איהם אָנפּרעגען סתם טעלעגראַפיש און בע־צאהלען פאַר איין ענטפער: „ו ו א ס מ א כ ע ז א י י ע ר ע ש ו ו ע כ ט ע ר ?“ איז אַוועקגעגאַנגען א טאָג און צוויי — נישטאָ קיין ענטפער ! ערשט אויפ'ן דריטען טאָג קומט אָן א טעלעגראַ־מע פון צוויי ווערטער: „ו ו א ס ע ר ע ש ו ו ע ס ט ע ר ?“ גע־מען די העברעאישטען און קלאַפּען אַוועק נאָך א טעלעגראַמע און אויך מיט איין ענטפער: „א י י ע ר ע צ ו ו י י ש ו ו ע ס -

ט ע ר". נעהט וויעדער אוועק א טאג און צוויי, און עס קומט אן איין ענטפער: „איד האב ניט קיין שוועס-ט ע ר". פוילען זיך ניט די העברעאישטען און קלאפען אוועק א דריטען מאל א דעפעש: „א פ ש ר ז ע נ ע ז א י י ע ר ע ש ו ו ע ס ט ע ר ג ע ש ט א ר ב ע ז ?" קומט אן איין ענטפער, ווייזט אויס, מיט ביזען שוין: „וואס ווילט איהר? איד האב קיין נמאל ניט געהאט קיין שוועסטער! איד בין א איין און איינציג-נ ע ר".

דאס איז געווען איין אפפרישונג פאר די העברעאישטען. ווי א גוטער רעגען אין א טרוקענעם זומער. עס איז זיי אראפ א שטיין פונ'ם הארצען. קודם כל האבען זיי אפגעדרוקט אלע דער-פעשען אין דער „יארמעלקע" און צוגעגעבען א רעכטען פירוש צו די טעלעגראמען — לאז די וועלט וויסען, אויף וואס איד-שיסטען זענען פעהיג. און חוץ לזה האבען זיי צענויפגענומען אלע בלעטער, וואו ס'איז געווען געדרוקט די מעשה מיט די שוועס-טער, און האבען עס אוועקגעשיקט צום רעפערענט. איז דער רע-פערענט, א היציגער פארשוינ און א האנאָריסט, געוואָרען שטארק אויפגעבראכט און האט אוועקגעוואָרפען האט און פאס און איז געקומען צופאָהרען קיין כתרילעווקע און האט איינגעגעבען אויפ'ן „קאפעליש" און אויף אלע אידישיסטען איין „איסק", אַרויסגעריר-פען צום געריכט א מאַסע עדות, געוואָלט אַריינפאַקען די חברה אין חרדיא אַריין פאַר רכילות און פאַר לשון-הרע און פאַר פער-זענליכע בעלעדיגונג. און בכדי צו בעווייזען, אז ער איז ריין, אז ער האט ניט קיין שוועסטער, ניט קיין משומדת'טע, ניט קיין גנב'טע, און אז ער האט בכלל קיין שוועסטער קיינמאל ניט געהאט, האט ער אַרויסגעפאַדערט פון זיין שטאָדט די מעטריקעס פון זיין גאנצער משפּחה, וואָס האָבען אַרויסבעוויזען, אז נישט גור ער איז ביי זיין טאַטע-מאַמע א בן-יחיד — אפילו זיין טאַטע האט אויך קיין שוועסטער ניט געהאט! דאָס אַלסדינג האט אָבער ווייג-

ציג וואָס געהאַלטען צום משפט. די העברעאישטען האָבען פֿער-
לירען. די ריכטער האָבען אַרויסגעטראָגען אזא מין רעזאָלוציע:
„אז דער בעשולדיגער זאל האָבען שוועסטער, און יענע זאלען האָ-
בען אויסגעטראַכט אויף זיינע שוועסטער אַ בלוכל, און דער בלוכל
וואָלט זיך אַרויסגעוויזען פֿאַר אַ ליגע, — וואָלטען די בעשולדיג-
טע בעקומען זייער שטראַף לויט'ן געזעץ. נאָר אזוי ווי דער בע-
שולדיגער אליין האָט בעוויזען, און די צוגעשטעלטע פּאַפּיערען בע-
שטעטיגען, אז ער האָט קיין שוועסטער קיינמאָל נישט געהאַט, —
קומט אויס, אז די בעשולדיגטע האָבען גערעדט לשוואַרע אויף
אזעלכע, וואָס זענען קיינמאָל נישט געבוירען געוואָרען; נמצא,
אז ס'איז נישטאָ קיין בעלעדיגטער. וויבאַלד אזוי, זענען נישטאָ
קיין בעלעדיגטע און קיין בעלעדיגער — און דער משפט איז בטל“.

ע פ י ל א נ .

יענעם טאָג האָבען די העברעאישטען מיט דער „יאַרמעלעקע“
אָפּגעהאַלטען איין עקסטראַ-פֿערזאַמלונג, און די אידישיסטען
מיט'ן „קאַפעליש“ בראַש האָבען געמאַכט אַ קערמעשעל און גע-
האַלטען דרשות אַ גאַנצע נאַכט, געטרונקען, געזונגען און געטאַנצט
ביז'ן ווייסען טאָג אַרײַן. ס'איז געווען דער אַמת'ער „ליהודים“.

יד.

ל י ע ב ה א ב ע ר פ ו ז ט ה ע א ט ע ר

טהעאטערס זענען פֿאַרהאַן אין כתרילעווקע צוויי: אַ טהע-
אַטער פון אידישיסטען און אַ טהעאטער פון העברעאישטען. אַק-
טיאָרען אָבער — נישט איינער. סיידען עס קומט אַראָפּ פון יעהר-
פעץ אַ אידישע טרופּע, אַ מאָל צוויי טרופּעס, שפּיעלען אָפּ אַ
פֿאַר וואַכען און, אויב זיי האָבען מיט וואָס, פֿאַהרען זיי אַוועק
אַהוי, פון וואַנען זיי זענען געקומען, און אז נישט, פֿערזעצען זיי
די זיינערלעך, די מלבושים, די דעקאָראַציע מיט'ן גאַנצען רעקוויר-

זיט. און אויב זיי האבען דאס אויך נישט געהאט מען ארויס איבער דער שטאדט מיט א פעטשויילע און מע מאכט זיי א גרבה — וואס זאל מען טהון? מע וועט דאך נישט לאזען מענשען אויסגעהן פון הונגער; מען איז דאך עפס אידען, צי גיין? און אז זיי פאהרען אוועק, געבען זיי זיך דאס ווארט, אז ווייל זיי וועלען לעבען זאלען נישט זיי, נישט זייערע קינדער, נישט זייערע קינדס-קינדער נישט אריינשמעקען מעהר קיין כתרילעווקע, עס מעג אויף דעם קומען א שרפה, א מגפה און וואס אין דער קארט! דאכט זיך, נישט אנגעשאלטען, איז? קומט איבער-איאהר — ויבא חסן — זיי זענען וועדער דא! אזא טבע שוין ביי די אידישע ארטיסטען. עס ציהט זיי קיין כתרילעווקע. א קשיא אויף א מעשה — טאמער וועט זיך אויסגעבען א סעזאן, וואס וועט אומ-קעהרען דעם פאראיאהריגען פערלוסט נאך מיט פראצענט? „איהר קענט נישט דאס טהעאטער-געשעפט — האט מיר אמאל געזאגט א אידישער אקטיאר, א פערשלעפטע קרענק: — היינט איז שלעכט. מארגען קאן זיין נאך ערגער“...

און ווייל דאס אידישע טהעאטער קומט קיין כתרילעווקע נאך אויף גאסטראלען, און בעגעהן זיך אהן א טהעאטער קאן מען נישט, דעריבער זענען אין כתרילעווקע פארהאן א סך אמאטערען פון קונסט, ליעבהאבער פון אידישען טהעאטער.

איד האב מורא צו זאגען, ס'זאל נישט אויסקומען שוין צו גוזמא"דיג, צו איבערטריבען — נאר א פאקט איז עס, אז כמעט די גאנצע יוגענד פון כתרילעווקע זענען „ליעבהאבער“. וואו ערגיץ א דער-וואכסען בחור'על, וואו ערגיץ איין אונטערגעוואכסען מיידעל, א חתן אדער א כלה — זענען זיי „ליעבהאבער“. נישט נור בחורים און מיידלעך — פארהאן יונגע לייט מיט בערדלעך שוין, אדער ווייבלעך, מאמעס פון קינדער, וואס זענען „ליעבהאבער" און שפיע-לען טהעאטער. וואס מיינט איהר? איז טאקי אז אדאן וועה צו יענעם ווייבעל, וואס איהר מאן איז א „ליעבהאבער", און א קלאג צו יענעם יונגען-מאן, וואס זיין ווייבעל איז א „ליעבהאבער"?

רין! דער יונגער-מאן געבאד קומט אהיים פון קלייט א מיעדער, א הונגער־יגער, טרעפט ער ניט קיין וועטשערע, ניט קיין סאמא וואר, דאס קינד ווערד צעריסען שרייענדיג, וואס איז די מעשה? — דאס ווייבעל איז א „ליעבהאבערין“, איז זי דאס אַוועק אויף פראג-בע, מע מאכט רעפעטיציע. אָדער פערקעהרט דאס אייגענע: דער מאן איז א „ליעבהאבער“, פלאנטערט זיך מיט'ן טהעאטער, פער-ברענגט זיך די צייט גאנץ פּרעהליד. אז ניט קיין ספּעקטאַקעל, איז א רעפעטיציע, אז ניט קיין רעפעטיציע, איז גלאט א פּערזאָנל-לונג פון ליעבהאבער — מע לייענט א גייע שטיק פון א כתר־לעוו-קער דראמאַטורג, טיילט מען פונאָדער צווישען זיך די ראָלען. עסט מען דערנאָך וועטשערע אַלע אינאיינעם, מע נעמט צו גלעז-לעך ביער, מע רויכערט פּאַפּירעסלעך — ס'איז חי געלעבט! און דאס ווייבעל געבאד דאָרף זיצען אין דערהיים, וויעגען דאס קינד, אָדער ליגען אין בעט א פערשמאַכטע און אַרויסקוקען א גאנצע נאַכט, ווען וועט ער שוין קומען, דער געטרייער מאן, דער „ליעב-האבער“?

ערגער פון אַלץ איז, אז ביידע, סיי דער מאן, סיי דאס ווייבעל, זענען „ליעבהאבער“; און נאך ערגער איז (דעמאָלט איז שוין טאָ-קי גאר א צרה!), אז דער מאן מיט'ן ווייב זענען קידער־ווידער. דאס הייסט, אז דער מאן איז א ליעבהאבער א העברעאיסט און דאס ווייבעל — א ליעבהאבערין א אידישיסטקע, אָדער פערקעהרט, אז דער מאן איז א ליעבהאבער א אידישיסט, און דאס ווייבעל — א ליעבהאבערין א העברעאיסטקע. קומט אַרויס דערפון א מאָל א קאנפליקט, וואס ענדיגט זיך מיט א סקאַנדאַל און מיט בזיונות. ניט לאַנג האָט זיך געמאָפּען א מעשה מיט א פאַר-פּאַלק, מאן און ווייב, ביידע „ליעבהאבערס“, ער — א פערברענטער אידישיסט, א „קאפּעלישיסט“, זי — א פערברענטע העברעאיסטקע, א „יאַרמעלקעליסטקע“.

דאס דאזיגע פאַר-פּאַלק איז זיך געווען א גאנץ נישקשה'דיג פאַר-פּאַלק. האָבען געלעבט בשלום ושלום כמעט א גאנץ יאָהר

נאך דער חתונה, האבען שוין געהאט א קינד אויף (א יונגעל). פלוצים האבען זיך אנגעהויבען צווישען פאַרפאַלס מחלוקת'ען. וואס איז? באשר ער וויל נישט, אז זי זאל געהן שפיעלען אינ'ם טהעאטער פון די בעלי-לאקשענקוילעטש. „ווילסטו שפיעלען, זאגט ער, קאז איד, זאגט ער, בעשטעהן, זאלסט שפיעלען מיט מיר אינ' איינעם, זאגט ער, אינ'ם טהעאטער פון זונזערע אידישיסטען.“ קוקט זי איהם אן, ווי א משוגענעם: „וואס עפּיס אין מיטען דריי-נען? די גאנצע צייט בין איך געווען א העברעאישטקע — און גאר נישט, דו האסט זיך נישט דערוואַרגען. איצט איז דיר מיט א מאַל געוואָרען ביטער. וואס איז דער שכל?“

לאזט זיך אויס א מעשה, אז דער שכל איז א פראַסטער שכל: דער מאַן, דער אידישיסט, איז געוואָהרע געוואָרען על-פי נס, דורך עפּיס א צעטעלע פון א העברעאישט, אז זיין ווייבעל, די העברע-איסטקע, האט געפיהרט א ראמאן נאך מיידעלזיין, פאר דער חתונה. טאקי מיט איינעם א העברעער. האט זיך אנגעצונדען אין איהם א פייער, און ס'איז געווען הימלע עפען זיך! די גאנצע שטאדט האט זיך געווינעט. ס'איז אוועק רעדערייען, שושקערייען, פליאטקעס. ס'איז ארויסגעטראגען געוואָרען אויף דער גאס, אין מארק, און סוף-כל-סוף אריין אין דער פרעסע, אין די כתרילעווקער גאזעטען הייסט עס, אינ'ם „קאפעליש“ מיט דער „יארמעלקע“ — און ווי באלד ס'האט זיך אריינגעמישט די כתרילעווקער פרעסע, האט איהר שוין נישט וואס זיי מקנא צו זיין.

וואס פאר א ראלע, למשל, האט דא געשפיעלט די פרעסע? גאנץ פשוט: אזוי ווי דער אידישיסטישער „קאפעליש“ האט זיך אנגענומען די קיוודע פונ'ם אידישיסטישען מאַן, איז איינמאָל אין א שענעם פריהמארגען דער רעדאקטאר ארויס מיט א פער-ביסענעם ארטיקעל אונטער א שרייענדיגען נאָמען: „אויף כפרות דארווי! “ מיר געבען דא איבער א גאנצען שטיק פונ'ם דאָזיגען העכסט-אינטערעסאנטען ארטיקעל, טאקי מיט'ן לשון, ווי ס'איז אפ-געדריקט אינ'ם פראַגרעסיווען „קאפעליש“: „אבי די געלעהרענ-

טע, די אזוי גערופענע דאָרווייניסטען, ווילען אונז איינשמועסען א קינד אין בויך — אז ס'איז פארהאן כלומרשט אין דער נאטור א כח, וואס הייסט אטאווזם, וואס לויט דעם דאָזיגען כח מוז א קינד זיין עהנליך צו זיינע עלטערען. עס הויבט זיך גאר ניט אן! מיר קאנען דאָס בעווייזען מיט פאקטען. מיר האלטען נישט פון פוס'טע טעאָריעס! מיר האבען ליעב פאקטען. אט, למשל, האט זיך גע-טראָפען ניט לאנג א פאקט (ניט ביי אונז אין כתרילעווקע, חלילה, — אין איין אנדער ארט, אין יעהופעץ, האט עס זיך געטראָפען). עס איז זיך געווען א פארפאלק, ביידע ליעבהאבער פון אידיש טהער-אטער, ער — א פייעריגער אידישיסט, זי — א פלאמפייעריגע העברעאָיסטקע. ויהי היום, איז ביי זיי געבוירען געוואָרען א קינד (א יונגעל), האט מען זיך אין א יאהר אַרום אַרומגעקוקט, אז דאָס קינד איז ניט נור קיין האָר נישט עהנליך צום פאָטער דעם „ליעבהאבער“, דעם אידישיסט, נאָר אדרבה, דאָס קינד איז צוויי טראָפען וואָסער עהנליך צו א פרעמדען מאַנספאַרשוי, אויך א „ליעבהאבער“, און דוקא א העברעאָיסט. און האָטש'ן דער דאָזיגער „ליעבהאבער“ דער העברעאָיסט איז געווען א פרינציפיעלער געגנער פון אידיש, פונ'דעסטוועגען איז ער געווען א גאנץ אָפטער איינגעהער צום ווייב פונ'ם אידישיסט... דעריבער איז גאנץ מעגליך, און כמעט גאר אַהן א שום ספק, אז די עהנליכקייט פונ'ם קינד, וואָס דעם ליעבהאבער דעם אידישיסט'ס ווייב האט געבוירען, זאל זיך נעמען דערפון, הייסט עס, וואָס די ליעבהאבערין די העברעאָיסטקע האט זיך פער-קוקט אויפ'ן ליעבהאבער דעם העברעאָיסט... אויב אזוי, איז דאָס גאָר מעהר בעווייז, אז די געלעהרענטע דאָרווייניסטען, וואָס שמור עסען וועגען אטאווזם, הויבען נישט אן צו וויסען ווער ס'האָט זיי געשלייערט. זיי פעהאקען אייך נור דעם קאפ מיט זייערע נאָרי-שע טעאָריעס און ווילען נישט מטרית זיין זיך א קוק טהון, וואָס ביי זיי אונטער דער נאָז טהוט זיך..."

וואָלט עס אפשר אָפגעלאָפען גלאַט. וואָרום וועמען געהט עס אז, וואָס א רעדאָקטאָר קאכט זיך דארטען? א כתרילעווקער לעזער

ווערד ווינציגוואס נתפע'ל פון אזא קאכען זיך. ער ווייסט, אז דאס גאנצע קאכען זיך איז ניט ווערטה איין אויסגעבלאזען איין. איז דאך אבער פארהאן נאך א גאנצע אין כתרילעווקע, מיט'ן נאמען די „יארמעלקע“, און זי, די „יארמעלקע“, זייט זיכער, וועט שוין ניט דורכלאזען קיין ווארט אפילו פונ'ם „קאפעליש“. זי, די „יארמעל-קע“, בעדארף מעהר ניט נור האבען א פריטשעפקע, ביי וואס אַנ-צוחאפען דעם „קאפעליש“, וועט שוין זיין סתורה מיט א מ"ם! און כד הוה. ניט שפעטער ווי אויף מארגען אין דערפריה איז דער ארטאדאקסישער רעדאקטאר פון דער ארטאדאקסישער „יארמעלקע“ ארויס מיט א ברענענדיגען לייט-ארטיקעל, אויף אונטער א שריי-ענדיג קעפעל און אויף מיט גרויסע אותיות: „הינטישע פאליטיק“. אינ'ם דאזיגען ארטיקעל גיט אוועק די „יארמעלקע“ א רעכטע פאר-ציע איהר ביטערען קאנקורענט, דעם „קאפעליש“, און בעווייזט, ווי צוויי מאל צוויי איז פיער, אז דער גאנצער מיין פונ'ם כלומרשט-געלעהרטען קאך איז געווען מעהר ניט נור צוליעב דעם, מע זאל ווארפען א חשד אויף א פארפאלק, טאקי פון היע, פון כתרילעווקע גופא, האמטש דער יעזואיט פונ'ם ראדיקאלען בלאט זאגט זיך כלומרשט, אז דאס האט זיך געטראפען ניט ביי אונז אין כתרילעוו-קע, נאר אין יעהופעץ. א מינדסט קינד — זאגט די „יארמעל-קע“ — א מינדסט קינד ווייסט ווער דאס פארפאלק איז, און נור א בהמה וועט נישט טרעפען, אז דאס האט מען געמיינט מעהר ניט אז צו קאמפראמענטירען נעבאך איין אומשולדיגע פרוי, א כשר'ע נשמה, איין עהרליכע „ליעבהאבערין“, פאר וואס זי איז נים קיין אידישיסמקע!!“...

עס פערשטעהט זיך פון זיך אליין, אז דערמיט האט זיך די דאזיגע „פאלעמיק“ נאך נים געענדיגט. עס איז ערשט אוועק א שרייבעניש אויף טיש און אויף בענק. ס'האט זיך ערשט אנגע-הויבען אט דאס, וואס דער כתרילעווקער לעזער רופט אן מיט'ן נאמען „קריטיקע“, און וואס דער כתרילעווקער לעזער האט אזוי ליעב. דערווייל אבער האט דאס פארפאלק נעבאך געהאט צו

זינגען און צו זאגען. בעקאנטע און אומבעקאנטע האבען זיי אפֿ-
געשטעלט, געפרעגט, וואָס הערט זיך? שכנים זענען אַריינגעק-
מען אַנקוקען דאָס קינד, אין וועמען ס'איז געראַטען... גוטע
פריינד האָבען געגעבען עצות, זיי זאָלען אַיינגעבען אויפ'ן „קא-
פעליש“ פאַר רכילות, לשון-הרע און בעל־דינונג. אַנדערע האָבען
בעדויערט דאָס פאַרפאַלק. אַנדערע האָבען אַ סך מעהר בעדויערט
דאָס קינד. „וואָס האָט מען צום קינד? געבאָד אַיין עופה'לע! אַ
נאָט'ס בעשעפעניש!“...

ע פ י ל א נ .

דאָס פאַר פאַלק האָט זיך גע'נט, און אין אַ קורצע צייט אַרום
האָט דאָס ווייבעל די העברעערין חתונה געהאַט טאַקי פאַר יענעם
יונגעז-מאָן, דעם ליעבהאָכער דעם העברעאישט, וואָס איז קינד
איז אזוי עהנליך געווען צו איהם, טאַקי ממש ווי צוויי טראָפּען וואַ-
סער.

זומערדיגע ראָמאַנען

נעשריבען אין יאָהרען 1915 — 1914

זומערדיגע ראמאנען.

1.

„ארץ-ישראל“ און „פאלעסטינא“.

פון זינט איך געדענק כתרילעווקע איז די שטאָדט געווען אַ שטאָדט, ווי אלע שטעט. ווינטער איז מען געזעסען ביי פערהאַקטע פענסטער, זומער — ביי אַראָפּגעלאָזטע פאַרהענגלעך און פער-מאַכטע לאָדען, און אז ס'איז געווען שטאַרק הייס, און די זונן האָט שטאַרק דעקוטשעט, האָט מען זיך בעהאַלטען אין די קעלערס, ביינאַכט געשלאָפּען אין דרויסען, געפאַכעט מיט דער נשמה — און נאָר נישט. מען איז ניט געשטאַרבן. דאָס הייסט, שטאַרבן איז מען געשטאַרבן, נאָר ניט פון דער זונן, ניט פון דעם. וואָס ס'איז הייס אין דרויסען. איצט, זאָלט איהר אָנקוקען, אז עס קומט זומער, איז אַ בחלָה אויף די כתרילעווקער אידען. עס זוערד זיי הייס אין שטאָדט, הייס און דושנע, און מע רעדט שוין נאָר וועגען לופט, וועגען „וואַזדוד“, וועגען אַרויספאַהרען אויף אַ „דאָטשע“. און פאַהרען דאָרף מען דאָרט ניט גאָט ווייסט יוואָר-היין. זיי, די כתרילעווקער, האָבען די דאָטשע, ברוך השם, ביי זיך אונטער דער נאָז, טאַקי אין כתרילעווקע. דאָס הייסט, ניט אין שטאָדט גופא, נאָר נישט ווייט פון שטאָדט — אויף דער „סלאַב-באָדקע“. דאָס איז די אלטע כתרילעווקער סלאַבאָדקע, וואו מיר, חרדיונגלעך, פלעגען אַמאָל, אָנגעוואָפענט מיט הילצערנע שווער-דען און מיט געפאַרבטע ראַדביקסלעך, אַרויסנעהן מלחמה האַלטען. אז ס'איז געקומען ל"ג בעומר. היינט איז די סלאַבאָדקע נאָר-נישט צו דערקענען. פריהער האָט דאָס געהערט צו די גוים, היינט געהערט עס שוין צו די אידען. דאָס הייסט, געהערען געהערט דאָס היינט אויף צו די גוים, מחמת עס רעכענט זיך שוין מחוץ

לעיר, פון יענער זייט שטאָדט, טאָר דאָך דאָרט אַ איד ניט זיין. נאָר וואָהנען דאָרט זומער ביי'ם גוי אויף דער דאָטשע — דאָס מעג מען. דאָס הייסט, מעגען מעג מען ניט, נאָר אז איהר בעצאָהלט דעם פריסטאָו און אז איהר נעמט אַרויס פון אַ דאָקטאָר אַ פאָר פיער, אז איהר זענט קראַנק און אז איהר בעדאָרפט האָבען „וואָר דוך“, לאָזט מען אייך אַרײַן אין דעם פערבאָטענעם גוֹעדן.

געבליבען אין כתרי־לעוועקע איבער'ן גאַנצען זומער און דער־זעהען, ווי דער עולם פאַקט זיך אין וועג אַרײַן, עס שלעפּען זיך פוהרען און פוהרלעך, גאַנצע קאַראָוואַנען, פון אויבען ביז אַראָפּ מיט כל טוב: בענקלעך און טישלעך, בעטען און בעטלעך, מעפֿלעך און פאַקרישקעס, קוימענס פון סאַמאָוואַרען, אויבערשטע פון שטויסלעך, קישענס און פּערינעס, אַלטע ווייבער און פּיצלעך קינד־דער — דער גאַנצער כתרי־לעוועקער סקאַרב, — האָט מיך אויף אַנט־גענומען אַ יצירה־רע: איד וויל אויף פאַהרען אויף אַ דאָטשע. האָב איד גערונגען אַ פוהרעל און ביז אַוועק אויף דער סלאַבאָדקע. פאַהרענדיג, פרעגט מיך אַפּריס דער בעל־עגלה, יאַנקעל בול־גאַטשעס איין אייניקעל, אַ בחור מיט אַ ווייסער מאָנישקע און מיט שטיוועלעטען, וואוהין וויל איד פאַהרען: קיין „אַרץ־ישראל“.

אָדער קיין „פּאַלעסטינאַ“?
— פריהער קיין „אַרץ־ישראל“, דערנאָך קיין „פּאַלעסטינאַ“ נאָ.

דאָ מוז מען איבעררייסען און געבען צו דערקלערען דעם לע־זער, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין „אַרץ־ישראל“ און וואָס פאַר אַ „פּאַלעסטינאַ“? — דאָס איז אזוי פשוט, אז נאָכדעם, ווי מע וועט עס אייך געבען צו פערשטעהן און איהר וועט דאָס צעקײען, וועט איהר אַלײַן זאָגען, אז אַנדערש האָט עס ניט געקאָנט הייסען. אזוי איז געווען די מעשה: פריהער האָבען אָנגעהויבען אַרויסצופאַהרען אויף דער סלאַבאָדקע זיך בעזעצען אויפ'ן זומער, געוועהנליך, די רייכערע, די „פּני“, די אזויגערופענע כתרי־לעוועקער אַריסטאָ־קראַטען; דערנאָך — די מיטעלמעסיגע בעל־יבֿתים, און דערנאָך —

שוין די אַרעמערע, די סאַמע הישטשע; און ס'איז געוואָרען אויס
גווישע סלאָבאָדקע, נאָר אַ אידישער ישוב, און מע האָט דאָס
דעריבער אַ נאָמען געגעבען „ארץ-ישראל“. וואָס ווייטער האָבען
כתרילעווקער אידען אָנגעהויבען פאַהרען שטאַרקער און שטאַר-
קער, „ארץ-ישראל“ איז געוואַכסען, און עס האָט אָנגעהויבען ווע-
רען ענג. האָבען זיך די נגידים גענומען אַפרוקען פון דער סלאָב-
באָדקע אַלץ ווייטער און ווייטער, טיעפער אין דאָרף אַריין, העכער
אַרויף, אויף יענער זייט באַרג, און מיט דער צייט איז פון דער
סלאָבאָדקע געוואָרען צוויי סלאָבאָדקעס: די אַלטע סלאָבאָדקע,
וואו די קבצנים זיצען, „ארץ-ישראל“, און די נייע סלאָבאָדקע, וואו
די אַריסטאָקראַטען, די נגידים הייסט עס, זיצען, וואָס מע האָט
דאָס געקרוינט מיט'ן נאָמען „פאַלעסטינא“. דאָס הייסט, טאַקי
ארץ-ישראל, נאָר פאַרט ניט ארץ-ישראל. „פאַלעסטינא“ איז מעהר
מאָדערן, מעהר אַריסטאָקראַטיש.

פערשטעהט זיך, אז אין „פאַלעסטינא“ איז אַ סך שענער,
ווי אין „ארץ-ישראל“. אין „פאַלעסטינא“ זעהט איהר שוין נייע
הייזלעך, הויפּען מיט געפאַרבטע שטאַכעמען, רייכע סעדרער, גרינע
נערטנער, שמעקענדיגע בלומען — מעשה דאָטשע. אין „ארץ-ישראל“
איז דאָס שוין נישטא. אַ גוויש שטיבעל, מיט שטרוי געדעקט,
פון אינוועניג און פון אויסוועניג אויסגעשמירט מיט גרויען לעהם,
און סע שמעקט מיט מיסט און מיט קוה און מיט זויערטייג, אַ הויז
פעל, ווי אַ זשמעני די גרויס, אַ שטעלכעל פאַר חזירים, אַ האָזן
שפאַציערט ארום מיט היהנער, און קראַפיווע מיט שטעכעלקעס
מיט בוריאן, הויך געוואַכסען — אַט דאָס איז דער גויערן פונ'ם
כתרילעווקער דאָטשניק אין „ארץ-ישראל“. און מען איז צופריעדען
פונדעסטוועגען, — אַבי גאָט העלפט, מע קאָן בעצאָהלען דעם גוי
פאַר דער דאָטשע און ס'איז נאָך דאָ וואָס צו עסען אויך, שעפט
מען תענוג און מע טהוט זיך אַז כל הפערגעניגענס שבעולם:
די ווייבער קאָכען אַפּ דעם קאַלטען באַרשט, „שטשאַוו“ רופט
מען עס, און שטעלען דעם כאַמאָוואַר מיט שטעקלעך, מיט שפענד-

לעד און מיט פערטריקענטע בושיקעס, מע פערשפארט קוהלען. און די מאנסבילען ווארפען אראפ די קאפאטעס, זעצען זיך אוועק גאנץ שען אויף דער הוילער ערד, מע קוקט ארויף אין אַנגעגליהטען הייסען הימעל אריין און מע פיהלט עפּים אַ מאַדנעם ריח, אַ ריח. וואָס מע האָט איהם קיינמאָל אין שטאָרט ניט געפיהלט נאָך. היינט די קינדער? פון קינדער שמועסט מען ניט. פאַר אידישע קינדער עפענט זיך דאָך גאָר אַ נייע וועלט, אַז עס קומט זומער אויף דער דאָטשע. און נישט איין וועלט, נאָר טאַקי אַלע דריי הונדערט צעהן וועלטען! אַ קלייניגקייט גראָז! אַ ווערטעלע קראַ-פיווע! אַ שפיעלעכעל קנאַקעלעס! און בעזימער? און בוזשי-קעס? און גרינע אַגרעסען? און רויטע וויימפערלעך? און געלע סאַניטיקעס? און ווייסע פליטערלעך? און וואָס איז ווערטא אַנצוקוקען קליינע היהנדעלעך, נאָרוואָס אויסגעפיקטע פון די אייער? און יונגע קאמשיקעלעך, אַ שטייגער, וואָס אַז זיי געהען. קאמשיען זיי זיך, ווי אַ כתרילעווקער נגידת'טע און מיוחסת שבת בייטאָג, אַז זי געהט אויפ'ן שפאציער? און דאָס, מיינט איהר, איז נאָר ניט, וואָס מע קאן אין מיטען גאָס אַנגעמען פולע זשמע-נים מיט שטויב און מאַכען „חושף של מצרים“? און דער טעם פון נאָכלויפּען נאָך אַ פולען וואַגען מיט נאָרוואָס אַפגעשניטען ברויט און אַרויסשלעפּען אַ פאַר זאָנגען פון הינטען — אַ מכה זאָל דער גוי וויסען? היינט די סאַזשעלעקע, וואָס מע קאן דאָרטען מיהן עטליכע זאכען מיט אַ מאָל: אי פיש חאפּען, אי באָדען זיך, אי שווימען, אי עפּים נאָך?... דער עיקר איז דאָס באָדען זיך. מע וואָלט זיך געקאָנט דאָרטען באָדען און באָדען, פאַליאָסקען זיך גאַנצע טעג, ווען ניט די שקצים'לעך, ימח שמם, וואָס קלויבען זיך צענויף אַקוראַט דעמאָלט, ווען אידישע קינדער האָבען אַראָפּ געוואָרפען פון זיך די אַרבע-כנפות'לעך, האַלטען שוין כמעט ביי די הויזלעך, — הויבען אַן די שקצים'לעך צו לאָכען און צו וואָרפען מיט שטיינדלעך און הוקען און טיוקען און שרייען: „העי, זשי-דאָטשקי! לייבסערדאָקי! ציצעלע! העי!“

און אידישע קינדער האפען זיך אָנצוטהון, ציטערען. ווי די אָנגעשראָקענע שעפּלעך. דער מאַמעס מילך ווערד ביי זיי פער-
 קיהלט אינוועניג אין די בייכלעך.

זיצען זומער אויף אַ דאָטשע, אַחוץ וואָס ס'איז אַ תענוג, איז דאָס נאָך אַ גרלות אויך: „וואוהין רעכענט איהר היינטיגען זומער, אם ירצה השם, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, אַרויס-פאַהרען אויף דער דאָטשע, שרה־ברכה קרוין?“ — „אויך רעכען היינטיגען זומער, אם ירצה השם, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען. זיך באַזעצען ביי מיקאַלע חזיר אין „אַרץ־ישראל“. און איהר, חנה־מירעל סערדצע, זאָלט איהר מיר געזונד זיין, וואו רעכענט איהר זיך באַזעצען היינטיגען זומער, אם ירצה שם, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען?“ — „אויך רעכען, שרה־ברכה קרוין, היינטיגען זומער, אם ירצה שם, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, זיך באַזעצען אויך אין „אַרץ־ישראל“, ביי האַווריליכע די שכוּר'טע — זי האָט זעהר אַ וואוילע דאָטשע“...

אַט אזוי שמועסען זיך אויס צוויי בעל־הבית'טעס אין כתרי־לעווקע און טאָפען זיך ביי די גוידערס און קוקען איינס אויף דאָס אנדערע מיט גרויס גרלות, גלייך ווי דאָס וואָלטען געווען צוויי יעהור פעצער דאָמעס, וואָס האָבען אַלסדינג און עס געהט זיי מעהר ניט אָפּ, נאָר אַ דאָטשע.

2

ווער זענען זיי?

פרייטאָג איז געווען די געשיכטע, אין סאַמע ברען פון דאָ טשעסעזאָן. די היץ איז געווען מיט סכנת־נפשות. כתרי־לעווקע קער אידען האָבען זיך געאיילט קיין „אַרץ־ישראל“ אויף שבת.

זיך געשטופט און געשפארט און געוועטשט און געריסען זיך צו אברהמעל דעם קאלישטשיק אין פורגאן אריין, געקראכען קאפ אויף קאפ און ממש געשלאגען זיך פאר די ערטער. אברהמעל'ס „קאליי-קע“ — דאס איז א פראדוקט פון כתרילעווקער פראגרעס, פון כתרי-לעווקער מאדערניזם. בעצם אבער איז דאס א פראסטער וואגען, א געוועזענע בויד, וואס מע האט ארונטערגעריסען דאס ביידעל, אוועקגעשטעלט אין דער לענג פונ'ם וואגען, איינע אקעגען דער אנדערער, צוויי לאנגע בענק און — ויקרא שמו בישראל „קאלייקע“. דאס איז געווען טאקי אברהמעל'ס אויפטוהן. ער האט דאס אויס-געטראכט און ער עקספלאטירט עס ער היום הזה — ביי דיינטיגען טאג.

אברהמעל אליין, דער קאנדוקטאר און דער בעלהבית פון דער „קאלייקע“, איז זיך געשטאנען תחילת ביי דער זייט, מיט א פא-פיראסעל אין מויל, גאנץ רוהיג און מיט פערגעניגען צוגעקוקט. ווי אזוי אידען שלאגען זיך איבער זיין „קאלייקע“. פונ'ם פער-רוקטען היטעל ארויף האט ארויסגעקוקט זיין ברייטער, געקנייטש-טער, רויטער, שטארק-פערשוויצטער שטערן. איין האנד האט ער פערלעגט אהינטער, איין אויג איז ביי איהם געווען צו, דאס אנ-דערע האלב געשמייכעלט, גלייך ווי ער וואלט וועלען זאגען אויף בעל-עגלה-שפראך:

— שטופט זיך, אידעלעך, שלאגט זיך, רייסט זיך, בייסט זיך. לאס איד נור אקארשט אויסרויכערען אט דאס דאזיגע פאפירא-סעל, וועט שוין א רוה אין אייער פארענט און מיטען אריין און ס'וועט קומען א גוטע חלירע אויף אייער טאמען!

און כך הוה. אויסגעשפיגען דאס לעצטע שטיקעל פאפיראס, האט ער פערקאטשעט די ארכעל און א נעם געגעבען זיך צו די פאסאזשירען — מאכען א „פאראנדעק“ אין דער „קאלייקע“. שטיל, אהן ווערטער און גאר אהן שום צערעמאניעס, האט ער גענומען שלעפען וועמען פאר א האנד און וועמען פאר א פוס פון דעם פורגאן ארויס, ווארפען זיי אראפ פון דער „קאלייקע“, גלייך ווי דאס

וואלטען געווען ניט קיין לעבעדיגע מענשען, נאָר טוירטע זעקלעך קארטאָפֿליס, חריין אָדער מעהרען. נאָר ניט זיין עסק — אייהר מענט אייהם זידלען, אייהר מענט אייהם שעלטען. וואָס הערט ער אייד? דאָ איז ער בעל־הבית. און ניט נור בעל־הבית, ער איז דאָ קייסער, און ניט נור קייסער אַלליין, נאָר אַ „סאַמאָדער זשעץ“ — אַ זעלבסט־הערשער. וואָרום ער איז איינער. די „קאָליקע“ — דאָס איז זיין אידעע. ער האָט דאָס צוגעטראַכט און דורכגעפיהרט, און ער האָט פאר קאָנקורענץ קיין מורא ניט, וואָר דום — אַנאָ, לאָז עמיצער פרובען אייהם נאָכמאַכען! קיינער וועט ניט וואַגען זיך זאָטשעפען מיט אַזאַ שייגעץ, ווי אברהמעל. איז איינס. און צווייטענס, וואָס וועלען טהון צוויי „קאָליקעס“, אַז איין „קאָליקע“ געהט אויף אַ גאַנצע וואָך לעדיג, אויסער ערב שבת? דעריבער איז זיך אברהמעל פעסט מיט זיין פרנסה, האָט פאַר קיינעם קיין מורא ניט, סיידען פאַר גאָט. נאָך אַ מינוט — און אברהמעל דער קאָנדוקטאָר איז שוין ביי זיך אויף דער קעלני. אַ ציה מיט די לייצעס, אַ שמיץ מיט דער בייטש, אַ קנאַק מיט דער צונג — און די שטאַרק בעזעצטע „קאָליקע“ געהט שוין. פאַר פאַלען. די איבערגעבליבענע פאַסאַזשירען נעבאָד וועלען מסתמא מוזען וואַרטען, ביז ער וועט זיך אומקעהרען צוריק נאָך אַ מאָל פון „אַרץ־ישׂראל“ קיין כתרילעווקע, און די, וואָס האָבען נישט קיין געוואָלט צו וואַרטען, וועלען אַ ברירה האָבען נעמען די פיס אויף די פלייצעס און — מאַרש צו פוס קיין „אַרץ־ישׂראל“ אויף שבת. און אַט סאַמע אין דער מינוט, וואָס די שטאַרק־בעזעצטע „קאָליקע“ האָט זיך געריהרט פון אָרט, זענען אויסגעוואַכסען, ווי פון אונטער דער ערד, נאָך אַ פאַר פאַסאַזשירען, אַ אידנע מיט אַ מיידעל. די אידנע — אַנגעלאָדען פון אויבען ביז אַראָפּ מיט קווישלעך און מיט פעקלעך. דאָס מיידעל — אין אַ היטעלע מיט אַ זאָנטיקעל און מיט אַזשורנע הענטשקעלעך אויף די הענד. די אידנע — פערשוויצט און פערשלומפערט, פערטאָרעראַמט און צעטראַגען. מיט אַ רויט פערברענט פנים, ווייסט ניט אויף

וואסער וועלט זי איז. דאס מידעל — אויסגעפוצט, ווי א פאניער קע, געהט שמאלע טריטלעך, איבער איהר שמאל קליידעל, פון וואנען עס זעהען זיך ארויס די לאקירטע קאמאשען אויף אזעלכע הויכע אבצאסען, אז ס'איז שווער צו פערשטעהן, ווי אזוי זי האלט זיך אויף די פיס.

נישט קוקענדיג דערויף, וואס די „קאליקע“ האט געריהרט פונ'ם ארט, האט זיך די פעהאזועטע פערטארעראמטע אידן נע מיט איין האנד אָנגעהאפט אינ'ם געהענדיגען וואַגען, און ניט גענוג, וואס זי אליין איז געשטאַנען אין אַ סכנה אויף דער'הרג'עט צו ווערען, האט זי נאך מיטגערופען דאס אויסגעפוצטע מידעל, נאכגעשריען צו איהר פון דער ווייטען :

— גיכער, אסתר'על, גיכער! חאפ זיך אָן מיט דער האנד און דער „קאליקע“, ווארום מיר קאנען נאך פארשפעיגען!
און צום בעל-עגלה האט זי זיך אָנגערופען :

— רב אברהמעל! גאט איז מיט איד! וואס פליהט איהר אזוי? ביז שבת איז נאך ווייט — איהר'ס נאך איינפאהרען!

אברהמעל דער בעל-קאליקע האט ניט נור קיין חשק געהאט אפצושטעלען דעם וואַגען — אדרבה, ער איז נאך אריין אין אַמ-ביציע — בעל-עגלה'שע אַמביציע איז געפעהרליך! — און ער האט אַ ציה געגעבען ביי די לייצעס, און די אידינע האט ער מכבד גע-ווען מיט אַ פיינעם יברכה, אויסגענאסען כל חמתו אויף גאנץ כתרילעווקע :

— בראש האפט זיי אוועק דער רוח, און עס קומט פרייטאג!
א גאנצע וואָך קוקט מען ניט אָן קיין פארשויז אין די אויגען!
א שטאדט — ברענען זאָל זי אויפ'ן פייער! וויא, מאאי ווארא-בייטשיקי, קומען זאָל אַ גוטע חלירע אויף אייער טאטען!

און ער האט דערלאנגט מיט דער בייטש די „וואראבייטשי-קעס“, זיי זאלען מאכען פיס, און טאקי מיט דער אייגענער בייטש, וואס ער שמיסט די „וואראבייטשיקעס“, האט ער דערלאנגט דער

איינגעגעסענער אידינע איבער דער האַנד, געגעבען איהר אַנצוהער-
רעניש, זי זאל אַפלאזען דעם „פורנאָן“.

דערמיט וואָלט זיך אפשר דער אינצידענט געווען געענדיגט.
האַט זיך אָבער אין דער „קאַליקע“ געפונען אַ „קאָואַליער“, אַ יונג-
גערמאַן אין ווייסע הויזען מיט אַ ברייטען געלען פאַס, פון וועלכען
עס האָט זיך אַרויסגעבאַמבעלט אַ לעדערן קייטעל מיט אַ שטאַלע-
נער פּאַדקאַווע; אויף די פיס ווייסע שיד, אויפ'ן קאַפּ אַ קליין
שטרויען קאַפּעלישעל, און דאָס פנים אינגאַנצען געראַזירט, ווי ביי
איין אַרטיסט, און מוראַדיג פערשוויצט. אין איין כהרף-עין האָט
דער דאָזיגער יונגערמאַן בריה'ש געגעבען אַ שפרונג-אַרויס פון
דער „קאַליקע“, מיט גרויס מסירת נפש אַרויפגעשטופט אויף דער
„קאַליקע“, גלייך צו די איבעריגע פאַסאַזשירען אויף די פיס.
פריהער די אידינע, דערנאָך דאָס מיידעל, דערנאָך האָט ער אַליין
אויף געוואָלט אַרויפזעצען זיך, האָט אברהמעל דער בעל הקאַליקע
איהם אָפּגעהאַלטען. דער בעל-עגלע איז געווען אַזוי אויפגערעגט
אויף דער עובדה פונ'ם געגאַלטען קאָואַליער מיט די ווייסע הוי-
זען און מיט דער שטאַלענער פּאַדקאַווע, אַז ער האָט נישט געקאָנט
איינזיצען מעהר אויף דער קעלני. האָט ער מיט אַ שטאַרקען
„טפּררו“ אָפּגעשטעלט די פערדלעך, האַסטיג אַראָפּגעשפרונגען פון
דער „קאַליקע“ און איז צוגעגאַנגען גלייך צום יונגענמאַן מיט דער
שטאַלענער פּאַדקאַווע, און בשעת מעשה האָבען איהם די אויגען
געברענט, דאָס פנים געפיערט און דער פערשוויצטער שטערן איז
געוואָרען נאָך מעהר פערשוויצט.

דער יונגערמאַן, דער העלד, האָט, אַפנים, פערשטאַנען, אַז דאָס
וועט איהם גלאַט ניט אַפלויפען, האָט ער זיך גייציג אַוועקגעשטעלט
אַקעגען דעם בעל הקאַליקע, גרייט אַנצונעמען דעם אַרויסרוף.
אויף די פאַרשוניען פון דער „קאַליקע“ האָבען אַרויסגעזעהן, אַז
דאָ וועט עפּים פאַרקומען אַ שענע זאַך, האָבען זיי זיך צוגעגרייט
צו אַלסדינג און דערווייל בעטראַכט די צוויי העלדען, דעם בעל-עגלע
מיט דער בייטש און דעם יונגענמאַן מיט דער פּאַדקאַווע, ווי זיי

שטעהען דאס אזוי אנגערורעלט איינס אויף דאס אנדערע, ווי די העהנער, און שמועסען זיך אויס אין קורצע, נאר אין שארפע ווערטער.

דער דאזיגער שמועס איז אזוי הויך-אינטערעסאנט און פאסט זיך שטארק צו א ראמאן, אז דער גאנצער דיאלאג מוז איבערגעגעבען ווערען פינקטליך, סטענאגראפיש:

אברהמעל בעל-ה-קאל ייקע: זאג מיר נאר, יונגערמאן פון דער ציעג, ווער ביזט דו דאס, וואס איך קען דיר ניט? יונגערמאן פון דער פאדקאווע: וואס געהט עס אייך אן, ווער איך בין?

אברהמעל בעל-ה-קאל ייקע: וואס הייסט, וואס געהט עס מיך אן? דו ווייסט, מיט וועמען דו רעדסט? יונגערמאן פון דער פאדקאווע: פאר וואס זאל איך ניט וויסען?

אברהמעל בעל-ה-קאל ייקע: וויבאלד אז דו ווייסט יא, ווער איך בין, פרעג איך דיר, וואס ביזט דו דא פאר א מונדערפעצער, וואס דו נעמסט מיר ארויף פארשווינדלעך אויף דער „קאליקע“ אהן מיין וויסען? און וואס פאר א מחותן ביזט דו מיט אט די ווייבער?

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: וואס פאר א מחותן איך בין — איז ניט אייער עסק. איהר זעצט זיך אוועק אויף אייער ארט, טהוט א שמיים די פערדלעך און פאהרט קיין „ארץ-ישראל“!

אברהמעל בעל-ה-קאל ייקע: אזוי זאגסט דו? און איך זאג דיר, אז איך וועל ניט ריהרען פונ'ם ארט, בין אט די דאזיגע אידיגע מיט אט דעם דאזיגען מיידעל וועלען מיר ניט אראפ פון דער „קאליקע“!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: וואס רעדט איהר?

אברהמעל בעל-הקאלליקע: אט דאס, וואס
דו הערסט! אנט זאל איך אייננעמען א מיתה משונה אט דא
אויפ'ן ארט, אדער ס'זאל קומען א נומע חלירע אויף דיין טאטען!
יונגערמאן פון דער פאדקאווע: בשום
אופן וועט איהר ניט ריהרען פון דעם ארט, זאגט איהר?

אברהמעל בעל-הקאלליקע: בשום אופן ואופן!
יונגערמאן פון דער פאדקאווע: פאר
קיין געלד אין דער וועלט?

אברהמעל בעל-הקאלליקע: אפילו פאר
קיין מיליון!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: און
פאר צוויי מיליון?

אברהמעל בעל-הקאלליקע: אפילו ניט פאר
קיין צעהן מיליון!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: פאר
קיין צעהן מיליון אויך ניט? זייט זשע מיר געזונד און שרייבט
בריוולעד!

און איידער דער בעל-הקאלליקע האט בעוויזען צו עפענען
דאס מויל, איז שוין דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע געזעסען
אויף דער קעלני פון דער „קאלליקע“, געגעבען א נעם די לייצעס צו
זיך אין די הענד אריין און מיט א הוק און מיט א פייה און מיט
אין אויסרוף: „וויא, וואראבייטשיקי, פאשאל, פאשאל!“
האט די „קאלליקע“ זיך געגעבען א טראג פון כתרילעווקע קיין
„ארץ-ישראל“ מיט אזא אימפעט און מיט אזא טרייסלעניש און
טראסקעניש, אז די פארשווינען האבען זיך געמוזט אנהאפען ביי
די פערענטשעס פון דער „קאלליקע“, און די ווייבער האבען אויפ-
געהויבען א קוויטשעריי מיט א געלעכטער אינאיינעם.

געקוויטשעט האבען די ווייבער פאר שרעק, זיי זאלען, חלילה,
ניט ארויספאלען, און געלאכט האט מען פון אברהמלען דעם בעל-
הקאלליקע, ווי ער לויפט עס נאכ'ן וואגען, מאכט מיט דער בייטש

און שרייט, מע זאל אפשטעלען די פערדלעך, און שעלט, אז א גוטע חלירע זאל קומען אויף עמיצענס טאטען, נאָר קיינער הערט איהם ניט — „א ריינע קאָמעדיע!“ נאָנץ „ארץ-ישראל“ איז אַרויס אויף די דאָטשעס, בעלעגערט די „וואַרענרעס“, צוגעקוקט די דאָר זינע „קאָמעדיע“, ווי די „קאָליקע“ טראַסקעט, און עפּיס אַ פרעמ-דער יונגערמאַן זיצט אויף דער קעלני און בראַקט די פערדלעך. אידען האַלטען זיך צו, ווייבער קוויטשען, און אברהמעל אַליוו, דער בעל-הבית פון דער „קאָליקע“, לויפט נאָכ'ן פּורגאַן נאָנץ ווייט, מאַכט מיט די הענדר, ווי אַ משוגענער — וואָס זאל דאָס בע-דייטען?

* * *

איצט פרעגט זיך: ווער זענען דאָס געווען די אידינע מיט'ן מיידעל? און דער יונגערמאַן פון דער פאָדקאווע? און וואָס פאַר אַ מחותן איז ער מיט זיי, וואָס ער האָט מיט אַזוי פיעל מסירת נפש איינגעשטעלט פאַר זיי דאָס לעבען? די צוענגע גרענעצען פון אַ קאָפיטעל געבען ניט, ליידער, די מעגליכקייט אויסצודער-צעהלען אַלסדינג אויף אַ מאָל, און דעריבער מוז דער פריינד לעזער זיך אָננעמען מיט געדולד, צו לייענען די ווייטעריגע קאָפיטלעך, ביז ס'וועט איהם אַלסדינג קלאָר ווערען.

3.

דער „פורים“ מיט'ן „תשעה באב“.

ווער וואָלט דאָס געקאָנט גלויבען, אז צוליב די גזירות, וואָס מע וועט טרייבען אידען פון די דערפער, וועט כתרילעווקע ווערען אַ כרך און די כתרילעווקער דאָטשעס, „ארץ-ישראל“ און „פאלעס-טינא“, וועלען ווערען איבערפילט מיט אידען און בעריהמט אויף דער גאַנצער וועלט? ס'איז תמיד אַזוי: פון יענעמ'ס חורבן ווערד דער געבויט, פון איינעמ'ס מפלה ווערד דער צווייטער נתגדל און פון אייער אומגליק ווער איך געהאַלפּען. ס'איז אַ גאָט-זאָר, און קיינער איז אין דעם ניט שולדיג. כתרילעווקע — אוראי און אוראי ניט. כתרילעווקע האָט ניט געוואָלט, מע זאל טרייבען די אידען

פון יעוהופעץ. נאר אז מע האט זיי ארויסגעטריבען, האט כתר־לעווע געהעכערט דעם מקח פון דירות און קלייטען. און איהרע דאטשעס זענען געווארען מיט גאלד גלייך. בעזונדער האבען זיך געגעבען א הויב־אויף די דאטשעס, וואס אויף דער זייט בארג, אינ'ם אידישען טייל, וואס הייסט „ארץ־ישראל“. מע האט אנגע־הויבען ארויסצופאָהרען אהין אויף זומער פון יעוהופעץ און פון בויבעריס און פון דער גארער וועלט. כתר־לעווער אידען, די בע־ריהמטע וועלט־עקספלאַטאטאָרס, האבען עס פערשטאנען און האָבען בען בעוויזען אויסצונעמען די לאַגע על צד היותר טוב. מע האט אנגעהויבען אפדינגען גוישע שטיבלעך און עפענען געשעפטען, צום מיינסטען קלייטלעך פון באקאליי און פון עסענאָרג, קיאָס־קען פון סאדעוואסער און פון אלערליי געמראַנקען, און עפענען אכסניות, האטעלען און פאנסיאנען. דערהויפּט — פאנסיאנען. אויף פאנסיאנען האבען זיך די כתר־לעווער אידען א וואָרג געגעבען, ווי די היישריקען, און ארויסגערופען א מורא־דיגע קאנקורענציע. דערווייל פערמאנען מיר אין „ארץ־ישראל“ אויף די דאטשעס, איי־גענטליך, נור צוויי פאנסיאנען. נאָר מע שמועסט שוין פון א דרייטען און פון א פיערטען און פון א פינפטען — די אלטע כתר־לעווע־קער מכה: א ז י ע נ ע ס ל ו י נ ט ז י ד א פ ש נ י י - ד ע ז ד י נ א ז , ל ו י נ ט ז י ד מ י ר א ו י ד .

וויפיעל עס וועלען אמאל, מיט דער צייט, זיין אין „ארץ־ישראל“ פאנסיאנען — קאן מען פאראויס ניט וויסען. נאָר די צוויי פאנסיאנען, וואס „ארץ־ישראל“ פערמאנט דערוויילע, זענען ווערטה צו בעשריבען ווערען אין א בוך, און, אויב ס'איז א בעשערטע זאך, זאלען זיי פערדייבונג ווערען.

דער ערשטער פאנסיאַן געפינט זיך אין עק שטאָרט, ניט גויט פונ'ם נייעם אידישען בית־עולם, אויף יענער זייט בריקעל, אקוראט וואו עס הויבען זיך אָן די גוישע הויזער, און הייסען הייסט ער מיט א שענעם ראַמאַנטישען נאָמען: „ד ע ר ק ו ו י - ק ע נ י ש“, און די בעלי־הבית'טע, וואס האלט דעם פאנסיאַן, הייסט,

אייגענטליך, אלטע, נאָר רופען רופט מען זי: „דער קוויקע-נישקע“. אז איין כתרילעמשקע, למשל, פרעגט ביי דער אַנ-דערער: „וואו וואוינט איהר, פערעל קרוין?“ ענטפערט זי איהר מיט אַ ניגון: „וואָס הייסט וואו וואוינ איך? איך וואוינ ביי דער דערקוויקעניטשקע וואוינ איך“. דער נאָמען איז אפילו אַ ביסעל צו אַ לאַנגער און קלינגט עפּים נישט אַזוי פּיין, און נישט אַיערער וועט דאָס אַזוי גרינג קאנען אַרויסרעדען: אַ סימן האָט איהר — פּרובט אַקארשט זאָגען עס ניד, איז איין אַטהעם: „אינ'ם דער-קוויקעניש ביי דער דערקוויקעניטשקע“, — וועט איהר זיך געוויס פערפלאַנטען. דערפאַר אבער האָט דאָס „דערקוויקעניש“ אַ מעלה — די דאָטשע צייכענט זיך אויס מיט איהר „וואַרענדע“. אַ גרויסע ברייטע „וואַרענדע“. אַ פעלד, נישט קיין „וואַרענדע“. אויף דער דאָזיגער „וואַרענדע“, אז מע טראָגט אַרויס דעם סאַמאָ-וואַר און מע זעצט זיך אַוועק טרינקען וויסאַצקי'ס טיי — איז דאָך אַ חיות פון גאָט! דריי מנינים אידען קאנען דאָרט טיי טרינקען. פערשטעהט זיך, נישט אַלע אינאיינעם, נאָר ביסלעכווייז, איינס נאָך דאָס אַנדערע. זעהט איהר, דער פאַנסיאָן, וואָס שטעהט אַקור-דאָס אַקעגען דעם „דערקוויקעניש“ און הייסט מיט אַ וואַזשנעם נאָמען: „גו-ע-דו“, האָט שוין מחילה אַ פייג, נישט קיין „וואַ-רענדע“. דערפאַר האָט אַבער דער „גו-עדו“ אַ גאָרטען, וואָס בע-שמעהט קענען צעהן „וואַרענדעס“. אינ'ם דאָזיגען גאָרטען וואָכ-סען אייד פון כל טוב: ציבעלעלעך און רעטאַלעך, קנאַבעל און חרין, און בוריאָן און קראַפּיווע, און „סאַנישניקעס“, וואָס געבען „סעמעטשקעס“ אויף אַ גאַנץ ווינטער ביז פּסת. און אז גאָט העלפט, עס נישט זיך אויס אַ גערעט, דערגרייכט דער בוריאָן מיט דער קראַ-פּיווע כמעט ביז דער הויף פון אַ מענשען, און די „סאַנישניקעס“ — נאָך העכער פון אַ מענשען.

פערשטעהט זיך, אז ביידע פאַנסיאָנען פּיחרען צוליעב קאַנ-קורענציע אַ ביטערען קאַמפּף, און וואָס איינער רעדט אויס אויפ'ן אַנדערען — מעג עס פאַלען אין ים אַרין. למשל, די „דערקוויקע-“

ניטשקע" זאגט אויפ'ן „גורען", אז דאָרט האָדעוועט מען די אורחים מיט „וואָזדעד", און דער „גורען" זאָגט אויפ'ן „דערקוויקעניש", אז איבער דעם, וואָס דאָרט בייסט מען זיך, שלאָפען די פּאַנסיאָנערען אַ גאַנץ זומער אין דרויסען... ס'איז אָבער נישט אמת: נישט אין „גורען", נישט אין דעם „דערקוויקעניש" איז פאַרהאַן דער מין, וואָס ווערט אנגערופען אויף זייער לשון „וואָזדעד"; און בייסען בייסט מען זיך אין ביידע פּאַנסיאָנען אַזוי געשמאַק, אז מע פער- שעלט זיך דאָס געביין. אין דעם איז אָבער קיינער ניט שולדיג. דאָס איז אַ גאַט-זאָך, ווי וועמען ס'איז בעשערט. אַ מאָל מאַכט זיך, זאָלט איהר פערפאַהרען אינ'ם גרעסטען רייכסטען האַטעל אין דער וועלט, און איהר שלאָפט אָפּ אַ גאַנצע נאַכט ביז אין דער פריה — און קיינער טשעפעט אייך ניט. און אַ מאָל זאָלט איהר זיך אַפּשטעלען אין אַ וויסטער פינסטערער אכסניה, אין אַ חדר'על די גרויס ווי אַ געהניץ, און פונדעסטוועגען זאָל מען אייך דאָרטען בעפאלען פון אַלע זייטען, און איהר בעוואונדערט נור, פון וואָנען האָבען זיי זיך גענומען אַזוי פיעל? די חדרים אין ביידע דער- מאַנטע פּאַנסיאָנען זענען נישט איבעריג גרויס און נישט איבעריג ליכטיג. דערפאַר קאָסט אייך אָבער דאָרטען דאָס לעבען ניט טהייר ער. מע קאן זאָגען — וואָלוועל, סאַקי בזיל-הזול, פאַר איין דריי- ערעל אַ וואָך, למשל, האָט איהר אייך אַלסדינג: אַ דאָטשע און אַ „וואָרענדע" און „וואָזדעד" און עסען. דאָס הייסט, עסען איז גלייך כער איהר זאָלט דאָרט ניט עסען. וואָרום איהר וועט מוזען אַנט- קומען; זאָגט מען, דערנאָך צו די כתרילעווקער דאָקטוירים, וואָס האָ- בען אויף אַ טבע פון בייסען זיך... זיי, די דאָקטוירים, וועלען אייך האָדעווען מיט אַפטיק און מיט קרייטעכצער און מיט פראַש- קעס און מיט פילען, און סוף-כל-סוף וועלען זיי אייך אַפשיקען אַדער קיין קאַרלסבאַד, אַדער קיין עמס, אַדער נאָך ווייטער — אין אַזאַ אַרט, וואו מע פערשפאַרט אַ נובערנאָטאַרסקי פאַס און מע בעדאַרף נישט גנב'ענען די גרעניץ... ער כאן כתרילעווקער פאַנט

סיאנען אין „ארץ-ישראל“. איצט געהען מיר אריבער צו די העלדען פון אונזער זומערדיגען ראמאן.

* * *

די פערזאנעס, די פערטערעמטע אידינע, וואס דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע, אויב דער לעזער קאן זיך דערמאנען, האט זי אזוי העלדיש ארויפגעזעצט צו אברהמלען אויף דער „קאליקע“, — דאס איז געווען ניט מעהר און ניט וועניגער, ווי די בעל-הבית'טע פון דעם אויבענדערמאנטען „גורען“; און דאס שעה נע מיידעל מיט'ן נאמען אסתר'על, אויב די לעזערין האלט קאפ, — דאס איז איהר טעכטערעל: און דער העלד אליין, דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע — דאס איז זייער אורח, זייער „פאנסיאנער“. די בעל-הבית'טע פונ'ם פאנסיאן „גורען“ איז אליין א כתרילעטש-קע פון כתרילעווקע און הייסט מיט א מאדנעם נאמען. הייסען הייסט זי שרה, נאך רופען רופט מען זי שרה משה פורים'ס. איבער וואס? ווייל איהר מאן הייסט משה פורים. און זייער טעכטערעל רופט מען הינטער די אויגען „אסתר'על שרה משה פורים'ס“. עפ'ס נישט אזא פאעטישער נאמען, אמת. עס דארף אייך אָבער קיין חדוש ניט זיין. פארהאן אין כתרילעווקע א סך ערגערע נעמען. למשל, אט האט איהר א צעמעל פון כתרילעווקער בעליב'תים, ארויסגע-נומען פון א רייסטער ביי א ציוניסטישען פעראיון: יענקעל צע-ריסענער, דוד ליב ווייטפערלעך, חיים נעכטינערטאג, מענדעל אסאדערעבריי, בעני פאטש-איהמאויס, זלמן בארגראפ, נפתלי חאפאטענצל — און נאך א סך, א סך אזעלכע מאדנע נעמען, וואס מע קאן נאך אזוי קלוג ניט זיין און פערשטעהן, פון וואנען זיי האבן בען זיך גענומען?

אט דער שרה משה פורים'ס מאן, דאס הייסט, משה פורים אליין, איז במבע א איד א שניידער, נאך ווייל ער האט אין כתרילעווקע ווינציג פרנסה, און אזוי ווי זיין ווייב שרה איז א גרויסע בריה'טע אויף קאכען פיש, באקען לעקאך און פרעגלען איינגע-

מאכטס, און מחמת זיי זענען שוין געזעסען א זומער אין „ארץ ישראל“ אויף א דאטשע, האבען זיי אנגעשמעקט ביי א בעקאנר טען גוי, אקוראט אקעגען דעם „דערקוויקעניש“, א הויף מיט א גארטען, אַוועקגערונגען ביי איהם דעם הויף מיט'ן גארטען, אויס-געשמירט די שטוב פון אינוועניג און פון דרויסען מיט ווייסען לעהם, אויפגעהאנגען א ברעמעל און אנגעשריבען מיט גרויסע אותיות אויף אידיש:

„שרה-משה-פורים-גן-עדן. כשר.“

האט דאס מסתמא די בעלי-בתים פונ'ם ערשטען פאנסיאן „דערקוויקעניש“ רעכט פערדראסען, האבען זיי געשלעפט שרה משה פורים'ס צום רב מיט א דין-תורה. זיי האבען גע'טענה'ט, אז זיי האבען אזוי אויף קיין פרנסה גיט, נאר איצט איז געקומען אט די שרה משה פורים'ס מיט איהר „גן-עדן“ אקוראט אקעגען זייער „דערקוויקעניש“ און וויל זיי גאר אינגאנצען צעברעכען מיט זייער פרנסה! האט אבער משה, שרה משה פורים'ס מאן, גע'טענה'ט, אז ער איז אויך א איד און זוכט אויך א שטיקעל ברויט — און ווער קאן איהם זאגען א דעה, וואו און פון וואנען ער זאל זוכען פרנסה? אוראי, ווען דער אלטער רב רב יוזיפעל, עליו השלום, זאל לעבען, וואלט ער שוין געפונען א סגולה, ווי אזוי אויסצוגלייכען די צדדים. חבל על דאבדין דלא משתכחין! ניטא אזא רב, ווי רב יוזיפעל איז געווען! איצט זענען דא צוויי רבנים אין כתרילעווקע, און ביידע קאנען זיי גיט הייזען צווישען זיך. זיי זאלען מיר מוחל זיין — צוויי קעץ אין איין זאק לעבען א סך שענער און א סך לייטישער, ווי די צוויי רבנים. און דער עולם האט פאר זיי קיין ברעקעל דרך ארץ גיט. נאר מיר האבען געהאלטען ביי די העלדען פונ'ם ראמאן. און פערקראכען זענען מיר צו די רבנים. דער לעזער וועט מסתמא זיין אזוי פריינדליך און וועט אונז מוחל זיין.

הקיצור, ביידע ווייבער, שרה משה פורים'ס און אלטע די „דערקוויקענישקע“, האבען זיך בעגעגענט אין כתרילעווקע אין א שמאל געסעל — דאס איז געווען באלד נאך פסח, איידער דער

זומער-סעזאן האט זיך אנגעהויבען — און ס'איז ארויס צווישען זיי, זאגט מען, זעהר א מיאוס'ער סקאנדאל... דאס האט אבער אויך ניט געהאלפֿען, ביז איינמאל אין א שענעם פריהמארגען — דאס איז גער ווען סאמע אין אנהויב סעזאן — האבען זיך בעוויזען אין „גו-עדו“ דער גאספאדין „אוראדניק“ מיט צוויי סאלדאטען און האט ארונט טערגעריסען, מחילה, דאס ברעטעל מיט דער אידישער אויפשריפט און האט זיי נאך געשטראפירט מיט א דרייערעל, דערפאר, וואס זיי האבען זיך ערלויבט אויסצוהענגען א אידיש שילד. שרה משה פורימ'ס האט גאנץ גוט פערשטאנען, אז דאס איז דער „דערקוויי-קעניטשקע'ס“ ארבייט, האט זי בעצאהלט דעם אוראדניק דאס דריי-ערעל מיט נאך א פינפערעל און זי האט אויסגעפיהרט איהרס: זי האט דאס ברעטעל אויפגעהאנגען, און עס הענגט דארטען עד היום הזה. און אז ס'איז בעשערט, אז א מענש זאל האבען פרנסה, מעגען שונאים צעזעצט און צעשפרונגען ווערען, וועט זיך זיי ניט העלפֿען. די „דערקוויקעניטשקע“ האט נעבאך געמוזט צוזהען, ווי אקעגען, ביי שרה משה פורימ'ס אין „גו-עדו“, איז שטענדיג פול געפאקט מיט אורחים און מיט פאנסיאנערען, און נאך מיט ווא-סערע פאנסיאנערען! אט, למשל, נעמט דעם פארשוין מיט די וויי-סע הויזען און מיט דער פאדקאווע — „דער גראשען איז ביי איהם א ממזר; ביי אזא פאנסיאנער קאן מען אפֿלעקען א ביינדעל, אויס-קרענקען זאל זי איהם, רבוננו של עולם!“ — אזוי האט די „דער-קוויקעניטשקע“ געבענטשט איהר קאנקורענטין — און איז געווען גערעכט. שטעלט אייך פאר, אז דער יונגערמאן פון דער פאדקא-ווע איז געווען פריהער איהר אורח. דאס הייסט, ער האט גע-האט זיך אפגעשטעלט אין דעם „דערקוויקעניש“. נאר דער רוח האט איהם אריבערגעטראגען אהיו, אין „גו-עדו“ אריין. צוליב וואס, מיינט איהר? „צוליב שרה משה פורימ'ס טעכטערעל, דער הולטיקע, פארברענט זאל זי ווערען!“ — מיר דריקען זיך אויס מיט'ן לשון פון דער „דערקוויקעניטשקע“, פון וועלכער עס רעדט ארויס די קאנקורענציע. דער אמת איז אבער ניט אזוי. אונזער

העלדיו, שרה משה פורימ'ס טעכטערעל, איז א מיידעל, וואס איז מלא חן, א מאמועל, וואס האט געענדיגט פיער קלאסען גימנאזיע, ליינעט ארציבאשעוו און רעדט רוסיש, קיין ווארט אידיש, און טהוט ניט פון דאנען אהין. דעם גאנצען „גו-עדן“ האלט אויס שרה משה פורימ'ס נעבאך אליין אויף איהרע פלייצעס. זי אליין קאכט און באקט און רוימט, און דער מאן, משה שרה משה פורימ'ס, בעדיענט די אורחים, די פאנסיאנערען, שטעהט אויס אלע זייערע קאפריזען. חלילה וחס זייער טעכטערעל זאל זיי מיטהעלפען מיט וואס ניט איז! אסתר'על שרה משה פורימ'ס וועט בעסער געהן אנגעטהאן נאך דער לעצטער מאדע, זיין אויסגעפוצט ווי א כלה, ליי-ענען ארציבאשעוו, טאנצען „טו סטעפ“ און „טאנגא“ און אלע אנ-דערע מאדערנע טענץ. היינט איהר רעדען רוסיש? מיט איהר רוסיש רעדען וועט זי אייך פערדרעהען דעם קאפ אלע כתרילעווקער בחורים, זיי פיהרען ביי דער נאז. און מעהר פון אלעמען האט זי פערדרעהט דעם קאפ און געפיהרט ביי דער נאז זייער פאנסיאנער, דעם יונגענמאן מיט דער פאדקאווע. דער דאזיגער יונגענמאן איז אליין איין אגענט פון נעהמאשינעס, ניט קיין בעווייבטער, און הייסען הייסט ער מיט א מאדנעם נאמען: „תשעה-באב“ — א ר א ז ס א ל א מ א נ א ו ר י ט ש מ י ש ע ב א ו ו.

געוואוירע געווארען, אז ער איז איין אגענט פון נעהמאשינעס און אז ער הייסט „תשעה-באב“ און אז ער איז נאך ניט קיין בע-ווייבטער, האט „ארץ-ישראל“ גע'פסקנ'ט אין איין קול, אז דאס איז פאר'ן בעל-הבית פונ'ם „גו-עדן“ איין אויסגעצייכענטער שדוד, איין אמת'ער זונג מן השמים, א באשערטע זאך פון גאט: „ד ע ר פ ו ר י מ מ י ט ' ז ת ש ע ה - ב א ב — ח א - ח א ! ז י נ ט ד י וועלט שטעהט, איז נאך אזא גלייך פארעל ניט געווען!“ — און ווער שמועסט פון יענעם פרייטאג אן, וואס ער איז געקומען מיט אברהמעל'ס „קאליקע“ קיין „ארץ-ישראל“, איז דער „פורים“ מיט'ן „תשעה-באב“ נישט אראפ פון דער צונג, דער יונגענמאן פון דער פאדקאווע זאל, אשטייגער, געווען ארויסהעלפען שרה משה

פורים'ס טעכטערעל פון איין אומגליק — למשל, ארויסשלעפען זי פונ'ם טייד, אדער אראפנעמען פון דער תליה, אדער ארויסרא-טעווען פון גולנים'ס הענד, אדער גלאט מצי'ל זיין פון א זיכערען טוידט, — וואלט דאס ניט געקאנט האבען בשום אופן דעם חן מיט דעם עפעקט, וואס ס'האט געהאט זיין ארויפזעצען זי מיט איהר מאמע צו אברהמלען אויף דער „קאליקע“. און דערנאך זיין אריינפאהרען יענעם פרייטאג מיט'ן נאנצען טראסק קיין „ארץ-ישראל“, דאס זיצען זיינס אויף אברהמעל דעם בעל-הקאליקע'ס ארט, און אברהמעל'ס נאכלויפען פון הינטען נאך דער „קאלי-קע“ — דאס אלץ אינאיינעם גענומען האט אנגעמאכט אזא רעש אין „ארץ-ישראל“ און ארויסגערופען אזא נעלעכטער צווישען די דאטשניקעס, אז ניט ווילענדיג איז דער יונגערמאן פון דער פאד-קאווע געווארען ביי זיי א העלד, און שרה משה פורים'ס טעכטע-רעל — א העלדין. און ס'איז אוועק א רעדעניש מיט א שמועסע-ריי, א מאכעניש מיט די אויגען און א סמארעניש מיט די נעז פון „ארץ-ישראל“ ביז כתרילעווקע, און עס האט שוין געהאט שיער-שיער דערגרייכט צו דער כתרילעווקער פרעסע. דער „קאפעליש“ מיט דער „יארמעלקע“ וואלטען שוין געהאט שטאף און זיי וואל-טען שוין געמאכט דערפון א גאנץ פיינעם פירוש... האט מען אבער פערחאפט בעצייטענס מיט די אנאנסען, וואס מע האט געלאזט אפדרוקען אויף ביידע גאזעטען אויף דער ערשטער זייט:

עספיר מאיסעיעוונא פ ו ר י ם
אראן סאלאמאנאוויטש ט י ש ע ב א ו ו
פ ע ר ל ו י ב ט

און דא הויבט זיך ערשט אן און עס ענדיגט זיך דער רעכטער ראמאן.

4.

די חתונה אין „גן-עדן“.

זינט כתרילעוועק איז א שטאדט און „ארץ־ישראל“ א קורט ארט איז דארט נאך קיינמאל אזוי לעבעדיג און פרייליך ניט געווען, ווי יענעם טאג, ווען שרה משה פורים האט חתונה געמאכט איהר טעכטערעל, עספיר מאיסעווענא פורים, פאר'ן פאנטימאנער, אראן סאלאמאנאוויטש טישעבאוו.

א טאג האט זיך אוועקגעשטעלט דעמאלט איין אויסגעצייכענער טער. איינער פון יענע אויסדערוועהלטע זומערדיגע טעג, ווען אלס דינג רוהט זיך אפ, ווערד אנשלאפען; ווען די זון בראט און גיסט מיט פייער, נאר א קליין ווינטעלע, מע ווייסט ניט פון וואנען, בלאזט פערביי און קיהלט אפ די ברענענדיגע שטראהלען, מאכט זיי ווייך און אנגענעהם. ווי די סאלדאטען מיט קאלירענדיגע קאסעס, שמעהען די הויכע סאנישניקעס אויסגעצויגען, קוים־קוים וואס זיי ריהרען זיך פונ'ם קליינעם ווינטעלע, וואס גלעט זיי מיט ליכעשאפט איבער די געלע סאמעטענע בלעטלעך. אלץ רוהט. אלץ שלאפט. נאר ווערניס־ווען בעווייזט זיך א פוהר, אנגעלאדען הויך מיט סנאפעס ברויט פון פעלד. די רעדער פון דער פוהר קרעכ־צעו־אונטער שטילערהייד. דער גוי מיט'ן שווארץ־פערברענטען גלאנצענדיגען פנים געהט אויף־צוריהער א באוויסער, מיט א צעהראסמעט הארץ, דרעהט מיט דער ביימש פאר די אכסען און שמועסט מיט זיי אויף זייער לשון: „היי! סאב־סאב, סאלאווי!“ און די אכסען, פערטיעפט אין זיך, געהען איהם נאך פיס־טריט. הינטער'ן וואנען לויפען א פאר באוויסע יונגלעך, אידישע קינדער, רייסען ארויס א פאר זאנגען פון די סנאפעס און ווילען נאך. נאר פלוצים בלייבען זיי שמעהן פער'כשופ'ט. וואס איז די מעשה? אקוראט אסעגען זיי טראגט זיך אברהמעל'ס פורנאן, די „קאליקע“, אנגעפאסט פול און פול מיט מאדנע פארשוינען, און די מאדנע פארשוינען האלטען מאדנע אינסטרומענטען אין די הענר. דאס

זענען די כתרילעווקער כלייזמר געקומען קיין „אריי־ישראל“ צו שרה משה פורימ'ס אויף דער חתונה.

— די כלייזמר פאָהרען! די כלייזמר פאָהרען!

און די באַרוויסע יונגלעך לאָזען זיך פאַר דער „קאַליקע“ מיט איין אימפעט צוריק אַהיים אַנוואַגען אַ בשורה: די כלייזמר פאָהרען! די כלייזמר פאָהרען!

און ביי שרה משה פורימ'ס איז שוין אַלסדינג גרייט צו דער חתונה. דער גאַנצער פאַנסיאָן איז פּערוואַנדעלט אין אַ שאַלאַש צוליב די צענויפּגערופענע געסט פון „אריי־ישראל“. אינ'ם בער-ריהמטען גאַרטען פון „גו־ערד“ שטעהען לאַנגע טישען, געדעקט מיט בל טוב, בראַנפּענס און לעקאַכער און איינגעמאַכטען. ביים לעכווייז הויבען אַן צענויפּקומען זיך משפּחה און גוטע פריינד פון בל'ה'ס צד, אַלע אַנגעטהאַן, ווי מחותנים, און סתם געסט — דאָטשניקעס און דאָטשניצעס פון „אריי־ישראל“. די דאָטשניקעס איז שבת'דיגע קאַפּאַטעס און יום־טוב'דיגע קאַשקעטען, און די דאָטשניצעס איז זיידענע קליידער מיט זייער גאַנצער ציערונג. יונגע זויבלעך און מיידלעך, אויסגעפּוצט נאָך דער לעצטער מאָדע, די פּנימ'ער בעצייטענס פּערוויטעלט און פּערשוויצט, זענען גרייט האַפּען אַ טענצעל. לאָזען נור די כלייזמר אויפהערען רימפּלען און שקרימפּלען, אַנצושטעלען די אינסטרומענטען, און שוין געבען עפּים אַ מאָל אַ שפּיעל. חתן־כלה זיצען אויסגעפּוצט; ער אין אַ גלאַנצעדיגע צילינדער, זי אין אַ ווייסער פאַטאַ — אַ פּרינץ מיט אַ פּרינצעסין, דער „תּשעה־באב“ מיט'ן „פורים“! און די מחותנים — משה פורים מיט'ן ווייב, שרה משה פורימ'ס — זיי לויפּען אַרום, ווי די פּער'סמ'טע מיין, שטאַרק פּערטאַרעאַמט און פּערטאַרגען, ווי געווענהליך טאַטע־מאַמע, וואָס האָבען דערלעבט אזא שפּחה, זיי מאַכען חתונה אַ קינד. און וואָס איז מעהר וואונדער פון אַלסדינג — צווישען די מחותנים פון בל'ה'ס צד איז צו בעמערקען אויך די בעלי־בתים פונ'ם פאַנסיאָן „דערקוויקעניש“. ווי קומען זיי אַהער? אַזעלכע ביטערע קאַנקורענטען און אַזוינע געפּעהרליכע

שונאים! די מעשה איז גאנץ פשוט: א פאָר טעג פאַר דער חתונה האָט שרה משה פּוּרִיט'ס זיך מיישט געווען: צו וואָס טויג איהר שונאים? מע זאָגט: ס'איז גלייכער צעהן גוטע פריינד איידער איין שונא. איז זי אוועק צו דער „דערקוויקעניטשקע“ אַהיים, און גלייך ווי זיי האָבען זיך קיינמאָל אויף זייער לעבען נישט גע- קריענט, קיין שלעכט וואָרט, קיין צונג נישט איבערגעקעהרט, האָט שרה די מחותנת'טע זיך אנגערופען צו אַלטע דער „דערקוויקע- ניטשקע“: „גוט מאָרגען אייד, אַלטע לעבען! איד האָב צו אייד אַ בקשה“. „דהיינו, וואָס פאַר אַ בקשה, שרה'ל קרוין?“ איהר ווייסט דאָ, אַלטע לעבען, אַז איד מאָך חתונה מיין אַסתר'על“. „זאָל זיין אין אַ גוטער שעה, אין אַ מזל'דיגער. איהר ווייסט דאָ, שרה'ל קרוין, אַז איד בין אייד אַ גוטער פריינד. לאָז עס מיר אנגעהן, וואָס איד וווינט אייד“. „אַמין. האָב איד אייד געוואָלט בעסטע, אַלטע לעבען, איהר זאָלט מיר אַנטהון דעם כבוד און זיין ביי מיר אויף דער חתונה, איהר און אייער מאָגן און אייערע קינד דערלעך“. „מיט'ן גרעסטען כבוד, שרה'ל קרוין. מיר האָבען זיך דען אַ מאָל געקריענט, חס ושלום? געהט אַהיים, מיר'ן מירטשעם קומען אַלע זיך משמח זיין מיט אייד, גאָט זאָל נור געבען, ס'זאָל זיין מיט גליק און מיט הצלחה, וואָרום אַזאָ יאָהר אויף מיר, וואָס פאַר אַ חתן אייער טאָכטער נעמט“. „אַמין. מיר זאָלען דערלעבען ביי אייערע קינדער ניט ערגער, בעסער האָט קיין שיעור ניט“. פאַר גרויס לעבשאַפט האָבען זיך די ווייבער אַזש צעקושט אין די פּיסק- לעך און האָבען שוין אַרויסגעקוקט אויף דער מינוט, וואָס נאָך דער חופּה, ווען מע וועט זיך נעמען ביידע פאַר די הענד און מע וועט איינס אַקעגען דאָס אַנדערע האַפען אַ פּרייליכס. דערווייל איז דער טאָרעראָס נאָך גרויס און עס הערען זיך שוין געשרייען, אַז די זון זעצט זיך — שוין צייט, שוין צייט צו דער חופּה געהן! אמת, חתן-כלה פאַסטען ניט. ס'איז ניט דער חתן און ניט דער כלה, וואָס האַלטען פון אַזעלכע „אידישע זאָבובאַנעס“ — גאָר פאַס- טען! ס'איז שוין אַבער באַלד גאָט. דער גאַנצער הויף איז פול

מיט געסט. נאנץ „אריישראל“ האט זיך צענויפגעקלויבען אויף דער חתונה. די גאנצע גאס איז בעלאגערט מיט שיקסעס און שקצים, וואס זענען געקומען אַנקוקען א „זיידאווסקע סווארבע“. די שקצים זאגען ווערטלעך, די שיקסעס שיסען אויס אלע מינוט א ווילדען געלעכטער, מיט א הילף און מיט א קוויטש. א שמחה, א גדולה איז „אריישראל“! שוין. מע האט שוין אוועקגעשטעלט די פיער שטאנגען מיט דער רויטער חופה, וואס איז מיט גאלדענע קאמעסען פון אלע פיער זייטען. און די בלייזער מיטן קעסעל-פויק האבען געגעבען א האפ-אפ דעם זיסען אומעדיגען ניגון, און די מחותנים מיט די אונטערפיהרערס, אַננעטהאן איז די אויבער-שטע בגדים און מיט אַנגעצונדענע הבדלות איז די הענד, האבען געגעבען א נעם דעם חתן מיט דער כלה, און די צערעמאניע האט זיך אַנגעהויבען. **ד י א ל ס ע ש ע נ ע א י ד י ש ע צ ע ר ע ס א נ י ע.**

דערזעהען אידען דרעהען זיך מיט דער אויסגעפוצטער כלה אין סאַמע ווייסען אונטער דער חופה, ארום דעם חתן מיטן גלאַנ-צעדיגען צילינדער, האבען די צענויפגעלאפענע שקצים זיך אַנגע-רופען מיט א געלעכטער: „אַ-הָ-הָ, דיוויססיא, יאָס זשידי קרר טיאטסא!“ (אוי-אוי, זעהט נור ווי די אידען דרעהען זיך!) דאס האט אבער גארניט געשמעהרט. דער רב איז שוין געווען גרייט צו נעמען דעם כוס אין דער רעכטער האַנד אַרײַן. דער חזן האט שוין צורעכט געמאַכט דעם האַלז אויף צו זינגען דעם „שוש תשיש“. דער שמש האט שוין געהאַלטען גרייט דאָס קידוש-פינגערעל אי-בערצוגעבען דעם חתן, ער זאָל זאָגען דעם געוויסען „הרי את“. פלוצים האט זיך דערהערט פון דרויסען א „ספררר!“ מיט א ירגון איז צוגעפאָהרען אברהמעל'ס „קאַליקע“, און פון דארטען זענען אַרויסגעשפרונגען צוויי יונגע ווייבלעך און געלאָזט זיך מיט אויס-געשטרעקטע אַרעמס נלייך צו דער חופה. עס איז געווען אונ-געגלייך צו זעהען זייערע פנימלעך איך דער פינסטער. מע האט נור ניט. כתרלעוועק האט ניט געוואלט, מען זאָל מרייכען די אידען געהערט זייערע ווייבערשע קולות, ווי ביידע אינאיינעם האבען גע-

ליאָרעמט, געיאָמערט און געשאַלטען, איבערשלאָנענדיג איינע דער
אָנדערער :

— שטעהט, אידישע קינדער!
— גיט איהם גיט קיין חופה וקידושין!
— פאַרחאַפּט זאָל ער ווערען!
— דער שלאָק זאָל איהם טרעפּען!
— אַט דער שאַרלאַטאַן! אַט דער הולטיי! אַט דער ממזר!
— קוקט איהם אָן אינ'ם קאַפּעליש! ער איז' דאָך מיינער אַ
מאַן!
— איך האָב דאָך פון איהם אַ קינד, האָבען זאָל ער אַ וויסטען
סוף!

— און מיד האָט ער מקדש געווען ערשט היינטיגען נאָך פסח!
צוגענומען אַכט הונדערט קאַרבען, ווי איין גראַשען, אַכט הונדערט
מכות זאָלען זיך איהם אויסזעצען, רבונ' של עולם, אויפ'ן פנים
און אויף דער צונג און אויפ'ן גאַנצען לייב, ער זאָל גיט דערלעבען
מעהר צו פאַהרען, באַגראָבען אידישע טעכטער, פאַרוויסטען און
פאַרפינסטערען זייער לעבען!

— גיט איהם אהער, דעם גנב, אַט פאַהר איך איהם אַריין
מיט מיינע נעגעל און רייס איהם אויס די אויגען!
— אין קייטען זאָלט איהר איהם קאווען! אין אייווערנע קיין
טען! מיינע אַכט הונדערט קאַרבען, אַכט הונדערט מכות, רבונ'
של עולם! ...

ע פ י ל א ג .

פאַר די כתריִלעווקער גאַזעטען, פאַר'ן „קאַפּעליש“ מיט דער
„יאַרמעלעקע“, איז די דאָזיגע שרעקליכע געשיכטע, וואָס האָט זיך
פערלאָפּען אין „גזערו“ אויף דער דאָטשע, געווען איין אמת'ער
יום טוב, עטליכע טעג דורכאיינאַנד האָבען זיי גיט אויפגעהערט

צו שרייבען און צו שרייבען. די ערנסטע פובליציסטען, די מוסר זאגער, האבען נישט אויפגעהערט צו שטאפען דעם עולם מיט מוסר און לערנען שכל, ווי אזוי מע דארף זיין געהיט היינטיגע צייטען ביי חתונה מאכען א טאכטער פאר א מאנן מיט א רוסישען נאָמען „טישעבאָוו“; און די וויצלער האבען זיך געוויצעלט און געווערטעלט גאר אַהן איין אויפהער: „ווי קאָן אַרויסקומען גוטס פון א פורים מיט א תשעה-באב?“ — און אויסגעלאָזט האָט זיך עס דערמיט, וואָס ביידע צייטונגען, סאָי דער פראַגרעסיווער „קאָפּעליש“, סאָי די אַרטאָדאָקסישע „יאַרמעלקע“, האבען אנגעזאָגט זייערע לעזער אַ פּרילליכע בשורה מיט מורא'דיג גרויסע אותיות, אז גאָר אין גיכען הויבען זיי אָן צו געבען דעם עולם אַ מתנה — אַ נייעם מאָדערנעם, זעהר שפּאַנענדע און הויך בעלעהרענדע ראָט מאַן פון איצטיגען אידישען לעבען מיט אַ מוסר-השכל. ביים „קאָפּעליש“ וועט דער ראָמאַן הייסען:

„דער מאַן פון די דריי ווייבער“

(א הויך-אינטערעסאַנטער ראָמאַן אין 4 טייל מיט איין עפילאָג)

און ביי דער „יאַרמעלקע“ וועט ער הייסען:

„דער דריי ווייבער דיגער מאַן“

(א מערקווירדיגער ראָמאַן אין 4 טייל מיט אַ פּראָלאָג און מיט איין עפילאָג).

אַ שאָד! מע וועט געמען אזאָ שענעם מאַטעריאַל און מע וועט דאָס צעשמירען אויף דריי הונדערט בלעטער, מאַכען פון דעם אַ תל. און אַ רחמנות נעבאָד אויף דער העלדין, שרה משה פּורימ'ס טאָכטער, אסתר'על. נאָך דעם, ווי די כּתרילעווקער גאָזעמען וועלען זי בעארבייטען, מעג זי זיך שוין אָפּגעזעגענען. זי וועט שוין דאָרט טען קיין חתן ניט קריגען ווייל זי וועט לעבען. סידען זי זאָל פּערלאָזען „אַרץ-ישראל“ מיט כּתרילעווקע און אַריבערפּעקלען זיך קיין אמעריקא.

הלאַזי! מיר ווינשען איהר גליק און הצלחה און אַלדאָס
גוטס — אַמאָן.

5.

„אונזערע בראַצקיס“ מיט „אונזערע רויט-
שיילדס“.

איז אַ הייסען זומערטאָג, סאַמע אין רעכטען ברען פון דאָ-
טשעסעזאָן, איז פון כתרילעווקע קיין „פאַלעסטינא“ געגאַנגען אי-
בער „אַרץ-ישראל“ אונזער בעקאַנטע „קאַליקע“ כמעט אַ לעדיגע,
ווייל ס'איז געווען ניט קיין פרייטאָג, נאָר אַ געוועהנליכער וואָכע-
דיגער טאָג, דעמאָלט, ווען די כתרילעווקער דאָטשניקעס, וואָס וואָה-
נען אין „אַרץ-ישראל“, זענען ניט קליין צו געהן צופוס, אין דער
„קאַליקע“, ער זאָל אזוי גוט און מוחל זיין אָפּשטעלען די פערד-
עלטערע, די אַנדערע אַ יונגערע, און ביידע האָבען געשמאַק געגעה-
ניצט און געפאַכעט מיט דער נשמה פאַר גרויס היץ. אַברהמעל דער
קאַנדוקטאָר האָט געדרימעלט, די פערדלעך האָבען זיך געמאַכט
ווי זיי פאַהרען, און די „קאַליקע“ קוים-קוים וואָס זי האָט גע-
שלעפט זיך, פלוצים איז אויסגעוואָכסען, ווי פון אונטער דער ערד,
אַ פראַנטעוואַטע ציקאַווע אַריסטאָקראַטיש בחור'על פון אַ יאהר
צוויי און צוואַנציג, מיט אַ ווייס אַריסטאָקראַטיש קאַפּעלישעל און
מיט שוואַרצע אַריסטאָקראַטישע וואַנסילעד, האָט אַ מאַך געגע-
בען מיט'ן אַריסטאָקראַטישען שטעקעלע צום קאַנדוקטאָר פון דער
„קאַליקע“, ער זאָל אזוי גוט און מוחל זיין אָפּשטעלען די פערד-
לעד, און האָט געגעבען אַ שפרונג-אַריין אין דער „קאַליקע“, אַבער
אזוי אַריסטאָקראַטיש, אזוי בריה'ש, אזוי פלינק, אז עס האָט גע-
האַט דעם זיעבעטען חוץ. דערנאָך האָט ער זיך געגעבען אַ זעץ
אָוועק אויף דער צווייטער באַנק, פונקט אַקעגען דער מאַדאָס מיט

איהר טעכטערעל (די עלטערע איז געווען די מוטער, און די יונגע-
רע—איהר טעכטערעל), און א לעג אריין איין האַנד אין דער לינקער
הויזען-קעשעני און מיט דער אנדערער האַנד א דרעה די רעכטע
אריסטאָקראַטישע וואַנסע, און בעת מעשה געגעבען אזא אַריסטאָ-
קראַטישען קוק אויף דער יפהפיה, אויף דעם שענעם מאַמעלכין,
אז אַ מיידעל, וואָס איז נאָך ניט שטאַרק פערליעבט אין קינעם,
דאַרף זיין שטאַרקער פון אייזען, זי זאָל זיך ניט פערליעבען תיכף
ומיד איז אזא בראַווע אַריסטאָקראַטישען בחור. פאַר דער מאַדאָס איז
דאָס דאָזיגע אומגערעכטע בעגעגעניש געווען איין „אצבע אלהים“,
אַ פאַטאַלע בעגעגעניש, און איהר מוטערליך האַרץ האָט באַלד אַנ-
געהויבען צו קלאַפּען און נביאות צו זאָגען, אז ס'איז ניט אומזיסט,
אז ס'איז אַ נאָט-זאָג... און האָט איהר טעכטערעל איז שוין כמעט
אַ כלה, טאַקי מיט איהרען אַ גליעד-געשוועסטערקינדעל, ווי מיר ווע-
לען דאָס איז ניכען געוואָהרע ווערען, פון דעסטוועגען איז זי געווען
העכסט צופרידען, וואָס דער אַריסטאָקראַטישער יונגערמאַנטישק
שיסט מיט אויגען אויף איהר טעכטערעל, נעמט זי דורך און
דורך... נאָר ווי אזוי מאַכט מען, אז ער זאָל זיך בעקענען מיט איהר
טעכטערעל, אז זי איז נאָך אַליין מיט איהם ניט רעכט בעקענען?
איז זי געפאַלען אויף איין עצה (אַ מאַמעס האַרץ): זי האָט גענומען
זיך פאַכען מיט'ן פעכער און אַ זאָג געגעבען, ווי צו זיך אַליין, און
דוקא אויף רוסיש, אויף דעם כתרי־לעווקער רוסיש, וואָס האָט אַ
שם אויף דער וועלט:

— אַה, קאַקאי גאַריאַטשע דיען סעוואַדני! — סאַראַ הייסער
טאַג היינט איז!

האָט די טאַכטער אַ קוק געגעבען אויפ'ן אַריסטאָקראַטישען
יונגענמאַן און האָט פערריכט דער מוטער'ס גרייז:
— דאָ, אַטשען זשאַרקיי דיען!

האָט שוין דער אַריסטאָקראַטישער יונגערמאַן געהאַט אַ גע-
לעגענהייט אַריינצומישען זיך מיט אַ וואָרט און אויף אויף רוסיש
געווענדט זיך צו דער מאַמעל:

— א א וואס נא דאמישע טאקושיע האראשיי וואורוד? — אין

ביי אייך עפוס אויף א גוטע לופט אויף דער דאמישע?

האט די מאדאם פונדעכמווענען ניט דערלאזט, אז די מאכטער זאל איהם ענטפערען און האט זיך בעסער אליין ארויסגעשטעלט (פארט א כאטע!) און האט זיך אנגערופען צום יונגענמאן וויעדער אויף רוסיש און מיט א גיגן:

— נא מיטמא נאם וואורדע, קאנדא או נאם יעסט דיענני? —

צו וואס דארפן מיר לופט, אז מיר האבען נעלד?

דערמיט האט זי איהם, אפנים, געוואלט אפהאקען די פליע-נעל, ער זאל זיך אזוי ניט איבערגעטען. נאר ארויסגעקומען דער פון און נאר עפוס אנדערש: ביידע קינדער, דער יונגערמאנטיק און דאס מאמועלעל, האבען זיך איבערגעקוקט און אויסגעשאסען מיט א צע געלעכטער, אז דער קאנדוסאד פון דער קאלייקע, אברחמאל דער בעלדעלע, האט זיך געמוט אויסדרעהען צו זיי מיט'ן פנים, האפען א קוס: „וואס לאבען עפוס די אריסטאקראטען, א גוטע חלירע אויף זייער טאטען?“ דער יפויץ איז געווען, אז מען איז צוגעקומען צו איינער פון די שטעטע און דייכטע דאמישעס איז „פאלעסמינא“, האט מען זיך גאנץ ווארעם אפגעווענעט און שטארקשטארק געקוועמישט די הענד, און די מאדאם האט האלב אפיציעל פערבעטען דעם אריסטאקראטישען יונגענמאנטיק צו זיך: „פאזשאלעסטע, בעז צערעמאני!“ און דאס שענע מאמועל-כעל האט אזוי לייעב געשטייכעלט און האט בעשיענקט דעם יונגען קאנאליער מיט אעלכע ווארעמע בליקען פון איהרע שענע חל'עוור דינע אויגען, אז ווען דער יונגער בחור, דער אריסטאקראט, זאל זיין פון איינען און זיין הארץ פון שמיון, וואלט עס אויך בעדארפט ערשטאלצען ווערען, אזוי ווי וואכס.

אצינד בעדארפן מיר דערצעהלען, ווער איז געווען אט דער יונגער אריסטאקראט און וואס איז מיט דער מאדאם געווען אזוי די גדולה, וואס איהר טעכטערעל האט זיך מיט איהם בעקענט?

די גרויסע שטאדט יעהופעץ לעבט אין טעות. זי מיינט, אז נור זי פערמאגט אריסטאקראטען-מיליאנערען. די גרויסע שטאדט פארין מיינט, אז נור זי פערמאגט אריסטאקראטען-מיליאנערען. א סברה, אז אין כתרילעווקע האבען מיר זיך אונזערע אייגענע אריסטאקראטען, אונזערע אייגענע בראצקיס מיט אונזערע אייגענע רויטשילדס. נאָר וואָס דענן? אזוי ווי אלסדינג, וואָס כתרילעווקע פערמאגט, פערמאגט זי אין קלענערען מאַסשטאַב, על־כן זענען אונז זענע בראצקיס קליינע בראצקעלעך און אונזערע רויטשילדס — קליינע רויטשילדעך, און זיי זענען ווערטה בעשריבען צו ווערען מיט זייערע ביאָגראַפיעס, פונקט ווי עס ווערען בעשריבען אלע מיר ליאָנערען און אלע מיליאַרדערען פון דער גאנצער וועלט.

דאָס איז אַ כּלל — און עס ווייסט אַ מינרסט קינד, — אז אלע גרויסע מענשען פון דער וועלט זענען אמאָל געווען קליין, דערנאָך ערשט זענען זיי אויסגעוואַכסען און נתגדל געוואָרען. די אַמע-ריקאַנער גרויסע מיליאַרדערען, למשל, האָבען ליַעב צו בעריהמען זיך צעהן מאָל אַ טאָג, ווי קליין זיי זענען אמאָל געווען. ביי אַיין אמעריקאַנער אריסטאָקראַט איז אַ כבוד און אַ גדלות צו דערצעהן לען פאַר יעדען אינטערוויוער, אז אין דער יוגענד האָט ער גע-טראָגען זעק אויף די פלייצעס, אָדער גאָזעטען צו פערקויפֿען, אָדער געהאַנדעלט מיט „מעטשעס“. אונזערע כתרילעווקער אריסטאָקראַטען האָלטען נישט פון דער דאָזיגער מדה. אדרבה, אַ כתרילעווקער מיליאַרדער, אז איהר וועט איהם אַ פרעג טהון וועגען זיין יחוס, וועט ער אייד דערצעהלען גוזמאות, אז זיין זיידע איז געווען אַ רב און זיין עלטער-זיידע — אַ גאון, און זייער גאנצע משפּחה — לויטער רבנים, גאונים און נגידים, גבירים מפורסמים. זיי פעהאקען אייד אזוי דעם קאָפּ מיט זייער יחוס און שרעקען אייד אזוי שטאַרק אָן מיט זייער אריסטאָקראַטיזם, אז עס פאַלט אָן אויף אייד אַ פחד, און איהר קלערט זיך: „ווייסט זיי דער גוטער יאָהר — אפשר קומען זיי טאקי אַרויס דער רוח ווייסט זיי פון וועמען?“... אונזערע אריסטאָקראַטען, מיליאַנערען און

מיליאָרדערען, איד מייַן אונזערע כתרילעווקער בראַצקיס מיט אונז
זערע כתרילעווקער רויטשילדס, זענען אויף געווען אַמאָל
גאַנץ קליינע מענשעלעך, און זייער שבח מוז געזאָגט
ווערען. זיי האָבען זיך אַליין מיט זייערע אייגענע כחות
דורכגעשלאָגען און מיט דער צייט שטאַרק־שטאַרק אַרױפֿגעאַרבייט
זיך, געוואַכסען און אויסגעוואַכסען און גענומען איבערשטייגען און
אַרבערשמייסען איינס דאָס אַנדערע הן אין עשירות, הן אין צדקה,
הן אין שענע שדוכים, און מי יודע, וואָס פון זיי קאָן נאָך אַמאָל
אויסוואַכסען! די גאַנצע וועלט, למשל, ווייסט דעם יחוס פון די
אמת'ע רויטשילדס, אַז זיי שטאַמען פון פראַנקפורט און אַז זייער
עלטער־זיידע איז געווען פריהער אַ חלפּו, דערנאָך אַ מלוה, דערנאָך
אַ באַנקיר, וואָס פערלייַהט געלד. אונזערע כתרילעווקער רויט־
שילדס שטאַמען ניט פון פראַנקפורט. שטאַמען שטאַמען זיי טאַקיי
פון כתרילעווקע גופא, נאָך ווייל זייער עלטער־זיידע איז אויף כל
ימיו געווען אַ חלפּו, געשטאַנען מיט אַ טישעל אין כתרילעווקער
מאַרק און געביטען קערבלעך אויף צעהנערס און צעהנערס אויף
גראַשענס, האָט מען דעריבער זיינע קינדער און קינדס־קינדער גע־
קרוינט מיט'ן נאָמען „די רויטשילדס“. זיי, די קינדער, זענען
שוין קיין חלפּנים ניט געווען, מיט קיין טישעל אין מאַרק ניט גע־
שטאַנען, נאָר מיט הלואה האָבען זיי זיך פערנומען, מיט הלואה
פערנעמען זיי זיך נאָך היינט און מיט הלואה וועלען זיך פערנעמען
אויף זייערע קינדער און קינדס־קינדער — כל זמן עס וועט עקזיסט־
טירען אויף דער וועלט אַט דאָס פאַסקורנע מין, וואָס מע רופט דאָס
„געלד“, און כל זמן עס וועלען זיך געפינען אַזעלכע מענשען, וואָס
וועלען אויף פערזעצען, איד בעט איבער אייער כבוד, די הויז־
זען, אבי איהר זאָלט זיי לייַהען געלד... אַז ס'וועט זיך מאַכען.
איהר וועט קומען איצט אין דאָס בענייעטע מאַדערנע כתרילעווקע,
וועט איהר אויף דער „געבריקעוועטער נאָס“ דערזעהן אַ צוויי גאָר
רענדיגען מויער מיט אַ גרויסען שילד איבער דער גאַנצער וואַנד,
מיט גרויסע גאָלדענע אותיות: „יעפים אי באַריס גינגאָלד, באַנקיר“

סכצא קאנטארט". אויף אונזער אידיש לשון וועט דאס הייסען אזוי שעה, ווי „חיים און ברוד נינגאלד. באנס-נעשעפט". זאלט איהר וויסען, אז דאס זענען אונזערע כתרילעווקער רויטשילדס. אי, די קשיא: פון וואנען האט זיך צו זיי גענומען דער נאמען רויטשילד, אז הייסען הייסען זיי נאך ניינגאלד? קאן מען דאס אייך פערענטפערען מיט א וויעדעראנאנד, ווי דער שטייגער איז: למאי וואס וועט איהר זאגען דערויף, אז אקוראט אקעגען די רויטשילדס שטעהט נאך א שטענערער מויער מיט נאך א שטענערער שילד, מיט נאך גרעסערע גאלדענע אותיות אָנגעשריעבען בפירוש, און אויך אויף רוסיש: „ליעסנאציא טאָרנאָווליא בראטיעוו דעמבא"; דאס הייסט: „האלץ-נעשעפט פון די ברידער דעמבא"; — פון דעסמוועגען מהוט א פרעג א מינדסט קינד: „יונגעלע, ווע-מענס שטוב איז דאס?" — וועט אייך א מינדסט קינד ענטפערען: „אט די שטוב וועמענס? — בראצקי'ס".

אויב אייך אינטערעסירט די ביאגראפיע פון די דאזיגע בראצקי, וואס הייסען דעמבא, אדער דער יחוס פון די ברידער דעמבא, וואס רופען זיך בראצקי, קאן עס דא דערצעהלט ווערען אין קורצען אט אזוי: אין סובאליעסיע, אין א שטעטלע נייט ווייט פון כתרילעווקע, וואס האט אמאל געהערט צום גראף שטרעמבא-רודניצקי, איז געווען א איד א שאפער, איין אויפזעהער אויף די פריזישע וועלדער, וואס געהייסען האט ער אהרן, נאך גערופען האט מען איהם דעמב, ווייל ער איז געווען, נייט אויסגערעדט זאל ווין, א איד א פראסמאק, א דארפסמאן, א הויכער, א געזונדער, א דעמב. געטראגען א גראבען, א נויישען בנד, מיט א שטריקעל ארומגעבונדען, און א פאר הויכע שטיוואלעס, געקענט אויף אויסוועניג אלע בוימער פון אלע סובאליעסיער וועלדער, געהיט דעם גראף'ס גוטס, ווי א געטרייער הונד, און איז געווען ביי'ם גראף אזא חשוב, אז ער האט אָנגעזאגט אין זיין צואה די קינדער, אז דער איד אהרן און דעם אידענס קינדער זאלען בלייבען ביי זיי שאפערס כל'זמן עס וועלען שטעהן די וועלדער פון סובאליעסיע און כל'זמן עס וועט עק-

זיסטירען דער נאמען שטרעמבאָרדניצלן. און ווי דער מנהג העולם איז, האָבען דאָך מסתמא די יורשים פונ'ם גראַף שטרעמבאָרדניצקי זיך פערשפיעלט אין קארטען און פערקויפט, געמאַכט אַ תל פון אַלע סוכאַליעסיער וועלדער, און אהרונ'ס קינדער האָבען גע-מוזט אַריבערפּעקלען זיך פון וואַלד אין שטאָדט אַרײַן, זיך בעזעצט אין כתרילעווקע. און ווייל ניט זיי און ניט זייערע קינדער האָבען גישט געוואוסט קיין זאך, אַ חוץ וואַלד און אַ חוץ געהילץ, איז זייער געשעפט געוואָרען נור וואַלד און געהילץ — עד היום הזה. און עס האָט זיי מצליח געווען, און זיי זענען געוואכסען אַלץ העכער און העכער, און מיט זיי איז געוואכסען אויך זייער נאָמען. תחילת האָט מען זיי גערופען „די וואַלד־מענשען“, דערנאָך — „די הילצער־נע אידען“, „די דעמבעניאַטעס“, דערנאָך — „די בירדער דעם־באָ“, דערנאָך — „די נייע נגידים“, „די מיליאָנטשיקעס“, און ערשט דערנאָך, אז זיי האָבען אָנגעהויבען אויספיינען זיך, אַרויס־געהן מיט אַ שענער נדבה, טהון גרויסע שדוכים, שמיסען און אַרי־בערשמיסען די רויטשילדס, — האָט זיי די שטאָדט געקרוינט מיט'ן נאָמען: „אונזערע בראַצקיס“. עס איז שווער צו זאָגען, ווער פון זיי איז רייכער: „אונזערע רויטשילדס“, צי „אונזערע בראַצקיס“? זייער געלד האָט נאָך קיינער ניט געזעהלט. נאר מיר דאַכט, אז וואָס זיי פעהלט צו די אמת'ע בראַצקיס מיט די אמת'ע רויטשילדס, וואַלט עס געמעגט אונז אַלעמען צוקומען. זייער רייכ־קייט איז ווי אַמאָל. אַמאָל זענען „אונזערע רויטשילדס“ רייכער, אַמאָל — „אונזערע בראַצקיס“. עס ווענדט זיך, ווער עס שמעלט זיך אויס שענער פאַר דער שטאָדט. און ווייל יעדער פון זיי וויל אַריבערשטייגען אין אַריסטאָקראַטיזם, אַריבערשמיסען איינס דאָס אַנדערע, דעריבער קאָנקורירען אונזערע כתרילעווקער מיליאָנערען און מיליאָרדערען און שמיסען זיך אויף וואָס די וועלט שמעהט. למשל, זאָגט אַ רויטשילד, אז ס'איז איהם שווער אידיש רעדען — בעריהמט זיך אַ בראַצקי, אז ער פערשמעהט ניט קיין וואָרט אַר־דיש. און דאָס איז אין כתרילעווקע אַ סימן פון אַריסטאָקראַטיזם.

אדער עס האט זיך געטראפן א מעשה ביי די רויטשילדס, א זוהנר
דעל האט זיך פערשפיעלט אין קארטען און גע'פטר'ט, זאגט מען, א
גאנצען הונדערטער — האט ביי די גבירים, ביי די בראצקיס,
א זוהנדעל פערשפיעלט צוויי הונדערטער. אדער עס האט זיך גע-
טראפן נאך א מעשה: ביי די רויטשילדס האט א שנור „גע-
פלירטעוועט" אין אויסלאנד אין די בעדער מיט עפּיס א ווילד-
פרעמדען יונגענמאן בפרהסיה, און עס האט געקאכט דערמיט די
וועלט — האט ביי די נייע אריסטאקראטען, ביי די בראצקיס,
אויף אין אויסלאנד אין די בעדער און אויף בפרהסיה „געפלירטע-
וועט" א שנור מיט צוויי ווילד-פרעמדע יונגע לייט... אריסטא-
קראטען אז זיי שמייסען זיך, איז פאר דער שטאדט א מעלה, ווא-
רום אז מע האלט אין שמייסען זיך, שמייסט מען זיך שוין אין אלס-
דינג. למשל, כתרילעווקע וועט קיינמאל נישט פערגעסען יענעם וויי-
טער, בשעת עס האבען געבושעוועט די גרויסע פרעסט, ארעמע לייט
געבאד זענען געפאלען, אזוי ווי פליעגען, — איז געווארען א ויצעק:
„סטייטש, וואו זענען אונזערע גבירים? אונזערע רויטשילדס מיט
אונזערע בראצקיס? וואס שווייגען זיי?!" האבען זיך די רויט-
שילדס דערבארעמט און האבען אריינגעשיקט פון מארק עטליכע
פוהרען שטרוי אויף צו בעהייצען די געפרוירענע, וואס זשע האבען
געטהאן, מיינט איהר, די בראצקיס? — האבען זיי גענומען און
האבען אריינגעשיקט, פון זייערע אייגענע וועלדער טאקי, עטליכע
גאנצע פוהרען מיט האלץ און געטיילט האלץ אומזיסט פאר די ארע-
מע לייט פון שטאדט, וועמען א פונט און וועמען צוויי פונט. אדער
וואס האט געפעהלט יענעם פסח, בשעת די רויטשילדס האבען זיך
צעלאזט און האבען, א חוץ מעות-חטים, אריינגעשיקט א האלבע
מאה זעקלעך קארטאפלים פאר ארעמע לייט אויף פסח? זענען זיך
מיישב די בראצקיס: „איהר גיט קארטאפלים? מיר וועלען גע-
בען שמאלץ צו די קארטאפלים!" און מען איז געגאנגען און מע
האט געעפענט גרויסע טעפ מיט שמאלץ און מע האט געטיילט די
ארעמע לייט שמאלץ. כל דכפין — איטליכען א לעפעלע שמאלץ,

און אויף א משפחה — א גרויסע לעפעל, אויב מע האט בעוויזען צו ברענגען א פאפיער פונ'ם רב, אז די משפחה בעשטעהט ניט ווייניגער ווי פון פינף נפשות.

פון שטאדט איז די קאנקורענציע מיט'ן שמייסען זיך אריבער געשמיסען געווארען אין דאָרף, אויף דער דאטשע. „פאלעסטינא“ האט געעפענט פאר „ארץ-ישראל“ איהרע טויערען, און די פער-שמאכטע ארץ-ישראל'דיגע דאטשניקעס האבען אָפּגעלעבט. ווי אזוי איז דאס געשעהן? אט ווי אזוי: איינמאל איז א זומער האבען „אונזערע“ רויטשילדס אויסגעבויט אין „פאלעסטינא“ איין איי-גענע דאטשע (אויף א גוי'ס נאמען, געוועהנליך). אבער א דאטשע! מיט א וועראנדע און מיט שמאכעטען, געפארבטע גרינע שטאכעטען, און א גארטען האבען זיי געפלאנצט, געזעצט אַגרעסען און וויימפערלעך און וויינשעל און קארשען. און האבען געעפענט דעם גארטען פאר אלע כתרילעווקער דאטשניקעס, וואס אויף דער זייט בארג, פראנק און פריי — גאנץ „ארץ-ישראל“ קאן קומען שבת בייטאָג שפאצירען אין גארטען! אבער נור שבת. אין מיטען וואך — אזאס!... זענען זיך מישב „אונזערע“ בראצקיס, טאָקי באלד אויפ'ן אנדערען זומער, און געהען און שמעלען אוועק נאך א שענערע דאטשע מיט נאך א שענערער וועראנדע און מיט נאך א גרעסערען גארטען, אויך אין „פאלעסטינא“ און אויך אויף א גוי'ס נאמען, און אויך מיט אַגרעסען און מיט וויימפערלעך און מיט וויינשעל און מיט קארשען, און האבען גענומען און האבן בען בפירוש געלאזט אויסרופען אין שטאדט, אין אלע בתי-מדרשים. אז דער גארטען זייערער איז אָפּען פאר אלע אידען ניט נור דעם טאָג שבת — אלע טעג פון א גאנצער וואך, נאר בתנאי — מע זאל זיך צו די בוימלעך ניט צוריהרען, די פירות ניט רייסען און אויפ'ן גראז ניט טרעטען... ווי מיינט איהר אבער, אז מע לאזט אַרײַן א שטייגער, „ארץ-ישראל'דיגע“ דאטשניקעס אין א גארטען, און זיי דערזעהען גראז, — זאל מען ניט אַראָפּוואַרפען די קאפאטע און ניט אוועקזעצן זיך אויף דער ערד? צי, א שטייגער, אידישע קינד

דער האָבען דערוועהען פאַר זיך גרינע אַגרעסען, רויטע וויימפערלעך, דערשמעקט קאַרשען — וועט מען קוקען און מע וועט שווייגען? ... האָט מען דעם גאַרטען אַרומגעגרייזט מיט אַ פאַרקאָן, אויף די שטאַכעטען אָנגעשלאָגען צווייטקעס, אויפ'ן טויער אָנגעהאַנגען אַ שלאָס, און עס איז אַרויס אַ „פּריקאָן“, אַז מהיום והלאה, טאַמער וועט זיך דערוועגען עמיצער פון „אַרץ-ישראל“ אַריינצוטערעטען צו זיי אויף דער דאַמטשע, וועט מען איהם איבערברעכען הענד און פיס, אַרויסשלאָגען אַ צאָהן און אַנרייצען אויף איהם די הינד... כאַמת, זענען די הינד געווען גור אַ פאַנטאַזיע, אַ סטראַשידלע אויף אַפצושרעקען דעם עולם; גאַר דאָס האָט געהאַלפּען מעהר פון אַלסדינג: **כ ת ר י ל ע ו ו ס ע ר א י ד ע ו ה א ב ע ו פ י י ג ט ה א ב ע ו צ ו ט ה ו ו מ י ט ה י נ ד ...**

6.

מ ע ק א ו נ י ט ו ו י ס ע ו ו ו ע מ ע נ ס מ א ר ג ע ו ס ' א י ז .

דאָס ווייסט איהר דאָך מן הסתם, אַז ביי די אַמט'ע, ביי די פראַנקפורטער, רויטשילדס איז אַ מנהג פון קדמונים, אַ מיין טראַג-דיציע אַזעלכע בירושה פון זייערע זיידעס, וואָס ווערד שטאַרק אַפ-געהיט, — אַז שדוכים זאָל מען טהון גור צווישען אייגענע, בכדי די משפּחה זאָל, חלילה, ניט פערפרעמדט ווערען; סייידען עס האָפט זיך אונטער אַ גראַף, אָדער אַ מאַרקיו, אָדער אַ פרינץ, און פער-ליעבט זיך אין זייערער אַ טאַכטער — דעמאָלט איז אַנדערע ווער-טער, דעמאָלט, פערשטעהט איהר מיד, איז שוין דער יצר הרע צו גרויס און מע קאָן נישט ביישטעהן קענען אַזא נסיון...

ביי די כתרילעווקער רויטשילדס איז אויך די זעלבע טראַג-דיציע, נישט מחמת זיי האָבען דאָס בירושה פון זייערע זיידעס,

נאָר פשוט, ווייל זיי האָלטען זיך נרעסער פון אלעמען און האַבען זיך איינגערעדט און זענען איבערצייגט, אז צו זייער יחוס איז נישטאָ קיין גלייכען אויף דער גאַנצער וועלט. ניט אומזיסט זאָגט כתר־לעווע אויף זייערע אַריסטאָקראַטען אַ ווערטעל, אַז זיי זענען אלעלכע גרויסע מיזחסיים, אַז ס'ע שטעהט זיי נישט אַז די מחות נ'שאפט סיט זיך אליין... ס'איז געווען אַ צייט, וואָס די אויפֿגעקומענע כתר־לעוועקער אַריסטאָקראַטען, „אונזערע בראַצקיס“, האָבען אפילו אין חלום נישט געוואָגט צו טראַכטען פון אזאַ כבוד, ווי מתחתן זיין זיך מיט די אלטע כתר־לעוועקער אַריסטאָקראַטען. מיט „אונזערע רויטשילדס“. נאָר אז „אונזערע בראַצקיס“ האָט אַ שוין געגעבען דאָס מוזל, זיי האָבען אָנגעהויבען וואַכסען, געוואָרען גרויס און האָבען בעקומען כמעט אזוי פיעל געלד, ווי די רויטשילדס, איז ביי זיי געוועסען טיעף אין האַרצען פערבאָרגען נור איין וואונש: אַ שדוך מיט די רויטשילדס. אַרויסזאָגען דעם דאָזיגען וואונש הויך האָט מען נישט געוואָגט פונדעסטוועגען. איין מאל נור, מעהר נישט אַז איין מאל, האָט זיך געטראַפֿען אַ מעשה, די „אויפֿגעקומענע אַריסטאָקראַטען“ האָבען צוגעשיקט אַ שדכן צו די רויטשילדס — דעם בעריהמטען כתר־לעוועקער שדכן סאַלאַווייטשיק. סאַלאַווייטשיק דער שדכן, מוזט איהר וויסען, איז ניט פון די אַמאָליגע כתר־לעוועקער שדכנים. סאַלאַווייטשיק איז אַ שדכן פון דעם איצטיגען מאַדערנעם כתר־לעוועקע, און ער הייסט שוין ניט „שדכן“, נאָר „פערמיטלער“. סאַלאַווייטשיק איז בעריהמט, ניט אזוי מיט זיינע גרויסע שדוכים, וואָס ער פיהרט דורך, ווי מיט זיין מויל, מיט זיין רעדען. ער קאן אייך איבעררעדען די גאַנצע וועלט. ס'איז נאָר נימאָ אַ מענש, וואָס זאָל קאָנען ביישטעהן קעגען סאַלאַווייטשיק דעם פערמיטלער, אַז ער הויבט אָן צו רעדען. ס'איז אש־להכה! סאַלאַווייטשיק דער פערמיטלער איז טאָקיי דעם אלטען רב שלום שדכן'ס אַ זונה, און איז אַ איד פון היינטיגער וועלט, טראַגט שוין פערשטעהט איהר מיד, אַ קאפּעליש אויפֿ'ן קאפּ און אַ ווייסע מאַ-

נישקע מיט א שניפס. אמת, דער קאפעליש איז שטארק אפגעכאָ-
 רעט, די ווייסע מאַנישקע איז ניט איבעריג ווייס און דער שניפס
 איז, זאָל ער מיר מוחל זיין, עפּיס אַ מיין שמאַטע, וואָס גלאַנצט —
 ס'איז אָבער פאַרט אַ קאפעליש און פאַרט אַ מאַנישקע און פאַרט
 אַ שניפס! היינט לעגט-צו צו דעם אַ פירזשאַק, טאַקי איין אלטען,
 נאָר אַ קורצען פירזשאַק, וואָס הענגט אויף איהם אַ ביסעל פרעמד-
 ליד, און הויזען אַ פאַר, אפילו קורצליכע, דערפאַר אָבער ברייטע,
 גאַנץ ברייטע, און קעסטעלדיגע, געווען אַמאָל, איז די יונגע יאהרען,
 גאַר-גאַר פיינע הויזען — וועט איהר פערשטעהן דעם חלוק פון
 איהם ביז זיין טאַטען, עליו השלום. נאָר דאָס אלסדינג איז בלאַטע
 אַקעגען די באַרד און פאות. ווער מיר באַרד? וואָס מיר פאות?
 מילא, די באַרד איז נאָך ווי ס'ניט איז. איז ניט קיין באַרד —
 איז אַ בערדעל. אַ מענש איז ניט מחויב צו טראָגען אַ בעזעס אויפ'ן
 פנים. אָבער פאות? קיין סימן אפילו! אַפגעשוירען, אונטערגע-
 גאַלט און אויסגעקאַרעניעט מיט'ן וואַרצעל! היינט דאָס רעדען
 זיינס! קיין „גוט מאַרגען“ איז נישטאָ, נאָר אַ רוסישער „איזדראַ-
 סטאַיטע“. און ביי'ם אַוועקגעהן איז — „דאסווידאַניע“. ער זאָל
 זאָגען, אַשטייגער: „איך האָב פאַר אייך אַ גוטען שדוך“ — איז
 ניטאָ. וואָס דען? אַ ביסעל אויף דייטש, אַ ביסעל אויף פראַנץ
 צווייט און אַ ביסעל אויף רוסיש: „איך האָב פאַר זיי אַ פאַרטי —
 טשטאָ ניבּוד אַסאַבענע!“ וואָס דאַרפט איהר מעהר? זיין טאַ-
 טע, עליו השלום, פלעגט טראָגען אַ זאַנטיק, אַ גרויסען, אַ רויטען
 פאַרעסאַל. איהם שמעהט ניט אָן. ער איז שוין איין אַריסטאָקראַט
 מיט אַ שטעקעל און רופט זיך סאַלאַווייטשיק דער פערמיטלער. רב
 שלום שדכן זאָל אויפשמעהן און אַ קוק טהון אויף זיין זוהן, דעם
 „פערמיטלער“!...

בעקומען אזא הויכע מיסיע — אויסצופיהרען אַ „פאַרטי“
 צווישען אַזעלכע צוויי אַריסטאָקראַטישע הייזער, ווי „אונזערע בראַד-
 קיס“ מיט „אונזערע רויטשילדס“, האָט סאַלאַווייטשיק דער פער-
 מיטלער אָנגעטהאָן אַ ווייסע מאַנישקע, צעקעמט דאָס שטיקעל

באָרד, פֿריש אונטערגעשנידען דעם אָרט, וואו ס'איז אַמאָל געווען פֿאות, און איז אַוועק צו די רויטשילדס — און האָט נור געקאָנט אויסרעדען די ערשטע עטליכע ווערטער אויף זיין געמישטער שפּראַך: „איודראַסטאָיטע! איך האָב פֿאַר זיי אַ פֿאַרטי — טשטאָ גיבור אַסאָבענע!“ — וואָרום אַז מע האָט איהם אַ פֿרעג געטהאָן, ווער איז די „פֿאַרטי“ און וואָס פֿאַר אַ „טשטאָ גיבור אַסאָבענע“, און ער האָט נור אויסגערעדט די ווערטער „אונזערע בראַצקיס“, — האָט ער געהאַפּט אַזאַ מיאָס'ען פֿעטשאַטעק, אַז ס'איז איהם פינ־סטער געוואָרען אין די אויגען. ער וועט שוין פֿערוואַגען קינדס־קינד־דער! מע האָט איהם מבטיח געווען, אַז דאָס אַנדערע מאָל, טאָמער לעגט ער פֿאַר אַזאַ „פֿאַרטי“ מיט אַזאַ „טשטאָ גיבור אַסאָבענע“, וועט ער עפענען מיט'ן קאַפּ די טהיר. בקיצור, מע האָט דעם שדכן געגעבען דעם וועג. אויף פֿראַסט אידיש וועט דאָס הייסען: מע האָט איהם דורכגעטריבען. דערפֿאַר, שטעהענדיג שוין ביי דער טהיר, האָט סאָלאָוויטשיק דער פֿערמיטלער בעוויזען וואָס ער קאָן. ער האָט זיי אַ זאָג געגעבען: „געדענקט, דאָס זאָגט אייך סאָלאָוויטשיק: מַע ווייסיסט ניט וועמענס מאָרגען ס'איז!“...

און כּך הוה. סאָלאָוויטשיק'ס וואָרט איז, אַפֿנים, אין אַזאַ שעה צווישן גערעדט געוואָרען. די רשעים האָבען געהאַט זייער מפֿלה. די אייגענע רויטשילדס, וואָס האָבען איהם אַמאָל דורגעטריבען, האָבען געשיקט רופֿען דעם אייגענעם סאָלאָוויטשיק דעם שדכן, ער זאָל זיי געהן מאַכען אַ פֿאַרטי מיט די נייע מיליאָנטשיקס, מיט די אויפֿגעקומענע אַריסטאָקראַטען, מיט די בראַצקיס. דאָ איז מקוים געוואָרען דאָס ווערטעל: „אַז מע דאַרף אַיהאַבען דעם גנב, נעמט מע איהם פֿון דער תּליה“.

סאָלאָוויטשיק דער פֿערמיטלער האָט זיך ניט געלאָזט צוויי מאָל בע־טען, און אַז ער איז געקומען צו די רויטשילדס, האָט מען איהם גע־בעטען זיצען, ניט געוואָרט ביז ער וועט זיך אַליין זעצען, און אפֿילו דערלאָנגט איהם אַ פֿאַפֿיראַס און פייער צום פֿאַפֿיראַס. דאָס איז שוין די טבע פֿון אַ כּתרילעווקער אַריסטאָקראַט: אַזוי וועט ער

זיך אייד בלאזען, ווי איין אינדיק — גארנישט צו צוטרעטען! נאָר
קוים בעדאַרף ער פון אייד אַ שטיקעל טובה, אזוי ווערד ער אייד
נידעריגער פון דער ערד און ווייכער פון פוסער, האַטש נעמט לענט
איהם צו צו אַ געשוויר! אין קורצע ווערטער, מיט אַ פאַר קליינע
הקדמות, האָבען די רויטשילדס אויסדערצעהלט זייער התנצלות פאַר
סאַלאַוויטשיק דעם פערמיטלער, אַז זיי וואָלטען, אייגענטליך,
בשום אופן ניט געוואָלט טהון ניט מיט זייער גלייכען, ניט מיט
דעם, וואָס זיי שטעהט ניט אָן. נאָר אזוי ווי ס'איז פאַרהאַן אַ נמראַ
מיט אַ מדרש און מיט, להבדיל, אַ נויש ווערטעל — ער כו זאָל ער
זיך מטריח זיין צו די נייע, צו די אויפגעקומענע, צו אַט די, וואָס
מע רופט זיי איצט מיט'ן נאָמען „די בראַצקיס“, און ער זאָל זיי
זאָגען כך וכך... איהם בעדאַרף מען דאָך די צונג ניט פיקען; ער
איז דאָך אַ איד, וואָס קאמאָרע ער קאָן...

דער פערמיטלער איז שיער צעגאָנגען געוואָרען פון אַזאַ בער-
נעמונג, פון אַזוינע רעד און פון אַזעלכע קאמפלימענטען. שייך
צו זאָגען ער קאָן? אַוראי קאָן ער! „ניין, פאַני סאַלאַוויטשיק!
איהר בעדאַרפט רעדען נישט גלאַט, נאָר פערשטעלט.“ שייך צו זאָ-
גען פערשטעלט? אַוראי פערשטעלט! „ניין, פאַני סאַלאַוויטשיק!
איהר טאָרט ניט זאָגען, אַז דאָס האָבען מיר אייד געשיקט. איהר
בעדאַרפט זיי זאָגען, אַז דאָס איז אייער אייגענער פלאַן, וואָס
וואַכסט פון אייד אַליין. איהר פערשטעהט, צי ניין?“ שייך צו
זאָגען ער פערשטעהט? ווער דען פערשטעהט, אַז ניט ער? —
און סאַלאַוויטשיק דער פערמיטלער האָט אָנגעגורט זיינע לענדען
און איז אין דעם זעלבען טאָג אַוועק צו די בראַצקיס, איין אָנגעלאָרע-
נער און איין אָנגעשטאַלענער, געהאַט אזוי פיעל צו זאָגען, אַז ער האָט
גאַרניט געוואוסט, פון וואָס פריהער. עס האָט זיך איהם אַרויסגעווי-
זען, אַז וויפיעל ער זאָל ניט רעדען, וועט זיין ווינציג, און וואָס ער זאָל
ניט זאָגען, וועט ניט זיין דאָס, וואָס מע דאַרף. ס'איז אַלע מאָל אזוי,
פון זינט די וועלט שטעהט: אַז איהר קומט אַרײַן צו אַ גרויסען מענ-
שען, פערפלאָנטען זיך אייד די מחשבות, און אַנשטאַט דעם, איהר

זאלט זאגען וואס איהר ווילט, הויבט ביי אייך די צונג אן צו פלעשטשען דער רוח ווייסט וואס!... איידער סאלאווויטשיק איז אריין צו די אויפגעקומענע מיליאנטשיקעס, דאס הייסט, אז ער איז געווען אויף יענער זייט טהיר, איז ביי איהם געווען צוגעגרייט פֿעק מיט רעד און מיט משלים און מיט פסוקים און מיט גמרא'ס — אהו א שיעור. נאר אז די בראצקיס האבען געגעבען אויף איהם א קוק מיט די אויגען און א פרעג: „וואס דארפט איהר?“ — האבען זיך ביי'ם שדכן געגעבען א בלעטער-איבער די געדאנקען אין קאפ, און פון אלע זיינע פארטיגע רעד מיט די פסוקים, מיט די גמרא'ס, מיט די משלים, איז געווארען א מישמאש — עס האט זיך ניט געדארפט א ווארט צו א ווארט. דאס הייסט, אנגעהויבען האט ער דוקא נישקשה'דיג: „פארהאן א רש"י, מאכט ער: „תעלא בערניה סגיד ליה“ — א פוקס אין זיין צייט, אז מע דארף צו איהם אנקער מען...“ האט מען געגעבען אויף איהם א קוק און א האק איבער: „אקעגען וואס איז דאס געקומען צו רעד?“ „טאקי אקעגען דעם טאקי, וואס מע ווייסט ניט וועמענס מארגען ס'איז...“ אט, דאכט זיך, ניט לאנג האט איהר געוואלט, האבען זיי ניט געוואלט. איצט ווילען זיי שוין — שייך זאגען זיי ווילען? זיי חלש'ען, זיי געהען אויס מיט אייך צו טהון, זיי נעמען איין א מיתה משונה! זיי וואלטען מי יודע וואס, אבי...“

— פון וועמען רעדט איהר?

— פון וועמען איך רעד? טאקי פון זיי, טא יעסט, פונ'ם סאמע יחוס, פון דער גילדענער פאח, פון די גרעסטע, פון די פיינסטע, פון די שענסטע — פון „אונזערע רויטשילדס" רעד איך דאך... מעהר האט מען נישט בעדארפט. דער פערמיטלער זאל זיי געווען אפגיסען מיט עסיג, אדער מיט וויטריאל, וואלט זיי, דאכט זיך, געווען ניהא'ער. די בראצקיס, ווייזט אויס, האבען נאך נישט פערגעסען דעם מיאוס'ען אפזאג, וואס זיי האבען אמאל געהאט פון די רויטשילדס, ניט היינט געדאכט, — האבען זיי זיך אפגע-

קיהלט דאס הארץ אצינד און אויסגעלאזט כל חמתם נעבאך אויפ'ן שדכן'ס קאפ:

— מיט וועמען רעדט איהר אונז ? מיט אט די ראסטאווש-טשיקעס, פראצענטניקעס, ליכטווארזשעס, וואס פערמאגען ניט אונזער מיסט ? — ווי האט דאס א איד א שדכן און פאטעפאלנעסט קומען פארלעגען אונז צו טהון מיט אזעלכע „האץ-דארגעס“ ? ווער זענען זיי, אייערע רויטשילדס ? שוין לאנג איז זייער זיידע גערעכען מיט א טאָרבע מינץ אין מאַרק און געפרוירען, ווי א הונט ? איצט זענען זיי שוין געווארען כלומרשט באַנקירען, נעמען וועכס-לעך, שינדען די הויט. ניין, ניין ! איהר זאלט גארניט פרובען אפילו אפגעטופערען א וואָרט — איהר הערט, וואָס מע רעדט צו אייד ? און אז איהר וועט ניט אוועקגעהן באַלד מיט גוטען, וועט איהר זיך דערשפיעלען — מע וועט אייד נעמען, איהר הערט צו ניין, און מע וועט אייד אראפלאזען פון אלע טרעפ !

שוין שטעהענדיג פון אונטען, איז דעם שדכן געבליבען נור איבערצו'חור'ען נאָך אַמאָל די אַמאָליגע ווערטער זיינע: „מ ע ק א ז נ י ט ז ו י ס ע ז ו ו ע מ ע נ ס מ א ר ג ע ז ס ' א י ז “ . . . און זיינע ווערטער זענען מקוים געווארען אויף א וואונדערליכען אופן, וואָס ניט סאַלאַוויטשיק דער פערמיטלער, ניט קיינער האט זיך געקאָנט דערויף ריכטען. איצטיגס מאָל האָט זיך אָנגענומען דעם שדכן'ס קרוודע דער גאט פון ליבע. עס האט זיך אַריינגעמישט דאס קליינע מלאך'על, וואָס הייסט מיט זיין היי-ליגען נאָמען „אמור“ און וואָס שיסט מיט פערגיפטע פיילען אלע בחורים מיט אלע מיידלעך גלייך אין הארצען אַריין. דאָס איז געווען אין יענעם הייסען זומערדיגען טאָג, ווען ביי אברהמעל דעם קאַלישטשיק זענען געפאָהרען פון כתרילעווקע קיין „פאלעס-טינא“, אויב דער לעזער קאן זיך דערמאָנען, איין אַריסטאָקראַטישע מאַדאם מיט אַ טעכטערעל אַ יפת-תואר, און צו זיי אויף דער „קא-ליקע“ האט זיך אַרויפגעהאַפּט אַ טשיקאָווע פראַנטעוואַטע בחור'על מיט אַ ווייס קאפּעלישעל און מיט איין אַריסטאָקראַטיש שטעקעלע

און האט זיי געפלעפט ביידען, די מאדאם מיט דער מאכטער, מיט'ן ערשטען דרעה פון זיינע שווארצע אריסטאקראטישע וואנסילעך און מיט'ן ערשטען שאם פון זיינע אויגען. איצט איז געקומען די צייט אויסצוזאגען — עס איז שוין מעהר ניט קיין סוד — ווער איז דאס די אריסטאקראטישע מאדאם, וואס רעדט אזוי שען רוסיש: „נא משמא נאם וואזרעד, קאגדא או נאם יעסט דיענגי ?“ און ווער איז געווען דער טשיקאוו-פראנטעוואטע-אריסטאקראטישער יונגערמאנטשיק, וואס האט געפלעפט די אריסטאקראטישע מאמע מיט איהר אריסטא-קראטישער מאכטער ? די מאדאם — דאס איז געווען נישט קיין אנדערע, נאר די מאדאם רויטשילד, און דער יונגערמאן איז נישט מעהר און נישט וועניגער, ווי א זון פון די אויפגעקומענע אריס-טאקראטען, פון די כתרילעווקער בראצקיס.

נעמענדיג אין אנבעטראכט דאס אלץ, וואס איז דערצעהלט גע-ווארען ביז אהער, וועט שוין ביים לעזער זיין רעכט, ווער ס'איז געקומען צו הילף סאלאווויטשיק דעם שדכן, און עס בלייבט איבער נור איין זאך: צי האט דער גאט פון לעבע עפס אויפגעהאן ? און צי ס'איז איהם געראטען, סאלאווויטשיק דעם פערמיטלער, די דאזיגע „פארטי“ דורכצופיהרען ? און אויב יא — וואס האט ער, סאלאווויטשיק דער פערמיטלער, געחאפט דערביי ? און וואו איז פארגעקומען די דאזיגע גרויסארטיגע אריסטאקראטישע חתונה — אין כתרילעווקע, צי אין „פאלעסטינא“ אויף דער דאטשע ? אויף די אלע וויכטיגע פראגען בעקומט דער פריינד לעזער א קלארע תשובה אינ'ם קומענדיגען קאפיטעל פונ'ם דאזיגען זומערדיגען ראמאן.

7.

סאלאווויטשיק דער שדכן ארבייט אויף אלע כליים.

מיר מיינען, אז דער פריינד לעזער איז צופריעדען, וואס דער „ער“ און די „זי“ פונ'ם דאזיגען זומערדיגען ראמאן זענען גראד

נישט קיין געוועהנליכע בשר-ודם'ס, ווי, למשל, מיר זענען. נאָר
אמת'ע אַריסטאָקראַטען, פון דער נאָלדענער פּאַה, פון די כּתרי-
לעווקער מיליאָנערען און מיליאָרדערען. „ער“ איז אַ בראַצקי
פון „אונזערע בראַצקיס“. „זי“ — אַ רויטשילד פון „אונזערע רויט-
שילדס“. און דאָס איז דאָך אַ פאַקט, וואָס מע קאָן נישט אַפּליי-
קענען, אַז מיר, געוועהנליכע בשר-ודם'ס, זענען אַלע מאַל זעהר
נייגעריג צו וויסען דוקא וואָס אין די הויכע פענסטער טהוט
זיך, ווי אַזוי לעבט מען ביי די נגידים, ווי אַזוי עסט מען דארט,
ווי אַזוי טרינקט מען? און אַז אַ מיליאָנערסקע אַריסטאָקראַטישע
חתונה האָט פאַר אונז נאָר אַ בעזונדערען אינטערעס, האָטש אַז מע
ווייל שמועסען אין תּוך אַרײַן — וואָס האָבען מיר דערפון? נאָר-
נישט מיט נאָרנישט. נאָר אַזוי האָט אונז שוין גאָט בעשאַפּען —
פאַרפּאַלען. מיר קאָנען דעריבער מיט אַ ריינעם געוויסען געהן
ווייטער מיט אונזער געשיכטע. נאָר מע דאַרף זיך דערמאָנען אויף
אַ וויילע אין דעם ערשטען בעגעגעניש פונ'ם „ער“ מיט דער „זי“
ביי אַברהם'לען אויף דער „קאַליקע“, ווי אַזוי דעם יונגען העלד
בראַצקי איז דאָס געגאָנגען. טאַקי ממש דורך טהיר און דורך טויער.
נישט נור איז די יפּת־תּוואַר, רויטשילד'ס טעכטערעל, געווען פון
איהם געפּאָנגען. נאָר אפילו די מאַמע איהרע, זאָל געזונד זיין.
די מאַדאָם רויטשילד אַלײַן, איז אינגאָנצען געווען אויף זיין זייט
און האָט איהם מורא'דיג פּריינדליך אויפגענומען און מיט סכּנות
ליעבליך איינגעלאָדען צו זיך אויף דער דאַטשע: „פּאַזשאַלעסטע,
בעז צערעמאָני!“ צו אַזאַ כּבוד און צו אַזאַ הצלחה איז לאו כל אדם
זוכה. וואָרום מיר ווייסען דאָך, אַז פון זינט די וועלט שטעהט און
זינט צווישען מענשען קומען פאַר ראַמאָנען איז פונקט קאָפּויר :
אַז עס קומט די צייט פון פּערליעבעניש, איז אַדער דער טאַטע, אַדער
די מאַמע פון דער יפּת־תּוואַר, אַדער זיי ביידע, שפּאַרען זיך אײַן
אַזוי גוואַלדיג, אַז ס'איז זיי נישט צו ריהרען פונ'ם אָרט! שענער
פון אַלץ איז דאָס, וואָס די עלטערען, זאָלען מיר מוחל זיין, האָבען
אַלײַן אַמאָל אין דער יוגענד געליעבט און געקעמפּט, מלחמה גע-

האלטען מיט זיי ערע עלטערען, אנטלאפען און שטילערהייד געשטעלט א חופה. וואלטען זיי דאס, דאכט זיך, נעמענט גערענ-קען? איז ניין. איצט, אז נאָט האָט זיי געהאלפֿען, זיי זענען אַל י י ז געוואָרען עלטערען, האָלטען זיי מלחמה מיט זייערע קינדער. דערפֿאַר, אז זייערע קינדער וועלען, אַם ירצה השם, אויס-וואַכסען און וועלען ווערען עלטערען, וועלען זיי אויף פֿערגעסען די אַמאָליגע צרות און וועלען מלחמה האָלטען מיט זיי ערע קינדער. דאָס איז אַ בעזונדער קללה פֿון נאָט, און נור איין אדם הראשון איז געווען אַ גליקליכער, וואָס חוה האָט נישט געהאַט קיין עלטערען, — און ווייטער איז צרות, מיט דאָסאַדע, מיט האַרצוועה-טיג, מיט אומגליקען, מיט דראַמעס, מיט טראַגעדיעס אַלערליי, וועהיוועה, אז מע טהוט זיך אַ טראַכט-אַריין, וויפֿיעל אומזיסטע טרערען עס זענען פֿערגאַסען געוואָרען און וויפֿיעל יונגע לעבענטס עס זענען דערפֿון רואינירט געוואָרען — שטעלען זיך די האַר קאָפּיר! און נור דערפֿאַר, וואָס ס'איז אַצינד זומער, דאָטשעסעזאָן, אַלץ גרינט און געלט און בליהט און וואַכסט און ס'איז היים, און עס ווילט זיך גאָר געהן באַדען, און ווייל מיר זענען בכלל נישט קיין גרויסע מרה-שחורה'ניקעס און זענען ווייט פֿון טראַגישע בעשריי-בונגען און טרויעריגע געדאַנקען, געהען מיר פֿערביי און ווילען דער-פֿון גאָר נישט רעדען אפֿילו. און דערצו איז איז דעם זומערדיגען ראַמאַן, וואָס מיר בעשרייבען דאָ, צום גליק, אַלסדינג צוגעגאַנגען אזוי גלאַטיג, אזוי פֿיינטשיק, אז ס'איז געבליבען, דאָכט זיך, מעהר נישט, ווי נעמען און שרייבען תנאים, ברעכען טעלער און — מזל טוב אייך. גאָר וואָס דען? אז ס'איז נעקומען צום שפּיץ, האָט זיך עס אפֿגעשטעלט, וואָס איז די מעשה? די מעשה איז, וואָס אומע-דום מוז זיין אַ פֿלעקעל, אַ וואָרעם, וואָס דערלאָזט נישט, און דאָס איז, אייגענטליך, אַ גליק פֿאַר אונז, שרייבער, מחמת ווען ניט אַט דער וואָרעם, און ס'זאָל אַלסדינג געהן גלאַט, וואָס וואָלטען מיר, דיכטער, דעמאָלט געהאַט צו טהון אויף דער וועלט?

דער „ווארעם“, וואס איז געלעגען צווישען אונזערע העלדען, איז נישט נור דאס, וואס ער איז אַ בראַצקי און זי אַ רויטשילד, — דא איז געלעגען איין אנדער הונד בעגראַבען: אונזער יפת-תואר איז שוין געווען „כמעט“ ווי אַ כלה. טאָקי פאַר איין אייגענעם, פון דער משפּחה, פון די רויטשילדס. אַ זונג איז דאס אפילו געווען מששת ימי בראשית: ביידע גלייכע מיוחסים, ביידע פון דער גאָל-דענער פּאָהן און ביידע זיצען זיי אין איין „פּאַלעסטינאַ“, אַ דאָטשע געבען אַ דאָטשע. ביידע האָבען גלייכע נדו'ס (צו עשרת אלפים) און ביידע קענען זיי זיך איינס דאָס אנדערע דורך און דורך. זי — קענען מיר שוין. מיר האָבען שוין געהאַט דאָס פּערגעניגען זי צו זעהען ביי אברהמלען איז דער „קאליקע“ — אַ בתולה'כין אַ צאָצ-קע, איין אמת'ע יפת-תואר. און מיט איהם, מיט'ן חתן, הייסט עס, בעדאָרף מען אייך בעקאָנט מאַכען. אַפּמאָהלען איז עטליכע קורצע שטריכען: אַ בחור כהלכה, פונ'ם געוויסען שניט, אַ גע-קאָנטשעטער קאָמערטשעסקי, האָט ליעב אַ קערטעל און קען זיך מיט דער גאַנצער חבריא פון „שאַנטאָן“, קלאָר אויף אויסוועניג אַלע אַפּערעמעס, און דעם גרעסטען ניגון וועט ער אייך אויספייפּען מיט'ן מויל. בייטאָג איז ער שלעפּעריג, ביינאָכט — איין אויסגע-שלאָפענער. דאָס קאָפּעלישעל זיצט ביי איהם אויפ'ן שפיץ קאָפּ, דאָס רעקעלע, „אַל-קלאָש“, הענגט ווי אויסגעגאָסען, דאָס שטעקעלע דין און טשאַקענדיג, און אַז עס קומט אַרײַן אין טהעאַטער, אַדער אין צירק, אַדער אין סינעמאַטאָגראַף, געהט עס, ווי צום טאַנץ, בעל-הבתיש, ווי אַ היימישער, ווי איין אַלטגעזעסענער. אַט האָט איהר אייך אַ בילד פון איין אַריסטאָ-קראַטישען חתן פון די אמת'ע כתרי־לעווקער רויטשילדס. מיט דער כלה האָלט זיך אַזא חתן קאַלט, סטאַטעטשנע, אויסגעזעכענט, בע-ווײַזט זיך ניט אַרויס מיט קיין פּערליעבעניש — דאָס פאַסט פאַר אַ בחור'על פון „אַרץ-ישראל“, ניט פאַר אַ „פּאַלעסטינער“ אַריס-טאַקראַט. אַרויסבעוויזען סימנים פון פּערליעבעניש און פּרעטענ-זיעס צו דער „כלה“ האָט ער ערשט דעמאָלט, ווען ער האָט זיך גע-

טראפען מיט אונזער צווייטען העלד, מיט בראַצקי'ס זוהנדעל, ביי זיינע מחותנים, אין „פאלעסטינא“ אויף דער דאטשע, און דער זעהן, ווי יענער שיסט מיט אויגען אויף דער מאַמוזעלעכין רויט-שילד, און ווי די מאַדאם רויטשילד שלאָגט מיט איהם בלאַט, חנפּה'ט דעם גאָסט אויף וואָס די וועלט שטעהט און האָט אַזאַ רוסיש, אַז מע קאָן בלייבען אַהן אַ בויך לאַכענדיג! דעם חתן רויטשילד, דאָס הייסט, דעם האַלבען חתן איז ניט געפּעלען דאָס, וואָס די מחותנת'טע רויטשילד איז איהם געוואָרען עפּיס צו בערער-דעוודיג, און עס האָט זיך אָנגעצונדען אַ העליש פייער אין דעם דאָזיגען העלד, און ס'ע האָט איהם געחאָפּט אַ פערדראָס אויף דעם יונגען בראַצקי, און די ליעבע האָט זיך פּלוצים אין איהם צעברענט און צעפּלאַקערט מיט סכנת נפשות! ניט אזוי די ליעבע צו דער כלה, ווי די שנאה צו אַט דעם „אויפגעקומענעם“ אַריסטאָקראַט! וואָס האָט יענער צו געהן מיט ווייטען אין אַזאַ שטוב, וואו ער, רויטשילד, רעכענט זיך „כמעט“ פאַר אַ חתן? ... און בכדי צו מאַכען אַ סוף מיט דער דאָזיגער אונאַנגענעהמער געשיכטע, האָט ער גע-פּוועל'ט ביי זיינע עלטערען, אַז מע זאָל זיך אַביסעל צואַיילען מיט'ן קנס-מאַל. נאָר ווי איבערראַשט איז מען געוואָרען ביי זיינע עלטער-רען, אַז מע האָט זיי געבראַכט פון דאָרט אַ תשובה, אַז ס'איז נישטאַ וואָס צו רעדען פון קיין קנס-מאַל, איבער דררי טעמים: ער-שטענס, איז זומער, און זומער מאַכט מען ניט קיין קנס-מאַל. צווייטענס, איז די כלה נאָך צוריונג און מע טראַכט נאָך גארנישט פון קיין שרוד. און דרריטענס, קאָן זיין, אַז די מעג זאָל זי אַ כלה ווערען טאַקי פון היע מיט איינעם פון די פאלעס-טינער אַריסטאָקראַטען...

אַז דער איינער פון די „פאלעסטינער אַריסטאָקראַטען“ איז אונזער יונגער בראַצקי — דאָס האָט מען נישט געזאָגט. מע האָט עס שוין אַלליין בעדאָרפט פערשטעהן. פאַר די רויטשילדס איז דאָס געווען אַ צווייגענדיגער סקאַנדאַל: דאָס, וואָס זייער זוהנדעל בלייבט אַהן אַ כלה — איז איינס. און צווייטענס, וואָס אין דער גאַלדענער

פאָהן פון די אמת'ע רויטשילרס האפט זיך אַרײַן אײַן „אויפנער-קומענער“ אַריסטאָקראַט, „עפּים“ אַ בראַצקי! דער צווייטער פונקט איז געווען נאָך אפשר וויכטיגער פונ'ם ערשטען. און פאַר אונזער אפגענאַרטען העלד, דעם האַלבען חתן רויטשילד, איז דאָס געווען אזא קלאַפּ, אז ער איז גרייט געווען אויף אַלסדינג, וואָס ער האָט ווען אַמאָל געלייענט אין די פראַנצויזישע ראַמאַנען. אפילו אויף אַ דעל! נאָר דערווייל האָט ער קיין סעקונדאַנטען צו זיין קאַנסער רענט, צו בראַצקי'ן, נישט געשיקט. ער האָט בעסער געשיקט זאָגען דער מאַמע פון זיין „כמעט“ געוועזענער כלה, אז ער ווייסט, אז דאָס שטאַמט פון אַ י ה ר, און אז ער וועט דאָס איהר ניט פער-שווייגען — ער וועט לאָזען אַפּדרוקען אין ביידע כתרילעווקער גאָ-זעטען אַלע ליבע-בריוולעך, וואָס ער האָט פון איהר טעכטערעל, אַלע ביז איינעם, — און לאָז איהר געליעבטער חתן וויסען, וועמען ער נעמט פאַר אַ כלה!... אפנים, אז אין די דאזיגע ליבע-בריוור לעך האָט זיך עפּים געפונען, — און דאָס וואָלט געקאָנט זיין אַ שענער מאַטעריאַל פאַר די כתרילעווקער נאָזעטען. דער „סאפּע-ליש“ מיט דער „יאַרמעלקע“ וואָלטען שוין געמאַכט דערפון אַ רעכ-טען צימעס און וואָלטען עס צעלעגט אויף טעלערלעך, — און דאָס האָט דאָך נעבאָד דאָס געהרטע כתרילעווקער פובליקום אזוי לייעב, ווי, אַ שטייגער, געהאַקטע גענוענע לעבערלעך מיט שמאַלץ, אָדער געפיהלטע העלזלעך אין אַ גוטען לאַקשענעם קוגעל, אָדער קאַלטען עפעלקוואַס מיט אײַז אין אַ הייסען זומער טאָג. איז אָבער ניט בעשערט געווען ניט די נאָזעטען זאָלען האָבען וואָס צו שרייבען, ניט דאָס געהערטע פובליקום זאָל האָבען וואָס צו לייענען, ווי מיר וועלען דאָס באַלד געוואוירע ווערען.

* * *

און אונזער צווייטער העלד, דער גליקליכער בראַצקי, האָט זיך דערווייל געטהאָן זיינס: ער איז געוואָרען אַ גאַנץ אַפּטער גאַסט ביי די רויטשילרס אויף דער דאַמשע, געבראַכט אַלע טאָג צוטראָגען אַ בוקעט פרישע בלומען מיט אַ האַלב פונט שאַקאַלאַה,

גענומען מאכען א שפאציער מיט'ן מאמוזעלעכין רויטשילד, אמאל צופוס, אמאל רייטענדיג אויף פערדלעך און אמאל גאר אין איין אויטאמאביל ווייטרווייט אין וואלד אריין. — אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז מען איז געוואוירע געווארען אין „ארץ ישראל“ אויף די ראטשעס, וואס אין „פאלעסטינא“ טהוט זיך, האט מען דאס פארעל גענומען אין די מיילער אריין און מע האט אנגעהויבען אונטערצומורמלען... בקיצור, עס איז דערנאנגען אזש צו דער משפחה פונ'ם העלד, צו די בראצקיס, און ס'איז געווארען כלומרשט א ויצעקו — זיי ווילען ניט דעם שרוד! האט דאס שוין די רויטשילדס פערדראסען: ווייבאלד, אז איהר ווילט ניט, ווילען מיר א דא י ניט! האט זיך דאס יונגע פארעל אוועקגעשטעלט: ווילען מיר אבער! און עס האט זיך אפגעשפיעלט איין אריסטאקראטישע טראגיקא-מעדיע, וואו אלע צדדים האבען געוואלט — און אלע האבען זיך געברעקעלט, געמאכט אנשטעלען, ביז מע האט געמוזט אנקומען צו סאלאווויטשיק דעם פערמיטלער, ער זאל אויסגלייכען דעם סכסוך. און אט דא האט זיך ארויסבעוויזען סאלאווויטשיק מיט זיין גאנצע כח, וואס ער קאן. ער האט אנגעווענדט אלע מיטלען, דריי טעג געארבייט מיט דער גאל, און האט אויסגעגלייכט אלע צדדים, געדאכט שלום ושלום, השקט ובטח. קודם האט ער אפגעמאכט מיט'ן געוועזענעם חתן א שטיקעל געשעפט. ער האט איהם געגעבען צו פערשטעהן, אז ער קאן מיט זיין געוועזענער כלה'ס ליבע-בריוולעך מאכען געלד; נישט חלילה זיי פערקויפען צו די גאזעטען, נאר צו דער כלה'ס עלטערען. די רויטשילדס קאנען פאר אזא סחורה מעהר בעצאהלען, ווי צוואנציג קבצנ'ישע גאזעטען אין כתרילעווקע; און דוקא איצט, פאר דער חתונה, איז די רעכטע צייט צו פעהראגנלען די בריוולעך, ווארום טאמער לעגט ער עס אפ אויף שפעטער, האפט די סחורה א ריח און זי ווערד אויסגעוועכט... די דאזיגע ווערטער זענען דעם געוועזענעם חתן אריין אין גאז אריין, און מע האט זיך גענומען דינגען פאר די בריוולעך גאר פשוט, ווי מע דינגט זיך פאר עפס א מין ארטיקעל, און מע האט די בריוולעך ביי איהם

אוועקגעקויפט — פאר וויפיעל? דאס איז שוין א סוד-זאך. סאלא-ווייטשיק דער פערמיטלער ווינשט זיך עס צו פערדיענען אלע יאהר, וואס דאס האט אפגעקאסט, און פאר נויט — איז אלע דריי יאהר. און אז איהר וועט איהם שטארק בעטען — איז אלע פינף יאהר... דערנאך האט ער גע'פועל'ט ביי די בראצקיס, אז האטש זיי האבען אריבערגעשמיסען די רויטשילדס און זענען א סך רייכער פון די רויטשילדס, און וויבאלד רייכער, זענען זיי דאך גרעסערע מיוחסים אויך, פון דעסמוועגען זענען זיי, די בראצקיס, פריהער געקומען מיט א וויזיט צו די רויטשילדס אין „פאלעסטינא" אויף דער דאטשע, און דארטען איז טאקי געווען דאס ווארט, און דערנאך — דאס קנסימאל, און טאקי באלד נאכדעם האט בעדארפט זיין די חתונה. — האט זיך געטראפען א מעשה, א צופאל, וואס טרעפט זיך איין מאל אין הונדערט יאהר און וואס האט שיער-שיער ניט צעשטעהרט דעם גאנצען פלאץ פון סאלאווייטשיק דעם שדכן. דער צופאל איז געקור מען גאר פון א זייט, וואס ניט סאלאווייטשיק, ניט די רויטשילדס מיט די בראצקיס זענען אין דעם גאט די נשמה שולדיג. שטעלט אייך פאר, אז סאמע אין דער לעצטער מינוט, ווען אלע כתרילעוו-קער אריסטאקראטען, אנגעטהאן אין קורצע פראקען און ווייסע הענטשקעס, זענען זיך צענויפגעקומען קיין „פאלעסטינא", צו די רויטשילדס אויף דער חתונה, וואס האט אפגעקאסט א פערמעגען, צוויי ארקעסטערן מוזיק האבען געשפיעלט, א חוץ כתרילעווקער בלייזער, און אלץ איז שוין געווען גרייט צו דער אריסטאקראטישער חופה, — פלוצים וואכסט אויס, מע ווייסט ניט פון וואנען, עפנים א גרויסארטיגע דאמע, א הויכע, א שלאנקע פיגור, אונטער א גע-דיכטען שליווער, א שענע צי מיאוסע — דאס ווייסט מען ניט, נאר אז זי איז א נקבה — דאס איז זיכער. און ווי נור די דאמע אונ-טער'ן שליווער האט זיך בעוויזען, אזוי איז דער אריסטאקראטי-שער חתן געווארען בלאס, דער כלל איז געווארען ניט גוט, טאקי ממש אויף צו חלש'ען; די מחותנת'טע פון כלל'ס צד איז געווארען צעמישט, געבראכען די הענד און אויפגעהערט צו רעדען אויף רו-

טאקראטען? דעריבער האט מען זי נור געפרעגט, וואס זי וויל. און אז די פערשלייערטע דאממע האט געזאגט, וואס זי וויל, איז מען קיין ברעקעל נישט נתפעל געווארען. מע האט זיך נור אוועקגעשטעלט דינגען מיט איהר, ווארום די פאדערונגען, וואס די פערשלייערטע דאממע האט אוועקגעשטעלט, זענען געווען שוין אביסל סעל צו פיעל. די פערשלייערטע דאממע האט געפאדערט איינס פון די צוויי: אדער ס'זאל זיין אויס שדוך מיט די רויטשילדס און אויס חופה, און דער חתן בראצקי זאל חתונה האבען בעסער מיט איהר, מיט דער פערשלייערטער דאממע, אדער אז ניט, זאל ער זי בעוואהר רענען מיט א שענער פענסיע, ווי עס פאסט פאר אזא אריסטאקראט, ווי אונזער בראצקי, און א חוץ דעם זאל ער מוחל זיין אוועק לענען א געוויסען קאפיטאל אויך אויפ'ן קינד'ס נאמען... וואס ער איז געווען דאס קינד און פון וואס ער האט זיך גענומען אהער א קינד? — דאס האט מען זי אויך ניט געפרעגט. ביי די אריסטאקראטען איז דאס ניט קיין נאוינע, אז א חתן פאר דער חתונה זאל האבען א געליעבטע, און די געליעבטע זאל האבען פון איהר א קינד, אדער צוויי. אונזערע אויפגעקומענע אריסטאקראטען, די כתרילעווקער בראצקיס, האבען געדאנקט גאט, וואס זי האט נור איינע קינד, ווארום מיט וואס וואלט געווען בעסער, ס'זאל זיין צוויי אדער דריי קינדער? און אביסל האט מען געהאט פאראיבעל אויפ'ן זוהן: למאי האט ער ניט דערצעהלט פריהער דעם טאטען אדער דער מאמען, אז ער האט שוין א קדיש? איצט איז אבער נישט די צייט אויף צו זיין ברוגז, די חופה שטעהט, אלץ איז גרייט און פארטיג, און דער עולם קאן נאך אנהויבען זיך צעקרייכען און צעגעהן אהיים, און די אריסטאקראטישע חתונה קאן זיך נאך חלילה ענדיגען מיט א סקאנדאל, — און אריסטאקראטען האבן בען פיינט סקאנדאלען! האט מען זיך גענומען דינגען מיט דער פערשלייערטער דאממע, א רענדעל אראפ, א רענדעל ארויף — מען איז דורכגעקומען: מע האט איהר בעצאהלט מאקי דא אויפ'ן ארט קאמעסען פון אלע פיער זייטען. און די כליזמר מיט'ן קעסעל-מיט מזומנים ממש, און מע האט איהר ארויסגעגעבען א פאפיער,

און דער אלטער בראַצקי האָט געלעגט די חתימה מיט זיין אמת'ען נאָמען „קופּעץ פּערווע גילדיע איסאַק אַראָנאוויטש דעמבאַ“. אַז דאָס קינד בעדאַרף זיך געפינען ביי דער מוטער ביז ס'וועט אַלט ווערען אַכצעהן יאָהר, און דערויף בעקומט די מוטער אַזוי פיעל און אַזוי פיעל אַלע יאָהר; און אַז דאָס קינד ווערד אַלט אַכצעהן יאָהר, בעקומט עס פון דעם קופּעטשעסקי סין אַראָן איסאַקאוויטש דעמבאַ. פון חתן הייסט עס, אַזוי פיעל און אַזוי פיעל, — און דאָס אַלסדינג דאַרף זיין בסוד-סודות, און ביידע צדדים זענען צופריערען, איינס צו דאָס אַנדערע טאַרען נישט האָבען קיין שום טענות און פּרע-טענויעס — **והכל שריר וקיים**.

און דערמיט איז די פּערשלייערטע דאַמע אַוועק אהין. פון וואָנען זי איז געקומען, און די צערעמאָניע פון דער אַריסטאָקראַטישער חופּה איז אויסגעפיהרט געוואָרען אויפ'ן שענסטען אופן: דער קאָזיאָנער רב האָט געהאַלטען זעהר אַ שענע דרשה, געוועהנ-ליך אויף רוסיש, זיך אָפּגעשטעלט אויף דער אומשולדיגקייט און אויף דער ריינער ליבע פון דעם פאַרעל, וואָס געהען בויען זייער הויז, אַזוי ווי גאָט האָט געבאַטען און אַזוי ווי אין פסוק שטעהט: „הבן יקיר לי אפרים“. ביי'ם פסוק האָבען די אַריסטאָקראַטען אַראָפּ-געלאָזט זייערע נעזער, און די אַריסטאָקראַטקעס האָבען צוגעטראָ-גען די ווייסע טיכלעך צו די טרוקענע אויגען, צו בעווייזען, אַז האָט זיי ווייסען ניט די טייטש פונ'ם פסוק, נאָר דעם פשט פון די ווערטער פּערשטעהען זיי גלייך מיט די אַריסטאָקראַטען... און דער נאָך האָבען חתן-כלה צעקושט זיך מיט די מחותנים און מיט אַלע געסט, און תיכף נאָך דער צערעמאָניע, אפילו נישט פּער-ביסען, נאָר אויסגעטרונקען צו גלעזלעך שאַמפּאַניער-וויין, האָט זיך דאָס פאַרעל אויפגעזעצט אין אַ שענעם אויטאָמאָביל און איז אַפּ-געפאָהרען צו דער באַהז אויף דער האַכצייטסרייזע, ווי דער מנהג איז ביי די אַריסטאָקראַטען פון דער גאַנצער וועלט, און אויך ביי אונזערע כתרילעווקער אַריסטאָקראַטען. וואָס טאַנצען נאָך דער גאַנצער וועלט.

ע פ י ל א נ צו דעם „פערשליי ערטרעם“.

אויף מארגען אין דער פריה, נאך דער חופה-וועטשערע, האט זיך בעוויזען אין ביידע כתרילעווקער גאזעטען א נאטיץ וועגען דעם גרויסארטיגער אריסטאקראטישער חתונה אין „פאלעסטינא“.

אין דער דאזיגער נאטיץ איז געווען בעשריבען אלסדינג, נאך וועגען דער מעשה מיט דער פערשליי ערטרעם דאמע — אפילו נישט קיין ווארט. ביידע כתרילעווקער גאזעטען, סאי דער פראגרעסי-ווער מאדערנער „קאפעליש“, סאי די ארטאדאקסישע „יאַרמעלקע“, האבען זיך געריסען אויף די גלייכע וועג, זיך גארנישט געקאנט אפלייבען פון דער דאזיגער „קייזערליכער“ חתונה. עס זענען ביי זיי אויסגערעכענט געווארען ביי די נעמען אלע כתרילעווקער אריסטאקראטען, וואס האבען בעהערט די דאזיגע זעלטענע חתונה, מיט א קורצער כאראקטעריסטיק אויף יעדען אריסטאקראט בעזונדער, מיט וואס ער פיינט זיך אויס: ווער מיט זיין גוט הארץ, ווער מיט זיין חכמה, ווער מיט זיין צדקה-געבען און ווער מיט אנדערע מעלות טובות. מע האט נישט פערגעסען אויסרעכענען אויך די מאכלים, וואס מע האט דארטען געגעסען, און די משקאות, וואס מע האט דארטען געטרונקען. דער „קאפעליש“, למשל, איז אריין אין מורא'דיגע התלהבות און האט זיך געגעבען א זאג, אז די שוחטים האבען דאס געהאט וואס צו טהון! אלע דריי שוחטים האבען דריי טאג כסדר געהאלטען אין איין קוילען עופות! און די „יאַרמעלקע“ האט זיך צעקאכט גאר אויף איין אנדער אופן. די „יאַרמעלקע“ האט זיך מעהר אפגעגעבען מיט די משקאות, ווי מיט די מאכלים. אז ס'איז געקומען צו די וויינען, וואס מע האט דארטען אויסגעטרונקען אויף דער חופה-וועטשערע, איז זי אריין אין איין עקסטאז און האט א זאג געגעבען בדרך משל, אז פון די לעדיגע פלעשלעך אליין, ווען א כתרילעווקער בעלה-בית פערמאגט עס, וואלט ער געקאנט בהרחבה חתונה מאכען דריי טעכטער, און עס וואלט איהם אליין נאך אויך געבליבען אויף א יאָהר צו לעבען!...

דער כתרילעווקער לעזער, וואס איז שוין געוואהנט צו אזעל-
כע נוזמות אין די כתרילעווקער גאזעמען, איז ווינציג-וואס נתפעל
געווארען סאי פון די שוחטים און סאי פון די פלעשלעך. איז דאך
אבער די וויסטע קאנקורענציע! בעדארף דער ראדיקאלער „קאפע-
ליש“ ארויס אויף מארגען מיט א שארפער „קריטיקע“ אויף דער
„יארמעלקע“, אונטער א שרייענדיג קעפעל: „א י ד ע ן — די
גרעסטע שכורים אין דער וועלט!“

איז דער דאזיגער „קריטיקע“ טהוט זיך דער ראדיקאלער „קא-
פעליש“ א טייטש-אויס מיט'ן גראבען פינגער און א רעכען-אויס:
„שאט! לאמיר נור געהן פאווואלינקע, ניט געהאפט: דריי טעכ-
טער חתונה מאכען, לאז שוין זיין אפילו ניט אזוי „בהרחה/דיג“,
ווי דער פינסטערער רעדאקטאר פון דער שווארצער „יארמעלקע“
זאגט, בעדארף אויך קאסטען היינטיגע צייטען, צום וועניגסטענס,
אזעלכע פינף-זעכס הונדערטער אויף א טאכטער. האבען מיר שוין
א קיימא-לן פון אכצען הונדערטער. היינט לאמיר אקארשט א
רעכען טהון, וואס איז ווערטה א לעדיג פלעשעל פון וויין? וועלען
מיר זאגען: צו דריי קאפיקעס. קומט אויס, אז אויף דער דאזי-
גער חתונה זענען אויסגעטרונקען געווארען נישט מעהר און נישט
וועניגער ווי 60,000 פלעשער וויין! איצט לאמיר געהן ווייטער:
וויפיעל האבען געקאנט זיין מענשען אין „פאלעסטינא“ אויף דער
דאטשע? נו, דריי מנינים. דרייסיג אידען הייסט עס. זעכציג
טויזענד געטיילט אויף דרייסיג — מאכט דאס ניט קיין צוויי
טויזענד פלאש וויין אויף א מענשען? קומט אויס, הייסט עס, אז די גרעסטע שכורים אין דער וועלט זע-
נען אידען — און דאס איז פאר אונז א נייעס, איין איבערראשענ-
דע נייעס!“

האט זיך אבער די „יארמעלקע“ ווינציג-וואס דערשראקען פאר
אזא „קריטיקע“ און איז אויף מארגען ארויס אויך מיט א „קרי-
טיקע“ אויף א „קריטיקע“, און פרעגט ביי'ם „קאפעליש“ א קלאץ-
קשיא, שוין מיט א לשון רבים: „זאגט נור, קלוגע קעפ פונ'ם ליכ-“

טיגען „קאפעליש“, מענשען פון אמת, אז איהר זענט שוין יא אזעל-
 כע קנאקערס און חטאים-זוכער און איהר קאנט האפען יענעם אין
 א גוזמא און מאכען אזעלכע חשבונות מיט אזעלכע גערעכטענע סטא-
 מיסטיקעס, — פאר וואס זאלט איהר שוין אין איינוועגס ניט נעמען
 א בליישימפט פאר פיער גראשען און געבען א רעכענ-אויס אויף
 פאפיער, אדער טהון א האפ אויפ'ן קאפ אייער אייגענעם חשבון
 מיט אייער אייגענער סטאטיסטיקע פון די היהנער? איהר זאגט
 אין אייער ליכטיגען בלאט, אז אויף דער דאזיגער חתונה זענען
 אויסגעקוילעט געווארען אזוי פיעל היהנער, אז אלע דריי כתרילעווער
 קער שוחדים האבען דריי טעג דורכאיינאנד געהאלטען אין איין
 שעכטען עופות? לאמיר זשע זיך ניט פוילען און קארשט מאכען
 א חשבון-צדק: וואס געדויערט ביי א שוחד קוילען איין עוף?
 העכסטענס, א מינוט. הייסט עס, אז אין א שעה קאן ער אייד אוועק-
 לעגען, מינדעסטענס, 60 עופות. אין א טאג (אויב ער שלאפט
 ביינאכט), 12 מאל 60 — איז אזוי גרויס ווי 720 עופות. אין דריי
 טעג — 2160 עופות. אלע דריי שוחדים אינאיינעם בעדארפען
 אוועקלעגען, הייסט עס, אזוי גרויס, אזוי קליין, ווי 6480 עופות!
 אצינד ווילען מיר זיין מילד און געבען אייד צו, אז פון אזא מחנה
 עופות זענען 480 שטיק טרפה געווארען, איין עס — האבען מיר
 נאך אלץ א קיימאל פון 6000 עופות! געטיילט אויף דרייסיג
 אריסטאקראטען, ווי איהר זאגט, נעמט זיך אן אזוי גרויס, ווי צו
 200 היהנער א קאפ? וויבאלד אזוי, פרעגט
 זיך א קשיא, האב אייד אכציג שווארצע רוחות, — וואסער מענש,
 ער מעג זיך זיין דער גרעסטער אריסטאקראט און דער גרעסטער
 זולל-וסובא'ניק, וועט קאנען בייקומען 200 עופות א טאג?...
 איז דאך דאס אבער כתרילעווקע אויף דער וועלט, האבען זיך
 געפונען לצים, וואס האבען זיך אונטערגענומען אויסנלייכען ביי-
 דע צדדים. זיי האבען געזאגט אזוי: „לאוט אונז אראפ אויפ'ן
 וויין, וועלען מיר אייד אראפלאזען אויף די היהנער“.

נאָט אַ ב ע נ ע: אַז דאָס יונגע פאַר איז צוריקגעקומען פון דער האַכצייטסרייזע — געזאָגט האָבען זיי, אַז זיי זענען געווען אין אויסלאַנד, אין איטאַליע, נאָר די כתרילעווקער ליציני־הדור האָבען געשמועסט, אַז ס'א ליגען — געווען זענען זיי גאָר אין יעהר־פעץ! — נאָר יעדענפאַלס, אַז זיי זענען צוריקגעקומען פון זייער האַכצייטסרייזע, און דער יונגער בראַצקי, דאָס הייסט, אַראַן איי־סאַקאוויטש דעמבאַ, איז געוואוירע געוואָרען (דעמאַלט אין דער בחלה האָט ער נישט געקאָנט וויסען — די עלטערען האָבען איהם נישט געוואָלט פערשטעהרען די שמחה), אַז זיין פאַטער, דער אַלטער בראַצקי, דאָס הייסט, דער פערווע גילדיע קופעץ איסאַק אַראַנאָ־וויטש דעמבאַ, האָט אַרויסגעגעבען דער פערשלייערטער דאָמע אַזאַ פאַפיער, — האָט ער זיך געחאַפט ביי'ם קאַפ! ער האָט געשוואויר־רען מיט אַזעלכע שבועות, וואָס מע מעג גלויבען אַ משומה, אַז ער געדענקט נישט, חאַטש נעמט איהם אַראַפ דעם קאַפ, אַז די „פער־שלייערטע דאָמע“, לויט איהר הויכער פיגור, זאָל געווען זיין אַמאַל זיין געליעבטע, און אויף וויפיעל ער געדענקט, האָט זיין געליעבטע קיינמאַל קיין קינד נישט געהאַט, דאָס הייסט, ער וויל זאָגען, אַז ער האָט קיינמאַל נישט געהאַט אַזאַ געליעבטע, וואָס זאָל האָבען אַ קינד... נאָר אויב די „פערשלייערטע דאָמע“ איז די, וואָס ער מיינט, מוז דאָס זיין אַ אינטריגע פון זיין קאַנקורענט, פונ'ם געוועזענעם חתן רויטשילד... נאָר גאַרנישט, גע'חתמ'עט אַ פאַפיער — איז פאַר־פאַלען. בראַצקי ברעכט נישט קיין וואָרט. סיידען אַז דער אַלטער וועט צומאַכען די אויגען, און דער יונגער וועט איבערנעמען די ירושה — דעמאַלט וועלען מיר שוין זעהן...

און וואָס אַנבעלאָנגט דעם קאַנקורענט, דעם בעל־עדיגטען יונג־גען רויטשילד, זאָלט איהר גאָר קיין יסורים נישט האָבען: סאַלאַוויי־משיק האָט איהם אויף געקריגען אַ כלה, און נאָך וואָס פאַר אַ כלה! טאַקי פון די אויפגעקומענע, פון „אונזערע בראַצקיס“. מאַהלט אייך, שוין אַ סך אַ קלענערע יפת־תואר פון יענער, פון דער רויט־שילד. און נישט נאָר אַ קלענערע יפת־תואר, נאָר טאַקי גאַרניט קיין

יפת-תואר, מע קאן זאגען, טאקי גאר-גאר אַ מיאוסקייט. דערפאר
אבער האט מען איהם געגעבען אַ לעגיאָוועק נדן — וואָס טויג
אייד — איהר האט איהם פערזאָרגט! ...

און נאך איין זאך מוז דאָ געזאָגט ווערען, בכדי דער פריינד
לעזער זאל זיין בעפריעדיגט פון אלע זייטען: וואָס פאַר אַ
ר"ש האָט דאָ געחאַפּט סאַלאַווייטשיק
דער שדכן אַרומ און אַרומ? — פרעגט שוין גאר
ניט! סאַלאַווייטשיק דריקט זיך אויס, אז ער האָט דאָ געחאַפּט
אַזאָ גראַבס, אז ער האָט ניט אַזאָ גומען פריינד, וואָס ער זאל איהם
ווינשען אַזאָ גליק. „זינט כתרילעווקע איז אַ שטאָדט, זאָגט ער,
און זינט סאַלאַווייטשיק איז אַ פערמיטלער, האָט נאך קיין איד,
זאָגט ער, אַזאָ רח"ש אַפילו אין חלום ניט געזעהן!“ און אויסלאָזען
לאַזט ער אויס אַזוי:

— איבעריגענס, צו וואָס טויג אייד, פעטערעל, אַריינקריכען
איז יענעמס קעשעני? אפשר זענט איהר בעסער רייד אין אַ גמילות-
חסד'על אויף אַ קורצע צייט? איד שטעה איצט אין אַ פאַר פאַר-
טיעם, וועל איד אייד, אם ירצה שם, מיט גאָט'ס הילף, אָפגעבען,
און נאך מיט גרויס דאַנק!

א וואָרט פאַר אַ וואָרט

אָ מעשה שהיה, וואָס מיט מיר אַליוין האָט
געטראָפּען, דערצעהלט לכבוד פסח, האָטש
ס'האָט נישט צו מהון ניט מיט פסח, ניט
מיט שבועות, ניט מיט סוכות, און עס קאָן
זעהר שען דערצעהלט ווערען אין אַ וואָכע־
דיגען מאָג אויך — אַבי מע זאָל נאָר וועלען
הערען.

געשריבען אין יאָהר 1915

א וואָרט פאַר א וואָרט

ניט היינט געדאַכט, ניט פאַר אייך געדאַכט — איך בין אַמאָל געוועזן אַ ראַבינער. אַ ראַבינער, נישט קיין רב. דאָס הייסט, מאַקי אַ רב, נאָר אַ „קאַזיאַנער“...

וואָס אַ „קאַזיאַנער רב“ אין דערהיים בעדייט — בעדאַרף איך פאַר מיינע היימישע אידען קיין סך נישט ערקלעהרען. זיי ווייסען שוין אַלליין, וואָס דאָס איז פאַר אַ מיין חיה. אַ מעטריקע, אַ ברית, אַ חתונה, אַ נט — דאָס איז זיין ארכיט. און ער האָט זיך אַ מאַקסע פון טויזנט און פון לעבעדיג... אין שוהל קומט איהם דער אויבערזאן. מעשה רב: צו „הנותן תשועה“ שטעהט ער אויף דער ערשטער; און קומט אַ יום־טוב, אַ מאַבעל־טאָג הייסט עס, איז אַ ריין אינ'ם צילינדער און אַ רויס מיט לשון, און דוקא „רשעות“: „גאָספאַר דא פריהאזשאַנע!“ אדער „בלאַגאַטשעסטייווע בראַטיא!“... זאָגען, אַז מע האָט ביי אונז שטאַרק ליעב אַ ראַבינער — עט! גאַרניט, מע האָלט זיך מיט איהם. עלעהיי אַ פריסטאָו אָדער איין אַנדער קנעפּעל, אַ שוואַרץ יאָהר. און דאָך ווערד ער געוועהלט אַלע דריי יאָהר דורך „וויבאַרעס“ — אַ מיין עלעקשאַן, ווי ביי אייך אַ פרעזידענט, להבדיל. און אויסגעקלויבען ווערד ער דוקא פונ'ם פאָלק, דאָס הייסט, מע שרייבט אַריין אַ פאַפיער צו דער קהילה: „נאָ אַסנאָר וואַניע פרעדפּיסאַניא יעוואַ פרעוואַסחאָדיטעלסטווא גאָספאַדינאָ גובערנאַטאָראַ — פריקאָזאַל...“ אויף אונזער לשון וועט דאָס הייַטען כמעט אַזוי שען ווי: „דער אַרון דער גובערנאַטאָר הייסט אייך, איהר זאָלט אייך צענויפקומען, אידעלעך פאַרכעס, אין שוהל אַריין און אויסקלויבען אייך אַ ראַבינער!“...

דערנאָך הויבען זיך אַז די „וויבאַרעס“ קאָנדידאַטען. גחלוקת'ען, בראַנפּען און האַבאַר... דערנאָך הויבען אַן לויפּען דאָ-

נאסלעך, מסירה'לעך הייסט עס, אין דער „גובערנסקע פראוולע-
ניע“... איז מען מבטל די וויבארעס, און מע הייסט מאכען נייע ווי-
בארעס, און וויעדער „נא אסנאוואניע פרעפּיסאניא יעוואַ פּרעוואַ-
סחאדיטעלסטוואַ“, און וויעדער קאנדידאטען, מחלוקת'ען, פאר-
טיעס, בראַנפּען און חאבאַר — חי געלעבט!

בין איד געווען, את חטאי אני מזכיר היום, א ראבינער אין א
קליין שטעדטעל. ס'איז נישט קיין סוד, איד קאן אייד זאגען אפילו
מיט א סימן: איז פאלטאווער גובערניע. געוואלט האב איד אבער
זיין מאדערן, א יוצא מן הכלל, נישט ווי אלע ראבינערס. האב איד
אראפגעווארפען פון זיך דאס „קנעפעל“ און גענומען אריינקוקען
בעסער אין קהל'שען טאפ אריין, אפגעבען זיך מיט כלל-זאכען, א
תלמוד-תורה, א גמילות-חסדים, א פערלאזעניש, א בוררות, א דין-
תורה און גלאט איין עצה.

א פערלאזעניש, א בוררות, איין עצה — דאס האב איד גע-
ירש'עט פון מיון טאטען און פון מיינע פעטערס. זיי, עליהם השלום,
האבען אויף ליעב געהאט, מע זאל זיי „באדערען“ מיט פרעמדע
„ביונעס“. פארהאן אלערליי מינים מענשען אויף דער וועלט. פאר-
האן מענשען אזעלכע, וואס מע קאן זיי ניט באדערען בשום אופן.
איהר וואלט זיי געבאדערט — לאזען זיי זיך ניט. און פארהאן
וויעדער מענשען אזעלכע, וואס איהר קאנט זיי ארויפקריכען גלייך
אויפ'ן קאפ, נישט מיט א מאל, ביסלעכווייז: פריהער אויפ'ן שוים,
דערנאך אויפ'ן קאפ און דערנאך מיט די טיעפע קאלאשען אין האר-
צען אריין אויף א גאנץ ווינטער.

אט פון דעם מין ראבינערס בין איד געוועזען און האב געהאט,
איד מעג מיר בעריהמען, א סך אנהענגער און גאנץ הייסע חסידים,
וואס האבען זיך נישט געשעמט צו קומען אלע טאג, אַנבאַראַ-
באנעווען א פולען קאפ און אוועקזיצען ביז העט-ווייט אין דער
נאכט אריין; ניט אפגעזאגט זיך קיין מאל פון א גלעזעל טיי; פא-
פיראסען, פערשטעהט זיך, מיינע; צייטונגען און ביכער — שמועסט
מען ניט. מיט איינעם ווארט, אחינו אתה — נאש בראט, און שוין.

ויהי היום, עפענט זיך איינמאל די טהור, און עס קומען אַרײַן די שבעה טובי העיר, דער רעכטער שפיעגל, דער סאַמע צימעס פון שטאַדט, — פיער אידען בעל־בתים, מע קאן זאָגען נגידים: „א גוט מאַרגען, ראַבינער!“ ווער זענען דאָס געווען? דריי פון זיי זענען געווען די „טראַקע“ — אַזוי האָט מען זיי א נאָמען געגעבען אין שטערטעל דערפאַר, ווייל זיי האָבען תמיד געהאַנדעלט אַלע דריי בשותפות'דיג, אַלע מאָל געקריעגט זיך, שטענדיג חושד געווען איינס דאָס אַנדערע און געקוקט זיך אין האַנד אַרײַן — און פון דעסט־וועגען איז מען קיינמאל ניט צעגאַנגען זיך, איבער א פרינציפ פון א ממה־נפש: „איז דאָס געשעפט א גוט געשעפט און מע וועט פערדיענען, פאַר וואָס זאָל איך אויך ניט אָפּלעקען א ביינדרעל? אלא וואָס דען, ס'איז אַיין אומגליק — ווער דו אויך בערגאַבען מיט מיר און ליג אויך אין דער ערד“... וואָס טהוט גאָט? געהען זיך צענויף די דריי שותפים מיט א פיערטען, האַנדלען אַפּ מיט איהם קאַרגער א יאָהר און מע צעפאַטשט זיך. וואָס איז? „זינט גאָט האַנדעלט מיט גנבים, דרעהערס און זשוליקעס, האָט ער נאָך אַזא נב, אַזא דרעהער און אַזא זשוליק נישט געזעהן!“ אַזוי טענה'ן נע־באָד די דריי שותפים אויפ'ן פיערטען. און ער, דער פיערטער, טענה'ט פונקט דאָס אייגענע אויף זיי: „זינט גאָט האַנדעלט מיט גנבים, דרעהערס און זשוליקעס, האָט ער נאָך אַזעלכע גנבים, אַזעל־כע דרעהערס און זשוליקעס ניט בעגעגענט!“ ווער־זשע איז געווען אַט דער פיערטער? דאָס איז געווען א איד דוקא א שטילינקער, א נעבאַכעל, אַיין אָפּגעפוצטער, מיט א הדרת־פנים, מיט געדיכטע, שוואַרצע ברעמען, אונטער וועלכע עס האָבען אַרויסגעקוקט א פאַר ממזר'יש־שמיכלענדיגע אויגען, און געהייסען האָט ער מיט זיין ליעבען נאָמען „רב נחמן לֶחָח“.

דאָס הייסט, הייסען האָט ער געהייסען נחמן נתן, נאָר גע־רופען האָט מען איהם „נחמן לֶחָח“, דערפאַר, ווייל „לֶחָח“ איז די טייטש ער האָט גענומען, און „נתן“ — ער האָט געגעבען, און אַט דער נחמן נתן האָט אויף זיין לעבען קיינמאל

ניט גענעבען, נאר גענומען... און נחמן נתן האט א טבע, אז ער רעדט, מישט ער אריין אלע מאל, צי מע דארף, צי מע דארף ניט, די צוויי ווערטער: „מחמת דערימאד“.

איז מען דאס געקומען, הייסט עס, צום ראבינער מיט א פער-לאזעניש — ער זאל אויסהערען, הייסט עס, זייערע טענות, טאמער וועט ער געפינען עפּים א מיטעל זיי אויסצוגלייכען אין זייערע פער-פלאנטערטע השבונות. „ווי אזוי איהר וועט געפינען, פאני ראבי-נער, און וואס איהר וועט אפ'פסק'ענען און וואס איהר וועט זאגען, איז געזאגט“...

אזוי האבען בעשלאסען די דריי שותפים, און דער בעל-דבר זייערער, רב נחמן לקח, האט צוגעבאמקעט מיט א נעבאד-פנים, אז ער פערלאזט זיך אינגאנצען אויף מיר: „מחמת דערימאד וואס ער ווייסט, אז ער איז גאט די נשמה שולדיג“. און ער האט זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעלע, צענויפגעלעגט די הענט אויפ'ן האר-צען, ווי א אידנע, צענויפגענומען די געדיכטע ברעמען און געקוקט מיט זיינע ממזריש-שמיכלענדיגע אויגען אויף מיר און געווארט, וואס וועלען טענה'ן די שותפים. און אז די שותפים האבען ארויס-געלעגט אלע זייערע טענות ומענות, איז ער אויפגעשטאנען, אויס-געגלעט די געדיכטע ברעמען, נישט געקוקט אויף זיי, נאר די גאנ-צע צייט אויף מיר, טיעף-טיעף, מיט זיינע ממזריש-שמיכלענדיגע אויגען, און ער האט אזוי בריה'ש צעשלאגען אלע זייערע טענות, אז ס'איז אויסגעקומען, אז דרעהערס, שווינדלערס, גנבים און זשור-ליקעס זענען טאקי זיי, די דריי שותפים זיינע, און ער, נחמן לקח, איז א צדיק וישר און א כפרה-היהנדעל, איין אמת'ער קרבן: „מחמת דערימאד וואס אלסדינג, וואס איהר האט דא געהערט פון זיי, איז שוא ושקר, לא היה ולא נברא, ניט געשטויגען ניט געפלו-גען“... און ער האט אויסגעוויזען מיט טויזענדער ראיות, אז אלץ, וואס ער זאגט, איז הייליג, תורת משה אמת...

די גאנצע צייט, וואס דער האט גע'טענה'ט, האבען יענע, די טראיקע, ניט געקאנט איינזיצען. אלע מינוט איז אויפגעשפרונג-

גען עמיצער פון זיי, זיך געחאפט ביים קאפ, ביים הארצען:
„סטויטש-סטויטש! ווי קאן א איד זאגען אזעלכע זאכען? האסען
אזעלכע שקרים וכזבים?“ עס האט געקאסט מיה די חברה צו בער-
רוהיגען, זיי זאלען פאר גרויס ערגערניש ניט אריינפאהרען זייער
בעל-דבר אין בארד אריין, און דעם ראבינער איז שווער געווען,
זעהר שווער, ארויסצוקריכען פון דעם דאזיגען פלאנטער, וואס האט
ארויסגעוויזען, אז ער האט פאר זיך א גוטע קאמפאניע, און אז
שווינדלערס, גנבים און זשוליקעס זענען זיי אלע פיער, און נאך
מוסרים אויך דערצו, און אז זיי פערדיענען, מע זאל זיי אלע בער-
שטראפען. וואס-זשע טהוט מען? בין איד געפאלען אויף איין עצה
און רופ מיך אן צו זיי:

— הערט זשע אויס, מיינע לייעכע אידען. מיין פסקדין איז
שוין ביי מיר פארטיג אין קאפ כמעט אינגאנצען. נאך וואס דען?
איד וועל אייך איהם ניט ארויסזאגען ביז איהר וועט ניט איינלענען
ביי מיר אלע פיער צו „כף-הא'ער“, צו פינף-און-צוואנציגער, הייסט
עס, אז איהר וועט מקיים זיין דעם פסק, וואס איד וועל ארויס-
טראגען.

— אד! מיט'ן גרעסטען כבוד! — האבען זיך אלע דריי א
ווארף געגעבען, און נחמן לקח נאך זיי, און מע האט זיך א נעם
געטהאן אלע פיער צו די קעשענים און מע האט ארויסגעזעהלט
מיר אויפ'ן טיש איטליכער זיין פינף-און-צוואנציגער, וועלכע איד
האב צענויפגענומען און פערשלאסען ביי זיך אין טישקעסטעל. און
דערנאך האב איד ארויסגעזאגט מיין רעזאלוציע בזה הלשון:

„אויסגעהערט די טענות מיט די רעד פון ביידע צדדים און
גוט אריינגעטראכט זיך אין אייערע עסקים, השבונות און סכסוכים,
האב איד געפונען, נאך מיין פערשטאנד און טיעפער איבערצייגונג,
אז אומגערעכט זענט איהר אלע פיער, און נישט נור אומגערעכט, —
ס'איז א חרפת, א בזיון, אז אידען זאלען אזוי קאנען האנדלען צוויי-
שען זיך, ווייזען פאלשע השבונות, שווערען זיך אויף א ליגען און
אפילו פער'מסר'ען איינס דאס אנדערע... על כן האב איד געפיר-

נען, אזוי ווי מיר האבען א תלמוד-תורה אין שטאדט מיט א סך קינדער, וואס געהען נעבאך נאקעט און באַרויס, און שכר-למוד צו צאהלען אין ניטא פון וואנען, ווארום איידער מע רייסט אויס ביי אייד אַמאָל א פאַר גראַשען, קומט עס אָן מיט גרינע ווערעם, איז א יושר, אַז אַט דער הונדערטער אייערער זאָל געהן אויף דער תלמוד-תורה, און איהר זאָלט געהן אַהיים געזונטערהייט, און אַ דאַנק אייד פאַר דער שענער נדבה — די אַרעמע קינדער וועלען שוין האָבען הויזלעך און שטיוועלעך און אַרבעטנפּות'לעך און וועלען גאָט בעטען פאַר אייד און פאַר אייערע קינדער — אַמאָן."

אויסגעהערט דעם פסק-דין, האָבען מיינע דריי שותפים (די טראַקע) נאָר איבערגעקוקט זיך צווישען זיך, געשוויצט און נישט געווען אימשטאַנד אַ וואָרט אַרויסצורעדען. אַפּנים, אויף אַזא פּסק האָבען זיי זיך ניט געריכט! לשון האָט בעקומען נאָר זייער בעל-דבר, רב נחמן לָקח. ער האָט זיך אויפגעהויבען, אויסגעגלעט די געריכטע ברעמען, אויסגעצויגען אַ האַנד, און, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזריש-שמיכלענדיגע אויגלעך, מאַכט ער צו מיר אזוי: — אייד דאַנק אייד, רב ראַבינער, פון אונזער אַלעמענס נאָמען פאַר אייער קלוגען פסק-דין, וואָס איהר האָט אונז אַרויסגעגעבען. מַחמת דערימאָד וואָס אזוי פסק'ענען וואָלט געקאָנט נור סיידען שלמה המלך... איין זאך האָט איהר נאָר פאַרגעסען זאָגען, רב ראַבינער, וויפּיעל קומט אייד פסק-געלד פאַר אייער קלוגען און יושר'דינען משפּט?

— האָט קיין פאַראיבעל ניט, איהר האָט נישט געטראָפען די אַרעטשמע. אייד בין נישט פון די ראַבינערס, וואָס נעמען פון טוידט און פון לעבעדיג... — אזוי האָב איך איהם אָפּגעענטפּערט, ווי איין עכטער דזשענטעלמען, און האָב בעקומען פון מיין חבר-מאָן אַזאַ סיין ענטפּער:

— אויב אזוי, זענט איהר נישט נור אַ חכם אַ ראַבינער, איהר זענט נאָך אַ נקי-כַּפּים'ניק אויך! אפּשר וואָלט איהר געווען אזוי

נוט אויסהערען א געשיכטע, מיר זאלען אייד, הייסט עס, דערימאָד באַצאהלען אייד פאר אייער טרחה האַטש מיט א מעשה?

— אָד! אפילו מיט צוויי מעשיות!

— וויבאלד אזוי, זעצט זיך, רב ראבינער, און זייט אונז מכבד מיט פאפיראַסען, וועל איך אייד דערזעהלען א שענע, איין אמת'ע געשיכטע, וואָס האָט זיך געטראָפּען מיט מיר אליין טאָקי, מחמת דערימאָד איך האָב פיינט פרעמדע מעשיות.

און מיר האָבען פעררויכערט צו פאפיראַסען, זיך אוועקגעזעצט אלע אַרום טיש, און רב נחמן לָקח האָט פאָנאָנדערנגעלעט זיינע געדיכטע ברעמען און, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזריש־שמיכלענדיגע אויגען, האָט ער אָנגעהויבען פאָוואָלינקע צו דערזעהלען זיין אמת'ע געשיכטע, וואָס מיט איהם אליין האָט זיך געטראָפּען. איך געב אייד זי איבער וואָרט אין וואָרט, טאָקי מיט זיין לשון :

— דאָס איז געווען, איך זאל אייד נאָר ניט זאָגען קיין ליגען, מחמת דערימאָד ס'איז שוין א מעשה פון א יאהר מיט א מיטוואָך, איך בין נאָך דעמאלט געווען א יונגע־מאָן און געזעסען ניט ווייט פון היע, אין א דאָרף, אויף א סטאַנציע פון דער באַהן, געדרעהט געשעפטלעך, געהאַלטען א שטיקעל אַכסניה, גאַנץ פיין פאַרדיענט געלט. קיין רויטשילד בין איך ניט געוואָרען, נאָר גאַרנישט, דאָס שטיקעל ברויט האָט זיך געשלאָפּט, און, ווי דער שטייגער איז, האָט בען א חוץ מיר זיך געדרעהט אַרום וואָקזאַל נאָך אַ מנין אידען, מחמת דערימאָד, אַז אַ איד האָט פרנסה, איז מען איהם מקנא. מע מיינט, ער זשעברעוועט גאָלד. נאָר נישט דאָס איז דער עיקר המעשה. איך וויל אייד נאָר דערזעהלען, אַז סאַמע איז רעכטען ברען פון סעזאָן, ווען ברויט געהט און וואָנאַנעס לויפּען, און די מקהים שטייגען, איז זיך מיישב מיינע און ווערד מיר געלעגען און האָט מיר אַ בזוכר — מול טוב! מיט מול זאַלט איהר לעבען! וואָס טהוט מען? דאָרף מען מחמת דערימאָד פראַווען אַ ברית. אוועק־געוואָרפּען אלע געשעפטען. בין איך אוועקעט אין שטאָרט אַרײַן.

איינגעקויפט אלע גוטע זאכען און אראפגעבראכט דעם שוחד, דעם מוהל הייסט עס, מיט זיין גאנצען קלאפערגעצייג, און דעם שמש פון שוהל, מחמת דערימאד וואס איך האב גערעכענט, אז מיט די צוויי בליי-קורש און מיט'ן בעל-ברית'ניק, מיט מיר אליין הייסט עס, וועלען מיר שוין געוויס האבען א מנין, און נאך מיט א סמיטשיק. וואס טהוט גאט? איז זיך מיישב איינער פון מיינע דארפסלייט און ווערד חולה, לעגט זיך אוועקעט, קאן נישט געהן צו מיר אויפ'ן ברית, האטש ברענג איהם צו טראגען מיט'ן בעט; און נאך איינער הויבט זיך אויף אין מיטען דרינען און פאָהרט נאך אוועק צו אלדי שווארצע יאהר אין שטאדט אריין, מחמת דערימאד ער האט, זאגט ער, יאהרצייט, און — וואס טויג איך גרויס? — איך בלייב אהן א מנין, האטש נעם לעג זיך אוועקעט און שטארב! און דא איז אקוראט ערב שבת (פרייטאג געפעלט מיין אידינע צו פראווען א ברית!), דער שוחד, דער מוהל, הייסט עס, זעצט די נשמה; דער שמש וויינט מיט טרערען — „וואס'ט איהר אונז געשלעפט?“ — ביטער ווי דער טוירט! פאל איך אויף איין עצה און לויף ארויסעט אויפ'ן וואקזאל, מחמת דערימאד טאמער וועט גאט צושיקען, א קשיא אויף א מעשה, עס פאָהרען דורך אזוי פיעל מענטשען! און כד הוה: איך קום צו לויפען אויפ'ן וואקזאל, נאָרוואס אָנגעלאפען דער קוריער און האלט שוין אט-אט ביים אוועקצוגעהן. איך טהו א קוק, עפּים א פארשוין, א פעמפיק, א בייכיגער הייסט דאס, מיט א היבשען טשעמאדאן, פליהט א פארשוויצטער און גלייך צום בר פעט — אפנים, עפּים נעמען אין מויל אריין. נאך וואס קאן, משטיינס געזאגט, א איד נאשען פון א גויעשען בופעט אויפ'ן וואקזאל? זוכט ער מיט די אויגען א שטיקעל הערינג, איין איי, די סלינע נעבאד רינט איהם פונ'ם מויל — א גאטס רחמנות! אז איך טהן איהם ניט א נעם פאר'ן ארבעל: „פעטער! איהר ווילט עפּים גע- ניסען?“ מיין איד האט זיך אזש א ווארף געטהאן פאר שרעק, ווי איינער רעדט: ווער האט אייך געזאגט, אז איך וויל עפּים געני- סען?... רוף איד מיד אז צו איהם: „ניט דאס! איך האב אייך גע-

וואָלט זאָגען, זאָג איד, אז הונדערט יאָהר זאָלט איהר לעבען. נאָט אַליין האָט אייד, זאָג איד, צוגעשיקט! "קוקט ער אויף מיר און פארשטעהט ניט. זאָג איד צו איהם: „איהר ווילט, זאָג איד, פאָר-דיענען עולס-הבא און נאך עסען דערצו א ראסעלפליישעל, וואָס צע-געט זיך אין אַלע אברים, מיט פרישע חלה, זאָג איד, נאָר וואָס פונ'ם אויווען?" קוקט ער מיר נאָך אַלץ אָן, ווי אַ משוגענעם: — ווער זענט איהר? וואָס ווילט איהר? דערצעהל איד איהם די גאנצ-צע געשיכטע, וואָסער איין אומגליק, מחמת דערימאָך ס'איז ביי מיר אַ ברית, ס'איז אַלסדינג דאָ, זאָג איד, אַ מוחל און אַ שמש און אַ סעודה אַ פרישע, זאָג איד, נאָר עס פעהלט מיר אַ צעהנטער צו אַ מנין. זאָגט ער: „וואָס זשע געהט זיך עס אָן מיט מיר?" זאָג איד: „עס געהט זיך אָן, מחמת דערימאָך, איד וויל, איהר זאָלט זיין, זאָג איד, דער צעהנטער צום מנין. איד בעט אייד, איהר'ט פארדיענען, זאָג איד, עולס-הבא און עסען אַ גוטען וואַרעמעס אויך..." „משוגע-זענט איהר?" — מאַכט ער צו מיר — צי חסר דעה? וואָס הייסט, דער פאיעזר וועט דאך אוועקנעהן און ס'איז ערב שבת, זאָגט ער, און איד פאָהר, זאָגט ער, פאָרעלאָ... „וואָס קאָן דאָ זיין?" — זאָג איד — וועט איהר פאָהרען מיט'ן צווייטען פאיעזר, און דערווייל, זאָג איד, וועט איהר זיך קויפען עולס-הבא און געניסען, זאָג איד, פון אַ סעודת-מצוה, אַ יוד אַ פרישע מיט פארפעלעך, אויף מיר אַזא יאָהר..."

— בקיצור, צו וואָס זאָל איד איד לאָנג מאַריר זיין, אז מע קאָן עס מאַכען בקיצור? איד האָב דעם אידען בייגעקומען. אַפנים, דאָס ראַסעלפליישעל און די יוד מיט פארפעלעך האָבען געטהאָן זייער זאך, מחמת דערימאָך מיינ איד האָט זיך אַזש באַלעקט. האָב איד געגעבען אַ נעם, אוועק ביי איהם דעם טשעמאָדאָנטשיק, און מיה זענען אוועק ביידע צו מיר אַהיים, און מיר האָבען געפראָוועט אַ ברית—אויף אַלע אונזערע ליעבע געזאָגט געוואָרען. דאָס ראַסעלפליי-שעל האָט זיך געלאָזט הערען נאָך בשעת'ן שניידען, מחמת דערי-מאָך ס'איז געווען פארפראָוועט מיט קנאָבעל, אַזא ראַסעלפליישעל

מיט פרישען קוילעטש איז טאקס איין אפעטיט פון נאט, און דער-
 צו נאך גוטע געזייערטע אונערקעס, און א פלעשעל ביער, און א
 ביסעל קאניאק פאר'ן עסען, און א גלעזעל ווישניק נאכ'ן עסען —
 וואס אהרט אייד, מין איד האט מקיים געווען דעם פסוק פון
 ו י א ב ל ו נאך באופן אחר. דער שטערן האט איהם אזש גע-
 שוויצט! נאך וואס דען? ביו עפס וואס, ביו מע האט זיך אומ-
 געקוקט, ווערד אויס טאג, מין איד טהוט זיך א האפ אויף — א
 צרה איז איהם! א שלאק איז איהם! און ער נעמט זיך צום טשע-
 מאדאן. „וואוהין איז? — זאג איד צו איהם. — גאט איז מיט
 אייד! ערשטענס, זאג איד, ווער וועט אייד לאזען אוועקפאהרען
 פון שבת? און, צווייטענס, זאג איד, זענט איהר דאך ניט דעה
 איד, וואס קאטארע איהר'ט זיך לאזען פאהרען לכתחילה אין שבת
 אריין. איידער שבת האלטען ערגיץ איז מיטען פעלד, איז שוין.
 זאג איד, גלייכער ביי מיר“. אויכעט ער מסתמא און אכקעט:
 סטייטש, למאי האב איד איהם פארהאלטען? און וואס האב איד
 געהאט צו איהם? און פאר וואס האב איד איהם ניט געזאגט פרי-
 דער? — טענות מיט טענות מיט טענות! זאג איד צו איהם: „ער-
 שטענס, זאג איד, האב איד אייד נישט באדארפט זאגען, זאג איד, אז
 ס'איז ערב שבת. מחמת דערימאד, זאג איד, וואס איהר אליין האט
 גאנץ גוט געוואוסט, אז ס'איז ערב שבת. און צווייטענס, זאג איד,
 פון וואנען ווייסט איהר? אפשר איז דאס א באשערטע זאך פון גאט,
 אז איהר זאלט, זאג איד, שבת האלטען דוקא ביי מיר און פארזוך
 בען מיין ווייב'ס פיש? איד בין אייד ערב, זאג איד, אז זינט איהר
 עסט פיש, האט איהר נאך אזעלכע פיש, ווי מיין ווייב'ס פיש, זאג
 איד, אפילו אין חלום נישט געגעסען!“... איד האב, וואס אהרט
 אייד, געוואוסט מיט וואס מע קאן דעם אידען נעמען. והראיה?
 מיר האבען אפגעדאווענט מנחה, מקבל שבת געווען, געמאכט קדוש,
 און מיינע האט דערלאנגט די פיש, האבען זיך ביי מין אידען
 צענומען די נעזלעכער, די אויגען האבען ביי איהם בעקומען נאך
 איין אנדער גלאנץ, — און מין אורח האט זיך צוגעהאפט צו די

פיש גלייך ווי נאך א תענית, שטארק געלויבט די פיש, ממש ביו'ן הימל אריין, זיך ניט אפגעזאגט בשום אופן פון אביסעל בראנפען פאר די פיש און אביסעל בראנפען נאך די פיש. און אז ס'איז גערקומען צו דער שבת'דיגער יוד מיט לאקשען, זענען איהם די לאקשען אויך געפעלען און דער צימעס אויך, און אפילו דאס פלייש פון צימעס, א שטיקעל ברוסטען-פלייש, האט ער אויך שטארק געלויבט, פשוט געלעקט די פינגער! „ווייסט איהר, זאגט ער, וואס איך וועל איך זאגען? — מאכט ער צו מיר פאר'ן בענטשען. — ברעכער, אז ס'האט זיך שוין אזוי געמאכט, זאגט ער, ביז איך גאנץ צופרידען דען, וואס איך בין פארבליבען ביי אייך אויף שבת. איך האב שוין, זאגט ער, לאנג אזוי הנאה ניט געהאט פון שבת, ווי אצינד!“ „אויב אזוי, זאג איך, טהוט עס מיר הנאה. נאך ווארט אויס, זאג איך, איהר וועט ערשט זעהען מארגען, מחמת דערימאך ס'איז שבת, און אויף שבת'דיגע פאטראוועס, זאג איך, איז מיינע א מאדים!“...

— און כך הוה. ס'איז געקומען מארגען, נאכ'ן דאוונען און נאכ'ן קדוש מאכען, אז מע האט אנגעהויבען דערלאנגען די פערביי-סעכצען, די היכלעך מיט'ן געהאקטען הערינג, מיט ציבעלקעס מיט שמאלץ, מיט'ן רעטאד, מיט די געהאקטע אייער, לעבערלעך און גריווען, און דערנאך ערשט די קאלטע פיש מיט'ן קאלטען שטיקעל ברוסט פון נעכטיגען צימעס, און דערנאך די פעטשע, אדער „פיס-נאנע“, ווי מע רופט עס ביי אייך, מיט די גוטע פענעצלעך מיט קנא-בעל, און נאכדעם דער גאנצער טשאלענט מיט'ן גוטען פעטען היי-סען קוגעל — האט דער אורח גאר נישט געקאנט אפלייבען זיך! זאג איך צו איהם: „דאס איז נאך גארנישט! ווארט אויס, זאג איך, וועט איהר פארזוכען, אם ירצה שם, אונזער וואלכישען בארשט צו דער מלוה-מלכת, וועט איהר, זאג איך, ערשט דעמאלט וויסען וואס הייסט גוט!“ צעלאכט ער זיך גאנץ ברייטליך און מאכט צו מיר: „עט-נו! וואו וועל איך שוין זיין, זאגט ער, ביז אייער וואלכישער בארשט וועט אמאל פארטיג ווערען?“ צעלאך איך מיך אויך נאך ברייטער פון איהם און מאך צו איהם: „מאהלמ

אייד, לאז זיך אייד דאכטען, זאג אייד, אז איהר האט א טעות. אויב איהר רעכענט אויפדערנאכט אוועקפאָהרען, זאג אייד, זאָלט איהר עס פאָרגעסען תיכף ומיד, מחמת דערימאָד דער וואָס פאָהרט. זאָג אייד, אום שבת, דער זיצט א נאָנצע וואָד אין דערהיים".

— און כך הוה. באַלד ווי מע האָט אָפגעמאַכט הבדלה און אָפגעזאָגט די „המבדילס“, הויבט מיין אייד אָן צו פאָסען זיך אין וועג אריין. רוף אייד מיד אָן צו איהם: „משוגע מיינע שונאים? ערשטענס, ווער וועט אייד אוועקלאָזען אויף ביינאָכט אין דער וועלט אריין? און, צווייטענס, זאָג אייד, וואו האָט איהר א פאָיער?“ „סטייטש, זאָגט ער, האָט איהר דאָד מיד געקוילעט!“ זאָג אייד: „קיין גרעסערען אומגליק זאָלט איהר נישט האָבען ווייל איהר וועט לעבען! א פאָיער וועט איהר האָבען, אם ירצה שם, מאָרגען פאָר טאָג. איהר, זאָג אייד, גרייט אייד בעסער צו, זאָג אייד, א מאָגען מיט איין אָפעיט, מחמת דערימאָד, זאָג אייד, דער באַרשט לאָזט זיך שוין הערען! אייד וועל אייד נאָר בעטען, זאָג אייד, איהר זאָלט מיר זאָגען דעם אמת, צי האָט איהר ווען געגעסען אזא באַרשט? נאָר דעם ריינעם אמת!“ וואָס טויג אייד, ער האָט זיך געבאָד געמוזט מודה זיין, אז זינט ער לעבט עסט ער דעם ערשטען מאָל אזא באַרשט! און ער האָט שוין נאָר באַקומען חשק געוואוירע צו ווערען, ווי אזוי מאַכט מען עס אזא מין באַרשט? און פאָר וואָס האָט מען איהם געקרוינט מיט'ן נאָמען „וואַלכישער“? און נאָד אזעלכע זאָבען. זאָג אייד: „צו וואָס טויג עס אייד? איהר פאָרזוכט בעסער, זאָג אייד, אָט דאָס גלעזעל וויין און זאָגט מיר, זאָג אייד, דערויף אייער מבינות. נאָר דעם אמת! דעם ריינעם אמת! מחמת דערימאָד אייד האָב פיינט, זאָג אייד, קאָמפלימענט טען“...

— כך הוה. מע האָט גענומען א גלעזעל און נאָד א גלעזעל און מע האָט זיך געלעגט שלאָפען, און מיין אורח האָט, וואָס אהרט אייד, פאָרשלאָפען דעם פאָרטאָגדיגען פאָיער און איז אויפגע-שטאָנען ווי א צעקאכטער. מלא גולן, אָנגעפאלען אויף מיר, אז אייד

בין מחויב געווען על-פי יושר און על-פי מענשליכקייט איהם אויפצו-
וועקען, און אז איבער מיר וועט ער האַבען היזק — ער ווייס נאָך
אַליין ניט וויפיעל. הכלל, איך האָב איהם גאָר אומגליקליך גע-
מאַכט! הער איך איהם אויסעט גאַנץ פיין און רוף מיך אז צו
איהם: „זאָגט אַליין, זאָג איך, זענט איהר ניט אַ מאַדנער איד?״
ערשטענס, זאָג איך, וואָס איז בכלל, זאָג איך, דאָס איילעניש, וואָס
מע איילט זיך? משטיינס געזאָגט, וויפיעל לעבט דאָס אינגאנצען
אַ מענטש אויף דער וועלט? איז נומער איינס. והשנית, האָט
איהר פאַרגעסען, זאָג איך, אז היינט איז דער דריטער טאָג נאָכ'ן
ברית, שלישי למילה הייסט עס, אַ קלייניגקייט? ביי אונז איז מען
זיך נוהג, זאָג איך, אז צום דריטען טאָג נאָכ'ן ברית מאַכט מען אַ
סעודה נאָך אַ גרעסערע ווי אויפ'ן ברית אַליין, מחמת דערימאָד
וואָס שלישי למילה, זאָג איך, איז נאָך טייערער פון דער מילה
אַליין... ניט שוין זשע, זאָג איך, וועט איהר וועלען אומזיסט-אומ-
גישט, זאָג איך, מיר נעמען און פאַרשטעהרען אַ שמחה?...

— און כך הוה. מיין איד האָט זיך שוין ניט געקאָנט איינהאַל-
טען און האָט זיך אַזש צעלאַכט פאַר צרות: „וואָס טויג מיר גרויס,
זאָגט ער, איהר זענט אַ רעכטער קלעשטש!“... „לאָז זיין אַזוי, זאָג
איך, אַבי איין אורח!“...

— זיצענדיג ביים וואַרעמעס און גענומען צו ביסלעך לחיים,
רוף איך מיך אָן צו איהם: „הערט זשע אויס, מיין ליבער איד,
די מעשה דערפון איז אַזוי, זאָג איך. ס'איז אפילו, זאָג איך, נישט
אַזוי כדאי אַצינדערטאָ, זאָג איך, צו רעדען וועגען מילכיגע מאכלים,
מחמת דערימאָד, וואָס מיר האַלטען, זאָג איך, סאַמע ביי'ם פלייש,
נאָר איד וואָלט, זאָג איך, וועלען האַרען פון אייך, זאָג איך, וואָס
איז אייער מיינונג וועגען קרעפּלעך מיט קעז“... קוקט ער מיך אָן:
„אַקעגען וואָס, הייסט עס, איז דאָס געקומען צו רעד?״... „אַקע-
גען דעם, זאָג איך, וואָס איד וואָלט וועלען, איהר זאָלט פאַרוואַכען,
זאָג איך, די מילכיגע קרעפּלעך, וואָס מיין ווייב מאַכט, מחמת דערי-
מאָד וואָס היינט אויף דער נאַכט, זאָג איך, איז ביי אונז אַ מילכי-

גע וועטשערע"..." ווערד ער אויפגעטראגען, דער אורח, הייסט עס, און רופט זיך אן צו מיר: „איפּע! איד זעה, זאגט ער, איז אייד, אן איהר ווילט מיר פארהאלטען נאך אויף א מעת-לעת! ס'איז פון אייד, זאגט ער, איין עולה! א גרויסע עולה!"... און פון זיין קאכען זיך, וואס ער קאכט זיך, פארשטעה איד, אז לאנג בעטען וועט מען איהם פונדעסטוועגען נישט באדארפען, און קריעגען זיך אוראי נישט, מחמת דערימאך ס'איז א איד מיט איין אפעטיט, וואס האלט פון דער אכילה... מאך איד צו איהם אזוי: „איד געב אייד מיין עהרע-ווארט, זאג איד, און טאמער איז אייד ווינציג, נאט אייד, זאג איד, מיין תקיעת כף, אז אם ירצה שם מארגען פארטאג וועק איד אייד אויף צום פארטאגדיגען פאיעזד — די גאנצע וועלט מעג זיך איבערקעהרען, אנט, זאג איד, זאל איד אזוי און אזוי!"... ווערד ער שוין א ביסעלע ווייכער און רופט זיך אן צו מיר: „געדענקט זשע — א תקיעת כף!" זאג איד: „תקיעת כף איז תקיעת כף". און מיינע האט געמאכט א מילכיגע וועטשערע, וואס זאל איד אייד זאגען, מיט אזעלכע קרעפלעך, אז דער אורח האט געמוזט מודה זיין, אז ס'איז אמת: ער האט אויך א ווייב, און זיין ווייב מאכט אויך קרעפלעך, נאך ס'איז אזא חלוק ווי פון טאג צו נאכט! ווייס איד וואס — כרחוק מזרח ממערב! — און כך הוה. איד האב געהאלטען ווארט, מחמת דערימאך וואס א תקיעת כף איז א תקיעת כף. איד האב מיין אורח אויפגעוועקט פארטאג, געשטעלט דעם סאמאואאר. ער האט זיך גענומען פאקען אין וועג אריין, און טאקי גאנץ פיין געזעגענען זיך מיט מיר און מיט מיין הויזגעזינד. רוף איד מיר אן צו איהם: „געזעגענען, זאג איד, וועלען מיר זיך געזעגענען, נאך פריהער, זאג איד, דארף מען זיך צערעכענען". קוקט ער מיר אן, מחמת דערימאך ער פארשטעהט ניט וואס איד זאג. „וואס הייסט, זאגט ער, צערעכענען?" „צערע-כענען, זאג איד, הייסט מאכען א חשבון; איד, זאג איד, וועל אייד געבען א חשבון, וואס פון אייד קומט, און איהר, זאג איד, וועט זיין אזוי גוט און מטריח זיין זיך באצאהלען". ווערד ער רויט אזוי ווי

פייער: „באצאהלען? פאר וואס באצאהלען?“ „וואס הייסט, זאג
 איה, פאר וואס? פאר אלסדינג; פאר עסען, זאג איה, פאר טרינק
 קען, פאר סטאנציע.“ ווערד ער שוין ווייס, ניט רויט, און מאכט
 צו מיר: „איה פארשטעה אייד ניט, זאגט ער: איהר האט מיר
 פארבעטען צו זיה, זאגט ער, אויפ'ן ברית, איבערגעחאפט אויף דער
 באהן, ארויסגעריסען ביי מיר דעם טשעמאראן פון די הענט, צו
 געזאגט עולס'הכא...“ שלאג איה איהם איבער און מאך צו איהם:
 „אמת, אלסדינג אמת; נאר וואס געהט זיך דאס אן צו דעם? דאס,
 זאג איה, וואס איהר זענט געווען ביי מיר אויפ'ן ברית, האט איהר
 פארדיענט א מצוה, אבער עסען און טרינקען און סטאנציע — דאס
 בין איה דאך ניט מחויב, זאג איה, אייד צו געבען אומזיסט! מחמת
 דערימאך איהר זענט דאך, זאג איה, א איד א סוחר און פארשטעהט.
 זאג איה, אליין גאנץ גוט, אז פיש קאסט געלט, און וויין האט איהר
 געטרונקען דעם בעסטען, און ביער אויך, און ווישניק אויך, און
 דעם צימעס מיט די קוגלען מיט'ן בארשט האט איהר, דאנקען גאט.
 געלייבט אין טאג אריין, געלעקט די פינגער, און די קרעפלעך, זאג
 איה, מיט קען האבען אייד אויך גוט געשמעקט. לאז איה, זאג איה,
 וואויל באקומען. איה פארגין אייד מיט'ן גאנצען הארצען. איהר
 וועט דאך אבער ניט פארלאנגען, זאג איה, אז מחמת דערימאך
 וואס איהר האט פארדיענט, זאג איה, א מצוה און געהאט הנאה.
 זאל א איד צו אייד דערלעגען אי טרחה, אי געלט!“ מוין אידען
 נעכאך, זעה איה, האט באשלאגען א שווייס, ער האט שיער דעם
 שלאק באקומען! ער האט גענומען זיך ווארפען, פילדערען, שרייען,
 גוואלדעווען: „ס'איז סדום! ערגער פון סדום! אזא רציחה איז,
 זאגט ער, נאך ניט געהערט געווארען אין דער גאנצער וועלט!!!
 וויפיעל קומט אייד?“ געה איה און נעם א פאפיער מיט א בלייז
 שטיפט און מאך איהם א חשבון ארום און ארום, פאר עסען און
 טרינקען און נאכטלעגער, פאר שבת, פאר וויין און פאר ווישניק,
 און פאר ביער, און פאר בעזונדערע באשטעלטע קרעפלעך מיט קען,
 אחת לאחת האט זיך צענויפגענומען א קיימאל'ן פון עטליכע און

דרייסיג קארבען מיט קאפיקעס — איד געדענק שוין ניט אקוראט...
 — דערזעהן דעם חשבון, איז מיין איד געווארען געל און גרין.
 די הענט האבען איהם געציטערט און די אויגען זענען איהם שיער
 פון קאפ ניט ארויס, און ער האט גענומען שרייען נאך מיט גרע-
 סערע קולות און גוואלדען: „וואו איז ער עס אריינגעפאלען? צוויי-
 שטען פעלד-גולנים? נאר קיין מענטשען ניט פארהאנען? קיין גאט
 נישטאָ?“ רוף איד מיד אָן צו איהם: „שאט, ווייסט איהר וואס,
 רב איד? וואס דארפט איהר שרייען? זיך אפּעסען דאס הארץ?
 אַמעהר לאַמיר זיך דורכפֿאהרען, זאג איד, אין שטעדטעל אַרײַן,
 ס'איז ניט ווייט פון דאנען, מחמת דערימאָך דאָרט איז דאָ מער
 טשען, דאָרט איז דאָ אַ רב, לאַמיר פרענען דעם רב, וואָס דער רב וועט
 זאָגען, אזוי וועט זײַן.“ דערהערט פון מיר אַזעלכע דבורים, איז דעם
 אידען געוואָרען אַביסעל גרינגער אויף דער נשמה. און וואָס אַהרט
 אײַך — מיר האָבען געדונגען אַ פוהרעל און האָבען אויפגעזעצט זיך
 און אוועק אין צווייען אין שטעדטעל אַרײַן, און גלייך צום רב.
 — געקומען צום רב, טרעפּען מיר איהם אַקוראט נאָכ'ן דאווענען.
 ווי ער לעגט צענויף טלית ותפילין. שלום עליכם, עליכם שלום.
 וואָס'ט איהר זאָגען? האַפּט זיך אַרויס מיין איד מיט אַ פייער
 און חויבט אָן צו דערצעהלען די גאַנצע מעשה פון „א' ביז „ת“,
 ווי אזוי ער איז געפֿאהרען פאַרביי אונזער סטאַנציע, ווי אזוי ער
 האָט זיך אַראָפּגעהאַפּט מיט'ן טשעמאַדאָן אויפ'ן וואַקזאַל עפּים
 געמען אין מויל אַרײַן, אפילו גאַרניט איז זינען געהאַט קיין ברית.
 פליהט אונטער אַט דער איד (ווייזט אָן אויף מיר) און פאַלט צו מיט
 תחנונים, מחמת דערימאָך אזוי ווי ביי איהם איז היינט אַ ברית
 און עס פעהלט איהם אַ צעהנטער צו אַ מנין, על כן האָט גאָט אַלײַן
 אזוי געפֿיהרט! און דערנאָך ווי אזוי איד האָב אַרויסגעריסען ביי
 איהם דעם טשעמאַדאָן פון די הענט, דערנאָך ווי אזוי ער איז
 געקומען אויפ'ן ברית און געוואָלט פֿאהרען ווייטער, האָב איד איהם
 פאַרהאַלטען אויף שבת און אויף שבת-צורנאכטס און אויף זונטאג
 שלישי למילה און אויף מילכיגע קרעפלעך — הקיצור, ער האָט ניט

דורכגעלאָזט קיין זאָר. און געהט און דערלאָנגט דעם רב דעם
חשבון, וואָס איך האָב איהם געגעבען. האָט איהם דער רב אויס-
געהערט דוקא מיט קאָפּ און ביז'ן רעכטען סוף. און אז דער איד
האָט געענדיגט, רופט זיך אז דער רב: „האַבען מיר אויסגעהערט,
הייסט עס, איין צד. אַצינד, זאָגט ער, וועלען מיר הערען דעם
אַנדערען צד. וואָס האָט איהר דערויף צו זאָגען?“ רופּ איך זיך
אז צום רב: „איך פון מיין זייט האָב גאַרנישט צו צולעגען, מחמת
דערימאָד, זאָג איך, וואָס אַלסדינג, וואָס דער איד האָט אייך דאָ
דערצעהלט, איז כשר וישר, לויטער אמת. נאָר וואָס דען, זאָג איך,
איין זאָך לאָז ער אייך, זאָג איך, זאָגען אויף זיין אידישקייט:
ווען און וואָסער אַ טאָג איז ער געקומען, און וואו האָט ער געהאַל-
טען שבת, און צי האָט ער געגעסען פיש און געטרונקען וויין מיט
ביער מיט קאַניאַק מיט ווישניק, און צי האָט ער געלויבט דעם וואָל-
כישען באַרשט מיט די מילכיגע קרעפלעך, וואָס מיין ווייב האָט
געמאַכט?“ ווערד דאָך מסתמא מיין איד נאָך מעהר אויפגעקאָכט,
שמיצט זיך און וואַרפט זיך, ממש ער באַקומט אַפּאַפּלעקציע! בעט
איהם דער רב, ער זאָל זיך אַזוי ניט קאָכען און ניט זיין אין כעס,
מחמת דערימאָד, וואָס כעס איז עבודה זרה, און ער פּרעגט איהם
איבער נאָך אַ מאָל וועגען די פיש מיט'ן באַרשט מיט די קרעפלעך.
און צי ס'איז אמת, אז ער האָט געטרונקען אי וויין, אי ביער, אי
קאַניאַק, אי ווישניק? דערנאָך טהוט ער אַז די שפּאַקולען, דער רב,
הייסט דאָס, קוקט איבער דעם חשבון פון אויבען ביז אַראָפּ, פיהרט
אונטער די אונטערשטע שורה — סע שטימט: עטליכע און דרייסיג
רובעל מיט קאַפּיקעס. דערנאָך ציהט ער אויס אונז די פעטשויילע,
מיר זאָלען, הייסט עס, מקבל קניין זיין, אז מיר וועלען מקיים פסק
זיין, און דער רב האָט אַרויסגעגעבען זיין פסק אין קורצע ווערטער:
אז דער איד באַדאַרף מיר באַצאָהלען כפי החשבון די עטליכע און
דרייסיג רובעל מיט קאַפּיקעס, און הוצאות פאר דער נסיעה אַהער
און אַהין, און פסק-געלט דעם רב — דאָס זאָל זיין לחצאיו, אויף
דער האַלב הייסט עס, חלק בחלק.

— ארויסגעהאפט זיך פונ'ם רב, ווי פון א שווייזבאך, נעמט דער איד ארויס דעם טייטער, האפט ארויס פון דארטען א פופציגער (צוויי כהה'א'ערס), טהוט מיר א שמיץ אין פנים אריין, איד זאל איהם געבען אויסגאב. זאג איד צו איהם: „וואסער אויסגאב? זאגט ער: „נאך די עמליכע און דרייסיג, וואס קומט איד על פי חשבון“. זאג איד: „וואסער חשבון? וואסערע עמליכע און דרייסיג? וואס מיינט איהר, זאג איד, איד בין טאקי א פעלדגולן? צי א משוגע'נער? וואס הייסט, איד וועל ביי איד נעמען געלט? איד האט אן, זאג איד, א אידען אויפ'ן וואקזאל, א ווילד-פרעמדען, איד קען איהם ניט, איד ווייס איהם ניט, נעם אוועק ביי איהם דעם טשעמאדאן פון די הענט און פארשעלעפ איהם, זאג איד, מיט גע-וואלד צו מיר אויף א ברית, און פארברענג, זאג איד, מיט איהם א שבת, אויף אלע אידען געזאגט געווארען — וועל איד געהן, זאג איד, מחמת דערימאך, און וועל ביי איהם נעמען געלט פאר דער טובה, וואס ער האט מיר געטהאן, און פאר'ן תענוג, וואס איד האט פון איהם געהאט? ... קוקט ער מיך שוין אן טאקי מיט איין אמת ווי א משוגע'נעם און מאכט צו מיר: „ונאם זשע האט איהר גע-דרעהט א מח? און וואס האט איהר מיך געשלעפט צום רב? ... א מאדנער איד, זאג איד, איהר זענט! איד האב עס געטהאן, זאג איד, ניט פאר קיין זאך, נאר מחמת דערימאך, וואס איד האב גע-וואלט, זאג איד, איהר זאלט זעהן, וואס פאר א חכם א רב מיר האט ער — און מעהר גארנישט...“

* * *

דערצעהלט די מעשה, האט זיך מיין בעלדבר, רב נחמן לכת, גאנץ פיין אויפגעהויבען, און די איבעריגע דריי שותפים נאך איהם, גענומען פערשפיליען זיך די קאפאטעס, שוין גרייט אוועקצוגעהן. האב איד מיך ניט געפוילט, דערלאנגט זיי נאך צו פאפיראסען און אנגערופען זיך צום דערצעהלער:

— האט איהר מיר דערצעהלט, זאג איד, א מעשה מיט א רב.

אפשר וואָלט איהר געווען, זאג איך, אזוי פריינדליך אויסהערען אויך פון מיר א מעשה, און אויך מיט א רב, נאך א סך א קירצערע, ווי אייער מעשה?

און גארנישט געווארט אויף זייער יא אדער ניין, בין איך צוגעטרעטען גלייך צום עסק, און טאקי נאך אין קורצען.

— דאס איז געווען — אזוי האב איך אנגעהויבען מיין מעשה — גארנישט לאנג, און דוקא איז א גרויסער שטאָרט, ערב יום כפור האט זיך עס געטראפן. פאלט אראפ ווי פונ'ם הימל א איד א סוחר, איין אורח, א ריזענדער, וואס פאהרט ארום איבער דער וועלט, פערקויפט סחורה און נעמט געלט, האלט זיך מיט ביידע הענד ביי די זייטען, שפאציערט ארום איבער'ן שוהלהויף, אויף דער אידישער גאס, און פרעגט זיך שטארק נאך אויפ'ן רב, וואו זיצט דא ערגיץ דער רב? — וואס בעדארפט איהר צום רב? — „וואס איז אייער עסק?“ איינעם, דעם אנדערען, דעם דריטען: וואו זיצט דא ערגיץ דער רב? — וואס דארפט איהר דעם רב? — „וואס איז אייער עסק?“... אהין-אָהער, ער האט זיך דערפרעגט, וואו דער רב וואוינט. אריינגעקומען צום רב, האלט ער זיך נאך אלץ מיט ביידע הענד ביי די זייטען, רופט אָפ דעם רב אויף א סוד, פערשליסט זיך מיט איהם בעזונדער אין א חדר: „רבי! אזוי און אזוי איז די מעשה. איך בין א איד א ריזענדער און פיהר מיט זיך געלט, א היבשע פותיקא. נישט חלילה מיינס; פריהער גאט'ס, דער נאך פרעמדס. ס'איז ערב יום כפור; האלטען ביי זיך קאן איך עס ניט; איבערלאזען עס אויף דער סטאנציע האב איך מורא — אזא פותיקא! טהוט מיר א טובה, נאט עס אייך, באהאלט דאס ביי זיך אין קאסטען ביז, אם ירצה השם, מארגען אויף דער נאכט נאך יום כפור...“

און נישט לאנג געטראכט, נעמט דער סוחר, בינדט אויף דעם זשילעט, און ציהט ארויס איין פעקעל נאכ'ן אנדערען די שענע אסיגנאציעס, ניט פאר אייך געדאכט, די אמת'ע רויטע קנאקע-דיגע הונדערטערס!

דערזעהן אזא סומע געלד, רופט זיך אפ צו איהם דער רב : „האט קיין פאראיבעל ניט, איהר קענט מיך ניט, איהר ווייסט מיך ניט“... „וואס הייסט, איך קען אייך ניט ? איהר זענט דאך עפּים א רב!“... „גוט, איך בין א רב, איך קען אבער א י י ד ניט. ווער א י ה ר זענט און וואס א י ה ר זענט“... אהיז-אהער, זיי דינגען זיך. ער איהם : „איהר זענט א רב!“ דער רב צו איהם : „איך קען אייך ניט“. און דאך דער טאג שטעהט ניט. ערב יום כפור ! ס'איז געבליבען, אז דער רב נעמט צו ביי איהם דאס געלד; נאך וואס דען ? — פאר עדות. ווער זאלען זיין די עדות? קיין אביוועמען קאן מען דאך נישט פערטרויען. שיקט דער רב רופען צו זיך די פני, די שבעה טובי העיר, די סאמע נגיד'ישע און פיינע בעליבתים פון שטאדט, און דערצעהלט זיי : „אזוי און אזוי איז די מעשה. אט דער איר, זאגט ער, האט געלט, א היבשע פותיקא, ניט זיינס, פריהער גאט'ס, דערנאך פרעמדס. וויל ער עס מיר, זאגט ער, געבען באהאלטען ביז איבער יום-כפור. על כן זייט איהר, זאגט ער, עדות, וויפיעל ער האט מיר איבערגעגעבען געלט, בכדי ס'זאל ניט ארויסקומען, זאגט ער, דערנאכדעם קיין שום, איהר פארשטעהט?“... און דער רב האט זיך מטריח געווען, איבערגע-צעהלט פאר די בעליבתים אין די אויגען דריי מאל די פותיקא, איינגעוויקעלט אין א פעטשיילע, פער'חתמ'עט די פעטשיילע מיט טריוואכס, צוגעלעגט די חתימה : „הרב ומו'צ'“, בעוויזען די בעלי-בתים : „נאט, זעהט, אט דא האט איהר מיין חתימה, און געדענקט זשע, אז איהר זענט עדות!“... די פעטשיילע מיט'ן געלד האט דער רב איבערגעגעבען דער רביצין, זי זאל דאס פערשליסען אין קאס-טען, און די שליסעלעך זאל זי בעהאלטען אין איין ארט. וואס קיין בוד-אדם זאל ניט וויסען... און מען איז אוועק אין שוהל אריין און מע האט גאנץ פיין געדאווענט און געפאסט, און איבערגעלעבט דעם יום-כפור, געקומען פון שוהל, אפגעפאסט זיך, מע טהוט א קוק — אהא ! ער איז דא ! דער איר, דער סוחר, הייסט עס. „א גוטע וואך“. „א גוט יאהר. זיצט. וואס'ט איהר זאגען?“ „גארנישט. איך בין

געקומען מכה דער פוטיקא" ... „וואסער פוטיקא?" „די ממתקים"... „וואסערע ממתקים?" „איד בין געקומען נאכ'ן געלט"... „וואסער געלט?" „מיון געלט... דאס הייסט, ניט מיינס, פריהער גאט'ס, דערנאכדעם פרעמדס... איד האב עס אייד געגעבען באהאלטען"... „איהר האט מיר געגעבען באהאלטען געלט? ... ווען?" „... צעלאכט זיך דער איד, מיינט, אז דער רב טרייבט מיט איהם קאטאוועס. פרעגט איהם דער רב: „וואס איז דער געלעכטער?" זאגט ער: „דאס ערשטע מאל זעה איד א רב א ליץ"... געפינט זיך שוין דער רב בעלעדיגט. קיינער האט איהם נאך ביו אהער, זאגט ער, ניט געקרוינט מיט'ן נאמען ליץ. „זאגט, רב איד, וואס דארפט איהר?"

דערהערט אזעלכע דבורים, האט דעם אידען א קלאפ געגעבן, ניט פאר איד אייד געדאכט, אט'אידא, אונטער'ן לעפעלע. „סטויטש, רבי, אין גאטעס ווילען! איהר ווילט קוילען א אידען? איד האב דאך אייד אפגעגעבען אינגאנצען מיון געלט, ניט מיינס, פריהער גאט'ס, דערנאכדעם פרעמדס! א סימן — איהר האט עס, זאגט ער, איינגעוויקעלט אין פעטשיילע, פאר'חתם'עט מיט טריי וואכס, פארשלאסען ביי דער רביצין אין קאסטען, און די שליסע'ן לעך באהאלטען אויף איין ארט, וואס קיין בן-אדם זאל ניט וויסען... און נאך א בעסערער סימן: עס זענען, זאגט ער, דערביי געווען עדות, די פיינסטע בעלי-בתים פון שטאדט!..." און ער פוילט זיך ניט, דער איד, און רעכענט אויס די בעלי-בתים ביי די נעמען. און אליין בעשלאגט איהם א קאלטער שווייס, און עס נעמען איהם אנגסטען, בעט א גלאז וואסער.

און נישט לאנג געטראכט, נעמט דער רב און שיקט אַוועק דעם שמש צו די אויסגערעכענטע פני, די שבעה טובי העיר, די סאמע פיינסטע בעלי-בתים פון שטאדט. יענע קומען צו לויפען: „וואס איז געשעהן?" „איין אומגליק! א בלבול! א פריטשע'ר פע א איד! ער טענה'ט, אז ער האט מיר יאקבי איבערגעגעבען

א נאנצע פותיקא ערב יום כפור אויף צו באהאלטען, און איהר זענט יאקבי דערביי געווען עדות!..."

האבען זיך די בעליבתים איבערגעקוקט צווישען זיך, ווי איי-נער רעדט: „אט דא וועט מען עס אפאלעקען א בינדעל!“ א קליי-ניגקייט, אזא פותיקא! דער יצירהרע פון געלד! און זיי זענען אנגעפאלען אויפ'ן אידען: „איפע! ווי שעמט איהר אייך ניט אין אייער ווייטען האלד אריין אויסטראכטען אויף אונזער רב אזא מיאוסען בלבול?..."

דערזעהן אזא מעשה, האט דער איד אפגעלאזט הענד און פיס — עס האט איהם א נעם געגעבען דער קראם, ניט פאר אייך געדאכט — אט-אט חלש'ט ער! האט זיך אויפגעהויבען דער רב, צוגעגאנגען צום קאסמען, ארויסגענומען די פעטשיילע מיט געלד און אונטערגעטראגען דעם אידען:

— גאט איז מיט אייך! נאט! אט איז אייער געלט!
נעמט עס אייך אפ און צעהלט עס נאר אקארשט איבער, ווי עס געהר צו זיין, פאר די דאזיגע אידען איז די אויגען, די חתימה, ווי איהר זעהט, איז ניט געריהרט, דער טריוואכס גאנץ, אלץ ווי עס דארף צו זיין!

א נייע נשמה האט מען געבאד אין דעם אידען אריינגעזעצט, די הענד האבען איהם אזש געציטערט, און טרערען האבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען.

— צו וואס האט אייך געטויגט, רבי, נעמען א אידען און טרייבען מיט איהם לצנות? אזא לצנות? ...!

— כ'האב אייך נאר געוואלט באווייזען — ווער אונזע-

רע שענע בעליבתים זענען ...

א מעשה פון פארצייטען, דערזעהלט פון א
איד א חסיד פאר א סך אידען, פאָהרענדיג
אין וואַגאַן, און איבערדערזעהלט מיט זיין
לשון.

לשנה טובה

— נעמען. לאז זיך אייד דאכטען, נעמען אלע ביי אונז, ביז'ן אדון הגדול! און אפילו דער אדון הגדול אליין בכבודו ובעצמו, ס'זאל אייד צו קיין שאנדע ניט זיין, נעמט אויף, אז מע גיט איהם... וואס? איהר גלויבט ניט? איהר לאכט? לאכט געזונטערהייד!... שוין? איהר'ט זיך שוין אויסגעלאכט? אצינד רוקט אייד קארשט צענויף, מיינע ליבעע אידען, וועל איך אייד דערצעהלען א מעשה פון פארציטען. די מעשה האט זיך געטראפען ניט מעהר און ניט וועניגער ווי מיט מיין זיידען, עליו השלום, אין יענער גוטער צייט, בעת מלך איז געווען דער ערשטער ניק... וואס ווינקט איהר צו מיר? וואס'ט איהר זיך דערשראקען? איהר האט מורא, אז די ערליך, וואס זיצען מיט אונז אין וואגאן, וועלען פארשטעהן וואס מע דבר'ט? א מכה וועלען זיי ביי מיר פארשטעהן! איכ'ל רעדען פארשטעלט, און דארט, וואו מע באדארף, — גאר אויף לשון קודש — אבי איהר זאלט נאר הערען מיט קאפ און ניט האבען א טבע איבערשלאגען יענעם אין מיטען.

בקיצור, ויהי בימי אחשורוש — דאס איז געווען, לאז זיך אייד דאכטען, אין דער צייט, ווען ס'האט געוועלטיגט אונזער רעגירונג, עלטער-זיידע, נאך וועמען אונזערער וועלט איז א גאנצע, זייער זכות מעג איהם ביישטעהן אויף יענער וועלט און אקעגען קומען דארט, פאר די טובות, וואס אונזערע אחינו בני ישראל האבען פון איהם געהאט דורך זיינע גזירות טובות ישועות ונחמות — אמן. א לאנגע צייט האבען אונזערע זיידעס, און דער נאך אונזערע טאטעס, נישט געקאנט פארנעמען דעם דאזיגען אדון הגדול, האבען זיך געאכעט פונ'ם שלאף און דערמאנט איהם אלע מאל צום גוטען — אזוי גוט איז זיי געווען! דאס גאנצע לעבען איז געהאנגען ביי איטליכען אויפ'ן שפיץ נאך, און געלעבט האט מען נאר

אינ'ם זכות און מיט'ן חסד פונ'ם אדון הקטן, פונ'ם „קנעפעל“, דאס הייסט, דורך דעם, וואס דאס „קנעפעל“ פלעגט נעמען אויף דער יד, און דערצו נאך פארוואקען די דגים ערב שבת מיט א גלעזעל יי"ש, האבען אידען געקאנט דערוויילע אטעמען פראנק און פריי, האנדלען און וואנדלען און לעבען ווי גאט אין אדעם.

ויהי היום — און וואו א ויהי איז דאך א צרה — טרעפט זיך א מעשה: וימת פרעה מלך מצרים — לעגט זיך אוועקעט דאס „קנעפעל“ און מאכט א שטארב, ויקם מלך חדש — און עס קומט אראפ צו אונז אין שטאדט א ניי „קנעפעל“, א חמו, א רשע, אשר לא ידע את יוסף — וואס נעמט נישט, האטש געב איהם א קרענק! האט מען איהם געפרובט נתנ'ען א גרעסערע מטבע — ער נעמט ניט! נאך א גרויסע מטבע — ער נעמט ניט! געוואלט איהם מכבד זיין מיט דגים — ער געהט ניט! א שמועס געגעבען פון א גוט ביסעל משקה — ער טרינקט ניט! אז מע שמועסט א „נקי-כפים/ניק“, איז דאך ניט שויד! און טאמער בעט מען איהם מיט רחמים — טופעט ער מיט די פיס, טרייבט ארויס און טהוט דערנאכדעם מעשים אשר לא יעשו: א פראטאקאל נאך א פראטאקאל, א שטראף נאך א שטראף, אידען לאזט ער ניט האנדלען, מלמדים לאזט ער ניט קנעלען, און דערזעהט ער א יונג ווייבעל — רייסט ער איהר אראפ דעם פאריק, א יונגען מאן — שערט ער איהם אפ א פאה, „אזוי, זאגט ער, טהוט דער אדון הנדול אויך“... און קוועלט, טרייסעלט זיך פון זיין אייגענער חכמה, ווערד צעשמאלצען פאר געלעכטער!... פערדריסט דאך עס, און סע ברענט, נאר מען קאן גארנישט מאכען, וואס טהוען אידען? דאס, וואס אלע מאל: ויאנחו בני ישראל — אידען זיפצען נעכאך שטילער-הייר און מע מאכט איין אסיפה און נאך איין אסיפה, הבה נתחכמה — לאמיר עפים צוטראכטען, ווי אזוי ווערד מען פטור פונ'ם דאזיגען חמו ימח שמו? איז געבליבען, מע זאל געהן צו מיין זיידען רב אנשעל עליו השלום, אזוי טאקי האט ער געהייסען, דער זיידע מיינער, און דאס בין איך טאקי נאך איהם א נאמען.

און מיין זיידע אנשעל איז געווען, לאָז זיך אייך דאָכטען, אַ איד אַ נגיד און אַ מיוחס, און דעם רבינ'ס אַ חסיד, און אַ גבאי אין שוהל, און אַ תקיף ביי נאָטשאַלטווע. אַז מע שמועסט כל־יולד! „גוואַלד, רב אנשעל, ראַטעוועט אַ שטאָרט! גיט עפּים אַיין עצה!“ הערט זיי אויס דער זיידע און מאַכט צו זיי: „וואָס קאָן איך אייך, קינדערלעך, העלפּען? סייידען איכ'ל מיד אַראַפּהאַפּען צום רבי'ן זאָל לעבען, און וואָס ער זאָל לעבען וועט זאָגען, דאָס וועלען מיר טהון.“ און אומר ועושה — דער זיידע האָט פיינט געהאַט לאַנגע מחזקות. פּוילען זיך איז ביי איהם גיט געווען, און איז הוצאות איז אויך גיט געווען קיין מניעה — אַ שטאָרט קאָן אויס־טראַגען. עס האָלט ביי צרכי צבור, מע דאַרף ראַטעווען אַ שטאָרט, איז עפּים פאַרהאַן תירוצים?... און ער האָט זיך אויפגעזעצט, דער זיידע אנשעל הייסט עס, זומער איז דאָס געווען, איז די רעכטע היצען, האָט זיך אָפּגעזעגענט מיט דער גאַנצער שטאָרט און איז אַוועק גלייך צום רבי'ן. געקומען צום רבי'ן, הויבט ער איהם אָן צו דערצעהלען אַ מעשה: אַיין אומגליק, אַיין ערל אַ נקיפּים/ניק, וואָס נעמט גיט. טהוט דער רבי אַ קוק אויף איהם מיט אַיין אויג און אַ מאָד מיט דער האַנט, ווי אַינער רעדט: מע דאַרף גיט רעדן דען ווייטער, ער ווייסט שוין. פון וואָנען ווייסט ער? — דאָס פרעגט אַ נאָר. זיי ווייסען שוין!... וואונדערט זיך דער זיידע, נאָר ער שווייגט און וואָרט, וואָס וועט זיין ווייטער? איז אַ מינוט אַרום רופט זיך אַן דער רבי: לִשְׁנָה טוֹבָה תִּכְתְּבוּ וְתַחֲתָמוּ... וואונדערט זיך דער זיידע נאָך מעהר: וואָס פאַר אַ סמיכות־הפרשה? ס'איז נאָך אין רעכטען זומער, נאָך ווייט צו ראש־השנה, ווי קומט עס אַיצטער צו „לשנה טובה“?... נאָר פרעגען דעם רבי'ן קשיות פרעגט מען גיט. וואָרט ער. און שוין פאַר'ן אָפּגעזעגענען זיך רופט זיך אַן דער רבי צום זיידען מיט אַ זיפּץ: הער זשע אויס, אנשעל (זיי זאָגען דאָך אַלעמען „דו“). נעם און פאַהר, זאָגט ער, אַהיים בשלום און זאָלסט זאָגען דער שטאָרט, זאָגט ער, אַז איך האָב זיי געזאָגט „לשנה טובה תכתבו ותחתמו“. און אַז דו וועסט קומען

אהיים, זאגט ער, זאלסטו אפּוואַרטען ביז'ן גרויסען יאָרִיד, און זאלסט אַרויסגעהן, זאגט ער, אויפ'ן יאָרִיד און זאלסט קויפּען אַ פאַר סוסים, אָבער מן המובחר, פון די בעסטע הייסט עס! שפּאַקעס זאלען זיי זיין! און זיי זאלען זיין, זאגט ער, ביידע גלייך, ווי אַ צווילינג, ווי איין מאַמע האָט זיי געהאַט, עס טאָר ניט זיין קיין פלעק אויף זיי, קיין שפּרינקעלע. און דו זאלסט, זאגט ער, נעמען דאָ שפּאַקעס און זאלט זיי איינשפּאַנען, זאגט ער, איז אַ קאַרעטע, איז אַ שענער קאַרעטע, וואָס שענער איז בעסער, און דו זאלסט אַוועק פאַהרען מיט זיי, זאגט ער, איז יענעם מקום אַרײַן, וואו דער אַדון הגדול זיצט... מיט אַ „פ“ הויבט זיך אָן יענע שטאָרט... און אַז דו וועסט קומען, זאגט ער, איז יענעם מקום, זאלסטו דעם ערשטען טאָג, זאגט ער, אַפרוהען, דעם אַנדערען טאָג אַפרוהען, און דעם דריטען טאָג, זאגט ער, אויך אַפרוהען, און אַז דו וועסט זיך אַפּרוד הען, זאלסטו, זאגט ער, נאָכדעם איז דער פריה, באַלד נאָכ'ן דאָוונען. און פאַרנאָכט, בין מנחה למעריב, מאַכען אַ שפּאַציער מיט די שפּאַקעס פאַר'ן פּאַלאַץ פונ'ם מלכות, און זיצען זאלסטו אין דער קאַרעטע ווי אַ שררה, וואָס פאַהרט זיך דורך גלאַט אַזוי לשם פאַרגעניגען... והיה — און ס'וועט זיין, זאגט ער, אַז מע וועט זיך אַפּשטעלען און פרעגען: „וואָס ווילסטו פאַר די פערדלעך?“ זאלסטו זאגען: „איך האַנדעל ניט מיט קיין פערד“... און פאַהר, זאגט ער, בשלום אַהיים, וואו, זאגט ער, יצליח דרכך“...

און כך הוה. ס'איז געקומען די צייט פונ'ם גרויסען יאָרִיד, ווי דער רבי האָט פאַראויסגעזאָגט, איז דער זיידע אַרויס אויפ'ן יאָרִיד, דערזעהט ער אַ ציגיינער מיט אַ פאַר שפּאַקעס, אָבער שפּאַקעס אַזער לאָש שפּאַקעס אַבונדאנט! קיין גרויסער מבין אויף פערד איז מיין זיידע נישט געווען, נאָר זייער אויסזעהען — איינס אין איינס, ווי איין מאַמע האָט זיי געהאַט, און אַהן אַ פלעק — אַלסדינג, ווי דער רבי האָט געזאָגט! דערזעהען די פערדלעך, איז שוין דער זיידע, דע, לאָז זיך אייך דאָכטען, פון זיי ניט אַפּגעטרעטען. ער איז צוגעזאָטען געוואָרען! דער ציגיינער, אַפנים, האָט פאַרשטאַנען, אַז דער

זיידע איז אויסער זיך פון די פערדלעך, האט ער מסתמא פארבעטען אזא מקח, אז דעם זיידען איז געווארען נישט גוט, ממש עס איז איהם פינסטער געווארען איז די אויגען! נאך ס'איז עפּים א תירוץ? פּסח-נפש — ראטעווען א שטאָרט מיט מענטשען! אידען האָבען פאַרקויפט, פאַרזעצט דאָס לעצטע שבלעצטע! און מיין זיידע האָט גענומען דינגען זיך פאַר די שפּאַקעס, אַ רענדעל אַראָפּ, אַ רענדעל אַרויף — ער איז שוין, לאַז זיך אייך דאַכטען, פון די שפּאַקעס ניט אָפּגעטראַטען און האָט אוועקגעקויפט די שפּאַקעס און גענומען די שפּאַקעס און איינגעשפּאַנט די שפּאַקעס אין אַ שענער קאַרעטע, און איז אוועק מיט די שפּאַקעס גלייך אין יענעם מקום, אַקוראַט ווי דער רבי האָט אָנגעזאָגט, נישט געלאָזט פאַלען אַ האָר. און אז ער איז געקומען מיט די שפּאַקעס אין יענעם מקום אַריין, — דאָס איז שוין געווען ראש חודש אָלול — האָט ער אויסגערוהט זיך דריי טעג מיט דריי נעכט, און גענומען דערנאָך שפּאַצירען מיט די שפּאַקעס אלע אין דער פּריה תּיכּהּ ומיר נאָכ'ן דאוונען און-אויף דער נאַכט, בין מנחה למעריב, און פּאוואָלי, נישט געחאַפּט, טריט ביי טריט, דריי מאל היז און צוריק, פאַרביי דעם פּאַלאַץ פּונ'ם מלכות — אַלסדינג, ווי דער רבי האָט געהייסען, ניט געמינערט אַ האָר.

הקיצור המעשה, ער פּאַהרט, לאָזט זיך אייך דאַכטען, אַ טאָג, ער פּאַהרט צוויי, ער פּאַהרט דריי — גאַרנישט מיט גאַרנישט! ער הויבט שוין אַז אַריינפאַלען אַביסעל אין אַ מרה-שחורה: וואָס וועט זיין דער תּכלית? נאָר צופּיעל מהרהר זיין טאָר מען אויך נישט. אַז דער רבי זאָגט, איז מסתמא ניט אומזיסט. און כּך הוה: איינ-מאַל, שפּאַצירענדיג אזוי פאַרביי דעם מלך'ס פּאַלאַץ מיט די שפּאַ-קעס, דערזעהט ער, ווי עס קומט איהם אַקעגען פון דוואַרעץ אַרויס עפּים אַ גרויס „קנעפעל“, אַפּנים, איין אַמיטאָאָנט פון די אַמיר-טאַנטען, און שטעלט איהם אָפּעט און פּייפט עפּים מאָדנע איהם גלייך אין פנים אַריין, און באַטראַכט די שפּאַקעס, ווי אַ רעכטער מבין, פון אלע זייטען, און טהוט איהם אַ פרעג: „הער נאָר, דו,

וואס ווילסטו פאר די פערדלעך? — אַקוראַט ווי דער רבי האָט געזאָגט! טהוט איהם אַ טיאַכקע דאָס האַרץ, דעם זיידען הייסט עס, און ער ענטפערט איהם אָפּ, ווי דער רבי האָט איהם אָנגעזאָגט: „איד האַנדעל נישט מיט קיין פערד“. קוקט איהם יענער אָן מיט אַ בעזען קוק: „ווי קומט צו דיר אַזעלכע שפּאַקעס?“ שווייגט ער שוין, דער זיידע, ווייסט נישט וואָס צו ענטפערען, וואָרום וועגען דעם האָט דער רבי נישט געזאָגט גאַרנישט... ווערד יענער נאָך מעהר בעז און רופט זיך אָן צו איהם: „אפשר האַסטו זיי גע'גנב'עט?“ ווערד דעם זיידען שוין גאָר קאַלעמוטנע אויפ'ן האַרצען, און ער טראַכט זיך: „הלואי זאָל זיך עס גוט אויסלאָזען“. נאָר רעדען קאָן ער נישט. ביז גאָט האָט איהם אַריינגעגעבען אַ זינן, ער זאָל אַ זאָג טהון צום אַטיוטאַנט: „אדוני פּריין! די שפּאַקעס זענען מיינע שפּאַקעס. איד האָב זיי געקויפט, זאָגט ער, ביי אַ ציגיינער אויפ'ן יאָרד. איד האָב, זאָגט ער, עדות, — אַ גאַנצע שטאָדט מיט איר דען!“... ענטפערט איהם דער אַטיוטאַנט: „עדות האַסטו? מע קען אייערע עדות“... און ער נעמט וויעדער אַ מאָל פייען און אַבער אַ מאָל באַטראַכטען די שפּאַקעס, און רופט זיך אָן צום זיידען: „דו ווייסט? דעם מלך זענען געפעלען דיינע שפּאַקעס!“... רופט זיך אָן צו איהם דער זיידע: „איז וואָס איז די מניעה? אויב די שפּאַקעס זענען געפעלען דעם מלך, קאָנען דאָך מיינע שפּאַקעס זיין זיינע שפּאַקעס“...

ווי קומט דאָס, דער זיידע זאָל פאַלען אויף אַזאָ זאָך — וואָס פרעגט איהר? אַז ס'איז באַשערט, נישט דער אויבערשטער אַריין אַ שכל, וכפרט אָן ער איז געווען, ווי איד האָב שוין געזאָגט, אַ איד אַ חכם, האָט ער פאַרשטאַנען, אָן דער רבי האָט איהם אָנגעזאָגט שפּאַצירען פאַרביי דעם מלך'ס פאַלאַץ, איז מסתמא געווען דערביי אַ קוק, ווי איהר וועט עס באַלד געוואוירע ווערען...

הקיצור המעשה, מע האָט גענומען די שפּאַקער און מע האָט גאָנץ פיין אַריינגעפֿיהרט די שפּאַקעס אין הויף אַריין, איז צאָרסקי דוואַרעץ הייסט עס, און געוויזען די שפּאַקעס פאַר'ן אַדון הגדול.

און ווי נאָר דער אַדון הגדול האָט דערזעהן די שפּאַקעס, אזוי האָט ער שוין ניט געקאָנט מעהר אָפּטרעטען פון די שפּאַקעס. אַ מין כח איז געלעגנען אין די דאָזיגע שפּאַקעס! אַ שעה כסדר האָט ער זיך געשפּיעגלט אין די שפּאַקעס, באַוויזען די שפּאַקעס לִכְל שריו ועבדיו — דעם גאַנצען הויף. הכלל, ער האָט זיך נאָר ניט געקאָנט זאָט אַנמוקען אין די שפּאַקעס — ממש ותדבק נפשו!... און דער זיידע שטעהט אַלץ פון דער ווייטען און קוקט זיך צו און שווייגט. ער האָט באַלד דערקענט נאָכ'ן פאטרעט ווער דאָס איז... נאָר נאָר נישט, לאַ קם ולא זע, אַ בשר ודם גלייך מיט אַלע... דערנאָך געהט ער צו, דער אַדון הגדול הייסט עס, גלייך צום זיידען, און ווי נאָר ער האָט אַ קוק געגעבען אויף איהם, איז איהם שוין פאַרקיהלט גע-וואָרען, דעם זיידען הייסט עס, אַלע געבליטען. און אז ער האָט דערהערט זיין קול, אַ קול פון אַ לעמפערט, איז איהם דורכגעלאָפּען אַ פרעסטעל איבער'ן לייב. „וויפיעל ווילסטו פאַר די פערדלעך?“ ענטפערט איהם דער זיידע, קוים-קוים וואָס ער רעדט, און פיהלט, אַז דאָס קול ציטערט איהם און אין מויל איז איהם טרוקען: „איך פאַרקוויף ניט קיין פערד. נאָר אויב, זאָגט ער, דעם האָר זענען געפּעלען די פערדלעך, און אויב איך האָב, זאָגט ער, געפונען לייט-זעליגקייט אין די אויגען פון מיין האָר, און מיין האָר וועט ניט זיין אויף מיר אין גרימצאָרן, לאָזען, זאָגט ער, אַריינגעפיהרט ווערען מיינע שפּאַקעס אין די שטאַלונגען פון מיין האָר — דאָרט, זאָגט ער, איז זייער אַרט“... מעהר האָט ער ניט געקאָנט אַרויסרעדען קיין וואָרט, מחמת דער אַדון הגדול האָט אויף איהם געגעבען אַ קוק, איז איהם פרחת נשמתו געוואָרען! און ווער שמועסט, אַז דער אַדון הגדול איז צו איהם צוגעגאַנגען נאָך געהענטער און געגעבען צו איהם אַ רעד מיט זיין געמבע, איז פון איהם שיער ניט געוואָ-רען, פונ'ם זיידען אַנשעל, אַ גל של עצמות. „הער זיך איין, זאָגט ער צום זיידען, אפשר ווילסטו פון מיר אַ טובה'לע? זאָלסטו, זאָגט ער, זאָגען בעסער גלייך, אַהן חכמות, אַהן אידישע אויבער-הסברות,

אהו דריידלעך און אהו קונצען, אניט, זאגט ער, וועט דיר קאסטען טייערער!"

נ, ווי פארשטעהט איהר, מיינע ליעבע אידען, וואס האט בשעת מעשה זיך געטראכט דער זיידע אנשעל עליו השלום? אודאי איז איהם פארקיהלט געווארען דער מאמעס מילך פון אזעלכע דבורים! נאר אזוי ווי דער זיידע אנשעל איז געווען, ווי איד האב אייד שוין געזאגט, איין אביר-לב, לא קם ולא זע, נעמט ער זיך אן מיט כה, לאז זיך אייד דאכטען, און רופט זיך אן צום ארון הגדול:

„אדוני, זאגט ער, קעניג! איד שווער דיר בהו שלי, אז איד מיין נישט דערביי קיין שום מיי, זאגט ער, מיט קיין שום אויבער-קעפלעך, און איד בין ווייט, זאגט ער, פון חכמות, פון אויבער-הסברות, דריידלעך און קונצען, און איד פארלאנג ניט, זאגט ער, פון מיין האר קיין שום טובות. נייערט, זאגט ער, דער כבוד איז ביי מיר ווערטה אינגאנצען, און די גרעסטע טובה וועט פאר מיר, זאגט ער, זיין דער זכות, וואס מיינע שפאקעס וועלען פון היינט אן שטעקן מיט די פערד פון מיין האר, און מיין האר וועט טהון רייטען אויף זי...“ אודאי איז דער ארון הגדול געווען געריהרט פון אזא מין געשפרעך, און ער האט שוין גענומען רעדען א סך וויי-כער, איין אנדער לשון, מיט איין אנדער שפראך, מיט אנדערע דבורים — ס'איז נאר לא זו הדרד! און ער הויבט זיך אויף, דער מלך, ארויף איז פאלאץ אריין, און דער זיידע אנשעל נאך איהם, לא קם ולא זע — גלייך ווי גארנישט, נאר די קנעכלעך, לאז זיך אייד דאכטען, טרייסלען זיך איהם, און דאס הארץ — טיקטאק! טיקטאק! — ווי א זייגער. א ווערטעלע אויסצורעדען — בחצרות מלכים, אין צארסקי דווארעץ! אז אומעטום, וואו מע טהוט א ווארף מיט איין אויג, איז נאר נאך און נאך זילבער, און אלסדינג איז גע-שניצט פון סאמע עלפענביין. אויבען קרישטאָל, אונטען מירמעל-שטיין, און ביי די זייטען ברושטיין, עכטער ברושטיין, וואס געהט אויף לולע-ציבעקס און אנטיפקעס. דעם זיידען אנשעל האט זיך אזש דער קאפ פארדרעהט פון אזא עשרות, נאר ער האלט זיך! דער ארון

הגדול געהט, ער געהט איהם נאך. דערנאך זעצט זיך דער אָדון אַוועק, בעט דעם זיידען אויף זיצען, זיצט ער. איז ער איהם מכבד מיט אַ ציגאַיער, ער זאָל רויכערען, רויכערט ער — לאַ קס וואָ זע! דערווייל קומט אַרײַן „זי“, די מלכה הייסט עס — רייך, איינגעטונקען אין זייד און אין סאַמעט, פון אויבען ביז אַראָפּ דימענטען און בריליאַנטען און די טהייערסטע שטיינער, וואָס שעמערירען אין די אויגען! און שען איז זי, ווי די מלכה שבא, אין איהר פנים נישט אַרײַנצור קוקען! דערוועגן אַ אידעל זיצט אויבערן צעלענט און רויכערט אַ פאַפיראַס, פאַרדריסט עס איהר מסתמא און זי קוקט אויפ'ן אָדון הגדול מיט תרעומות, ווי איינער רערט: „וואָס טהוט דאָ אַט דאָס אידעל?“... נאָר דער זיידע אַנשעל — ס'זאָל איהם אָנהויבען צו אַהרען! אַ מענטש איז געוואָרען אַזאַ תקיף — וועמען האָרט ער? רויכערט ער זיין ציגאַיער און קוקט נישט אפילו אין איהרע ד' אמות! זי אָבער לאָזט פון איהם קיין אויג ניט אַראָפּ, ממש דורס מיט'ן קוק... פאַרשטעהט עס, אַפנים, דער אָדון הגדול, אַז זי איז ניט צופריעדען מיט'ן נאָסט, נאָר ער מאַכט זיך ניט וויסענדיג, טהוט אַ וואָרף אויף איהר מיט די אויגען און טהוט זיך אַ זאָג צו איהר אין גוטען מוט: „דושינקאַ, טשאַי“ — מען זאָל דער לאַנגען טיי, הייסט עס. שווייגט זי. זאָגט ער נאָך אַ מאל: „דו-דושינקאַ, טשאַי“, שווייגט זי וויעדער. פוילט ער זיך ניט און טהוט אַ טופ מיט'ן פוס און אַ ברום אַרויס שוין אויף דער העכסטער אַקטאַבע: „דושינקאַ, טשאַי!...!“ האָבען אַלע פענסטער גענומען קלינגען! אַ קלייניגקייט? מורד במלכות!... און עס האָט ניט געדויערט אַזוי פיעל, ווי איהר דערצעהל אייד, האָבען זיך אַ שאַט געגעבען אַטויטאַנטען און גענעראַלען, און ס'איז בעשאַפּען געוואָר רען אין איין כהרף עין, לאַז זיך אייד דאַכטען, אַ סאַמאָואַר אַ זורניגער ווי אַ גזל, און איינגעמאַכטען אַלערליי מיט פרישע איי-ערבייגעל מערני מלך, און טאַק געקאַכטע אייער, ווייל מע ווייס דאָך אין צאַרסקי דוואַרעץ אויף, אַז איין עהרליכער איד וועט קיין אַנדער זאך ניט עסען אַ חוץ „אייער“, און דער מלך בעט איהם,

ער זאל עסען און טרינקען און זיך וואויל מאכען. פרעגט איהם אויס בעת מעשה, ווער ער איז? און וואס איז זיין טהועכץ? און צי האט ער פרנסה? און וואס מאכען עפּים די אידעלעך פון זיין מדינה? אלסדינג וויל ער וויסען, און די גאנצע צייט כסדר פנים יפות. ענטפערט איהם דער זיידע אנשעל, לאז זיך אייד דאכטען. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, און אז ס'איז געקומען צו דעם, וואס מאכען עפּים די אידען, טראכט ער זיך: „אצינד איז א שעת הכושר צו צוטרעטען צום עצם ענין. אצינד וועל איך איהם זאגען. יעבור עלי מה!“... און ער נעמט און לעגט אוועק פאר'ן ארון הגדול. לאז זיך אייד דאכטען, א מענה-לשון (דער זיידע אנשעל האט גע- קאנט!) — כד וכד, אדוני קעניג, אזוי איז די מעשה: „דיינע אידען, זאגט ער, האבען זיך ניט וואס צו באקלאגען. נישט מעהר, זאגט ער, אויב דעם מלך איז גוט אויפ'ן הארצען און אויב איך האב גע- פונען לייטזעליגקייט אין די אויגען פון מיין האר און אויב. זאגט ער, מיין האר וועט ניט זיין אין גרימצארן אויף זיין קנעכט, וועל איך דיר, זאגט ער, זאגען דעם גאנצען אמת. הנה זיי וויסען, אדוני קעניג, אז ביי דיר אין דער מדינה פיהרט זיך, ברוד השם, גאנץ נישקשה'דיג, און די אידען לעבען מיט'ן חסד פונ'ם „קנעפעל“. איז דאס קנעפעל, זאגט ער, א קנעפעל, איז מהכתיתי. און טאמער חלילה ניט — איז, זאגט ער, זעהר ביטער. אט איז ניט לאנג אראפגעקומען צו אונז א קנעפעל, זאגט ער, איז ער א נקי-כפים'ניק, קייען מיר פון איהם די ערד! ס'איז נאך ביי דיר אין דער מלוכה אועלכער, זאגט ער, קיין מאל ניט געווען, מע זאל אויספאהרען די גאנצע מדינה לארכה ולרחבה. א קנעפעל א נקי-כפים'ניק — דאס איז א מכה אשר לא כתובה בתורה!“... קוקט אויף איהם דער ארון הגדול און רופט זיך אן צום זיידען: „איך וועל דיר זאגען דעם אמת — דו רעדסט עפּים אזוי פאר- שטעלט, אז איך הויב ניט אן צו פארשטעהן, וואס הייסט עס ביי דיר א נקי-כפים'ניק און וואס הייסט עס ביי דיר א „קנעפעל“?... רופט זיך אן דער זיידע: „נקי-כפים'ניק הייסט א פריץ, וואס נעמט

ניט, און „קנעפעל“ — דאס מיינט מען, זאגט ער, דעם אַרדן קסטן, וואס דו שטעלסט אוועקעט אין יעדער שטאָדט, ער זאָל אַכטונג נעבען אויף דיין מלוכה. ניט ער, זאגט ער, אַכטונג און אין עטליכע יאהר אַרום ווערד ער איין עושר. פון וועמען? — געוויינטליך, פון אירען. וואָרום אירען, זאגט ער, זענען שוין געוואָהנט געוואָרען. אזוי ווי, זאגט ער, אַ איר דאָרף דאוונען אַלע טאָג, אזוי, זאגט ער, ווייס אַ איר, אַז אַ פריץ דאָרף נעמען און אַ איר דאָרף געבען. סע שטעהט, זאגט ער, ביי אונז געשריבען: „נתבעים למשכן ונותנים נתבעים לעגל ונותנים“... און — זאגט איהם ווייטער דער זיידע מיט'ן לשון פון פסוק: — הַחִי לֹות לְהַרְאוֹת אֶת הַסֶּדֶד לְעַבְדְּךָ — ביזטו שוין געווען אזוי גוט און האָסט מיד, זאגט ער, אויסגעהערט ביז אַהער, וועסטו שוין בעווייזען דיין גענוד צו דיין קנעכט און אויסהערען מיד שוין ביז'ן סוף.

„הנה, זאגט ער, זיי ווייסען, אַרדני קעניג, אַז נעמען, זאגט ער, נעמט מען ביי דיר אין דער מלוכה אומערדום, פון הורו ביז כוש. נישט נעמען נעמט ניט ביי דיר נאָר אַ קאַליקע, וואָס האָט ניט קיין הענט... און אפילו דער, זאגט ער, וואָס האָט שוין גאָר קיין הענט ניט, הייסט זיך אויך, זאגט ער, מע זאָל איהם אַנידערלעגען אויפ'ן טיש. און אדרבה, זאגט ער, פאַרקעהרט, ס'איז גאָר קיין עולה ניט. יעדער מענטש דאָרף לעבען. סע שטעהט ביי אונז, זאגט ער, געשריבען „והי אחיד עמך“, מאַכט רש"י: נעחאי סאַבאַקאָ נע ברעשע“...

— וואָס קוקט איהר זיך איבער? ביי אייך קומט עס אויס פריקער, אַ איר זאָל אזוי רעדען מיט אַ קייסער? איז ווי איהר ווילט אייך. איך בין דערביי ניט געשטאַנען — דאָס פאַרשטעהט אַ מינדסט קינד. האָב איך דאָס אָבער געהערט דערצעהלען פון מיין טאַטען עליו השלום, און מיין טאַטע האָט דאָס געהערט פון זיין טאַטען. און איך פאַרזיכער אייך, אַז מיין טאַטע איז קיין ליגנער נישט געוועזען, און מיין זיידע אַנשעל אַרדני ניט... הקצור, דער זיידע האָט זיך גאַנץ פיין אַפגעזעגענט און איז אוועק פון'ם מלך.

לאז זיך איידע דאכטען, גלייך צום רבי'ן, אפגעגעבען דין וחשבון פון דער נסיעה. עס איז שוין געווען אהת לאחת ערב ראש השנה. גער קומען צום רבי'ן, האט זיך דער זיידע אנשעל אוועקגעשטעלט (פאר'ן רבי'ן שטעהט מען) דערצעהלען אלסדינג, ווי אזוי און וואס און ווען. לאזט זיך אויס א מעשה, אז ס'איז אומזיסט די טרחה, וואס דער זיידע אנשעל האט איהם דא אזוי פיעל דערצעהלט, ווארום ער האט דאס אלסדינג געוואוסט פריהער, דער רבי הייסט עס. אי. למאי האט ער איהם געלאזט רעדען? ווארום ס'איז ניט קיין דרך ארץ איבערשלאגען א אידען אין מיטען — זיי זענען גרויסע בעלי דרך-ארץ... דערפאר אויף מארגען, אז ס'איז געקומען צום טיש, שבת נאכ'ן דאוונען, און דער רבי האט געהאלטען ביי „זאגען“, איז ער זיך מיישב, דער רבי הייסט עס, און שטעלט זיך אויף א פסוק, גאר ניט פון דער סדרה — ווער-וואס? ער האט זיך גאר אוועקגעשטעלט, לאז זיך איידע דאכטען, אויף א פסוק פון דער תוכחה! האט דער עולם געשטוינט, געווען אויסער זיך: „ס'איז פארהאנעט — אזוי האט דער רבי אנגעהויבען מיט צוגעמאכטע אויגען, ווי דער שטייגער איז, — ס'איז פארהאן ביי אונז אין דער תוכחה א קללה, וואס מע קאן ניט פארשטעהן דעם פשט פון די יוערטער בשום אופן ואופן: „ישא ה' עליך גוי — גאט וועט אויף דיר אנשיקען א גוי, אשר לא תשמע לשונו — וואס דו וועסט ניט פארשטעהן זיין לשון... איז דאך אין פלוג א קשיא — וואס איז דאס פאר א קללה? נאך א מאל: א גוי, וואס דו פאר שטעהסט ניט זיין לשון! געשיקט זיך עס? מילא, אז א גוי, להבדיל, פארשטעהט ניט אונזער לשון — דאס איז על-פי דרך הטבע, דערויף איז ער דאך א גוי! אבער אז א איד זאל ניט פארשטעהן וואס דער גוי רעדט צו איהם — וואס איז שייך? וואו איז דא א זאך, וואס א איד זאל ניט פארשטעהן? מוזען מיר לערנען דעם פשט אזוי: ישא ה' עליך גוי — גאט וועט אנשיקען אויף דיר א גוי, אשר לא תשמע לשונו — וואס דו וועסט ניט קאנען מיט איהם זיך א ו י פ ר ע ד ע ז, דאס הייסט, ער

וועט זיין א נקיטפ'ס'ניט, וואס נעמט ניט, און א גוי, וואס ער
 נעמט ניט — איז איין אומגליק!..." און אזוי האט דער רבי פאר-
 טיימט דעם פסוק פון דער תוכחה, און דער עולם איז געווען נתפעל,
 ממש געלעקט די פינגער! פארשטאנען האט דאס, לאז זיך אייך
 דאכטען, קיינער ניט, אויסער דעם זיידען און א חוץ די נאך געהענטע
 מקורבים... און ווי נאך ס'איז אוועק דער שבת, איז דער זיידע אג-
 זעל אוועק אהיים, קוים-קוים געקומען אויף ראש-השנה אהיים.
 ז' לאז זיך אייך דאכטען, אז דעם ערשטען טאג ראש-השנה אויף
 יער נאכט, בעת אידען געהען פון שול און זאנען איינער דעם אנ-
 דערען א גוט יום-טוב, לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים
 ולשלום — איז ארויס א קלאנג אין שטאדט, אז דאס "קנעפעל",
 דער המן ימח שמו וזכרו, איז אראפ, און אויף זיין ארט איז אראפ-
 געשיקט געווארען פון דארטען, פון אויבען, א נייער ארון בפקדה.
 א גוי א חכם, א פקח, און א גוטער, א דימענט פון א גוי — ער
 נעמט! איין שטיקעל חסרון האט ער געהאט (וואו האט איהר גע-
 זעהען א מענטשען אהן א חסרון?). וואס עס האט זיך ארויסגעווינען
 דערנאכדעם, אז ער איז שוין געווען אביסעל צו א שטארקער גע-
 מער.. ער האט שוין גענומען פאר יענעם אויך... ממש פון טויט
 און פון לעבעדיג!... נאך ווי די מעשה איז — א ראש השנה האבען
 אידען געהאט א פרייליכע, און א סוכות נאך א פרייליכערע, און
 ווער שמועסט שמחת-תורה — איז נאך געווען ליהודים! א סברה,
 אז דער ארון בפקדה, דאס נייע קנעפעל הייסט עס, האט געמאכט
 א כוסה און געהאפט א טענצעל גלייך מיט אלע אידען... מיר דאכט,
 אז מיר זענען שוין געקומען צו דער סטאנציע? זייט מיר! און
 האט מיר!...

פון פסח ביז סוכות

א וואונדערליכע מעשה, דערצעהלט פון א
אידען, א פערברענטען שאכמאטוסט, אין א
ווארעמער געזעלשאפט, אוינמאל אין א קאל-
טער ווינטער-נאכט, נאך א פרעהליך קערטעל
און סאך א גוטען צובייסען.

געשריבען אין יאָהר 1915

פון פסח ביז סוכות

ס'איז שוין געווען ווייט נאך האלבע נאכט. ווינטען צייט איז דאס געוועזען. די וועטשעריןקע האט זיך געענדיגט. דער טיש האט געזאגט, אז דער עולם האט געהאפט א זאט. די גרינע מישלעך זענען געווען צעשריבען מיט'ן קריידעל און פערווארפען מיט אפגע-שפיעלטע קארטען, פון וועלכע עס קוקען ארויס טיז מיט מלכים און רייצען זיך: „אצינד זענען מיר דא!“... זעצען זיך נאך א מאל שפיעלען א ווינט, א פרעפערענאס אדער איין אקע — וואלט געווען ווי געוואונשען. האט מען זיך אבער געשעמט פאר זיך אליין — ס'איז שוין געווען צו שפעט. איז מען געזעסען גלאט און גערוי-כערט, געטרונקען שווארצע קאווע און גערעדט לשון-הרע. ביז ס'איז אויסגעגאנגען ווערטער, האט איינער אריינגעווארפען א ווארט ווע-גען שאך. נאך איהם — נאך איינער און נאך איינער. דערמיט האט מען געוואלט פעראינטערעסירען איינעם א פערברענטען שאכמא-טיסט מיט'ן נאמען רובינשטיין.

רובינשטיין איז א מסוכנ'ער שאכמאטיסט. צוליבע שפיעלען א שאך איז ער גרייט געהן צופוס צעהן מייל, ניט עסען, ניט טרינקען, ניט שלאפען א נאכט — א געפעהרליכער שאך-שפיעלער! פון זיין שאך-שפיעלען געהען ארום מאסען אנעקדאמען: (1) אז ער שפיעלט מיט זיך אליין גאנצע נעכט אין שאך. (2) אז ער האט זיך דריי מאל גע'גט מיט'ן ווייב איבער'ן שאך. (3) אז ער איז שוין איין מאל פערבאלען געווארען אויף דריי יאחר צוליעב'ן שאך. מיט איינעם ווארט, וואו רובינשטיין, דארט איז שאך, און וואו שאך, דארט איז רובינשטיין. און רובינשטיין האט ליעב, אז מערערט פון שאך, ווי א גוטער שכור האט ליעב, אז מערעדט פון א גלעזעל משקה... אז מערטהאט א קוק אויף רובינשטיין'ען, איז דאס ערשטע ווארפט זיך אין די אויגען זיין אומגעלומפערט גרויסער שמערן. א גרויסער

און א ברייטער, א קיילעכיגער, איך מײן אײן אויסגעבויגענער, א בולט'ער. אויגען אויך משונה גרויסע, קיילעכיגע, שווארצע, נאר קאלטע אויגען. אליין איז ער א טרוקענער, א דאָרער, נאר א קול האָט ער ווי א גלאַס, אײן אמת'ע א באַסאָווע שטימע. דאָרט וואו רובינשטיין איז — הערט מען נאָר רובינשטיינ'ען, ווייטער קיינעם נישט...

דערהערט, אז מע רעדט פון שאַך, האָט רובינשטיין פער-קנייטשט זיין געקנייטשטען שטערן, מיט אײן אויג בעטראַכט די שוואַרצע קאָווע, וואָס ער האָט געטרונקען, געוואַלט טרעפֿען מיט וואָס זי שמעקט: מיט זיין אָדער מיט שווענקאָכטס... און א זאג געגעבען צו קיינעם נישט און צו אַלעמען, און זיין באַסאָווע שטימע האָט געדונערט ווי א קלויסטער-גלאַס:

— מיינע דאָמען און העררען! אויב איהר ווילט א שענע געשיכטע פון א שאַך-שפּיעלער, זעצט זיך אַוועק אַלע אַט-אַ-דאָ, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה פון פאַרצייטען.

— א געשיכטע פון א שאַך-שפּיעלער? א מעשה פון פאַרצייט-טען? — האָט זיך אָנגעהאַפֿט די בעל-הבית'טע, וואָס האָט מורא געהאַט, די געסט זאָלען זיך נישט צעקריכען. — אויסגעצייכענט! זאג פעליטשקען, זי זאָל צומאָכען דעם פאַרטעפיאָן און אליין שלים צו, זיי מוחל, די טהיר און געב אָהער נאָך א צוויי-דריי שטוהלען. זיצט, איך בעט אייך, זיצט, דער הערר רובינשטיין וועט אונז דערצעהלען א געשיכטע פון א שאַך-שפּיעלער, א מעשה פון פאַר-צייטען.

און רובינשטיין האָט בעטראַכט די נאָרוואָס פעררויכערטע סיגאַר, וואָס דער בעל-הבית האָט איהם מכבד געווען, פון אַלע זייטען, געוואַלט, אַפֿנים, אַפֿשאַצען וויפּיעל זי קאָסט, און האָט זיך פערקרימט און פערקנייטשט דעם גרויסען שטערן, גלייך ווי ער וואַלט וועלען זאָגען: „הם... זעהען זעהט עס אויס ווי א סיגאַר, נאָר א טעם האָט עס פון א בעזעם“... דערנאָך איז ער צוגעטרעטען צו זיין געשיכטע בזו הלשון:

— אז איז בײַן, מיינע דאָמען און העררען, אַ פאַרברענטער שאַד־שפּיעלער און אַז אונזער גאַנצע פאַמיליע, הייסט עס, זענען שאַכמאַטיסטען פון דער נאַטור — דאָס באַדאַרף אײַך אײַך נײַט דערצעהלען. דאָס ווײַסט אײַהר אַלײן. דער נאָמען רובינשטיין לאָזט זיך אַביסעל הערען אײַף דער וועלט, און אײַך וואָלט אַ בעל־געוועזן, אַדרבה, אײַהר זאָלט מיר באַווײַזען אַ רובינשטיין, וואָס זאָל נײַט זײַן קײַן שאַד־שפּיעלער.

— אָט ווײַס אײַך אַ רובינשטיין. אײַן אַגענט. ער קומט צו מיר אַרײַן אַלע וואָד. איז אַ חוץ „סטראַכאַוואַניע זשױזני“ ווײַס ער נײַט קײַן זאָד. אַ טשיססע בהמה!

דאָס האָט אַרײַנגעשטעלט אײַנער פון די געסט, אַ יונגערמאַן מיט אַ שפּיצעכניגען קאַפּ און מיט גאַלדענע ברילען. וואָס האָלט זיך פאַר אַ חכם און ווײַצעלט זיך; נאָר רובינשטיין איז געבליבען רוהיג. ער האָט דורכגענומען דעם יונגענמאַן מיט זײַנע גרויסע שוואַרצע קאַלטע אײַנען און האָט אַ זאָג געגעבען מיט זײַן באַסאַר ווע שטימע:

— מסתמא איז ער נײַט פון אונזערע רובינשטיינס. אײַן אמת'ער רובינשטיין איז אַ שאַכמאַטיסט. דאָס איז אַזוי נאַטירליך, ווי ס'איז נאַטירליך, אַז דוקא אַ שומה זאָל לײַעב האָבען זאָגען ווײַצען... אײַן אמת'ער רובינשטיין איז געווען מײַן זיידע ראובן רובינשטיין, וואָס רום ער איז געווען, מײַנע העררען און דאָמען, דער אמת'ער שאַכ־מאַטיסט. בײַ אײַהם האָט באַמת געמעגט די גאַנצע וועלט זיך אײַ בערקעהרען, בעת ער האָט געהאַלטען אײַן מיטען אַ שאַד. צו אײַהם איז מען געפּאָהרען פון דער וועלט שפּיעלען אַ פאַרטיע — פּריציס, גראַפען, שררות! חאַטש געווען איז ער נישט מעהר ווי אַ זינגער־מאַכער, אײַן אַרעמער בעל־מלאכה, נאָר אַ גוטער בעל־מלאכה, אַ קינסטלער אײַן זײַן פאַד. און ווײַל דער עיקר איז בײַ אײַהם געווען שאַד, האָט ער געהאַט צרות, נײַט קײַן פּרנסה, און קײַנס־קױם דורכ־געקומען מיט'ן שטיקעל ברויט.

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, מיינע העררען און דאמען.
 עס פאָהרט צו צום זיידענ'ס שטיבעל א גרויסארטיגער טאראנטאס
 מיט צוויי פאָר ברענענדיגע סוסים „נאשפיץ“, און סע שפרינגט
 ארויס פון טאראנטאס א פריי, א מאגנאט מיט צוויי באדיענערס,
 באהאנגען פון אויבען בין אראפ מיט אַרדענס און מעדאליען — א
 שררה! — און איז אַרײַן מיט אײַן אימפעט: „וואו איז דאָ ערניץ
 דער איד ראובן רובינשטיין?“ האָט זיך דער זיידע, זאָל מיר מוחל
 זיין, תחילת אביסעל ווי דערשראקען. ער איז אָבער באַלד געקומען
 צו זיך און איז אַרויס מיט לשון: „איד בין דאָס דער איד ראובן
 רובינשטיין — מיט וואָס קאָן איד דיענען?“ איז דאָס דעם שררה
 געפעלען און ער רופט זיך אָן צום זיידע: „אויב, זאָגט ער, דו
 ביזט דאָס דער איד ראובן רובינשטיין, פריידט עס מיך זעהר.
 הייס, זאָגט ער, שטעלען דעם סאמאוואר און געב אַהער דאָס ברע-
 טעל, וועלען מיר מאַכען א שאַד. איד האָב געהערט זאָגען, זאָגט
 ער, אַז דו שפיעלסט גוט איין שאַד, און אַז דיר האָט נאָך קיין מאַל
 קינער קיין מאַט גיט געגעבען.“ אַזוי זאָגט צו איהם דער
 מאגנאט (געווען, ווייזט אויס, א ליכטהאָבער פון שאַד), איז
 זעצט זיך אַוועק מיט'ן זיידען שפיעלען אין שאַד, איין
 פארטייג נאָך דער אַנדערער, איין פארטייג נאָך דער אַנדערער.
 דערנױף איז פארטייג געוואָרען דער סאמאוואר, און מע האָט דער-
 לאַנגט מיי, געוועהנליך, אויף א טאַץ, מיט איינגעמאַכטס און אַלער-
 ליי פארבייסעכצען — וועגען דעם האָט שוין די באַכע געזאָרגט,
 האָטש אין בייטעלע איז גיט געווען א גראַשען — און אין דרוי-
 סען, ביי'ס טאראנטאס, האָט זיך צענויפגעזאמלעט די גאַנצע
 שטאָדט, א קלייניגקייט — ביי ראובן זייגערמאַכער אַזא מאגנאט!
 אַודאי זענען אין שטאָדט געווען אַלערליי רעדעכצען. דער האָט גע-
 זאָגט, אַז דער שררה איז פון דער גובערניע, געקומען מיט א רע-
 וויזיע, אײַן „אביסס“, פאַלש גאָלד... דער האָט געזאָגט, אַז מסתמא
 איז דאָ א מסירה'לע, א דאנאסעל, א בלבלוף, א „דיעלאַ“... אַרייַן-
 צוגעהן אינוועניג און א קוק טהון, ווי דער שררה זיצט מיט'ן

זיידען און שפיעלט אין שאך — דאס האט קיינער נישט געוואנט.
ווארום וועמען וועט דאס איינפאלען אזא זאך? ...!

און וואס טויג אייד, מיינע דאמען און הערען, דער שררה,
האטש ער האט געשפיעלט ניט שלעכט, מען קאן זאגען — גאנץ גוט
געשפיעלט, האט ער פונדעסטוועגען געהאפט פונ'ם זיידען
א מאט נאך א מאט, און וואס מעהר ער האט פארשפיעלט, אלץ
מעהר האט ער זיך געהיצט, און וואס מעהר ער האט זיך געהיצט,
אלץ מעהר האט ער פארשפיעלט. און דער זיידע — איהר זאלט זאך
גען, א ריהר אויפ'ן פנים — גארנישט! גלייך ווי דאס שפיעלט ער —
איד ווייס אלליין ניט מיט וועמען... האט דאס דעם ארון מסתמא גוט
פארדראסען, וואס זאלט איהר קלעהרען? פארשפיעלען וויל קיינער
ניט. ובפרט נאך ביי וועמען? — ביי א אידען!... נאר זאגען קאן
ער נישט, און ס'איז נישטא וואס צו זאגען, אז יענער שפיעלט פארט
גוט! ווי זאגט איהר: אז ער יכול'ט, איז דאך ניט שייך! און
דאס דארפט איהר וויסען, מיינע הערען און דאמען, אז איין אמת'ען
שאך-שפיעלער אינטערעסירט דאס שפיעלען אלליין א סך מעהר פונ'ם
געווינען, אדער פונ'ם פארשפיעלען. ביי איין אמת'ען שאכמאטיסט
איז נישטא קיין שפיעלער, נאר ס'איז דא א שפיעל — איד ווייס
ניט, אויב איהר וועט דאס פארשטעהן.

— שווימען קאנען מיר ניט, אבער מיר פארשטעהען שווי-
מען. — האט אריינגעשטעלט דער יונגערמאן דער וויצלויג, און
ווי אלע מאל — נישט דארט וואו מע דארף; און רובינשטיין, דער
פערברענטער שאכמאטיסט, האט איהם דורכגענומען מיט די קאל-
טע אויגען און א זאג געגעבען: „יא, מע זעהט, אז איהר פאר-
שטעהט שווימען“... דערנאך האט ער א ציה געגעבען דעם סיגאר
און דערצעהלט ווייטער:

— און אזוי ווי אלסדינג אויף דער וועלט האט א סוף, מיינע
דאמען און הערען, האט זייער שפיעלען אויך געהאט א סוף. דער
מאגנאט איז אויפגעשטאנען, זיך פארשפילעט אויף אלע קנעפ, דער-
לאנגט דעם זיידען צוויי פינגער און געזאגט צו איהם אזוי: „הער

זשע אויס, ראובן רובינשטיין, דו האסט מיד, זאגט ער, געשלאגען, און איד מוז מודה זיין, זאגט ער, אז דו ביזט דער בעסטער שאכ-מאטיסט, ניט נור אין מיין גובערניע, נאָר אינ'ם גאנצען לאַנד, און אפשר אין דער גאנצער וועלט, און איד שעץ מיד, זאגט ער, גליקליך, וואָס איד האָב געהאַט די עהרע און דאָס פאַרגעניגען צו שפּיעלען מיט'ן גרעסטען שאַד-שפּיעלער פון דער וועלט. זיי זיי-כער, זאגט ער, אז דיין נאָמען וועט פון היינט אָן ווערען נאָך גרעסער ווי ער איז געווען. איד וועל עס איבערגעבען, זאגט ער, די מיניסטאָרען. איד וועל דאָלאָזשען אין הויף..."

דערהערט אַזעלכע דבורים: „מיניסטאָרען"... „דאָלאָזשען אין הויף"... רופט זיך אָן דער זיידע צום שררה: „ווער זשע ביזט דו, אדוני פריץ?" צעלאַכט זיך דער פריץ, שטעלט אַרויס די ברוסט מיט מעדאָליען און מאַכט צום זיידען: „איד בין דער גובערנאַטאָר..." ווערד שוין דעם זיידען אַביסעל קאַלעמוטנע; ער זאָל נע-ווען וויסען, ווער סע שפּיעלט מיט איהם, וואָלט ער אַנדערש גע-שפּיעלט... נאָר פאַרפאַלען! צוריק האַפט מען ניט.. דערווייל האָט דער גובערנאַטאָר זעהר פריינדליך אָפּגעזעגענט זיך און איז אַוועק צום טאָראַנטאָס, אויפגעזעצט זיך און פאַשאַל!

פאַרשטעהט זיך, אַז ערשט דעמאָלט האָט די גאַנצע שטאָדט באַפאַלען דעם זיידען: „ווער איז דאָס געווען?" און אַז מען איז געוואוירע געוואָרען, אַז דאָס איז דער גובערנאַטאָר, האָט מען נאָך מעהר געשטוינט: — „וואָס האָט דאָ געטהאָן דער גובערנאַטאָר?" און אַז דער זיידע האָט זיי איבערגעגעבען, אַז דער גובערנאַטאָר איז געקומען נאָר לשם שאַד, — האָבען זיי אויסגעשפּיגען דריי מאָל און אויסגע'בטל'ט אַלע ביזע חלומות אויף די שונאים'ס קעפּ, און מען איז זיך צעגאַנגען, גערעדט, גערעדט, און פאַרגעסען. און דער זיידע האָט אויך פאַרגעסען. דער קאַפּ איז איהם געלעגען ערגיץ אַנדערש, אין אַ נייעם שאַד, און אגב דאגות פרנסה אויך. אַ איד מוטשעט זיך, האָרעוועט, זוכט אַ שטיקעל ברויט.

ויהי היום, מיינע העררען און דאָמען, אין אַ צייט אַרום —
וויפיעל ס'איז אַוועקגעגאנגען צייט קאָן איד איד נישט זאָגען. איד
ווייס נאָר, אַז ס'איז געווען ערב פסח איז דעמאלט געווען, און
אויף יום־טוב איז ביי'ם זיידען נאָך נישט געווען גארנישט, קיין
שטיקעל מצה אפילו. קינדערלעך, קיין עיז־הרע, אַ סך, ווער עס
דאַרף אַ העמדלעך, ווער אַ שטיוועלעך — שלעכט! זיצט ער נעבאָד
איינגעבויגען אין דרייען מיט'ן גלעזעל אין אויג און פארקעט זיך
ביי אַ זיינערעל, וואָס האָט זיך אַוועקגעשטעלט און וויל נישט געהן,
און טראַכט זיך: מאין יבא עזרי? — פלוצים עפענט זיך די טהיר
און עס קומען אַריין צוויי זשאַנדאַרען, און גלייך צום זיידען: „פאַ-
זשאַלאַטיע!“ פליהט איהם דורך אַ מחשבה (דער זיידע איז גע-
ווען אַ מענטש מיט מאָדנע געדאַנקען): אפשר איז דאָס פונ'ם גר-
בערנאָטאַר? אַ קשיא אויף אַ מעשה — טאָמער וויל ער איהם באַ-
פריעדניגען, גליקליך מאַכען? האָט זיך דען נישט געטראָפּען ווי-
פיעל מאָל, אַז דורך אַ צופאַל, איבער אַ קלייניגקייט, זאָל אַ פרייַ
נעמען אַ אידען און אַפשיטען מיט גאָלד, גליקליך מאַכען איהם
מיט קינדער און קינדס־קינדער?... לאָזט זיך אויס, מיינע דאָמען
און העררען, אַז עס הויבט זיך גאָר נישט אַז — מע האָט איהם גע-
בעטען מחילה, ער זאָל זיך מטריח זיין און עולה רגל זיין קיין...
טרעפט, וואוהיין? — אַזש קיין פעטערבורג! וואָס — ווייסען זיי
אַליין נישט! זיי האבען באַקומען, זאָגען זיי, נאָר וואָס אַ פאַפיער
פון פעטערבורג, שמעהט אין פאַפיער געשריעבען: „ג י ע מ י ע ד-
ר ו ב י נ ש ט י י נ א ו ס א נ ק ט פ ע ט י ע ר ב ו ר ג“ — די
רגע, הייסט עס, זאָל מען צושטעלען דעם אידען ראובן רובינשטיין
קיין פעטערבורג!... מסתמא מוז דאָ עפּיס זיין. „זיי זיך מודה.
בחור, וואָס פאַראַ שפיצעל האָסטו אַפגעטהאָן?“ שווערט זיך
מסתמא דער זיידע, אַז ער ווייסט נישט פון קיין פותר און פון
קיין חלום, אַז ער האָט זיין גאַנצען לעבען, זאָגט ער, קיין פליעג
אויף דער וואנט נישט אָנגעריהרט. די גאַנצע שטאָט, זאָגט ער,

וועט פאר איהם געהן שווערען!... הערט מען דאך איהם אין טראַק און
 מע הייסט איהם הולד'ן, מיט'ן עטאפ הייסט עס, וואָרום ווי באלד אַז
 מע שמועסט לשון „דאָסטאָווט" — צושטעלען, ווי קאָן זיין אַנדערש.
 אַז ניט מיט'ן עטאפ און ניט געקאוועט אין קייטען? און נאָך „ניד-
 מיערלעננא" דערצו! דער פשט איז, אַז וואָס פריהער איז בעסער.
 און נישט לאַנג געטראַכט, מיינע דאָמען און העררען, האָט
 מען גענומען דעם זיידען, נישט געוואַרט אויף כבוד, נאָר גלייך גע-
 קאוועט הענט און פיס און מיט אלע גנבים צוגלייך האָט מען איהם
 גענומען פיהרען מיט'ן אמת'ען עטאפ. און וואָס יענע יאָהרען האָט
 ביי פאָני'ן געהייסען „געהן מיט'ן עטאפ" — דאָס באַדאַרף איד
 אייך נישט דערצעהלען. ווער ווייס עס נישט, אַז איין ערעלעך
 מענש געהט מיט'ן עטאפ, דערלעבט ער נישט צו קומען? אַז קיין
 באַהנען זענען נישט געווען, קיין שאַסען נישט געווען, איז מען
 געפאלען ווי די פליעגען. העכער האַלב זענען אויסגעשטאַרבן
 אויפ'ן וועג, און די איבעריגע זענען געקומען אויסגעמוטשעט, צע-
 בראַכענע וויסעט קאליקעס. צום גליק אַבער, איז מיין זיידע גע-
 ווען אַזאָ קאָמפלעקציע, ווי איד, דאָס הייסט, אַ טרוקענער, אַ ביי-
 געריגער, נאָר אַ איד אַ פונדאָמענטאַלער. דערצו איז ער געווען
 אַ מענטש אַ דענקענדער, אַ פרומער און אַ פילאָזאָף. איין מאָל
 שטאַרבט אַ מענטש, האָט ער געזאָגט, ניט צוויי מאָל, און אויב ס'איז
 איהם באַשערט, זאָגט ער, נאָך צו לעבען אויף דער וועלט, וועט
 ביי איהם קיינער דאָס לעבען ניט אַוועקנעמען... פאַר וואָס האָט
 ער עפּים גערעדט אַזוי פון לעבען און טוידט? ווייל מע האָט
 אַרויסגעזעהן, אַז דאָ שמעקט מיט גנאָט, מיט סיביר און אַפּשער מיט
 נאָך ערגערס... ער האָט ניט נאָר אָפּגעזעגענט זיך מיט ווייב און
 קינדער און מיט דער גאנצער שטאָרט אויף אייביג — ער האָט
 געבעטען אַ „מעבר-יבוק", געוואַלט זאָגען ודוי... האָט מען איהם
 געטרייסט, די גאנצע שטאָרט איז איהם געגאנגען באַגלייטען (איין
 אמת'ע לוי!) און טרערען זענען פאַרגאָסען געוואָרען אַהן אַ
 שיעור און אַהן אַ מאָס!...

איבערגעבען אייד, מיינע דאָמען און העררען, אַלסדינג, וואָס דער זיידע איז אויסגעשטאָנען אין דער דאָזיגער נסיעה, וואָלמען מיר באַדארפט זיצען מיט אייד אַט דאָ ניט איין נאָכט, נאָר דריי נעכט, איז אַ שאַד — מע וואָלט די צייט בעסער געקאָנט אויסנוצען אייד שפּיעלען אַ שאַד... אין קורצען קאָן אייד נאָר זאָגען, אַז פאַרצויגען האָט זיך די נסיעה אויף דעם גאנצען זומער, פון פסח ביז סוכות, וואָרום דער עטאָפּ ווערד איינגעטיילט, מיינע העררען און דאָמען, אין פונקטען, און אין יעדען פונקט, וואו דער עטאָפּ שטעלט זיך אָפּ, האָט מען די געטריבענע פאַרהאַלטען אַ מאָל אויף אַ וואָך, אַ מאָל אויף צוויי וואָכען, און אַ מאָל אויף נאָך מעהר, ביז עס האָט זיך צענויפגעשטעלט אַ נייע פאַרטייע פון גנבים און בראַדיאָגעס, האָט מען זיי געטריבען ווייטער, און אפילו, אַז מען איז שוין נאָך גרויסע צרות, פלאַגען און מאַטערנישען געקומען אינ'ם גליקליכען סאַנקט פעטערבורג, מיינט איהר, אַז דאָ האָט שוין גענומען אַ סוף? האָט איהר אַ מעות! ערשט דאָ האָט מען גענומען דעם זיידען און איינגעשפאַרט אין „קאמענע מעשאַק“ — אַ מין חדר'על אַ פינסטערס, וואו מע קאָן ניט זיצען, ניט ליגען, ניט געהן און ניט שטעהן...

— דאָרט דאָרף זיין נוט צו שפּיעלען אין שאַד — האָט אַרייַנגעשטעלט דער יונגערמאַן דער וויצלינג.

— און זאָגען פוילע וויצען! — האָט רובינשטיין דער שאַכמאַַ טיסט צוגעגעבען און גענומען דערצעהלען ווייטער: — דאָ, אין דעם „קאמענע מעשאַק“, האָט זיך דער זיידע שוין מיט איין אמת אָפּ געזעגענט מיט'ן לעבען, אויסוועניג געזאָגט ודוי, געזעהן פאַר זיך דעם מלאך-המות און געפיהלט, אַז אַט-אַט געהט איהם אויס די נשמה, נאָך איידער מע וועט איהם נעמען צום משפט, און ער האָט, דעם אמת זאָגענדיג, געבעטען אויף זיך דעם טוירט, איין שטיקעל האָפּענונג האָט ער נאָך געהאַט אויף דער שטאָרט, ער איז געווען זיכער, אַז די שטאָרט שווייגט ניט, עס וועלען זיך געפינען שתדלנים, אידען גיררים, וואָס וועלען כלאַפּאַטשען, זוכען פראַטעסט

ציעם, און אז מע וועט דארפן שמירען, וועט מען שמירען, בכדי אַרויסצושלעפן איין אומשולדיגען אידען פון איין אומגליק, א בלבול... און דער זיידע האָט קיין טעות ניט געהאַט, מיינע הערען און דאָמען. פונ'ם ערשטען טאָג אַז, וואָס מע האָט איהם אוועק-גענומען, און דעם גאַנצען זומער גאָכדעם האָט די גאַנצע שטאָרט געאַרבייט מעשים! מען איז געווען ביי אַרוואַקאָטען, מע האָט גע-זוכט פראַטעקציעס, מע האָט געשמירט — ממש מע האָט געשאַטען מיט געלט; עס האָט אָבער נישט געהאַלפּען קיין שמעי־ישראל.

געלט האָט מען גענומען, נאָר צוואַנגען עפּיס טהון פאַר'ן זיידען איז געווען אונמעגליך, און זיי האָבען געגעבען צו פאַרשטען מיט אַ שכל, פאַר וואָס ס'איז אונמעגליך, למשל, אזוי: אַ גנב אָדער איין אנדער פאַרברעכער קאָן מען מיט געלט גרינג אַרויסנעמען. פאַר וואָס? דערפאַר ווייל מע ווייסט, אַז ער איז אַ גנב, וואָס האָט גע'גנבה'ט אַ פאַרפּרעלעך, אָדער אַ פאַרברעכער, וואָס האָט אונטער-געצונדען אַ שטוב. אָבער אזאָ נפש, ווי רובינשטיין, האָבען זיי גע'זאָגט, וואָס גע'גנבה'ט האָט ער נישט, און אונטערגעצונדען, זאָגען זיי, אויך ניט, — ווער ווייס וואָס פאַר אַ פאַרברעכער ער איז? אפּשר אַ פּאָליטישעסקי — דאָס הייסט, אַ פּאָליטישער? ... און יענע יאָהר רען אַ „פּאָליטישער“ איז געווען אַ סך ערנער, ווי אַ פאַרברעכער, וואָס האָט אויסגעקוילעט אַ גאַנצע גובערניע! ... געהן בעטען פאַר אַ פּאָליטישען איז שוין געווען אַ סכנה! ... דאָס וואָרט „פּאָליטישעסקי“ האָט מען נישט געטאָרט אַרויסלאָזען אין דער הויך, נאָר שטילערהייט, אין דער פינסטער... האָטש אַפּילו, ווי קומט ראובן רובינשטיין דער זיינערמאָכער צו אַ „פּאָליטישעסקי“? נאָר אַ קשיא אויף אַ מעשה — אַ איד אַ חקרו, אַ פּילאָזאָף! ...

נאָר, מיינע הערען און דאָמען, ווי געזאָגט, אַלסדינג אויף דער וועלט האָט אַ סוף. געקומען אויף דער טאָג, וואָס די טהירען פון דעם געפּענגעניש האָבען זיך געעפּענט, און צוויי זשאַנדראַרען, אַנגעוואָפּענט פון קאַפּ ביז פּיס, זענען אַריינגעקומען און גענומען דעם זיידען, קוים-קוים אַ לעבעדיגען, אַריינגעזעצט איהם אין אַ

קארעטע און פאשעל. וואוהין? — דאס פרעגט ער שוין נאך ניט.
 צום משפט? לאז זיין צום משפט. אויפ'ן עשאפאט? לאז זיין
 אויפ'ן עשאפאט. אבי איין עק זאל עס האבען!... און ער שטעלט
 זיך שוין פאר דעם משפט, ווי אזוי מע האט איהם געבראכט פאר'ן
 „סענאט“ און מע זאגט איהם: „ראובן רובינשטיין! זיי זיך
 מודה!... ענטפערט ער דעם סענאט: „איד בין זיך מודה, אז איד
 בין א איד, און איין ארעמער זייגערמאכער, און לעב נאך פון מיינע
 הענט, און איד האב קיין מאל ניט גע'ננכה'ט, קיינעם נישט בא'
 שווינדעלט און ניט בא'לעדיגט, און גאט איז מין עדות, און אויב
 איהר ווילט מיך פייניגען, פייניגט, נאך פריהער נעמט צו ביי מיר
 די נשמה — זי איז ביי אייך אין די הענט!“... אזוי טענה'ט זיך
 אויס דער זיידע מיט'ן סענאט אין דער מחשבה, און די קארעטע
 פאהרט-צו צו עפס א מויער און מע הייסט דעם זיידען אראפ —
 געהט ער אראפ. און מע פיהרט איהם אריין פריהער אין איין חדר.
 דערנאך אין נאך א חדר, און מע הייסט איהם זיך אויסטוהן. אויס-
 טוהן אין גאנצען ביו צום העמד! פארשטעהט ער ניט, וואס דאס
 בעדייט. נאך אז א זשאנדאר הייסט זיך אויסטוהן, קאן מען, ווי
 זאגט איהר, קיין חזיר ניט זיין... דערנאך הייסט מען איהם אויס-
 טוהן, מיינע דאמען און העררען, זייט מיר הונדערט מאל מוחל, דאס
 העמד אויך — טהוט ער אויס דאס העמד אויך. און מע פיהרט
 איהם אריין אין א באך אריין, — אבער א באך, שוין איין מאל א
 באך! — און מע וואשט איהם, און מע רייכט איהם, און מע
 שוויינקט איהם, און מע טהוט איהם אז און מע פאהרט מיט איהם
 ווייטער. און מע פאהרט און מע פאהרט און מע פאהרט... טראכט
 ער זיך: „רבנו של עולם! וואס וועט דא זיין מיט מיר?“... און
 ער וויל זיך דערמאנען אין די געשיכטעס, וואס ער האט אמאל ווען
 געלייענט פון שפאניען און פון פארטוגאל, און קאן זיך ניט דער-
 מאנען וואו האט ער עס געלייענט אזא פאל, אז איידער מע פיהרט
 א פארברעכער אויפ'ן עשאפאט, פיהרט מען איהם פריהער אין
 באך אריין... און ווי ער טראכט אזוי, מיינע העררען און דאמען.

פאָהרט די קאַרעטע צו צו אַ הויף מיט אייזערנע שטאַכעטען מיט
נאָלדענע שפיצען, און אויף יעדען שפיץ איין אַדלער, און מע לאָזט
איהם דורך פאַרביי גענעראלען מיט נאָלדענע עפאָלעטען און מיט
מעדאַליען, און מע זאָגט איהם אָן, ער זאָל זיך ניט שרעקען, אַז מע
וועט איהם פאַרשטעלען פאַר'ן קייסער, און אַז ער זאָל קוקען גלייך.
ניט רעדען קיין איבעריגע ווערטער, ניט באַקלאָגען זיך אויף קיין
זאך, און נאָר ענטפערען אויף יאָ — יאָ און אויף ניין — ניין. און
איידער ער האָט צייט געהאַט אַ טראַכט געבען וואו ער איז אין דער
וועלט, איז ער שוין געשטאַנען אין אַ צעמאַהלטען זאָל מיט פרעכ-
טיגע בילדער און נאָלדענע שטוהלען, און גלייך אַקעגען איהם איז
געשטאַנען אַ הויכער מאַן מיט באַקענבאַרדען... דער מאַן מיט די באַ-
קענבאַרדען (דאָס איז געווען דער קייסער ניקאָלאַי פערווע) האָט
דעם זיידען דורכגענומען מיט'ן קוק, און צווישען זיי איז פאַרגעקור-
מען אַט-וואָס פאַר אַ געשפּרעך:

ד ע ר ק י י ס ע ר : ווי אַזוי רופט מען דיר?

ד ע ר ז י י ד ע ר ו ב י נ ש ט י י : ראובן שאַלימאָוו רוב-
נישטיין.

ד ע ר ק י י ס ע ר : ווי אַלט ביזט דו?

ד ע ר ז י י ד ע ר ו ב י נ ש ט י י : זיבען און פופציג.

ד ע ר ק י י ס ע ר : וואו האַסטו זיך אויסגעלערענט שפּיעל-
לען אין שאַך?

ד ע ר ז י י ד ע ר ו ב י נ ש ט י י : עס געהט ביי אונז

בירושה.

ד ע ר ק י י ס ע ר : מע זאָגט, אַז דו ביזט דער ערשטער

שאַכמאַטיסט ביי מיר אין לאַנד.

דערויף האָט דער זיידע רובנישטיין געוואָלט איהם ענטפערען:

„הלאַזי וואָלט איך בעסער ניט געווען דער ערשטער שאַכמאַטיסט

ביי דיר אין לאַנד“... וואָלט דאָך איהם דער קייסער מסתמא גע-
פרעגט: „וואָס איז די מעשה?“... וואָלט איהם שוין דער זיידע

אָוועקגעלעגט אַ צעטעל, אַז ניט אַזוי באַהאַנדעלט מען אַ באַרימט-

מען שאכמאטיסט, וואס דער קייסער וויל איהם זעהען... דער זיידע
 רובינשטיין וואלט שוין געקאנט ענטפערען! נאר דא האט דער קיי-
 סער א מאד געגעבען מיט דער האנט, גענעראלען האבען זיך א ווארף
 געגעבען, און די זעלבע זשאנדארען האבען דעם זיידען ארויסגע-
 פיהרט אין הויף אריין, און פון הויף האט מען איהם שוין געלאזט
 פריי, נאר אנגעזאגט, אז ער זאל די דגע פאָהרען א היים, וואָרום
 דא טאר ער ניט זיין... ווי אזוי ער איז אהיים געקומען — דאס
 פרעגט ניט. אבי ער איז ארויס א לעבעדיגער. און געקומען א היים
 איז ער אקוראט אויף סוכות. מיינע דאמען און הערען! איד האב
 געענדיגט...

שמואל שמעלקים
און זיין יובילעאום

געשריבען אין יאָהר 1906

שמואל שמעלקים און זיין יובילעאום

אלע מיינע ליעבע קליינע מענשעלעך
פון כתרילעווקע ווידמע איך דאס
דאזיגע קליינע ביכעלע.
ד ע ר פ ע ר פ א ס ע ר .

התנצלות פונ'ם מחבר.

נישטא אויף דער וועלט אזא שלעכטס, וואס זאל ניט ארויס-
קומען אמאל דערפון קיין טובה. זעהט: האט נאט בעשאפען
פלאווקעס, וואס נורען ארויס די נשמה — נוצט מען זיי צו
א חולה. ביענען, וואס בייסען זיך — ברענגען האניג. שפאנישע
פליענען, וואס פער'איר'ען די וועלט — זענען גוט צו א געשוויר.
אדער נעמט מייז. דאכט זיך, וואס קאן שוין זיין ערגער פון אזא
טין שרץ. ווי מייז? פון דעסטוועגען, לאמיר דאס, ליעבער פריינד,
ביידע פערמאגען. וואס די וועלט ברענגט-אויס א יאהר אויף מיי-
זענפעלכעך! פון די מייזענפעלכעך מאכט מען הענטשקעלעך.
די הענטשקעלעך טהוען אן שענע מיידלעך אויף זייערע קליינע
הענטעלעך. די שענע מיידלעך קומען זיך צענויף אויף א באל, א
חתונה אדער אזוי א שמחה. אויף זיי פערקוקען זיך פיינע בחורים.
די פיינע בחורים פערליעבען זיך, שמעלען א חופה, האבען קינדער.
די קינדער וואכסען אויס, ווערען גרויסע בחורים און שענע מייד-
לעך. און אזוי ווייטער און ווייטער...

אקעגען וואס איז דאס געקומען צו רעד? טאקי אקעגען מיר
אליין מיט מייז שלאפקייט. געווען, ניט פאר אייד געדאכט, מע
קאן זאגען, א חולה מסוכן. זיך אפגעוואלנערט אין בעט, ערגיץ

אין א שטעדטעל ניט ווייט פון כתרילעווקע, אין באראנאָוויטש, נומע צוויי חדשים. מילא, קראַנק זיין איז שלעכט, וואָס זאָלט איהר קלערען? איד האָב געהאַט אַ רבי'ן, האָט ער געהאַט אַ רביצין, פלעגט זי זאָגען אזוי: איידער איין וואָך אין קרענק, איז שוין גלייכער צוויי יאָהר אין געזונט... (א מאַדנע אידִיגע מיט מאַדנע געדאַנקען!) מיר האָט אָבער דאָס קראַנק־זיין אַליין ניט אזוי דער־לאַנגט, ווי דאָס, וואָס די דאָקטוירים האָבען מיר שטרענג פערבאָטען דריי זאָכען: רעדען, לעזען און שרייבען. נומע דריי זאָכען! ווער מע פערשטעהט דעם טעם, וואָס הייסט פאַר אַ שכור ניט טרינקען, פאַר אַ ליגנער ניט רעדען און פאַר אַ פרוי ניט אַ קוק טהון אין שפּיעגל, — דער וועט דיכטיג אַפּשאַצען מיין לאַנע. דער פאַפּיערענער יצירהרע און דער שטן פון טינט און פער־דער האָבען געאַרבייט מעשים. זיי האָבען אָבער אויסגעפיהרט אַ סכּה. צופיעל אויגען האָבען געקוקט אויפ'ן קראַנקען. האָט זיך דער קראַנקער מיישב געווען און געזאָגט צו זיך אזוי: שרייבען קאָנט איהר מיר פערבאָטען, אָבער דענקען? טראַכטען? קלערען? ווער קאָן מיר פערוועהרען?

און איד האָב גענומען דענקען, טראַכטען און קלערען און שאַפּען סיוושעטען אין דער מחשבה. פון די מחשבות האָבען ביס־לעכווייז אנגעהויבען זיך וועבען בילדער, פריהער בלאַס און נאָכ־דעם אַלץ מעהר אָנזיכטיג און בולט'דיג. און אזוי זענען בעשאַפּען געוואָרען ביי מיר אין געדאַנק אַ גאַנץ בינטעל מעשיות פון כתר־לעווקע, פון מאַזעפּעווקע, פון סטרישטש און פון אַנדערע מקומות, — „גדיע יעוורעיאָם זשיט דאָוואַליענאַ“... די אַלע מעשיות האָב איד מיר גאַנץ פיין איינגעפאַקט ביי מיר אין זכרון און אַריבערגעפּע־קעלט זיך מיט זיי איבער דער גרעניץ אַהער, אין דעם געטליכען וואַרעמען לאַנד איטאַליע, וואו מע קאָן אין מיטען ווינטער פריי פאַציערען אין הוילע ארבע־כּנפות און חנוכה־ליכטלעך בענטשט מען ביי אַפּענע פּענסטער, און דאָ וועל איד זיי שוין, אַם ירצה שם, זייט זיכער, בעאַרבייטען און געבען איינציגווייז פאַר מיינע

לעזער, וואס האבען געהאט געדולד מיך צו לייענען פינף און צוואנציג יאָהר דורכאיינאַנד...

זעהט מען דען ניט אַרויס דערפון בעשיינפערליך, אַז מיר האָבען אַ גרויסען גאָט, וואָס מיט איין האַנד שטראָפּט ער, מיט דער אנדערער היילט ער? אַי, די קשיא: צו וואָס טויג עס מיר? אַמעהר, שטראָפּ מיך ניט און הייל מיך ניט! דאָס איז קיין קשיא ניט. קשיות פרעגט אַ גאָר. איך האָב נור געוואָלט דערמיט אויסברענגען, אַז אַ מאָל קאָן מען פונ'ם גרעסטען אומגליק אויך האָבען אַ שטיקעל גוצען.

נאָך אַזאָ מיין התנצלות וועט דער גוטער לעזער געוויס קיין טענה ניט האָבען צום פערפאַסער, טאַמער זענען די בילדער אַרויס אַ מאָל בלאָס, אַ מאָל צו קורץ און אַ מאָל טאַקי פשוט שוואַכליך. מעהר האָב איך מיר דיר אַצינד גאָר ניט וואָס צו רעדען. איך ווינש דיר, לעזער, אַ גוטען אָפּעטיט צום לעזען, און מיר געדונד און כח צו שרייבען ווייטער, האַטש נאָך אַ יאָהר פינף-אָונ-צוואַנציג, אויב נישט מעהר. וואָרום אויב ס'איז אמת, וואָס די דאָקטוירים זאָגען, אַז איך בין קראַנק און דאַרף מיך קורירען, קעגן זיך דאָס אַז נור מיט'ן זינדיגען גוף, אָבער נישט מיט דער כשר'ער גשמ. מענסט מיר דעריבער גלויבען אויף נאָטנות, אַז איך וויל ערשט אָנהויבען צו שרייבען און צו שרייבען...

ש ל ו ם - ע ל י כ ם.

גערווי (איטאַליע), 25-טען אָקט. 1908.

קאפיטעל א.

חנה, מע האט מיך אפגעדרוקט!

וויפיעל די גאנץ פסח'יגע זון האט ניט געווארעמט און וויפיעל דער ווינט האט ניט געבלאזען — עס איז זיי ביידען ניט גערעכטען מאכען א טאלק מיט דער כתרילעווקער בלאטע. עס האט זיך אויסגעוויזען, אז זי לאכט פון זייער באבע:

— אומזיסט אייער טרחה, אייער ווארעמען, וואס איהר ווארעמט, מיט אייער בלאזען, וואס איהר בלאזט. אויב איך וועל אייך אויסטריקענען, וועל איך אייך אויסטריקענען אפשר הלואי ארום תמוז, אין די גרויסע היצען, דעמאלס, ווען א הונט פאכט מיט דער נשמה און א קאץ זוכט א קיהל ווינקעלע אויפ'ן בוידעם...

אזוי האט זיך געוויצעלט די כתרילעווקער בלאטע (אין כתרילעווקע וויצעלען זיך אלע, אפילו די בלאטע), און די כתרילעווקער האבען פערקאטשעט די פאלעם, זיך געקליגט, געזוכט מיטלען אויף אויסצומרעטען א סטעזשקעלע, אוועקגעלעגט א שייטהאלץ אדער א צוויי ציגעל און געשפרונגען, ווי די מוזיקס, אפטמאל אריינגעשפרונגען מיט א פוס אין א קאליעזשע, פערשפריצט דאס פנים אי זיך, אי יענעם, און גענומען שעלטען, מע ווייסט ניט וועמען, מיט טוידטע קללות:

— א חלירע זאל קומען אויף דיין טאטענס קדיש מיט דריי מיתת'משונה'ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

איינער פון די חכמים, וואס האבען זיך גע'בריה'ט איינמאל אין א גאנץ פסח'יגען פריהמארגען ארויסצוגעהן טרוקען פון דער כתרילעווקער בלאטע, איז געווען דער העלד פון אונזער ערצעהלונג, שמואל שמעלקס. בכדי איהר זאלט ווערען מיט איהם גיך בעקאנט, שטעל איך אייך איהם פאר אין קורצע דבורים. שמואל שמעלקס איז א יונגערמאן א משכיל, א טאטענס א קינד, רבי יאסי דעם נגיד'ס איידעם. אין יענער צייט איז ער נאך געזעסען אויף קעסט, געזעסען און געלערענט און געלייענט ביכלעך

און געשריבען אין די בלעטער. וואס, אייגענטליך, איז געווען דאס
 ושרייבען, איז שווער צו זאגען, ווארום אין יענער צייט האָבען איהם
 די בלעטער נאָך ניט געהאט געדרוקט. צי דאס איז געווען מחמת
 שלעכטיגקייט, צי איבער איין אנדער זאך, נאָר די בלעטער האָבען
 געהאלטען אין איין שטילשווייגעניש, און דער נאָמען שמואל שמעל-
 קים איז נישט געווען דערמאָנט אפילו אין בריעפּקאסטען. ביז דער
 אויבערשטער האט זיך מרחם געווען אויף איהם איין מאל אין אַ
 שענעם פריהמאָרגען, — סאָקי אָט יענעם פריהמאָרגען, וואָס ווער-
 דא בעשריבען — און דער נאָמען שמואל שמעלקים איז געווען
 שוואַרץ אויף ווייס אָפּגעדרוקט אויפ'ן בלאַט מיט גרויסע, ליכטיגע,
 פיערעקעכיגע אותיות. געהענדיג אַהיים צוריק פון דער פּאָסט
 מיט'ן בלאַט אין דער האַנד, האָט אונזער העלד געשפּרייזט איבער
 דער בלאַטע, געשפרונגען פון איין סטעזשקע אויף דער אנדערער,
 בעווייזען קונצען. אַז מע קאָן טהון צוויי מלאכות: לייגענע אַ בלאַט
 און זוכען אַ וועג אין דער כתרילעווקער בלאַטע. פון אַזעלכע קונ-
 צען האָט ער אַריינגעטיאָפּקעט ניט אין איין קאַליעזשע, זיך פער-
 שפּריצט און אויסגעשמירט ווי אַ רוח. דאָס אַלץ איז אַבער געווען
 גאַרנישט אַקעגען דעם, וואָס ער האָט געהאַלטען ביי זיך אין האַנד,
 און עס האָט איהם געטראָגען ווי אויף פליעגלען אַהיים צו בעוויי-
 זען זיין ווייב חנה'ל, אַז ער, שמואל שמעלקים, שמעהט אָפּגעדרוקט
 אויפ'ן בלאַט. אויסגעשמירט ווי אַ שר, דאָס היטעל פעררוקט, די
 פאַלעס צעלאָזט און שטאַרק פערשוויצט, איז אונזער העלד אַריי-
 געפאַלען מיט איין אימפעט צו זיך אין שטוב אַרײַן:

— חנה, וואו ביזט דו?

חנה איז דעמאלט געווען נאָך גאר אַ יונג ווייבעל, ס'דהכל
 מיט איין קינד אויף די הענד און מיט'ן אנדערען אויף דער צייט.
 דערזעהען דעם מאָן אַזא פערשמירטען, אַזא פערשוויצטען און אַזא
 צעטראָגענעם, האָט זי זיך געגעבען אַ לאָז צו איהם און אַ פרעג
 געטאהן:

— נאָט איז מיט דיר, שמואל?

— חנה, מע האָט מיר אָפּגעדרוקט, חנה!

חנה האָט זיך שטאַרק דערשראָקען. אין איין אויגענבליק האָט זי אוועקגעזעצט דאָס קינד, געחאַפּט אַ גלאַז וואַסער און צוגעלאָפּען צום מאַן:

— אַ דונער איז מיר! וואו האָט מען דיר אָפּגעבריהט, וואו?

— נישט אָפּגעבריהט, נאָר אָפּגעדרוקט, אַט-א-דאָ-אַ.

אזוי האָט איהר שמואל געענטפערט מיט אַ גליקליכען שטיי-כעל, אונטערגעטראָגען איהר דאָס בלאַט און מיט שיינענדיגע אוי-גען אַ ווייז געטהאָן אויף דעם אָרט, פון וואָנען עס האָט אַרויסגע-שיינט, ווי גיזגאלדענע שטערנען, מיט גרויסע לויטערע פיערעקעכיי-גע אותיות: „שמואל שמעלקים“!

יענעם טאָג איז נישט געווען, דאָכט זיך, אויף דער גאַנצער וועלט, פון כתרילעוועקע ביז אויף יענער זייט אַמעריקא, גאָד איינער אַזא גליקליכער, ווי שמואל שמעלקים. נישט געקוקט אויף דער בלאַטע, נישט געהערט חנה'ס פראָטעסט: „וואוהין וועסט דו געהן אין אַזא טוואָן?“ — האָט אונזער העלד זיך אוועקגעלאָזט מיט'ן בלאַט איבער דער שטאָרט, אָפּגעשטעלט כמעט יעדען בעזונדער. דערצעהלט, אַז דאָס געהט ער פון דער פּאַסט, נאָר-וואָס בעקומען דאָס בלאַט — „אַמאָ, זעהט איהר?“...

מיט די ווערטער טראָגט ער אונטער יעדען גלייך אונטער דער גאָל דאָס בלאַט מיט די גרויסע לויטערע פיערעקעכייגע אותיות: „שמואל שמעלקים“. די כתרילעוועצע האָבען, ווי עס שיינט, ניט רעכט פערשטאַנען שמואל שמעלקים' גרופּה. זיי האָבען געמיינט, אַז דאָרט שטעקט עפּים אַ נייעס, אַ מלחמה, אַ שרפה, אַ מגפה. אָדער אזוי עפּים אַ נייע גזירה אויף אירען. און האָטש מע האָט קיין צייט ניט, מען איז פערטאַרעאָמט מיט דאָגות-פּרנסה, נאָר האָרען נייעס — מהכתית, מיט'ן גרעסטען כבוד!

— אַה, ליינען אומיסטנע, וואָס שרייבט מען דאָרטען ביי דיר

אין בלאַט?

— אַט דאָ איז מיטען דער בלאַטע זאָל איך אייך ליינענע?

— וואס זשע האסט דו אונז באדארפט אפשטעלען?
 — איך האב אייך נאר געוואלט ווייזען, אז... אז מע האט
 מיך אפגעדרוקט! אפגעדרוקט!...
 אזוי ענטפערט זיי אונזער גליקליכער העלד מיט א שיינענדיג
 פנים און טיאפקעט ווייטער. און די כתרילעוועס קוקען זיך איבער,
 קנייטשען מיט די פלייצעס און וויצלען זיך, ווי דער שטיינער איז:
 — אלע ביזע וויסטע חלומות!
 — מע האט איהם אפגעדריקט!
 — מע האט איהם צוגעדריקט!
 — מע האט איהם איינגעפרעסט!
 — איינגעזאלצען!
 — איינגעזייערט!
 — פארמארענירט!
 — חאָח-חאָח!

* * *

עס איז שוין געווען טיעף איז דער נאכט, און שמואל שמעלקים
 איז נאך אלץ געלעגען ביי זיך אויפ'ן געלעגער מיט אפענע אויגען.
 ער האט זיך געפיהלט, ווי א העלד, ווי א מענש, וואס האט אפגע-
 טהאן עפּים א גרויסע, א וויכטיגע זאך, וואס האט איהם ווי אפ-
 געטיילט פון אלע זיינע בעקאנטע אין כתרילעוועקע, אויפגעהויבען
 איהם הויך, העכער מיט א קאפ פון אלע כתרילעוועקער. א קלייניג
 קייט — ער, שמואל שמעלקים, שטעהט אפגעדרוקט אויפ'ן בלאט,
 און זיי ניט!... און ער קוקט אויף זיי פון אויבען אראפ, מיט רחמנות.
 ער שטעלט זיך פאר, אז אט שטעהט ער אויף א הויכען בארג, און
 אונטען, אונטער'ן בארג, שטעהט גאנץ כתרילעוועקע און הארכט זיך
 אײן. ווי ער דרש'עט זיי, ווי ער פרעדיגט זיי הויכע שענע גע-
 דאנקען פון מעגשליכקייט, פון געטליכקייט און פון אייביגקייט,
 און וואס ווייטער וואכסט ער אלץ העכער און העכער, און מלאכים
 לאזען זיך אראפ צו איהם פונ'ם הימעל, האפען איהם אויף אויף

זייערע ברייטע פליעגלען און טראגען איהם אוועק ווייט-ווייט פון
כתרילעווקע, און... ער ווערד אנשלאפען.

קאפיטעל ב.

ער שרייבט אויף די גאזעטען, און כתרי-
לעווקע חכמה'ט זיך.

ליעבער פריינד! דאס, וואס איך האב דיר דא דערצעהלט
אין קאפיטעל א, האב איך דיר דערצעהלט א מעשה, וואס האט זיך
געטראפען מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק. איבערלעבען פינף
און צוואנציג יאהר אין אידישקייט אין כתרילעווקע איז נישט קיין
פינף און צוואנציג שלום-עליכם'ס אפשטעקען, און נישט קיין פינף
און צוואנציג אייער-בייגעל אויפעסען, און אפילו נישט קיין פינף
און צוואנציג פייגעלעך אויסשיסען... ניט אומזיסט האט זיך אונ-
בעמערקט אריינגע'גנבה'ט צו אונזער העלד אין בערדעל אריין א
היבש ביסעל זילבער און אויף זיין ברייטען ווייסען שטערן האבען
זיך אויסגעלעגט טיעפע קנייטשען — גאר ניט דער שמואל
שמעלקיס, וואס אמאל.

אמאל איז דאס געווען א יונגערמאן א צאצקע, פון די, וואס
מע קויפט זיי אין כתרילעווקע פאר געלד. מע זוכט זיי מיט ליכט
און מע דינגט זיך פאר זיי מיט'ן שדכן, ווי מע דינגט זיך פאר
איינ אכס, און אז מע דינגט זיך אויס, גיט מען זיי אוועק א שענע,
איינ עהרליכע אידישע טאכטער, מיט היבשע עטליכע קערבלעך נדן,
מיט עטליכע יאהר קעסט, און מע האלט זיי, ווי א ציערונג אין שטוב,
ווי איין אבן-טוב, ווי א שיינדעלע אין דער משפחה, גוטע פריינד
זאלען אנקוועלען און שונאים זאלען צעפיקעט ווערען. דעם ערשטען
שבת נאך דער חתונה פיהרט מען דעם געקויפטען איידעם מיט פא-
ראד אין שוהל אריין, די נייע בגדים אויף איהם קנאקען, די שטי-
וועלעך סקריפען. דער שוועהר בעזעצט איהם אויבער'אן אין מזרח
זייט, מיט'ן פנים צום עולם, פיינע בחורים מיט אויסגעגלעטע פאות

און קליינע חדר-יונגלעך מיט אונטערגענעצטע נעולעך שטעלען זיך אויס אקעגען איהם און בעטראכטען איהם מיט גרויס ניינעריג-קייט, ווי א עלעפאנט, און אז מע רופט איהם אויף צו דער תורה און ער קליינט דעם מפטיר, ווי א גלאק, זינגט די ברכות, ווי א סא-לאווי, דעמאלט — אהא! — קוקען ארויס פון אויבען, פון דער ווייבערשער שוהל, ווייבערשע נען מיט ווייבערשע אויגען. אויף די נען זעה איך אָנגעצייכענט קנאה, און אין זייערע אויגען לייען איך:

— האָט ער עס איינגעהאנדעלט אַ מציאה, רב יאָסי דער נגיד, פאַרשטעהרט זאָל עס איהם נאָר ווערען, רבונן של עולם!... פאַר קלאָר קאָן איך אייך ניט זאָגען: צי ס'איז מקוים נע-וואָרען די ווייבערשע ברכה, צי איבער איין אַנדער זאך, נאָר דער שלום-בית ביי רב יאָסי דעם נגיד אין שטוב איז גיך פערשטעהרט געוואָרען. רב יאָסי דער נגיד האָט זיך אַרומגעקוקט, אז די מציאה, וואָס ער האָט איינגעהאנדעלט, איז נאָר ניט אזא מציאה. דאָס הייסט, אזוי אפילו, אויבען-אויף, וואָס קאָן ער האָבען צו זאָגען אויף זיין איידעם? מהביתתי, אַ יונגער מאַן אַ געראַטענער; נישט טעהר אַט דאָס, וואָס ער גיט זיך אָפּ מיט די נאַררישקייטען, „שרייבט אויף די גאָזעטען“ נאָר, עפּיס מעשה קבצן... און דער שוועהר האָט זיך אָנגעבלאָזען אויף דער שוועגער, און די שוועגער האָט געפוי-ערט אויף דער טאכטער, און די טאכטער האָט בעהאַלטען דאָס פנים אין קישען און שטילערהייד געוויינט...

און די שטאָרט? וואָס זאָלט איהר קלערען? כתירלעווקע איז, ברוד-השם, איין ערטעל פון סאַמע חכמים, קלוגע קעפּ, פראַק-טישע מענשען. זיי האָבען ניט אַנדערש געקוקט אויף דעם נגיד'ס איידעם, ווי אויף אַ קאליקע, אַ בעל-מום, אַ מענש מיט אַ „געבאָרע-נעם חסרון, ניט דאָ געדאַכט“...

אודאי ווען שמואל שמעלקים זאָל ניט זיין רב יאָסי דעם נגיד'ס איידעם, וואָלט איהם דאָס שרייבען אויף די גאָזעטען אָפּ-געלאָפען ניט אזוי גלאַט. נאָר ווייל ער איז רב יאָסי דעם נגיד'ס איידעם, האָט דער עולם געוויצעלט זיך איבער איהם הינטער די

אויגען, געוויינליך, און עס זענען געפליגען שארפע, שפיציגע
ווערטלעך:

- א מענטש האט זיך אריינגענומען א משוגעת אין קאפ!
- ניט דא געדאכט!
- ניט אקעגען נאכט דערמאנענדיג!
- נעבאד א ביסעל ניט דערשפיצט, וואס איז ער שולדיג?
- נישט קיין ביסעל, נאר א סך.
- בלשון אשכנז ווערד עס אנגערופען, אפנים, לעקישעוואטע?
- ווי אזוי זשע וועט עס הייסען אויף אונזער לשון?
- שוטה בן פיקהאלץ.
- אדער לאמטערענשיסער בן פדהצור.
- און אפשר נאר שמינדער כנעז? . . .

קאפיטעל ג.

שמואל שמעלקים ווערד א כתרילעס.

נאר דאס, וואס איז כתרילעווקע קאן זיך ערלויבען זיין איידעם
אויף קעסט, איז ניט ערלויבט א יונגען מאן, וואס איז שוין א בעל-
הבית אליין פאר זיך. רב יאסי דער נגיד, זאל זיין א מליץ-יושר,
איז שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט. זיין ווייב, זאל זיך מיהען,
האט זיך פערבענקט נאכ'ן מאן און איז אויך אוועק אהין, פון וואנען
קיינער איז נאך צוריק נישט געקומען, און אונזער העלד, שמואל
שמעלקים, איז אריינגעטראטען אין דער וועלט אריין, געווארען א
סוחר, איבערגענומען דעם שוועהר'ס קראם אין כתרילעווקע, א
קראם פון שניט און פון באקאליי און פון צעלניק און פון פויגעל-
מילך, און די דירה האט ער גע'ירש'עט פונ'ם שוועהר, די גרעסטע
דירה אין כתרילעווקע. דאס איז אזא מין דירה, וואס ס'איז כדאי,
זי זאל ווערען בעשריבען. שטעהן שטעהט זי, די דירה הייסט עס,
אין מיטען מארק, סאמע איז דער רעכטער בלאטע. קיין הויף האט

זי ניט, און דאָס, וואָס געפינט זיך אין אַ הויף, האָט זי אויך ניט...
 דערפאַר איז זי כמעט העכער האַלב גערעקט מיט אייזען. און די
 אנדערע האַלב מיט שערבלעך, אזוי, אז זי האַפט דעם אָפּבליק פון
 אַ מענשען, וואָס מע האָט איהם אָנגעהאַן אַ היטעל, געשטוקעוועט
 פון צווייערליי מאַטעריעס. היינט האָט זי, די דירה הייסט עס,
 צוויי גאַנקעס, איינעם פון פאַרענט און איינעם פון הינטען; דאָס
 הייסט, עס ווענדט זיך, ווי אזוי איהר קוקט. קוקט איהר פון
 דער זייט, איז דאָ דער פון־פאַרענט און דאָ דער
 פון־הינטען. קוקט איהר פון יענער זייט, איז דאָ דער
 דער פון־פאַרענט און דאָ דער פון־הינטען.
 אויף קיין זאך האָבען די כתרילעוועס ניט אזוי מקנא געווען
 רב יאָסי דעם נגיד'ס יורש, ווי אויף דער דירה מיט די צוויי
 גאַנקעס.

— באַשערט אַ מענטשען אזא נומס !

— עס וועט ביי איהם האָבען אַ קיום, ביי דעם לאַמטערענ-

שיסער !

— פון אסתר־תענית ביז פורים.

— דין אַ סוחר !

— שמעיה בעל־פרנסה !

— איציקעל בעל־תכלית !

— און דער קאַפּ איז איהם גאָר ווייס איד וואו !

— אין יעהופעץ אויפ'ן יאָרד.

— ערניץ אין די בלעטער דאַרטען...

אזוי האָט זיך דער עולם געוויצעלט, געשליפּט די צינגלעך
 און ביסלעכווייז גענומען דעם נגיד'ס יורש צו דער אַרבייט, און
 דוקא מיט גוטע, מיט אַ חניפה'לע, אַ טובה'לע, אַ נמילות־חסד'לע,
 אַ געשעפטעל, אַ הלואה'לע — מחכתית, פאַר וואָס ניט ? אזוי לאַנג,
 אזוי ברייט, ביז שמואל שמעלקים האָט אָנגעוואָרען די גאַנצע
 ירושה און איז געוואָרען, אויף דער כתרילעווקער שפּראַך, „נקי“.
 ריין ווי אַ טעלעך, אַ כתרילעק גלייך מיט אַלע כתרילעווקער...

„משלנו“ — הויסט דאס דארטען, און מיט א פאטש אין פלייצע זאגט מען איהם : „אחינו אתה“. און ווי באלד „משלנו“ און מיט א פאטש אין פלייצע „אחינו אתה“ — איז שוין דעמאלט אז אד און וועה ! ...

גע'פטר'ט די קראם מיט'ן ביסעל געלד, האט זיך אונזער שמואל שמעלקים בעקענט מיט'ן כתרילעווקער דלות און מיט אלע זיינע תריו'נ בעהעלפערס. נישט מיט א מאל, געוועהנליך, נאך פאזואלינקע, ביסלעכווייז האט ער זיך געקאטשעט בארג אראפ, ביז ער איז געקומען צו דער מדרגה פון אנקומען צום גביר פון שטאדט רב נתן קורח, פערזעצען ביי איהם די דירה מיט די צוויי גאנקעס, זיין לעצטען מאיאנטעק. יענער טאג איז געווען, קאן מען זאגען, תשעה-באב ביי שמואל שמעלקים אין שטוב. ווי א שאטען האט ער ארומגעשפאנט פון איין ווינקעל צום אנדערען. די קינדער האבען זיך בעהאלטען. שטילערהייד האט חנה געשלאנגען די טרע-רען, און דערזעהען דעם מאן, ווי ער איז פער'חושכ'ט, האט זי גע-מאכט א פרייליך פנים און איהם אויסגערעדט דאס הארץ :

— דו ביזט נישט דער איינציגער. גאנץ כתרילעווקע ליגט פאר'טשכונ'ט ביי אט דעם בלוט-זויגער.

און אז דער מאן איז אוועקגעגאנגען צום גביר רב נתן קורח, האט זיך ערשט דעמאלט חנה אוועקגעזעצט וויינען אויף ביידע אויגען : „ווען איהר טאטע-מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן...“

נאך אונזערע לעזער ווייסען, אז מיר האלטען נישט פון קיין קלאג-ליעדער און האבען נישט ליעב קיין טרערען, דעריבער היפען מיר איבער א גאנצע עפאכע פון פינף-און-צוואנציג-יעהריגע צרות, און נעהען אריבער גלייך צום לעצטען אקט פון אונזער טראג-קאמעדיע.

קאפיטעל ד.

מזל-טוב! שמואל שמעלקים אין

אבעל-יובל.

נישטא קיין אייביגע זאך אויף דער וועלט. אזוי שמועסען די אויפגעקלעהרטע, די פילאזאפן. אלסדינג, זאגען זיי, ענדערט זיך אויף דער ערד: מענשען ווערען פערעלטערט און שטארבען אוועק. הייזער ברענען אָפּ. שטעדט ווערען חרוב און איבעראַ גייעס אויפגעבויט. פון א ים ווערד א טריקעניש, פון דער טריקעניש ווערד א ים, און אזוי ווייטער און ווייטער.

פאַר אויפגעקלעהרטע לייט, פאַר פילאזאפן, נעמען מיר אַראָפּ דאָס היטעל. לאָזען זיי אָבער קיין פאַראיבעל ניט האַבען — זיי זענען נישט בעקענט מיט דער כתרילעווקער בלאַטע. אלסדינג אויף דער וועלט ענדערט זיך, נאָר נישט די כתרילעווקער בלאַטע. אזוי ווי מיט פינף און צוואַנציג יאָהר צוריק, פונקט אזוי שטעהט זי אויף איצט פערטייעפט און פער'עקשנ'ט, פיהרט אַ שטרייט מיט די שטראַחלען פון דער זון און וויל נישט אויסטריקענען פאַר קיין געלד נישט. שוין איבערגעלאָפּען דער תמוז מיט די הייסע טעג און מיט די הייסע נעכט, ווען גאַנץ כתרילעווקע שלאָפט מיט ווייבער און מיט קינדער אין דרויסען. שוין אוועק דער תשעה באב, ווען אידען קאָנען זיך פערגינען אַזאָ לוקסוס, ווי געהן אין מיטען גאָס אין די זאַקען — און די בלאַטע שטעהט נאָך אַלץ מיט איהר פראַכט און גלאַנץ, און די כתרילעווקעס, פערקאָטשעט די פאַלעס, קליגען זיך נאָך אַלץ, זוכען מיטלען, ווי אזוי אויסצומערע טען אַ סטעזשקעלע, לעגען אוועק אַ שייטהאַלץ אָדער אַ צוויי ציגעל און שפּרינגען, ווי די מוזיקס, האַפען זיך אַריין אַפּטמאַל מיט אַ פּוס אין אַ קאַליעזשע, פערשפּריצען דאָס פנים אי זיב, אי יענעם, און שעלמען, מע ווייסט ניט וועמען, מיט טודטע קללות:

— א חלירע זאל קומען אויף דיין טאטענס קדיש מיט דריי מיתה משונה'ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

און אט זעהען מיר איצט, אין פינף און צוואנציג יאהר ארום, אין א שענעם פריהמארגען וויעדער אונזער העלד שמואל שמעלקים, ווי ער טיפאפעט וויעדער אין דער זעלבער בלאטע, וואס מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק; וויעדער בריה'ט ער זיך ארויסצוגעהן טרוקען פון דער כתרילעווקער בלאטע, און וויעדער איילט ער זיך פון דער פאסט מיט א בלאט אין די הענד, און וויעדער איז ער פער-שוויצט און פרייליך-צעטראגען.

וואס האט איצט אזעלכעס פאסירט מיט איהם, וואס זיין גע-קנייטשטער שטערן שיינט אזוי, און וואס אויף זיין פערעלטערט, פער'חושכ'ט פנים שפיעלט אזא צופריעדען גליקליך שמייכלעך? — עס האט זיך געטראפען אזעלכעס, וואס ער האט זיך אויף דעם קיין מאל נישט געריכט. א נס האט זיך געטראפען, לעזער, א נס: עמיצער, א גוטער פריינד אהן א נאמען, האט זיך דערמאנט און געגעבען צו וויסען אין בלאט, אז היינטיגען טאג איז געווארען פינף און צוואנציג יאהר זינט שמואל שמעלקים איז ארויס אויפ'ן פעלד פון דער אידישער ליטעראטור מיט זיינע בעשרייבונגען פון כתרילעווקע.

„מיר ווייסען ניט — אזוי שרייבט דער אונבעקאנטער פריינד אין בלאט — מיר הויבען נישט אן צו וויסען, ווער איז אט דער שמואל שמעלקים און וואס ער איז. מיר ווייסען נור, אז פינף און צוואנציג יאהר כסדר ליגט א מענטש אין א זומפ, וואס הייסט כתרילעווקע, און הערט נישט אויף אונז בעקאנט צו מאכען מיט די דארטיגע משונה מאדנע ברואים, ווי ער רופט זיי אן: די „קליינע מענשעלעך“...“

און נאך א סך אזעלכע זיסע ווערטער שרייבט דער אונבע-קאנטער פריינד אין בלאט, און לאזען לאזט ער אויס מיט א מזל-טוב צו שמואל שמעלקים און מיט א ברכה צו זיין פינף און צוואנ-ציג יאהריגען יובילעאום...

יובילעאום ? ! . . . קיין מאָל האָט שמואל שמעלקים נישט געדענקט פון קיין יובילעאום, קיין מאָל אפילו אין חלום נישט געזעהן אזא זאך. מע מוז מודה זיין, אז אונזער העלד האָט מיט זיין אַרעמער פּעדער אין דעם משך פון די פּערגאַנגענע פינף און צוואַנציג יאָהר קיין שטערען פון הימעל נישט געהאַפּט און קיין חירושים נישט אויפגעטאַן. איין שבח דאַרפּען מיר איהם אָבער נאכזאָגען: ער האָט געטהאָן זיין אַרבייט געטריי און מיט ליכט-שאַפּט, ווי די ביעז, וואָס טראָגט איהר חלק האָניג אינ'ם גרויסען ביענשטאַק אַרײַן. קיין מאָל האָט ער זיך נישט געפרעגט קיין קשיא: צוליב וואָס ער לעגט זיך אַזוי אַוועק פאַר כּתּרילעווקע און פאַר די קליינע מענשעלעך? איך זאָל וויסען, אַז דאָס וועט נישט זיין קיין בעלעדיגונג, וואָלט איך איהם פּערגליכען צו אַ קוה, וואָס זויגט איהר קעלבעל גאָר נישט צו פרעגען קיין קשיות, למאן זי טהוט עס... קיין כבוד האָט ער פון זיין שרייבען קיין מאָל נישט ערוואַרטעט. פון קיין לויז האָט ער קיין מאָל נישט גע'חלומ'ט. צו דעם, וואָס ווערט אָנגערופען „קריטיק“, האָט ער קיין מאָל נישט זוכה געווען, אויב מיר זאָלען נישט רעכענען די „היימישע קריטיק“ פון די כּתּרילעווצעס, וואָס זענען אין כּעס סכּנות, אַז מע „בעשרייבט זיי אויף די גאַזעטען“. זיי האָבען בעסער ליכט רעדען פון דער גאַנצער וועלט, איידער די גאַנצע וועלט זאָל רעדען פון זיי. זיי האָבען בעסער ליכט חוּק מאַכען פון יעדען בעזונדער, איידער עמיר צער זאָל חוּק מאַכען פון זיי. אַט אזא טבע איז שוין ביי זיי פון קדמונים. דעריבער האָבען זיי איהם געבעטען מיט גוטע, ער זאָל זיי נישט „אַרויסשטעלען אויפ'ן בלאַט“, וואָרום עס „וועלען זיין בזיונות“... עס האָבען זיך געפונען אויך אַזעלכע, וואָס האָבען איהם אפילו געגעבען אַנצוזערעניש, גערעדט פּערשטעלט, בלשון סג'נהור: אַז טאַמער וועט ער זיך דערוועגען אָנריהרען זייער נאָמען, „וועלען פליהען פּעטש“ — און אויף פּעטש איז אַ כּתּר-לעווקער דוקא אַ בטוח. אין כּתּרילעווקע — איך האב עס אייד, דאָכט מיר, שוין לאַנג בעמערקט — ווערען מעהרסטענטיילס גע-

שעפמען און סכסוכים ליקווידירט דורך פעטש :
 — פיטש-פאטש — אזוי זאגען זיי — איז א קורצער פסק און
 א מזומנ'ע מטבע.

און פלוצים קומט איין אונבעקאנטער פריינד איז בלאט און
 דערמאנט דער וועלט, אז ער, שמואל שמעלקיס, איז א בעל-יובה,
 און ווען ? גראד היינט, ווען ער האט געהאט א בייזען, א פיג-
 סטערען פריהמארגען, וועלכער ווערד בעשריבען אט דא, איז קא-
 פיטעל ה.

קאפיטעל ה.

א וויסטער פריהמארגען.

כתרילעווקע האט נאך ניט אויפגעוואכט רעכט פון איהר זיסען
 שלאף, און די גליקליכע כתרילעווצעס זענען נאך געווען געפענטעט
 אין דעם כשוף פון דער זומערדיגער נאכט, נישט געקאנט אפרייסען
 זיך פון די גאלדענע חלומות : א ריה פון פריש ברויט... איין
 אראמאט פון געפילטע פיש מיט ציבעלעס און מיט פעפער... גאנץ
 צע לונג-און-לעבערס, גאר-וואס פון דער יאטקע... נייע שמעקענ-
 דיגע שיד פונ'ם שוסטער... גאנצע הויזען פונ'ם שניידער... א
 גרויסער מארק... א יאריד... קונים א סך... פדיון... פרנסה... —
 אט וואסערע גוטע זאכען דער גוטער בעל-החלומות שיט אויף
 כתרילעווקע פון זיין מילדער האנד. איין עבירה, וואס גאנץ פריה
 געהט אויף גאט'ס זון אויף כתרילעווקער הימעל און טרייבט ארויס
 דעם עולם אויף דער שלאכט — זוכען ברויט פאר די הונגעריגע
 ווייב און קינדער !

— סטוק ! סטוק ! סטוק ! — האט זיך דערהערט א קלאפ
 אין סהיר, און שמואל שמעלקיס האט זיך אויפגעהאפט, אראפגע-

שפרונגען, אויפגעפענט די טהיר און אריינגעלאזט א פריהען גאסט, קאפּעל דעם אַדוואָקאַט.

— ברוך־הבא, א גאסט, וואָס עפּיס אַזוי פּרייז ?

ניט איהם און ניט זיין ווייב חנה'ן איז געפּעלען דער דאָזיגער פּריהער וויזיט פון קאפּעל דעם אַדוואָקאַט. קאפּעל דער אַדוואָקאַט איז אַזוי זיך אפילו א גאנץ וואָהל מענשעל, גאָר איין זאך, וואָס ער האָט אַ הינטיש פנים, און וואָס ער רעדט אַ ביסעל אונטער דער נאָז און האַפט אַזוי, אַז עס מאַהלט זיך אייך אויס, אַז ניט ער רעדט, גאָר ער האַנטקעט.

— האַנד־האָנד! איהר ווייסט דאָך, אַז איך בין נישט מעהר, ווי איין אַדוואָקאַט... מיין פּרנסה... מע זאָגט מיר געהן — געה איך. רב נתן קורח האָט אייך געלאָזט בעטען, איהר זאָלט איהם אַפּרייניגען די דירה, האַנד־האָנד... אַט איז דער איספּאַלני־טעלנע ליסט אַטאָ, מיט דער פּראָדאָזשנע אַטאָ, מיט דער וואַדאָ וואַלדעניע, מיט די אַלע איבעריגע שפּאַרגאַלען, נאָ אַסנאָואַניע סטאָ טרידצאַט פּיאַטאי סטאָטי מאָמאָ דיעסיאַטאָוואָ טשאַסטי פּערוואַי סוואַדאָ זאָקאָנאָו גראַזשדאַנסקי, האַנד־האָנד...

אַט אַזוי האָט זיך אויסגעהאַנטקעט קאפּעל דער אַדוואָקאַט און איז אַוועק זיין וועג, גאָר נישט געוואָלט אויסהערען די ברכות, וואָס שמואל שמעלקים' ווייב האָט מכבד געווען דעם רוצח, דעם גוֹל, דעם בלוט־זויגער רב נתן קורח, און נישט געוואָלט זעהען די שטילע טרערען אויף איהר שלים־שליס־מזל'דיגען לעבען, אַז אַך און וועה, ווען איהר טאַטע־מאַמע זאָלען איצטער אויפּשטעהן...

אויף דעם געוויין האַבען זיך אויפּגעהאַפט אַלע קינדער, די גרעסערע און די קלענערע. געוואָהר געוואָרען, אַז מע וואַרפט זיי אַרויס מיט די בעבעכס אין דרויסען אַרויס, האַבען די עלטערע בעקומען ווייסע טוידטע אויסגעצויגענע פנים'ער, אָהן אַ טראָפּען בלוט, מיט שטומען וועהטאָג בעטראַכט די אומגליקליכע טאַטע־מאַמע, און די קלענערע — די זענען געשטאַנען אין איינע העמדלעך

און געציטערט, ווי די לעמעלעך. זייערע גרויס-אָפּענע אויגען האָ-
בען געזאָגט :

— איהר מיינט, אז וויל מיר געהען נאָקעט און באַרווים,
ווייסען מיר שוין גאַרנישט ניט ? . . .

נאָר דאָס יונגסטע און דאָס ליעבסטע, די געבאַלעוועטע מי-
זינקע, רייזעלע, אַ קינד אַ גאָלד מיט אַיין אונטערגעשטעקט העמ-
דעל און מיט אויסגעבויגענע פעסעלדיגע פיסעלעך, קאטשעט זיך
ווי אַ קאטשקעלע, רעדט צום פאָטער אויף אַ מאַדנער שפּראַך :

— העט מי מעי קאפּעטילע אי קיפי טיעטי פעטעלי.

אויף אונזער לשון הייסט עס :

— אז דו וועסט מיר געבען אַ קאפּעקעלע, וועל איך מיר קויפּען
אַ קאנפּעקטילע.

אַ קינד אַ טרייסט ! אַ קינד אַ נחת ! . . . שמואל שמעלקים
טאַפט איז אַלע קעשענים און קאָן נישט געפינען קיין קאפּעקע, און
ער קאָן נישט צוועהן דעם צער פונ'ם קינד ערנער ווי פון אַלע
איבעריגע קינדער, און אַ שוואַרצע שאַטען פערשפרייט זיך אויפ'ן
פנים, און פרישע קנייטשען אויפ'ן שמערן, און אַ טיעפּער שווער-
רעה זיפּץ רייסט זיך ארויס ניט ווילענדיג פונ'ם האַרצען.

— אויף די שונאים'ס קעפּ ! — זאָגט צו איהם חנה זיין ווייב,
רעדט איהם אויס דאָס האַרץ : — גארעלע, דער הימעל צו דער ערד
איז נישט געפאַלען... און זי שיקט איהם אָפּ צום גביר רב נתן
קורח, טאַמער וועט ער זיך אָפּבעטען נאָך אַ מאָל קאָטש אויף אַ
קורצער צייט, ביז דער אויבערשטער וועט רחמנות האָבען...

— אויפ'ן עשאפּאָט וואָלט איך דיר ליעבער גענאָגען...

אזוי זאָגט שמואל שמעלקים שטילערהייד זיך איז באַרד אַריין,
רוקט אָן דאָס היטעל און לאָזט זיך געהן צום גביר רב נתן קורח.

קאפיטעל ז.

דער גרעסטער גביר אין כתרילעווקע —
רב נתן קורח.

איך מיינ, אז ער דארף אייך זיין בעקאנט, וואָרום ווער קען
 נישט רב נתן קורח? ער האָט דאָך אַ שם „אויף דער גאַנצער
 וועלט“. אלע ווייסען, און ער אליין בעריהמט זיך דערמיט, אז
 ער איז שוין כמעט דרייסיג יאהר נישט אַרויסגעגאַנגען מפתח ביתו.
 ווער עס דארף, דער טרעפט צו איהם. און דארפֿען דארף צו איהם
 יעדער, ווער עס האָט וואָס צו פֿערזעצען. אַמאָל, אין די יונגע
 יאָהרען, פֿלעגט מען צו איהם טראָגען פֿער'משכונ'ען אַלסדינג, וואָס
 האָט אַ ווערטה, למשל: יא בנה, אַ לייכטער, אַ סאַמאָואַר, אַ
 שמויסעל, אַ קוואַרט, איין עטרה, אַ מגילה, אַפילו אַ פאַר-אי-יאהר
 ריגער לולב איז אויך געווען אַ סחורה. איצט, אויף דער עלטער,
 האָט ער געוואַרפֿען איין אומ'חן אויף די אלע זאַכען, פיינט געקריגען
 „דוויזשימאסט“ (מטלטליון) און נישט זיך אָפֿ נור מיט „אימושטשע-
 סטווע“ (הייווער). אלע ווייסען, אז ער מאַכט נישט קיין אַנדערע
 געשעפטען, אַ הויז הייווער. ס'איז אַ סברא, אזוי שמועסט דער
 עולם, אז גאַנץ כתרילעווקע ליגט ביי איהם „במשכנתא“. און, ווי
 דער שטייגער איז, פֿליהען דאָרטען שטעכווערטלעך מיט ליצנות
 אויפֿ'ן גביר'ס אַפעטיט צו הייווער.

— טאַמער ווייסט איהר, וואָס וועט ער טהון איבער הונדערט

און צוואַנציג יאהר מיט אזוי פיעל הייווער?

— ער וועט זיי נעמען מיט זיך אויף יענער וועלט.

— ער וועט זיי איינזאַלצען אין זאַלץ.

— ער וועט זיי פאַר'משכונ'ען ביי'ם מאַלך המות.

— איך זעה, אז איהר ווייסט קיינער נישט דעם סוף פון אונזער

גביר רב נתן קורח.

— וואָס זשע שווייגסט דו, אז דו ווייסט?

— ער וועט האבען דעם אייגענעם סוף, וואס יענער קורח איז
חומש.

— איינגעזונקען ווערען, הייסט עס, מיט אלע מאיאנטקעס ?
פון דער לעצטער המצאה קוועלט דער עולם אזוי שטארק, אז
ממש מע קאטשעט זיך פאר געלעכטער. און רב נתן קורח טהוט
זיך זיינס : ער פערלייגט געלד אויף הייזער און נחלאות און ווערד
וואס א יאהר רייכער מיט א פאר הייזער און מיט א פאר קלייטען.
אויסער דעם, איז זיך רב נתן קורח זעהר א פיינער בעל־הבית און
בטבע זעהר א סימפאטישער מענש. ער האט א כלל — אויפגע
מען יעדען איינציגען פריינדליך, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען
אונז געלערענט : „בסבר פנים יפות“, דאס הייסט,
מיט א ברייטען ברוד־הבא און מיט א „פאר וואס זיצט איהר ניט ?“.
אז איהר קומט אריין צו איהם, ווייסט ער גאר ניט, וואו ער זאל
אייך אנדערזעצען. ער טראגט אייך אונטער צוויי שטוהלען מיט
א מאל און פרעגט אייך, אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי ?
נאר באלד טהוט ער זיך א חאפ :

— ארווא, ניטא ווער ס'זאל שמעלען דעם סאמאואאר... אפשר
וועט איהר נעמען א ביסעל איינגעמאכטס ? ארווא ! די דיענסט
האט צוגענומען די שליסעלעך ! . . . זיצט, פאר וואס זיצט איהר
ניט ? וואס זשע הערט זיך עפיק נייעס ?

רב נתן קורח האט זעהר ליעב, מע זאל איהם דערצעהלען נייעס.
און וואס איז דער חידוש ? א מענש געהט נישט ארויס מפתח
ביתו שוין כמעט דרייסיג יאהר ! און אז מע דערצעהלט איהם
נייעס, האטש דאס נייעס מעג שוין האבען א בארד, הערט ער זיך
צו, קוקט זיך אײן, שאקעלט מיט'ן קאפ, שמוצערט מיט די ליפען,
ווערד נתפעל, גלייך ווי ער הערט דאס דעם ערשטען מאל אויף זיין
לעבען, ביז עס קומט צו געלד... נאר דא מוזען מיר זאגען א פאר
ווערטער וועגען רב נתן קורח'ס אויסזעהען, דעמאלט, האפען מיר,
וועט זיין פארטרעט זיין פאלקאמער.

רב נתן קורח האָט זעהר אַ סימפאטיש אויסזעהן. מיר שטע-
לען זיך אַבער אָפּ נור אויף די אויגען זיינע. איין אויג איז ביי
איהם אַיין אויג. אַ געוויינליך אויג. ווי ביי אַלע מענשען איין
אויג. דאָס הייסט, אַ ווייסעכעל מיט אַ שוואַרצאַפּעל, ווי עס גע-
הער צו זיין. דאָס אַנדערע אויג איז ביי איהם שוין נור שוואַרצ-
אַפּעל אַליין. אַהן אַ סימן פון ווייסעכעל. דאָס דאָזיגע שוואַרצ-
אַפּעלדיגע אויג האָלט ער שטענדיג צוגעמאַכט, אַ חוץ דעמאָלט,
זוען עס האַנדעלט זיך וועגען געלד. הויבט איהר אָן רעדען פון
געלד, אַזוי עפענט זיך ביי איהם אויף דאָס שוואַרצאַפּעלדיגע אויג
און עס הויבט אָן אַרבייטען, דאָס הייסט, עס דרעהט זיך און עס
שעמעריט מיט אַ שרעקליכער גיכקייט! עס איז כמעט גאָר אונ-
מעגליך דעמאָלט צו קוקען איהם גלייך אין פנים אַריין. און עס
בייט זיך איבער ביי איהם דאָס גאַנצע געשטאַלט. דאָס פריהער
ריגע „סבר פנים יפות“ ווערד פערשוואַונדען אינאיינעם מיט'ן
שטענדיג זיס-לאַקערעדיגען שמייכעלע, און אויפ'ן אַרט פון דעם
ליעבהאַרציגען זיסען גביר רב נתן קורח וואַכסט אויס אַ חיה, און
עס גלויבט זיך אייך אַנטלויפֿען וואָס גיכער און וואָס ווייטער...
פון דעם, וואָס מיר האָבען געשמועסט ביז אַהער וועגען אונזער
געליעבטען גביר, קאָן דער לעזער מיינען, אַז רב נתן קורח איז
חלילה אַ איד אַ „בעזדיעטניק“, דאָס הייסט, אַ מענש אַהן קינדער.
מוזען מיר פֿערהאַפֿען און געבען צו וויסען דער וועלט, אַז מיט זיין
ערשטער ווייב חיה-חיה האָט ער טאַקי גיט געהאַט קיין קינדער.
געווען איז זי, זאָל מיר מוחל זיין, אַ גרויסע מיאוס'קייט, און איז
געשטאַרבען ביי איהם פון שרעק: ער פֿלעגט זי, זאָגט מען, אַפּט
אונטערשלאָגען... דערפֿאַר אָבער, אַז זי איז געשטאַרבען, האָט ער
פֿאַר איהר מטה צעטיילט אַ סך צדקה, גערונגען אַ שטענדיגען קדיש
נאָך איהר נשמה און האָט תיכף ומיד חתונה געהאַט און גענומען
דוקא אַ יונג קינד, בלוט און מילך, מיט'ן נאָמען קריינדעל, און מיט
איהר האָט איהם דער אויבערשטער געבענשט פונקט איז אַ יאָהה
אַרום מיט אַ בן זכר. דעם דאָזיגען בן זכר האָט ער אַ נאָמען גע-

געבען נאך זיינע ביידע זיידעס : רב יוסף און רב איצי. האבען זיך די צוויי נעמען צענויפגענאסען און ס'איז אויסגעקומען יאסעפ-איצי : מיט דער צייט איז פון יאסעפאיצי במילא געווארען „יא-סעפיץ“. און אט אזוי איז ער שוין פערבליבען עד היום הזה. עס איז איבעריג צו זאגען, אז יאסעפיץ איז געוואכסען א תכשיט, ווי געוויינליך, ביי א גביר, אין אזא גוטס. עס איז נור נויטיג צו בעמערקען, אז א חוץ אלע מעלות, וואס ער האט גוט געלערענט אידיש און רוסיש און א ביסעל דייטש און פראנצויז און ליטיין און געלייענט טורגעניעו און דארויז, איז ער נאך דערצו געווען א שטילע טויב און א ווילדער שווייגער. מע קאן זאגען כמעט, אז אין כתרילעווקע האט איהם נאך קיין בן-אדם ניט געהערט רעדען, א חוץ דעמאלט, ווען רב נתן קורח פלעגט זיך צעקאכען מיט'ן שווארצ-אפעלדיגען אויג איבער געלד און אויסשרייען אויף א קול : „יא-סעפיץ, וואו ביזט דו?“ דעמאלט וואכסט אויס יאסעפיץ, מע ווייסט ניט פון וואנען. יאסעפיץ איז שוין א בחור צו לייטען און עס שיט זיך איהם שוין א בערדעל. אין די הענד האלט ער צוויי ביכער, טורגעניעו און דארויז.

— יאסעפיץ, וואס זאגסט דו דערויף? ...

יאסעפיץ שנייצט אויס די נאז מיט צוויי פינגער, ווישט זיך אפ מיט דער פאלע און ענטפערט קאלט ווי אייז :

— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען! ...

דאס איז די איינציגע פראזע, וואס כתרילעווקע האט ווען נער הערט פון דעם דאזיגען פיינעם בחור, און אלע האבען גאנץ גוט געוואוסט, וואס אין דער פראזע שטעקט, ווארום ווי שלעכט דער אלטער קורח זאל ניט זיין. קאן מען דאך ביי איהם א מאל האטש עפּים פועל'ען. האט ער אבער אריינגערופען דעם תכשיט, מיט איהם זיך איין עצה האלטען : „יאסעפיץ, וואס זאגסט דו דערויף?“ און יאסעפיץ האט א זאג געטהאן קאלט : „ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען!“ — דעמאלט מעגט איהר שוין זיין זיכער, אז עס וועט איידעם ניט העלפען קיין שמע ישראל...

— א כפרה האט געמעגט ווערען דער היינטוועלט'יגער זוהן פאר זיין אלטען טאטענס נאגעל פונ'ם מינדסטען פינגערעל נאך איידער ער האט דערוועהן די ליכטיגע וועלט! — אט אזוי בעשט כתרילעוו-קע רב נתן קורח'ס קדיש דריי מאָל א טאָג, און, ווי אויף צולעהכעם, וויל די ברכה ניט מקוים ווערען.

איצט, אז איהר האט זיך בעקענט א ביסעל געהענטער מיט דעם דאזיגען לעיבהארציגען פארשוין און מיט זיין ליכטיגען קדיש, וועט אייד קיין חדש ניט זיין, וואס אונזער העלד שמואל שמעלקים האט אויסדערוועהלט בעסער צו געהן אויפ'ן עשאפאט. ער האט גע-וואוסט פאראויס, אז ס'איז ארויסגעווארפען זיין געהן מיט זיין רעדען מיט זיין בעטען. רב נתן קורח וועט איהם אויפנעמען מיט'ן ברייטען ברוד'הבא, וועט איהם בעטען זיצען, וועלען מכבד זיין מיט מיי אדער מיט איינגעמאכטס, אויספרעגען ביי איהם, וואס הערט זיך עפ'ס נייעס... ער, שמואל שמעלקים, וועט זיצען ווי אויף הייסע קוהלען, וועט זיך אויפבינדען און פערבינדען עטליכע מאָל דאָס האַלזטיכעל. ער וועט זיך בעת-מעשה פיהלען, ווי א מענש, וואָס קלויבט זיך באדען, שמעהט שוין א נאָקעטער און האט מורא צו שפרינגען אין וואסער אריין. וועט ער זיך אָננעמען מיט די לעצטע כחות און וועט געבען א זאָג:

— איך האב צור'נאייך, רב נתן, א בקשה, מכח'ן פראָצענט.

הייסט עס...

ער וועט נאָך נישט ענדיגען זיין בקשה, וועט זיך ביי רב נתן'ען אויפגעפגען דאָס שוואַרצאָפּעלדיגע אויג און עס וועט אָנ-הויבען קאכען:

— ניין, ניין! אלסדינג יא, נאָר דאָס ניט! וואָס פאַר אַ מאַדע — ניט צאהלען קיין פראָצענט! פראָצענט איז געלט, און געלט איז ניט שמעלט — פּחע! דיין שוועהר איז געווען, זאָל מיר מוחל זיין, א „קאָפּעיעטשניק“, געזשעברעט, געפראָצעט, צוליעב וועמען? צוליעב אַט די דאָזיגע שמויגערס, די לאַמטערענשיסערס, וואָס דרוקען אויף די בלעטער און ווייסען גור טרענצלען געלט.

פלעכטען קערבלעך, און קומט צו פראצענט, איז פחע! יאסעפיץ.
וואו ביזט דו, וואס זאגסט דו דערויף?

וועט זיך בעווייזען יאסעפיץ מיט טורגעניעווען און מיט דאָר-
ווינען, וועט אויסשנייצען די נאָז מיט צוויי פינגער, וועט זיך אָפּ-
ווישען מיט דער פאָלע און אַ זאָג טהון:
— ס'איז גאָר נישטאָ וואָס צו רעדען!...

אט אזוי וועט זיך אויסלאָזען זיין ווייזט צו רב נתן קורח מיט
אומזיסטע בלוטצאָפּעניש, אומזיסטע בזיונות. און דאָך געהט ער צו
איהם, ווי אַ פער'משפט'ער צום טוירט. נאָר געהענדיג האָפט ער
זיך אַראָפּ פריהער אויף דער פּאָסט און בעקומט דאָס גוטע בלאָט
און דערזעהט די גוטע בשורה, ווי מיר ווייסען שוין, און ער בלייבט
שטעהן אין מיטען גאָס און לייענט נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל,
און גלויבט ניט זיינע אויגען, און שפּאַנט ווייטער.

* * *

יא. דאָס איז געווען אַ וואונדערליכער, זעלטענער פריהמאָרגען.
וואָס האָט זיך אָנגעהויבען מיט שוואַרצע וואַלקענס און געענדיגט
זיך מיט אַ לויטערער זון. דאָס איז געווען אַ פריהמאָרגען, וואָס האָט
זיך אָנגעהויבען מיט אַ „איספּאָליטעלנע ליסט“ און אויסגעלאָזט
מיט אַ „יובילעאום“.

קאָפיטעל ז.

ש מ ו א ל ש מ ע ל ק י ס א ו ז ג ר א פ ט א ל ס ט א י .
„יובילעאום“!...

דאָס דאָזיגע זיסע וואָרט האָט זיך שטיל אַריינגעשליטעלט,
ווי אויף בוימעהל, צו אונזער העלד אין האַרצען אַריין, האָט איהם
געוואָרעמט, ווי אַ גוטער וויין, ווי אַ באַלזאָם צו די ביינער, און אַ
ביסעל ווי פער'שכור'ט.

„מיין יובילעאום? !“... — אזוי טראכט זיך שמואל שמעלקים מיט טרערען אין די אויגען און פערנעסט אין דער מינוט דעם גביר רב נתן קורח מיט דעם אדוואקאט קאפּעל, און ער איז זיי מוחל די שפּיכות-דמים, און איז מוחל אלעמען פאר אלע פינף און צוואנציג שווערע ביטערע יאָהרען, פאר אלע קלעפּ פון גאט און פון לייטען, — אלסדינג איז פערנעסען געוואָרען אַצינד! און שמואל שמעלקים בריה'ט זיך שוין ניט, זוכט שוין ניט קיין סטעזשקעס; ער שפּרייזט איבער דער כתרילעווקער בלאַטע, גלייך ווי אויף דער בעסטער בריק, און ליינעט די ליעבע זיסע ווערטער פונ'ם אונבעקאנטען פריינד, וואס האָט דערמאָנט דער וועלט, אז ס'איז פארהאן ערניץ א שמואל שמעלקים, וואס איז היינט א בעל-שמחה, א בעל-יובל, א יובילאַר. — און ער פיהלט ניט די ערד אונטער זיך, און ער האפט זיך צופּ בלאַט נאָך א מאָל, און זיינע אויגען פאלען אויף א נייעם נאָמען אינ'ם זעלבען בלאַט — גראַף ל. נ. טאַלסטאָי, אַלא, צוויי יובילער-אומס, צוויי יובילאַרען: גראַף לעוו ניקא לאיע-וויטש טאַלסטאָי פון יאַסנע פאליאנע און ער, שמואל שמעלקים פון כתר-יעלעווקע! הא-הא-הא!

און ער צעלאַכט זיך ניט ווילענדיג צו זיך אַליין: ווי קומט ער, אזא קליין ווערעמעל, קעגען א וויזילטהיער? ווי קומט ער, דאס קלענסטע שטערענדעל, קעגען דער גרויסער פלאמענדיגער זונג, וואס בעשיינט די גאנצע וועלט? און פון דעסטוועגען — אַט זעהט איהר דאך — שטעהט זיין נאָמען, שמואל שמעלקים, אינאיינעם מיט'ן ריעזיגען גלית הפלשתי פון דער וועלט, מיט'ן גראַף טאַלסטאָי!...

און (אַ, זינדיגער מענש!) עס האפען איהם אונטער זיינע געדאַנקען און טראַגען איהם אוועק, ווי אלע מאָל, ווייט איז הימעל אריין, אינ'ם עולם הדמיון, און ער פרענט זיך: „לאָמיר זעהען, פאר וואָס ניט?... און לאָמיר שמועסען דאָס אייגענע ווידער אַ מאָל צוריק — פאר וואָס טאָט ניט?... שוין זשע איז ער, דער אונבעדיי-“

מענדער שמואל שמעלקים, נישט כמעט דאס זעלבע אין דעם קליין-
נעם פינסטערען כתרילעווקע, וואס טאלסטאיי פאר דער גרויסער
ליכטיגער וועלט? טאלסטאיי, די גרויסע פלאמענדיגע זון, האט בע-
לייכט מיט איהר מורא'דיגען פייער די גאנצע ערד, און ער, דאס
קליינע שטערענדעל, האט ער דען ניט בעלייכט מיט זיין קליין
פייערעל א קליין שווארץ פינסטעלע אויף דער ערד, וואס מע רופט
דאס כתרילעווקע? ווער איז געווען דער ערשטער, וואס האט גע-
געבען צו וויסען דער וועלט, אז ס'איז גאר פארהאן ערגיץ א כתר-
לעווקע, און אז אין כתרילעווקע איז פארהאן א בלאטע, און
אז אין דער בלאטע טיאפסקע ארום מאדנע מינים נפשות,
קליינע מענשעלעך, וואס קוועטשען און וואס דריקען און
וואס פרעסען און וואס פרעסען איינס דאס אנדערע מחמת הונגער
און מחמת פינסטערניש און מחמת נויט און מחמת איינגשאפט
און מחמת עפוש? ווער איז געווען דער ערשטער, וואס האט בע-
ווייען, וואס פאר פערלען עס וואלגערען זיך אט דוקא אין דער
דאזיגער בלאטע, אט דוקא אינ'ם דאזיגען פינסטערניש, אט דוקא
אין דעם דאזיגען ענגשאפט און דעם דאזיגען עפוש?..."

קאפיטעל ח.

עס שיטען זיך מזל-טוב'ס און מתנות,
ווי פון א ראזשעס.

און שפרייזענדיג שוין מיט גאנץ ברייטע שפאן איבער דער
כתרילעווקער בלאטע מיט אזעלכע געדאנקען, פרעגט ער ביי זיך
אליין א קשיא, א כתרילעווקער קשיא:
— וואס וואלט גאט געהערט, למשל, ווען די היגע קליינע
מענשעלעך זאלען מאכען אין כתרילעווקע א מארעראם מיט זיין
יובילעאום פונקט אזוי ווי דארט, להבדיל, די אומות העולם מיט

דעם, להבדיל, גרויסע-גרויסען לעוו טאָלסטאָי? ... פאַר וואָס נימ? און לאַמיר שמועסען דאָס אייגענע וויעדער אַ מאָל צוריק: פאַר וואָס טאָקי נימ? ... און פון דער מחשבה צו דער מעשה איז דאָר ביי אונזער העלד, אזוי ווי ביי אַלע כתרילעוועס, נישט מעהר ווי איין שריט — און עס שטעלט זיך איהם שוין פאַר אין דער מחשבה אַ קאָנעניש, פונקט ווי מיט'ן גראַף טאָלסטאָי: אַ געוואָלד, אַ רעש. אַ געפילדער, עס טהוט זיך חושד:

— מזל-טוב! שמואל שמעלקים איז היינט אַ בעל-שמחה!

— אַ גוט יום-טוב! שמואל שמעלקים איז היינט אַ יובילאַר! איז שטאַרט איז געוואָרען ליהודים! ששון ושמחה! די קרע-מער האָבען צוגעשלאָסען די קלייטען, מלמדים האָבען צעלאָזט די חדרים, אַלע, פונ'ם רב ביז'ן שמש, פונ'ם שוחט ביז'ן בעל-עגלה, האָבען זיך צענויפגעזאַמעלט, געקומען צו איהם אין שטוב אַריין איהם אָפגעבען מזל-טוב. נאָר עפּים ברעקעלט מען זיך און מע סוויינקעלט זיך, גלייך ווי זיי וואָלטען זיך פערענטפערען:

— מיר האָבען נאָר נישט געוואוסט, הייסט עס, אַז ס'איז היינט אזא טאָג. דאָס הייסט, מיר האָבען געוואוסט, פאַר וואָס זאָלען מיר ניט וויסען? נאָר מיר האָבען אַלץ געוואָרט, הייסט עס, ביז ס'וועט קומען די צייט... ביז'ן יובל אַריין, הייסט עס...

נאָר וואָס איז דאָס געוואָרען פלוצים אזא שטופעניש מיט אזא קוועטשעניש מיט אַ שושקעריי? אַהא! דער גביר רב נתן קורח אַליין מיט זיין כבוד איז אויך געקומען צו שמואל שמעלקים דעם יובילאַר אין שטוב אַריין מיט אַ שיינענדיג פנים, און — אַ נס איז געשעהען, אַ נס בתוך נס! הערט אַ מעשה: צוויי אויגען ביי איהם, מענשליכע צוויי אויגען! וואו איז אַהינגעקומען דאָס שרעקליכע שוואַרצעפערדיגע אויג?

— העכער דרייסיג יאָהר — אזוי זאָגט רב נתן קורח צום נאָכ-צען עולם מיט זיין זיס-לאַקערע צדיג שמייכלע — העכער דרייסיג יאָהר, אַז איך געה ניט אַרויס מפתח ביתי, נאָר צוליבע אזא טאָג, חתונה, האב איך מיר מיישב געווען, ווי זאָגט ער, פאַרט אַ מענטש,

וואס שרייבט אַזעלכע גוטע זאַכען, חע-חע, שוין פינף און צוואַנ-
ציג יאָהר, קומט איהם, כלעכעז, אַ יישר-כח מיט אַ מתנה, חע-חע...
און ער דרעהט זיך אויס מיט'ן פנים צוריק:

— יאַסעפיץ, וואָס זאָנסט דו?

וואָנסט אויס יאַסעפיץ, מע ווייסט ניט פון וואָנען, שנייצט
אויס די נאָז מיט צוויי פינגער און ווישט זיך אָפּ מיט דער פאַלע.
— ס'אז גאָר נישטאָ וואָס צו רעדען!...

נאָכדעם ציהט אַרויס דער גביר רב נתן קורח אַ ווייסען בויגען
פאַפיער פון בוזעס-קעשעני און דרעהט אויס דאָס פנים צום בעל-
היובל:

— נאָ דיר און בלייב דיר ביי דיין דירה מיט די צוויי גאַנקעס,
וואָס דאַרף איך זיי? איך האָב גענוג, חע-חע... יאַסעפיץ, וואָס
זאָנסט דו?

— ס'איז גאָר נישטאָ וואָס צו רעדען...

און דער עולם הערט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי
עס דאַרף אַזוי צו זיין... נאָר ווער שמעהט עס הינטער'ן גביר'ס
פלייצים און העהעקעט איהם אונטער? עפּים זעהר אַ קענטליכער
פאַרשוין! שוין זשע איז דאָס קאַפּעל דער אַדוואָקאַט? וואו איז
אַהינגעקומען זיין הינטיש פנים? און ער האַווקעט גאָר נישט, און
ער האַפּט שוין ניט אַזוי, און ער רעדט ווי אַ מענש:

— אַט האָט איהר אייך צוריק אייער פראָדאָזשנע אַטאָ, מיט
דער וואָדאוואָדעניע אַטאָ, מיט די אַלע איבעריגע שפאַרגאַלען.
נאָ אַסנאוואָניע סטאָ טרידצאַט פיאַטאָי סטאַטי טאַמאַ דיעסיאַטאַ-
וואַ טשאַסטי פּערוואָי סוואָדאַ זאַקאַנאָו גראַזשדאַנסקיך...

און דער עולם הערט און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך
ווי עס דאַרף אַזוי צו זיין... און בחורים קומען אָן, און מיידלעך קר-
מען אָן, דעפּוטאַציעס, מיט דעפּוטאַציעס, מיט דעפּוטאַציעס! ווער
מיט אַ לאַרבערקראַנק, און ווער מיט אַיין אַדרעס, און ווער מיט
אַ שיר, פּערפאַסט פון נאָך גאָר אַ יונגען משורר אין כתרילעווקע.
היינט מתנות — אַ באַרג מיט מתנות: טישטיכער און האַנטיכער.

און גאנצע שטיקער מאטעריע, און גאנצע קעפלעך צוקער, און פער'—
חתמ'עטע פלעשלעך כרמל-וויין, און קאסטענס מיט נעפעס, און
קעסטלעך מיט זילבער, און א שווערע מאססיווע גאלדענע פערדער
האט איהם יאסעל דער גאלדשמיער, א איד א יאדשליווער און
מיט גראבע ליפען, אונטערגעטראגען און זאגט צו איהם מיט א
היזעריג קול:

— זהב טהור... זעכס און פופציגסטע פרוף... עובר לסוחר... מע

קאן זי פארזעצען...

און נאכדעם הויבען אן געהן „וויגרישנע בילעטען“, און פא-
קעטען האבען זיך געגעבען א שאט, ווי פון איין ארבעט. וואס איז
דאס? דאס איז געלד. מעות מזומנים!

און דער עולם שטעהט און הערט, און קיינער וואונדערט זיך ניט,
גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און ער קוקט זיך ארום, זוכט מיט
די אויגען חנה'ן. וואו איז זי ערגיץ? אט איז זי מיט די קינדער. זי
שטעהט און בעטראכט די האנטיכער מט די טישטיכער מיט'ן איד
בערגיגען בעל-הבתישקיים, און ער טראכט זיך: „די האנטיכער מיט
די טישטיכער זענען ביי איהר טייערער פון ווייס איד וואס... א
פרוי בלייבט א פרוי“... און ער בעגעגענט זיך מיט איהרע אויגען.
וואס זענען נאך אלץ פול מיט ליעבשאפט, און עס דאכט זיך איהם,
אז זיי זענען נאס.

— חנה, דו וויינסט? איצטער וויינסט דו?

— חלילה!... אדרבה!... מיינע טאטע-מאמע זאלען איצטער

אויפשמעהן...

און שטילע מילדע טרערען קייקלען זיך אויף איהר צעקנייטשט,
נאך אלץ נאך שען געזיכט. נאך דא קומט אן דאס יונגסטע, דאס
ליעבסטע און דאס שענסטע, ריזעלע די מיזינקע, מיט איהר שפראך:

— העטי מעטי קאפעטילע אי קיפי טיעטי פעטעלי.

און פאטער און מוטער צעלאכען זיך, און אלע קינדער לאכען.

נאך פלוצים ווערד א סומעל מיט א פאטשעריי אין טיש:

— שא! שאט! שטיל זאל זיין! לאזט הערען, וואס מע רעדט!
 — ווער רעדט?
 — איך רעד!

קאפיטעל ט.

וואס טהוט מען מיט אזוי פיעל געלד?

ווער איז דער איך? דאס איז נחמיה, איין אַרעם-בחור, א שטיקעל עזות-מחוצה-פנים, האלט א דרשה לכבוד דעם בעל-היובל. איין אנדערס מאל וואלט אזא שייגעץ, אזא קבצניוק, אפילו נישט געוואגט עפענען א מויל פאר קיין עין הרע אזא איין עדה מיט מענשען. נאר איצט, אין אזא טאג...

און נחמיה דער אַרעם-בחור, דער עזות-מחוצה-פנים, רעדט פאר פיער און פאר וואסער, לעגט די נגידים אַרצה און הויבט די אַרעמע לייט העכער הייזער, און דעם יובילאַר — ביו'ן הימעל. און דעה עולם הערט און שווייגט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און תיכף נאך נחמיה'ן שטעהט אויף היים, און נאך חיים'ען שטעהט אויף בן-ציון, אלע יונגע לייט, און אלע רעדען, איינער שענער פונ'ם אנדערען, אימליכער וויל זיך אויס-פיינען פאר'ן עולם מיט זיין צינגעל און מיט זיינע קענטענישען. איינער א בחור מיט א פעטשילע און מיט א שענעם חתוף-הרבור האט זיך אוועקגעשטעלט און דערמאנט דעם עולם, אז היינט יום-טוב'ט די וועלט, אייגענטליך, צוויי ימים טובים, צוויי יובילעען. און ער פערגלייבט דעם גראף טאלסטאיי צו, להבדיל, שמואל שמעל-קיס: אזוי ווי דער, אזוי יענער האט תמיד אין זינען געהאט נור טובת-הכלל: אזוי ווי דער, אזוי יענער האט קיינמאל קיין הנאה ניט געהאט פון זיינע ווערק... שטעהט אויף נאך איינער, א בחור מיט גרויסע צייוה און מיט א שטארקען בארימאן, און ווייזט אויף

מיט זיין שכל־הישר און מיט זיין כח־הדבור, אז טאלסטאָי דאָרף נאָך הייצען די הרובע ביי שמואל שמעלקים, וואָרום דער גראַף טאלסטאָי, אז מיר זאָלען וועלען גוט בעטראַכטען, האָט זיין איי־גענס האַטש אַ יאָסנע פאַליאַנע, און ער, שמואל שמעלקים, וואָס האָט געהאַט ביז אַהער? דלות האָט ער געהאַט, איך בעט אייך איבער אייער כבוד, דלות!

פּלוצים הערט זיך אַ קול פון די בעל־ביתים:

— גענוג אייך שוין, יונגע צאוצקעס, צו שלייפען די צינגל־לעך און אַרויסווייזען אייער בריה'שאַפט! מע ווייסט, אז איהר קאנט רעדען, מע ווייסט! צייט מע זאָל זיך נעמען צו אַ תכלית. אירען! לאַמיר קארשט געבען אַ טראַכט, וואָס זאָל מען טהון מיט'ן ביסעל מוזמנ'ס?

שמעחט אויף איינער אַ פיינער בעל־הבית:

— מע דאָרף איהם פאַרזאָרגען מיט פֿרנסה, מיט אַ געשעפט, עפענען אַ קראַם, פון שניט און פון צעלניק און פון באַקאָליי און פון זאָליאָז...

שמעחט אויף נאָך איינער, אויך אַ פיינער בעל־בית, און טהוט זיך אַ זאָג:

— אַ קראַם טויג ניט, אַ וויינשענק, דאָס בעסטע איז אַ וויינ־שענק.

— ניערווייזשימאַסט! — שרייט נאָך איינער, אַ בעל־הבית מיט אַ גרילצענדיגער שטימע. — הייזער! הייזער דאָרף מען איהם קויפען, און לאָז ער זיך זיצען און שרייבען.

— אַ מאַיאַנטעק! — שרייט נאָך איינער גאַנץ הויך. — אַ מאַיאַנטעק! אַ אימעניע מיט אַ הויף און מיט אַ סאָזשעלעקע און מיט אַ וואָלר, אַ סאָסנאווע וואָלר!

— סאָסנע איז בלאַמע! — שרייט איינער נאָך העכער. — דעמב! דעמב איז געלט!

— בהמה! — ווערד איינער שיער ניט צעריסען שרייענדיג — וואָס טויג איהם געלט? געזונט — דאָס איז דער עיקר!...

און ער אליין, דער בעל-יוכל, איהם פרעגט מען גארניט. ער קוקט זיך איבער מיט'ן ווייב, מיט חנה'ן. חנה שטעהט, בעטראכט די טישטיכער מיט די האנטיכער מיט'ן איבעריגען בעל-הבתישקיות, און ער טראכט זיך: „א פרוי איז דיר קיין קאטאוועס ניט! דא האנדעלט זיך וועגען א מאיאנטעק, און זי קוועלט און פון די טיש-טיכער מיט די האנטיכער!“ און זייערע אויגען בעגעגענען זיך, און עס דאכט זיך איהם, אז חנה'ס אויגען, וואס זענען נאך אימער פול מיט ליעבשאפט, זענען נאם. און ער וויל זי פרעגען: „נארעלע, וואס וויינסט דו? פרעהען דארף מען זיך, ניט וויינען!“... און דאס יונגסטע, דאס ליעבסטע און דאס שענסטע פון אלע, רייזעלע די מי-זינקע, קאמשיעט זיך צו איהם, ווי א קאמשיקעלע:

— העמי מעמי קאפעטילע אי קיפי טיעמי פעטעלי...

קיין מאל האט דאס דאזיגע העטימעט-רשון ניט געהאט אום חו, ווי איצטער, אין דער מינוט, און עס גלוסט זיך איהם לאכען, ווי ער האט נאך אויף זיין לעבען קיין מאל אזוי ניט געלאכט...

קאפיטעל י.

דער סוף פון דער קאמעדיע.

שוועבענדיג אין אזעלכע ליכטיגע הימלען, שפאנט אונזער העלד, דעם גראף טאלסטא'ס קאללענא, מיט'ן בלאט אין דער האנד און קומט-צו אונבעמערקט אלץ נעהענטער צו זיך אהיים, און דער-זעהט פון דער ווייטען ביי זיין שטוב מיט די צוויי גאנקעס איין אייננעלווייז פון מענשען, אידען מיט ווייבער און קליינע קינדער... און ער וואכט אויף, ווי פון שלאף, און ער פרעגט ביי זיך: „שוין זשע איז דאס אמת, ניט קיין חלום, ניט קיין פאנטאזיע, אט דאס אלץ, וואס ער האט געזעהען ביו אהער אין דער מחשבה? שוין זשע

האבען זיך דאס טאָסי צענויפגעקלויבען די כתריִלעווקער לייט צו פֿיערען זיין יובילעאום? ...

און ער קוקט זיך גוט איין, און ער דערקענט צווישען עולם קאָפּעל דעם אַדוואָקאַט, שוין וויעדער מיט'ן הינטישען פנים, און נאָך אַ סך בעקאַנטע פּאַרשוינען דערקענט ער. און עס ווערט איהם קשה איין זאך: וואָס זיצט עפּים זיין ווייב חנה מיט די קינדער אין דרויסען אויף צענויפגעוואָרפענע בעבעכים, האַלט דאָס פנים אין די הענד, שאַקעלט זיך און וויינט? ... ער שטעלט זיך אָפּ און הערט זיך איין און דערהערט חנה'ס קול, ווי זי יאָמערט:

— זעהט, אידישע קינדער, און נעמט אייך אַראָפּ אַ מוסר, אויף וואָס איך בין איבערגעקומען, רב יאָסי דעם נגיד'ס טאָכטער! ... טאַטע־מאַמע זאָלען איצט אויפשטעהן! ...

בעל־בתים קוקען זיך איבער, שמוצערען מיט די ליפּען, ווייז־בער שאַקלען מיט די קעפּ, ווישען זיך די אויגען מיט די פאַרטיכער, איינער אַ איד אַ בעל־הבית שטעהט אַקעגען קאָפּעל דעם אַדוואָקאַט און טענה'ט מיט הענר עפּים זעהר געשמאַק און אַביסעל פערשטעלט, אויף כתריִלעווקער לשון:

— אַט אַזוי ווי דו קוקסט מיד אָן, נעם איך צווישען יאָ און ניין און צעפאַטש דיר פּאַוואָלינקע די הינטישע מאָרדע דיינע, דו כּלל שבכלבים, דו מסור, דו יאָבערניק, דו פאַרקויפטע נשמה! נעבאָד אַ רחמנות אויף קאָפלען! וואָס קאָן ער ענטפערען אויף אַזעלכע מאָדנע דבורים? ער טרעט אָפּ צוריק, קוקט אויפ'ן עולם און האַווקעט זיך אָפּ, ווי ווייט ער קאָן:

— האַווי־האַווי־האַווי! וואָס וויל ער, אידישע קינדער? ... אַנ־געפאַלען, טאַמער ווייסט איהר וואָס? ... וואָס בין איך שולדיג? מײַן פרנסה, האַווי־האַווי... מע שיקט מיה, נעה איך... דער סראַק האָט שוין לאָנג פּראָסטראַטשעט נאָ אַסנאַוואַניע סטאַ טרידצאַט פּיאַטאי סטאַטי טאַמאַ דיעסאַטאַוואַ טשאַסטי פּאַרוואַי סוואַדאַ זאַקאַנאַו גראַזשאַנסקיד, האַווי־האַווי־האַווי...

דער זייטיגער עולם מישט זיך אריין, טרעטען אן אלע אויפ'ן אדוואקאט מיט'ן הינטישען פנים; אלע רעדען, אלע שרייען, אלע פילדערען, און אלע מיט הענד, און אלע אויף קאפלען. און אונזער העלד קוקט זיך איין, און עס זעהט אויס פון דער ווייטע, ווי א טיטשקע הינט האבען בעפאלען איינעם א הונט, אלע האווקען, און קאפעל האווקעט זיך אפ... נאך פלוצים וואכסט אויס א נייער פארשוי, נאורילענקא דער פריסטאוו, א בעשעפעניש מיט א גראבען בויה, ווי א קעסעל-פויק. אז ער געהט, טרייסעלט זיך דער בויה. און רעדען רעדט ער זעהן געזונד אידיש, נאך ער ווארפט אריין פון יוצא וועגען א מאל א רוסיש ווארט אויף:

— גאספאדא! גאספאדא! אין שוהל אריין! דארט וועט איהר זיך רייסען, דארט וועט איהר זיך בייסען, דארט וועט איהר רעדען גערגערנער, ניט אדא. פאזשאלאיטי וואו, גאספאדא!
דער עולם ווארפט אוועק קאפלען, רינגעלט ארום דעם פריסטאוו און מע רעדט מיט הענד און אלע אינאיינעם:

— סטייטש, וואשע בלאגאראדיע!

— אזא רציחה, פאני!

— פאני, היטכן?...

— הישמע כזאת?...

* * *

פאר גרויס טומעל האט, אפנים, קיינער ניט בעמערקט אונזער יובילאר, מחמת אז ער האט געוואלט צוגעהן נעהענטער צו זיין אומגליקליכער חנה'ן און צו זיינע פערנלייווערטע קינדער, וואס האבען אויסגעזעהן ווי ארויסגעראטעוועטע פון א שרפה, האט ער זיך בעדארפט רעכט דורשטופען דורכ'ן עולם. און אז ער האט זיך שוין דורכגעשטופט דורכ'ן עולם, איז ער נישט צוגענאנגען ניט צו זיין אומגליקליכער חנה'ן, ניט צו זיינע פערנלייווערטע קינדער. ער האט נאך געזוכט מיט די אויגען איין ארט, וואו אוועקצוועצען זיך, — אזוי מיער האט ער זיך געפיהלט, אזוי אפהענדיג און אזוי

אויסגעמוטשעט איז ער געווען פונ'ם דאָזיגען וואונדערליכען פריה-
מאָרגען.

גרויסאַרטיג, מאַיעסטעטיש און ווי מיט אַ איראַניש שטייכער-
לע קוקט אַראָפּ פונ'ם קיהלען הימעל די סוף־זומערדיגע זונן אויף
דער שטאַדט כתרילעווקע מיט איהר בלאַטע מיט איהרע קליינע
מענשעלעך, וואָס טיאָפּקען זיך אין דער דאָזיגער בלאַטע, און אויפ'ן
ארויסגעוואַרפענעם געזינדעל, וואָס וואַלגערט זיך מיט די בעבעכים
אין דרויסען, און אויף אַלע, וואָס דרעהען זיך דאָ אַרום, היצען זיך,
אַמפּערען זיך, שעלמען זיך און זענען גרייט דורס זיין, איינשלינגען
איינס דאָס אַנדערע איבער'ן גראַשען, איבער'ן גראַשען, איבער'ן
גראַשען!...

נאָנץ אַלויין, ווי אַ ווילד פרעמדען, זעהען מיר זיצען אויף איין
אָרויסגעשליידערט בענקעל דעם העלד פון דער דאָזיגער קאָמעדיע.
נישט מיר זעהען, ער זאָל וויינען, נישט מיר הערען, ער זאָל בע-
קלאַגען זיך אויף עמיצען. נאָר זיינע טיעף־טרויעריגע איבערגעצוי-
גענע אויגען קוקען אויפ'ן עולם מיט אַ פרעגענדיגע בליק, גלייך ווי
ער וואָלט וועלען וויסען, אויב ס'איז ניט קיין חלום אָט דאָס אַלעס,
וואָס ער זעהט אַט־דאָ און וואָס ער הערט אַט־דאָ?...

— זאָגט נור, גוטע, לייעבע מענשען, איז דאָס נישט קיין

חלום?...

ניין. ס'איז ניט קיין חלום...

ליידער איז דאָס ניט קיין חלום!...

און ער ווישט זיך מיט דער קאָפּאָמע די גרויסע קאַלטע טראַ-
פענס שוויים, וואָס קייקלען זיך פון זיין שמאַרק געמייטשטען
שטערן.

וועלוועל נאמבעטא

נעשריבען אין יאָהר 1903

וועלוועל גאמבעטא

א.

גאמבעטא איז געווען א איד, וועלוועל איז געווען א איד; גאמבעטא איז געווען א בלינדער אויף איין אויג, וועלוועל איז געווען א בלינדער אויף איין אויג; גאמבעטא איז געווען איין ארוואקאט, וועלוועל איז געווען איין ארוואקאט. דער גאנצער חסרון איז, וואס יענער גאמבעטא איז געזעסען אין פאריו, און דער גאמבעטא — אין כתרילעווקע. און אפשר איז דאס גאר א מעלה, ניט קיין חסרון? ווארום לאמיר זיך ניט נארען, וואס וואלט געטהאן, למשל, דעה פאריוער גאמבעטא אין כתרילעווקע? און וואס וואלט געטהאן דער כתרילעווקער גאמבעטא אין פאריו? א סך גלייכער, וואס דער פאריוער גאמבעטא איז געבליבען זיצען אין פאריו, און דער כתרילעווקער גאמבעטא איז געבליבען זיצען אין כתרילעווקע און זיצט דארטען אפשר עד היום הזה.

ערשטענס, האט ער ביי אונז א גאנצע פון דעם גרעסטען קאפ מענש; ער זאל ניט זיין קיין איד, וואלט ער געווען, זאגט מען, א מיניסטער; און מיר דאכט זיך, אז ס'איז א סך געזינטער, אז מע זאגט אויף א מענשען, אז ער וואלט געקאנט זיין, איידער אז ער איז שוין, ווארום אז יענער איז שוין, איז ער שוין, און דער וואס איז נאך ניט, קאן נאך זיין; ער האט ביד, הייסט עס... והשנית, האט ער ביי אונז גאנץ שען פרנסה און דוקא בכבוד. דאס הייסט, ניט אלע מאל בכבוד, ווארום א מאל מאכט זיך, מע האט בזיונות אויף, נאר מיט וועמען מאכט זיך ניט קיין בזיונות? ווער קאן זיך דאס בעריהמען, אז ער האט אויף זיין לעבען נישט געהאט קיין אומבכור? וואו איז דאס דער חכם און דער בריה, וואס קאן מאכען אזוי, אז ער זאל קיינמאל פון קיינעם קיין בזיון נישט האבען? איד דער שוין ניט פון פעטש; קיין מענש אויף דער וועלט איז ניט בעוואהרענט פון איין אומגעריכטען פאטש... פאר וואס איז מיר

גראד געקומען אויף די געדאנקען פעטש? ווייל די דאזיגע מעשה הויבט זיך אן מיט פעטש, און ווען ניט קיין פעטש, וואָלט וועלכעל ניט געווען בלינד אויף איין אויג, און וואָלט נישט געווען קיין אַדוואַקאַט, און וואָלט ניט געהייסען „וועלכעל גאַמבעטא“, און איד וואָלט ניט געהאַט וואָס צו שרייבען, דער דרוקער וואָלט ניט געהאַט וואָס צו דרוקען, און איהר וואָלט ניט געהאַט וואָס צו לייַענען. אַצינד, אַז גאָט האָט געמאַכט אַ נס און ס'איז געווען פעטש, האָט מען וועלכעלען אַרויסגעזעצט איין אויג, איז ער געוואָרען איין אַדוואַקאַט, און מע האָט איהם אַ נאָמען געגעבען „גאַמבעטא“, און איד האָב, ברוד השם, וואָס צו שרייבען, און דער דרוקער האָט וואָס צו דרוקען, און איהר האָט וואָס צו לייַענען. — געלויבט זאָל זיין דער נאָמען פון דעם, וואָס לעבט אייביג און אויף אלע מאָל, אַמז.

ב.

איד ווייס, וויבאַלד איהר הערט, מע רעדט פון פעטש, פון אידישע פעטש, אַזוי קומט אייד אויפ'ן זינען אַ שוהל, גבאים, אתה הראית... וואָרום וואו דען קאָנען אידען שלאָגען זיך, אַז ניט אין קיין מקום קדוש? ווען דען קאָנען אידען פאַטשען זיך, אַז ניט שמחת-תורה צו די הקפות? עס קאָן זיין, אַז איהר זענט אפּשר גערעכט, נאָר איצטיגס מאָל האָט איהר דוקא ניט געטראָפּען (ניט אלע מאָל טרעפט איהר!). ס'איז געווען ניט אין שוהל, נאָר אין פאַר ליש, ניט אום שמחת-תורה, נאָר חול-המועד-פסח, און ניט פאַר אתה הראית, נאָר פאַר איין וואָרט „אַבאַנענט“...

פאַרהאַן אַ וואָרט „אַבאַנענט“ און פאַרהאַן אַ וואָרט „אַבאַנענט-מענט“; אַבאַנענט הייסט אַ פערשריבענער (אויף אַ בוך, אַ צייַט טונג, אַ בילעט, וכדומה), און „אַבאַנעמענט“ איז די טייטש „דאָס זיין פערשריבען“. האָט זיך בעדאַרפט טרעפּען אַזוי, אַז עפּים אייַ גער אַ בחור'על (דאָכט זיך, אַז אפרים-יוסעל-משה-בערס) האָט זיך

חול-המועד-פסח אין שוהל פאר זיינע חברים בעריהמם, אז ער האט זיך פערשריבען אין דער ביבליאטעקע אויף ליינענע ביכער, אין איהם אויסגעקומען צו זאגען בזה הלשון:

— איך קאן אייד אנואגען א כשורה, קינדער, אז איך בין שוין איין א באנעמענט.

האט זיך אנגערופען איינער פון די איבעריגע בחורים:

— וואס הייסט דו ביזט איין „אבאנעמענט“?

מאכט ער:

— איך האב מיר פארשריבען אין דער שטאדט-ביבליאטעקע.

מאכט צו איהם יענער:

— הייסט דאך דאס, אז דו ביזט איין „אבאנענט“, ניט „אבא-נעמענט“.

מאכט ער:

— למאי נפקא מינה? „אבאנענט“, צי „אבאנעמענט“?

מאכט צו איהם יענער:

— ס'איז א גרויסע נפקא מינה; ס'איז אזא חילוק, ווי, למשל,

פון בניד ביו בוניד, אדער ווי פון יככה ביו יכבה; אבאנענט הייסט אבאנענט, און אבאנעמענט הייסט אבאנעמענט.

און דערביי האט יענער בעוויזען מיט דער האנד, וועלכס

הייסט „אבאנענט“ און וועלכס הייסט „אבאנעמענט“; דאס הייסט,

אייגענטליך, האט ער מיט דער האנד גארנישט אויסגעוויזען, נאר

געמאכט האט ער מיט איהר, אזוי ווי מע מאכט, למשל, דעמאלט,

ווען מע וויל געבען עמיצען גוט צו פערשטעהן, וועלכס הייסט

„מאסיוו“; דערביי טהוט מען א רעכטען קוועטש מיט דער האנד

און מע זאגט, אז מאסיוו ווערד אנגערופען א זאך, וואס איז מאס-

סיוו... און אזוי ווי יענער בחור האט פון די הענד ניט פערשטאנען

דעם חילוק צווישען „אבאנענט“ ביו „אבאנעמענט“, האט ער אר-

בערגע'חזר'ט נאך א מאל דאס אייגענע:

— אצינד הער איך אייד אלעמען פאר דיי פוטאקעס, ווארום

איך בין מיר אליון איין אבאנעמענט.

— אכאנענט! — פערריכט איהם יענער וויעדער א מאָל.
 — למאי נפקה מינה?
 — וויעדער א מאָל למאי נפקא מינה?
 — ווער בעט דיר, זאלסט מיר פארריכטען?
 — אז דו זאנסט שלעכט, פארריכט איר דיר.
 — פון וואנען ווייסט דו, אז איר זאג שלעכט? טאמער פאן?
 קעהרט?
 — ווארום איר ווייס.
 — זאג איר, אז דו ווייסט ניט.
 — זאג איר, אז דו ביסט איין עם-הארץ.
 — זאג איר, אז דו ביסט איין עזות-פנים.
 — זאג איר, אז דו ביסט א פארכוטש און האסט א טאטען א
 שמאָרעוואָן און א פעטער א גנב!
 — זאג איר, אז א ר...

מעהר האט מען נישט געקאנט האַפּען, וואָס האָט דער גע-
 זאגט און וואָס האָט יענער געזאָגט, מחמת עס זענען געפלוין
 גען פעטש פון ביידע צדדים; מענשען זאָלען זיך ניט געווען אַרייַן-
 לעגען, וואָלטען זיי זיך אָפּגעביסען איינס דאָס אַנדערע די געזער;
 נאָר מחמת מענשען האָבען זיך אַרייַנגעלעגט, האָט יענער דעם אָפּ-
 געריסען נאָר אַ האַלבע קאָפּאַטע, און דער יענעם האָט אומגערו-
 דערלאָנגט מיט'ן עלענבויען אין אויג אַריין, האָט יענער געגעבען
 אַ מאָדנעם געשריי און איז געפאַלען חלשות, האָט מען איהם גע-
 נומען מינטערען, און אז מע האָט דערזעהן, אז ס'איז אויפגעלאָפּען
 איין אויג, איז געוואָרען אַ גרויסער גוואָלד און מע האָט געבראַכט
 דעם דאָקטאָר, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, אז ס'איז פאַרפאַלען דאָס
 אויג, איז דער גוואָלד געוואָרען נאָך גרעסער. סטייטש, איין אויג!
 אַרויסגעזעצט איין אויג! אויג היינט, אויג מאָרגען — יענער איז
 געבליבען אַהן איין אויג. און דער דאָזיגער „יענער“ דאָס איז
 געווען וועלוועל.

ג.

פון דער דאזיגער מעשה מיט'ן אויג פערשטעהט איהר, אז דאס איז געווען אין דער צייט, ווען די השכלה אין כתרילעוועק האט שוין געגרייכט אזוי ווייט, אז מע האט שוין געקאנט רעדען פון אזעלכע ענינים בפרהסיה. איין עק — אויס בוידעם, אויס קער לער, אויב אונטער'ן-אוינווען, אויס בעהאלטען זיך אין פערבארגע-נע ערטער און זינדיגען דארטען שטילערהייד מיט יצחק בער לע-ווינזאהן, מיט מאפן און מיט סמאלענסקין. אפגעטליך, אידישע קינדער! בפרהסיה, כתרילעוועקער בחורימ'לעך, פרעהט זיך! מע האט אייך ארויסגעלאזט אויף גאט'ס וועלט! מזל טוב אייך, טהיר און טהויער זענען פאר אייך אפען! לויפט, ווייסע-חברה/ניקעס, ביכער, פערחאפט ערטער, נאר שאנעוועט אייך, זייט וואוילע קינדער, ווא-רום אט-אט רוקט זיך און א חמאצע, אט פערמאכט מען די. "חדרים" סאמע אונטער אייער נאז; איהר וועט קלאפען, און מע וועט אייך ניט עפענען; איהר וועט שרייען, און מע וועט אייך ניט הערען; די האר וועט איהר אויף זיך רייסען און וועט זאגען: חבל על דאבריו — געווען אמאל יאהרען, אי, יאהרען!

סאמע אין די דאזיגע יאהרען האט אונזער רב וועלוועל גע-נאשט פון דער ציוויליזאציע א סך ביכער און א סך פרעמדע ווער-טער (ער האט געוואוסט כמעט דאס גאנצע ווערטערבוך אויף אויס-וועניג), און דערביי איז ער געבליבען, און ווען עס זאל זיך איהם ניט געווען טרעפען דאס אומגליק מיט'ן אויג, וואלט ער, ווי א סך אנדערע בחורים, אפשר געפאהרען שטוריערען, וואלט געענדיגט דאך-טאר אדער יוריסט און ער וואלט געווען אפשר א מפורסם אין דער וועלט. נאר אזוי ווי עס האט זיך איהם געטראפען יענער אומגליק מיט'ן אויג, האט ער זיך אפגעשטעלט אויף דעם ארט, וואו ער האט געהאלטען, און מחמת ער איז געווען פארט א מענש פון ביכער און פון פרעמדע ווערטער, און א הענטעל האט ער געהאט א שענס, און א קעפעל האט ער געהאט א שארפס, האט ער זיך גענומען צו „אד-"

וואקאטור", דורכגעקוקט רעכט דעם נייעם „שלחן-ערוך", אויסגע-
לערענט דעם גאנצען „סוואדזשאקאנאו" אויף אויסוועניג און אויפ-
געהאנגען א צעטעל ביי דער טהיר:

Повѣренный по дѣламъ

און אויסגעמאהלט א טינטער מיט א לאנגער פען — א סימן,
אז דא שרייבט מען, און דאס איז געווען הייליג, מחמת רעדען האט
מען דא נישט גערעדט, נאך געשריבען און נאך געשריבען.

דאס פאפיער, וואס וועלוועל האט אנגעשריבען, איז געווען
אזוי גוט, אז מע זאל אויספאהרען וועלטען, וועט מען בעסער ניט
אנשרייבען; אזוי האט געזאגט וועלוועל אליין און אזוי האבען גע-
זאגט ביי אונז אלע די, וואס האבען א שטיקעל ידיעה אינ'ם ענין
פון שרייבען. פאר זיין שרייבען האט מען זעהר מורא געהאט, גע-
ציטערט אימת מות, מחמת אז ער האט גענומען די פען אין האַנד
און האט אנגעהויבען שרייבען, האט זיך ביי איהם געגאסען ווי פון
א פאס. ער האט מיט זיין שרייבען אנגעשפארט אומעטום, וואו
איהר ווילט — צום גובערנאטאר, צום מיניסטער, און וואו ניט?
דערפון קאנט איהר חלילה מיינען, אז מיין וועלוועל איז געווען א
מוסר אדער א יאבעדניק? אסור! פארהאן אלערליי מוסרים מיט
אלערליי יאבעדניקעס אויף דער וועלט, און מעהר ווי אומעטום זע-
נען זיי, ניט אויסגערעדט זאל זיין, פארהאן ביי אונז, ביי אידען,
הייסט דאס: איינער מסר'ט דעם אנדערען דערפאר, וואס יענער
האט ביי איהם צוגענומען פרנסה, און איינער מסר'ט דעם אנדערען
צוליעב דעם, ער זאל ביי יענעם צונעמען פרנסה... איינער מסר'ט
דעם אנדערען דערפאר, וואס יענעם איז צו גוט, און איינער מסר'ט
דעם אנדערען דערפאר, וואס איהם אליין איז נעבאך ניט גוט...
און וועדער איז פארהאן אזעלכער, וואס שרייבט אן אויף יענעם
א מסירה'לע גלאט אזוי, אהן א שום סיבה און אהן א שום טעם,
פון הימליכקייט ווענען; ער איז, פערשטעהט איהר מיד, א בעלז
אנמוקען, וואס וועט זיין דערפון... די דאזיגע אלע מינים מוסרים,
וואס מיר האבען אויסגערעכענט, חתמנ'ען קיינמאל זייער נאמען

ניט. מען קאן זיי פערגלייכען צו דעם געוויסען סארט „פערביסענע“ הינד, וואס פאלען אז אויף אייך תמיד פון הינטען, טהוען אייך א חאפ ביי דער ליטקע, לאזען אייך בלוט אדער זיי רייסען אפ א פאלע, פערבויגען דעם עק — און א נומען טאג.

ד.

ניין, נישט פון דעם מין איז געווען וועלוועל גאמבעטא. ער איז געווען איין אדוואקאט, און זיין אדוואקאטור האט ער געפיהרט מיט זיין אייגענער סיסטעם. זיין סיסטעם איז בעשטאנען אין ציהען, אפציהען, פערציהען, אוועקציהען; און וואס מעהר געצויגען, אפגעצויגען, פערצויגען און אוועקגעצויגען — איז אלץ בעסער (פאר איהם, געוויינטליך). היינט האט ער ליעב געהאט פאפיערען א סך, א פאפיער און נאך א פאפיער, א פאפיער אויף א פאפיער — אזוי פיעל פאפיערען, אז אייבער די פאפיערען האט מען דעם עסק קיינמאל ניט ארויסגעזעהן נאר פאפיערען.

— וואס הערט זיך, רב וועלוועל, מיט מיין עסק?
— וואס זאל זיך הערען? מע בארארף דערלאנגען נאך איין פאפיער, וועט שוין זיין גוט.

— פאר וואס זשע דערלאנגט איהר ניט דאס פאפיער?
— איך קאן ניט דערלאנגען דאס פאפיער, ביז איך וועל ניט ארויסנעמען א פאפיער, אז איך האב איינגעגעבען די פאפיערען.
— פאר וואס זשע נעמט איהר ניט ארויס דאס פאפיער?
— אט דאס שמועסט מען דאך, אז איך בארארף איינגעגעבען א פאפיער, אז איך וויל ארויסנעמען א פאפיער, אז איך האב איינגעגעבען די פאפיערען.

— א מעשה אהן איין עק מיט אייך, רב וועלוועל!
— לוינט אייך ניט? טא זוכט אייך איין אנדער אדוואקאט, א בעסערען פון מיר.

נאָר ס'איז בלאַמע. יענער וועט זיך ניט זוכען קיין אנדער
 אַרוואַקאַט. און וועלכעל וועט ברענגען פאַפּיערען, און ציהען וויר-
 פּיעל עס וועט זיך לאָזען, וואָרום ער איז פאַרט דער בעסטער פון
 אלע אַרוואַקאַטען אין כּתּרילעווקע. יאָסעל דער אַרוואַקאַט האָט
 נאָר אַ צינגעל אַ שאַרפּס, אי דאָס — ביי זיך אין דער היים; דאָר-
 טען — נאָרנישט... מענדעל קראַפּאָן — דאָס איז דאָך איין עס-
 האַרץ, אַ ביזי-בזיון פאַר'ן סודיאָ; ער שמיצט איהם גאָנץ אַפּט די
 פּראַשעניע אין פנים אַרײַן: שטיוועל, זאָגט ער, דאַרף ער פּוצען,
 ניט קיין פּראַשעניעס שרייבען... סאַלאַוויטשיק איז אפילו יאָ אַ
 שטיקעל קענער, כלומר'שט געענדיגט, זאָגט ער, דריי קלאַסען. איז
 ער אַ זשוליק, אַ פּראַסטער גנב. איין ירחמיאל איז אַ לייטשיער
 מענש, איז ער אַבער אַ גאַנצער פּריץ און אַ שווייגער; די וועלט
 האָט פיינט אַ מענשען, וואָס שווייגט; די וועלט האָט לייעב אַ מענ-
 שען, וואָס רעדט, בפרט איין אַרוואַקאַט בעדאַרף זיך לאָזען רעדען.
 וואָס דאַרפט איהר איין אַרוואַקאַט — אפילו אַ דאָקטאָר; דאָכט
 זיך, אין פּלוג, וואָס געהר זיך אָן אַ צונג מיט אַ דאָקטאָר? פון
 דעסטוועגען איז אויך איינגענעהמען, אַז ער לאָזט זיך רעדען. אַט
 איז פאַרהאַן ביי אונז וויפּיעל דאָקטוירים, האָט קיינער נישט אַזוי
 פּיעל פּראַקטיקע, ווי דער שוואַרצער דאָקטאָר האָט, וואָרום דער
 שוואַרצער דאָקטאָר, אַז ער קומט צום חולה, פּרעגט ער ביי איהם
 אַוּיס ניט נאָר, וואָס ער האָט געכטען געגעסען, נאָר איטליכס כּהע-
 קעל טאַפּט ער ביי איהם אַוּיס: פון וואָנען ער איז, און וויפּיעל ער
 איז אַלט, און צי איז ער אַ בעווייבטער, און וויפּיעל קינדער האָט ער,
 יונגלעך צי מיידלעך, און וואָס צאָהלט ער דיר-העלד, און פאַרוואָס
 ברענט די לאַמפּ אַזוי פינסטער, און למאי האָט דאָס קליינע קינד
 אַזאַ נרויסען פּופּיק, — זאָגט אַייד, וואָס איהר ווילט, ס'איז אַ
 מחיה! אַזאַ דאָקטאָר, אַז ער קומט צו געהן, ווערד ליכטיג אין
 שטוב און פּרייליך אויפ'ן האַרצען: דער חולה אַליין פיהלט זיך אַ
 סך בעסער ווי פון דעם בעסטען רעצעפּט; וואָס דאַרף ער אַ רע-
 צעפּט, זאָגט ער, אַז דער דאָקטאָר איז מיר אַליין אַ רעצעפּט? פונקט

דער היפף פון יענעם דאקטאָר אין יעהופעץ, וואָס איך בין געווען ביי איהם, ניט היינט געדאכט, מיט מיין ווייב זאל לעבען. מיין חיהעמעל, דארפט איהר וויסען, איז אזוי אויך גענוג גערווען, היינט שטעלט איך פאַר, אז דער חכם הייסט זיך בעווייזען די צונג און טהוט אַ מאָד מיט דער נאָז, טהוט אַ טאָפּ דעם דופק און אַ מאָד מיט דער נאָז, זיצט די גאנצע צייט ווי אַ חתן — ער זאל דאָס אַרויסלאָזען אַ וואָרט, און פלוצים פערגלוסט זיך איהם אַ פרעג טהון ביי איהר :

— וואוהין רעכענט איהר פאָהרען אויפ'ן זומער?...

מיין חיהעמעל האָט מעהר נישט בעדארפט: זי איז געוואָרען אויס מענש און האָט מיך אָנגעהויבען צו טרייבען, מיר זאָלען שוין פאָהרען וואָס גיכער קיין אויסלאַנד — אין די „וואַרעמבעדער“, און אז איך האָב זי אַ פרעג געטהאָן, וואָס איז אזוי דאָס גיכקייט? איז זי אויף מיר אָנגעפאלען און געזאָגט, אז זי זעהט שוין לאַנג, אַז איהר לעבען איז ביי מיר ווערטה אַ דרייער, אז איך וויל, אז זי זאל חלילה שטאַרבען, און נאָך כדומה אַזעלכע ווערטער האָט זי מיר געזאָגט, ווי דער שטייגער איז פון אַ ווייב, אז זי וויל דערגעהן דעם מאָן די יאהרען — און אַלץ איבער איהם, איבער'ן דאָקטאָר פון יעהופעץ... נאָר שאַט! איך האָב אָנגעהויבען פון אַרוואַקאָממען און בין אַרויף אויף דאָסטוירים. לאַמיר זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער אַרוואַקאָמ וועלוועל גאמבעטא.

ה.

נאָך איין זאך איז געווען אין וועלוועל'ס סיסטעם — עדות. צו יעדען ענין איז ביי איהם געווען עדות אַז עדות אויף עדות. אינ'ם שכל פון עדות האָבען געשטעקט צוויי זאכען: ערשטענס, האָט מען צוליב די עדות געקאָנט ציהאן, אַפציהען, פערציהען און אַוועקציהען וויפיעל ער האָט אַליין געוואָלט, וואָרום צווישען אַ סך

ערות מוז זיך מאַכען, אז איינער ווערד נישט געזונד, איינער פאַהרט אוועק און איינער האט גלאַט פּערגעסען, אז מע רופט איהם אַרויס פאַר איין עדות. און, צווייטענס, האט ער מיט די עדות גופא גע- פיהרט אַ פאַליטיקע, אַ משונה-מאָדנע פאַליטיקע, וועלכע וועלכע פאַליטיקע.

נאָר דאָ מוז איד אפטרעטען אויף אַ ווילע פון די עדות און אויסזאָגען אַ סגד (צווישען אונז וועט דאָך עס מסתמא בלייבען?). אז אונזער וועלכעל האט צום מיינסטען געפיהרט עסקים פון ביידע צדדים, דאס הייסט, ער האט בעוויזען אַ קונץ, אז ער האט געקאנט זיין אין איין צייט אַדוואַקאט פון ביידע צדדים. סע פערשטעהט זיך, אז איינער פונ'ם אנדערען האט נישט געמאָרט וויסען, און איטליכער צד האט גערעכענט, אז וועלכעל — דאס איז זיין צד.

איהר ווילט וויסען, ווי אזוי ער האט דאס געטהאן? גאנץ פשוט! שטעלט אייד פאַר: איהר זענט געקומען צו וועלכעל מיט אַ בקשה, ער זאָל איינגעבען אויף מיר אַ פאַפּיער, אז איד האָב אייד דאס און דאס. האט ער קורס כל צוגעזאגט, אז ער וועט כּיך גאט ווייס וואס, סיביר אַליין איז אַ הונד קעגען דעם, וואס מיר קומט דערפאַר! און בשעת-מעשה פייערט ער אויף מיר מיט סכנות נפשות: סטייטש, סטייטש, איד זאָל אַזעלכס טהון! ער זאָל זיך, זאָגט ער, זעהן מיט מיר, וואָלט ער מיר געזאָגט אזוי און אזוי! — איד מוז זיך, זאָגט ער, זעהן מיט איהם, איד וועל איהם, זאָגט ער, אומיסטען שיקען רופען, דעם דאָזיגען פאַדליעץ!...

אזוי זאָגט אייד וועלכעל און שיקט מיר רופען און מאַכט צו מיר אזוי:

— וואס זאָגט איהר אויף דעם שייגעץ? (ניט איד, וועלכעל זאָגט דאס). לא די ער האט אייד אזוי געזידעלט, וויל ער נאָך אויף אייד איינגעבען אַ פאַפּיער! ער איז ביי מיר געווען, האָב איד איהם מסתמא געזאָגט, אז איהר זענט גערעכט, ניט ער. וואָס-זשע דען? איהר קענט דאָך מיד, אז איד בין נישט קיין מענש פון חניפה, און

נעמען אויף זיך פיהרען אייך דעם דאווינען עסק וועל איך אויך
ניט...

שלאג איך איהם מסתמא איבער און פרעג ביי איהם:

— פאר וואס?

ענטפערט ער מיר:

— איך וויל נישט. קוים איז יענער געווען ביי מיר, פאסט מיר

ניט.

הויב איך דאך איהם אן איינרעדען:

— מילא, וואס יענער איז געווען? למאי אט בין איך אויך?

הקצור. אזוי לאנג אזוי ברייט, בין איך רעד איהם איבער און

ער נעמט אן דאס עסק און ווערד מיין אדוואקאט.

נאכדעם הויבט זיך אן — א חתונה מיט די עדות. ער אליין
שטעלט צענויף די עדות פון ביידע צדדים און פיהרט דאס געשעפט
פון איינעם צום אנדערען אזוי קונציג, אזוי בריה"ש, אז די עדות
צווישען זיך מוזען סוף-כל-סוף זיך צעקריעגען, אויסזידלען איינס
דאס אנדערע נאנץ בעל-הבתיש, און פאר וואס זאל מען זיך טאקי
ניט פאטשען אויך? אט דעמאלט האט ער ערשט וואס צו טהון —
א פרישע פראקטיקע. די צעקריעגט'ן און צעפאטשטע עדות האבען
דאך, געוויינטליך, זייערע עדות, וואס זענען געווען בשעת פאטשען
זיך, און וויבאלד זיי קומען זיך צענויף צו וועלוועל „סוואד-זאקאן“.
מוזען זיי זיך סוף-כל-סוף צעקריעגען זיך, אויסזידלען איינס דאס
אנדערע און צעפאטשען זיך — וויעדער א פראקטיקע פאר וועלוועלען.

7.

איין חסרון האט געהאט וועלוועל גאמבעטא (איהר האט א מאל
געזעהן א מענשען אהן א חסרון?): ער האט נישט געקאנט הויזען
מיט קיין ווייב. א ווייב האט מיט איהם מעהר נישט געקאנט אפ-
זיין ווי א יאהר, העכסטענס — אנדערהאלבען.

דערפון איז צו פערשטעהן, אז וועלכעל האט געהאט ניט איי-נע, נאר עטליכע ווייבער. איהר מיינט, עטליכע מיט א מאל? חס וחלילה! אזוי ווייט „קולטורנע“ איז כתרילעווקע נאך ניט, אז א איד זאל זיך דארט פערגינען, ווי כדומה אין לייטישע שטעדט, וואו אידען טהוען נאך אנדערע און האבען א ווייב, און נאך א ווייב, און נאך א ווייב; כתרילעווקער אידען דאנקען גאט, אז זיי קאנען אויסהאלטען איין ווייב. זיי זאגען, אז איין ווייב קאן אויך מאכען גרוי און אלט, אויב זי האט א שענעם גוסט און איז בעקאנט מיט'ן שניידער און מיט דער מאָדיסטקע; און ווער שמועסט, אז זי מיינט, אז זי קאן א ביסעל „צימבלען אויפ'ן טאָפּשטאָן“, אויב זי האט געדלייענט אויף איהר לעבען נאר איין ביכעל און געווען צוויי-דריי מאל אין טהעאטער און קאן שפיעלען אין „סטוקעלעק“ און אין „טערטעל-טערטעל“, — דעמאלט איז שוין אז אַך און אז וועה דעם מאן! ער מוז שוין אין זינען האבען ווינטער א זשורפיקס האַטש איין מאל אין וואך, און זומער א דאָטשע, און דעם זוהן אין גימנאזיע, און דער טאכטער א סטודענט, — הקצור, ס'איז א רחמנות אויפ'ן מאן, א צערבעלייחיים, מיר קאנען איהם גארנישט העלפען, סיידען מיט א קרעכץ... און לאמיר זיך אַקאַרשט אומקעהרען צוריק צו אינזער וועלכעלען מיט זיינע ווייבער.

דאס ערשטע ווייב זיינס איז געווען טאָקי א אונזעריגע, פון כתרילעווקע, הייסט דאָס, יאָסי דעם לעכטציהערס א טאכטער, א מיידעל גלייך מיט אלע מיידלעך, א בעלהבתיש קינד. מענשען האָרבען שטארק מקנא געווען יאָסי'ן אויפ'ן שידוך: מיט אזוי ווינציג נדן נעמען א חתן א „קענער“, דעם „סוואַד-זאָקאָן“ אליין! צום סוף האָט זיך אויסגעלאָזט, אז יאָסי'ס טאכטער האָט באַלד נאָך דער חתונה אָנגעהויבען זאָגען, אז זי וויל מיט איהם ניט „לאַכען“. פאַר וואָס? זי האָט מורא!... וואָס האָט זי מורא? זי האָט מורא, ער זאל ניט אויסלאָרען די קלייטען, וואָסערע קלייטען? וועמענס קלייטען? און וואָס געהר זיך דאָס אָן מיט איהר? נאָר געה טענה מיט א נקבה! זי האָט זיך אַריינגענומען אין קאָפּ

אריין „קלייטען“ — האטש בראק זי ווי לאקשען, זי וויל איהם
ניט קענען!

סע פערשטעהט זיך, אז כתרלעוועק האט זיך ניט בענוגענט
מיט אזא תירוץ; וואס מיר קלייטען? ווער מיר קלייטען? דא
קעהר זיין איין אנדער סוד, מסתמא אזא מין זאך, וואס פאסט ניט
אויסצוזאגען... און עס האבען אנגעהויבען געהן אין שטאדט מעשיות
מיט מעשיות מיט מעשיות! און די מעשיות, וואס מע האט דער
צעהלט, האט מען דערצעהלט איינער דעם אנדערען בסוד, אין אוי-
הער אריין, און בשעת-מעשה האט מען זיך ארומגעקוקט, צי ס'איז
נישטא קיין ווייבער דערביי, און מע האט זיך געשטיקט פאר גע-
לעכטער.

— וואס פאר א געלעכטער אויף אייך? — זאגען די ווייבער. —
דערצעהלט אונז, לאמיר אויך לאכען.

די דאזיגע ווערטער רופען ארויס ביי די מאנסבילען נאך א
גרעסערען געלעכטער. דעמאלט ווערען די ווייבער שוין אביסעל ביין
און הויבען אז מיט כעס:

— זעה-נאך, ווי דער נאך שטופט זיי! זאגט שוין אויס, וואס
איז דאס פאר א וויסטער געלעכטער אויף אייך?
אט דעמאלט הויבען די מאנסבילען ערשט אז צו לאכען, האל-
טען זיך ביי די בייכער, ממש מע קאטשעט זיך פאר געלעכטער!

ז.

בקצור, וועלוועל גאמבעטא האט זיך אפגע'גט מיט יאס'ס
טאקטער (בריינדעל האט זי געהייסען, זי האט חתונה געהאט דאס
אנדערע מאל און איצט איז זי אין אמעריקע), און איז לאנג קיין
אלמן נישט געזעסען און האט געבראכט צו פיהרען א ווייב פון
א קליין שטערטעל, אויף א מיידעל, אפגעלעכט מיט איהר אקעגען
א יאהר און האט זיך שטילערהייד מיט איהר אפגע'גט און איז

אוועקגעפאָהרען קיין בערדיטשעוו און האָט געבראַכט צו פיהרען פון דארטען אַ גאַנצע „מאַדאַם מיט אַ הוט“, געמאַכט מיט איהר ווייז-טען. איינגעפיהרט ביי זיך אַ שטוב מיט מעבעל, מיט זשורפיקסען, מיט יונגעלייט, וואָס שפּילען אין „סטוקעלעך“ און אין „טערטעל-מערטעל“; עס האָט אַבער נישט געהאַלפּען נישט די שטוב, נישט דאָס מעבעל, נישט די „סטוקעלעך“ מיט'ן „טערטעל-מערטעל“. — אין אַ שענעם פריהמאַרגען זענען זיי אוועקגעגאַנגען צום רב און מע האָט געשריבען אַ גט, און די „דאַמע מיט דער הוט“ אין אוועק צוריק קיין בערדיטשעוו.

אַז וועלכעל גאָמבעטאָ אין נאָך דער מעשה אוועקגעפאָהרען חתונה האָבען נאָך אַ מאָל, האָבען די כתרילעווקער לציים, די וואָס האָבען לייעב חוזק מאַכען פון דער גאַנצער וועלט, איהם גע-געבען איין עצה: וואָס דאַרף ער פאָהרען חתונה האָבען, ברענגען דאָס ווייב און נאָכדעם גט'ען זיך? אַמעהר לאָז ער דארטען מאַכען אויפ'ן אָרט אַ חתונה מיט אַ גט אינאיינעם.

דערויף האָט זיי וועלכעל געענטפערט, אַז אַזעלכע חכמים ווי זיי אין טאַק זעהר ווינציג אויף דער וועלט, ס'איז איהם נאָך אַ חרוש, וואָס זיי געהען אַהן שטיוועל... און נאָך כדומה אַזעלכע שטעכעווערטער האָט ער זיי אַריינגעזעצט, אַז זיי האָבען נישט גע-וואוסט, ווי אזוי אוועקצוגעהן פון איהם, — און אַליין איז ער אוועק-געפאָהרען קיין וואַרשאַ און געבראַכט פון דארטען עפּיס אַ מין יטלאַק מיט אַריינגעשטעלטע צייהן און מיט אַ מאַדנעם שליייער אויפ'ן קאַפּ און מיט אַ מין משונה מאַדנע לשון, וואָס אין כתרילעוור-קע האָט מען אַזעלכס נאָך נישט געהערט קיינמאָל. דהיינו?

ערשטענס, האָט זי גערעדט גיך. שייך זאָגען גיך? איידער זי האָט אַרויסגעלאָזט דאָס ערשטע וואָרט, זענען שוין פינף-זעכס ווער-טער געפלוּיגען אויף צופריהער, איינס איבער דאָס אַנדערע, מורא געהאַט, מע זאָל חלילה נישט פערשפּעטיגען, און איידער זיי זענען אַרויסגעפלוּיגען פונ'ם מויל, זענען שוין געשטאַנען גרייט צעהן אַנדערע ווערטער אויף אַרויסצופליהען.

דאס איז נומער איינס. והשנית. האט זי גערעדט מיט א קוויטש און מיט א ניגון, ווי פון „אקדמות“, אויסגעמישט מיט „כנוונא“, און אויסגעלאזט אלע מאָל מיט איין „אִירוויי“ און מיט א לאנגע „ני?“ און מיט א געלעכטער פון א פאוע, בעוויווען בשעת־מעשה די אריינגעשטעלטע צייהן און געטרייסעלט מיט'ן שלייער, — האט דאס טאקי געהאט דעם זיבעטען חזן. אויף חרושים איז מען געגאנגען קוקען אין כתרילעווקע אויף דער ווארשעווער „יפהפיה“ מיט די אריינגעשטעלטע צייהן און האַרבען, ווי זי גראַגערט און ווי זי קוויטשעט און ווי זי זינגט, און זיך האַלטען ביי די זיי־טען פאר געלעכטער. מע דאַרף נישט קיין טהעאַטער, האַבען זיי געזאגט... איין עבירה, כלעבען, וואָס זי האט זיך אין כתרילעווקע לאַנג נישט געהאַלטען — סך הכל איין זומער; וואָרום ס'איז געקומען אַרום יום־טובֿים־צייט, האט ער זיך מיט איהר גע'גט, און זי איז אוועקגעפאָהרען צוריק קיין ווארשא — און פון דעמאָלט אָן האט שוין וועלוועל גאמבעטא מעהר נישט חתונה געהאַט און איז פערבלי־בען איין אַלמז עד היום הזה.

אפשר ווייסט איהר פון זיינעטוועגען א שידוך?

